

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΑΡΔΙΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΑΜ 1106Μ054

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ κ. ΔΗΜΑΔΑΜΑ ΖΕΦΗ

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ :

**Επίσημα κείμενα, Ιστορική αναδρομή, Νέες
Προκλήσεις.**

Αθήνα, 2009

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους κ. καθηγητές, Δημαδάμα Ζέφη και Μοσχονά Γεράσιμο, για την καθοδήγηση και τη βοήθειά τους, στην ολοκλήρωση της εργασίας. Επίσης, ευχαριστώ τον Γκούφα Ιωάννη και την οικογένειά μου, για την υποστήριξή τους.

Την εργασία την αφιερώνω στον εαυτό μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ (σ.6-7)

Α ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΕΩΣ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ

Η Συνθήκη της Ρώμης (σ.8-10)

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (σ.10-11)

Η Συνθήκη του Μάαστριχ (σ.11-14)

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (σ.14-19)

Η Συνθήκη της Νίκαιας (σ. 19-21)

Η Συνθήκη της Λισσαβόνας (σ.21-24)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗΣ

Η Συνθήκη της Ρώμης : Κοινή αγορά και στοιχειώδης κοινωνική ρύθμιση (σ.25-26)

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη : Ενιαία εσωτερική αγορά και ο στόχος της εναρμόνισης των συνθηκών εργασίας (σ.26-28)

Ο Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων (σ.28-30)

Η Συνθήκη του Μάαστριχ : Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση και η Ευρώπη των δύο ταχυτήτων. Η Λευκή Βίβλος : Ένας δρόμος για την Ένωση.(σ.30-34)

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ : Ανταγωνιστικότητα και «υψηλό επίπεδο απασχόλησης» : Η επίτευξη δύο διαφορετικών στόχων (σ.34-37)

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση (σ.37-40)

Η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού (40-43)

Η Συνθήκη της Νίκαιας : Ο Δρόμος προς τη Διεύρυνση (σ.44-45)

Η Ατζέντα Κοινωνικής Πολιτικής 2000-2005 (45-49)

Η Συνθήκη της Λισαβόνας : Ο στόχος της Κοινωνικής Ευημερίας (σ.49-53)

Συμπεράσματα (53-55)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η Κοινωνική Πολιτική της Ένωσης – Γενικά (56-59)

Η διαδικασία λήψης των αποφάσεων και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ (59-62)

Απασχόληση (σ.62-64)

Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση (64-66)

Κοινωνική προστασία (σ.66-69)

Πληροφόρησης και Διαβούλευση Εργαζομένων (69-70)

Συμπεράσματα (70-72)

Β' ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Ομοιομορφία των ευρωπαϊκών κοινωνικών συστημάτων ή εφαρμογή ενός κυρίαρχου μοντέλου; (σ.73-76)

Οι τέσσερις τύποι των ευρωπαϊκών κρατών πρόνοιας (σ.76-79)

Ομοιότητες και διαφορές με το κοινωνικό μοντέλο των Ηνωμένων Πολιτειών(σ.79-80)

Συμπεράσματα (σ.81)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ : ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1950-1973 : «Η Χρυσή Εποχή» (σ.82-83)

1974-1983 : Η διεθνής ύφεση και το τέλος του κεϋνσιανού οικονομικού μοντέλου (σ.83-84)

1983-1994 : Νεοφιλελευθερισμός, ενιαία αγορά και απορρύθμιση(σ.84-85)

1995-2003 : ΟΝΕ και σύγκλιση των στόχων της κοινωνικής πολιτικής (σ.85-88)

Οι δομικές αλλαγές στην ευρωπαϊκή κοινωνία και την αγορά εργασίας (σ.89-91)

Το νέο περιβάλλον (σ.91-95)

Ο καταλυτικός ρόλος της παγκοσμιοποίησης στη διαμόρφωση νέων οικονομικών και κοινωνικών δεδομένων εντός της ΕΕ (σ.95-98)

Συμπεράσματα (σ. 98-99)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ : ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ – Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ;

Σοσιαλδημοκρατία και νεοφιλελεύθερη ιδεολογία (σ.100-102)

Η κυριαρχία του Νεοφιλελευθερισμού και η σοσιαλδημοκρατική απάντηση του «Τρίτου Δρόμου» (σ.102-107)

Οι προτάσεις των σοσιαλδημοκρατικών δυνάμεων για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, η υποχώρηση έναντι του Νεοφιλελευθερισμού (σ. 108-111)

Ο ευρύτερος, ευρωπαϊκός διάλογος για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο (σ. 111-113)

Συμπεράσματα (σ.113-114)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ : ΤΟ ΝΕΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ (σ. 115-118)

Η νεοφιλελεύθερη πολιτική επιλογή και το νέο κοινωνικό μοντέλο (σ.118-120)

Τα σοσιαλδημοκρατικά στοιχεία (σ. 120-122)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (σ. 123-128).

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο τίτλος της διπλωματικής, «Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο μέσα από τις Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης : Επίσημα Κείμενα, Ιστορική Αναδρομή, Νέες Προκλήσεις», περιγράφει τις βασικότερες θεματικές της εργασίας. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται απλή αναφορά στα άρθρα που αφορούν την κοινωνική πολιτική της Κοινότητας, σε κάθε Συνθήκη ξεχωριστά. Το κεφάλαιο αυτό είναι η βάση από την οποία η εργασία ξεκινά και στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύονται οι διατάξεις αυτές παράλληλα με τα ιστορικά δεδομένα της κάθε περιόδου στα κράτη μέλη και εντός της Κοινότητας. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση, την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού και την Ατζέντα Κοινωνικής Πολιτικής 2000-2005, δηλαδή σε δράσεις που αποτέλεσαν «σταθμό» για την κοινωνική πολιτική της Κοινότητας. Στο επόμενο κεφάλαιο αναλύεται ως σύνολο, η τελευταία (κοινοτική κοινωνική πολιτική), μέσα από τους θεσμούς, τους τομείς δράσης και τα πολιτικά μέσα εφαρμογής των πολιτικών της Ένωσης. Ειδικότερη αναφορά γίνεται στην Επιτροπή και στο ρόλο αυτής, ενώ λεπτομερέστερα παρουσιάζονται οι σημαντικότεροι τομείς όπως η Απασχόληση, η Κοινωνική Προστασία, η Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση, η Διαβούλευση των Εργαζομένων καθώς και οι σχετικές δράσεις και οδηγίες που έχουν εφαρμοστεί σε αυτούς τους τομείς.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας, επικεντρώνεται όχι πλέον, στις Συνθήκες και την κοινωνική πολιτική γενικά, αλλά στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο ειδικότερα και στο διάλογο γύρω από αυτό. Συγκεκριμένα, στο τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, οι τέσσερις τύποι των κρατών πρόνοιας και επιδιώκεται η στοιχειώδης σύγκριση με το αντίστοιχο μοντέλο των Ηνωμένων Πολιτειών. Στο επόμενο, γίνεται μια ιστορική αναδρομή του κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη μεταπολεμικά, ενώ αναδεικνύονται οι μεταβολές που συντελέστηκαν στο εσωτερικό του καθώς και οι νέες προκλήσεις που σήμερα πρέπει να διαχειριστεί, όπως είναι η παγκοσμιοποίηση, η γήρανση του πληθυσμού, οι δομικές αλλαγές στην εργασία και την οικογένεια – προβλήματα στα οποία καλείται η Ευρωπαϊκή Κοινότητα να δώσει λύσεις. Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται προσπάθεια παρουσίασης του διαλόγου για το μέλλον του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, ενώ τονίζονται οι θέσεις των βασικότερων ιδεολογικών «αντιπάλων» : Σοσιαλδημοκρατών και Νεοφιλελεύθερων. Μελετώνται οι Συνθήκες, οι πολιτικές επιλογές, οι αξίες και τα μέσα άσκησης πολιτικής ώστε να φανεί ποια δύναμη είναι εκείνη που έχει επιβάλλει τα χαρακτηριστικά της στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο.

Βασικός στόχος της εργασίας είναι να δείξει αφενός εάν υφίσταται το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο και ποια τα στοιχεία που το απαρτίζουν, αφετέρου, η διπλωματική επιδιώκει να παρουσιάσει την πορεία της κοινωνικής πολιτικής της Ένωσης και τις μεταλλαγές αυτής, έτσι όπως μέχρι σήμερα έχουν διαμορφωθεί από τις Κοινοτικές Συνθήκες, το διεθνές περιβάλλον και τις ιδεολογικές συγκρούσεις στο εσωτερικό της. Αντικείμενο της έρευνας είναι τα κείμενα τω έξι Συνθηκών ενώ η βιβλιογραφία καλύπτει θέματα που αφορούν τα χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, τα κράτη πρόνοιας, την ιστορική αναδρομή και τον

ιδεολογικό διάλογο. Η αξία της εργασίας, έγκειται στο ότι επιδιώκεται να παρουσιαστεί ιστορικά, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, με βασικό εργαλείο ανάλυσης τις Ευρωπαϊκές Συνθήκες. Σημαντική επίσης είναι η αναφορά στις ιδεολογικές ομάδες που διαμορφώνουν την κοινοτική πολιτική και καθορίζουν το Μοντέλο, ανάλογα με τον εκάστοτε συσχετισμό δυνάμεων και την ιστορική συγκυρία. Γίνεται προσπάθεια αναζήτησης των πραγματικών προθέσεων και επιδιώξεων πέρα από τις απλές προγραμματικές διακηρύξεις Νεοφιλελεύθερων και Σοσιαλδημοκρατών.

Α' ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ. ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΈΩΣ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ.

Συνθήκη της Ρώμης

Στα πλαίσια της κοινής αγοράς, προβλέφθηκε από τη Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (1957), η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων συνεπάγεται με τη κατάργηση των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας μεταξύ των εργαζομένων των Κρατών μελών, σε ζητήματα απασχόλησης, αμοιβών και όρων εργασίας. Οι εργαζόμενοι δικαιούνται να αποδέχονται κάθε πραγματική προσφορά εργασίας, να διακινούνται και να διαμένουν ελεύθερα εντός της επικράτειας (άρθρο 48).

Έπειτα από πρόταση της Επιτροπής και σε συνεργασία με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, το Συμβούλιο εκδίδει οδηγίες ή κανονισμούς, με σκοπό τη συνεργασία των εθνικών υπηρεσιών απασχόλησης, τη δημιουργία μηχανισμών, κατάλληλων να προσδιορίσουν την προσφορά και τη ζήτηση εργασίας, καθώς και την κατάργηση των διοικητικών διαδικασιών και περιορισμών, που μπορεί να προέρχονται από τις εθνικές νομοθεσίες και τις μεταξύ συμφωνίες των κρατών μελών και θα μπορούσαν να εμποδίσουν την ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων. Κατά τον ίδιο τρόπο, προβλέπεται η κατάργηση περιορισμών που επιβάλλουν στους εργαζομένους των άλλων κρατών μελών όρους διαφορετικούς από αυτούς που αφορούν τους ημεδαπούς εργαζομένους, σχετικά με την ελεύθερη επιλογή εργασίας ενώ προβλέπεται η δημιουργία κατάλληλων μηχανισμών για την εξισορρόπηση προσφοράς και ζήτησης της εργασίας ώστε να αποφευχθούν οι κίνδυνοι για το βιοτικό επίπεδο και επίπεδο απασχόλησης στις διάφορες περιφέρειες (άρθρο 49).

Τέλος, με τα άρθρα 50 και 51 γίνεται αναφορά στην προώθηση ενός κοινού προγράμματος για την ανταλλαγή εργαζομένων νέων. Το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής αποφασίζει με ομοφωνία για τη θεμελίωση ενός συστήματος όπου θα συνυπολογίζονται όλοι οι περίοδοι που λαμβάνονται υπόψη από τις εθνικές νομοθεσίες για τη λήψη διαφόρων παροχών στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης καθώς και η καταβολή αυτών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες των κρατών μελών.

Στον Τίτλο ΙΙΙ για την κοινωνική πολιτική και στο Κεφάλαιο 1 το οποίο περιλαμβάνει τις κοινωνικές διατάξεις (άρθρα 117-122), με το άρθρο 117 της Συνθήκης προβλέπεται η εναρμόνιση των κοινωνικών συστημάτων όπου τα κράτη μέλη συμφωνούν ως προς τη βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας με απώτερο στόχο την πρόοδο. Αυτό δύναται να πραγματοποιηθεί μέσα από τη λειτουργία της κοινής αγοράς και τις προβλεπόμενες από τη συνθήκη νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις. Στο άρθρο 118 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναλαμβάνει να προωθήσει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών – μελών στους τομείς της απασχόλησης, των όρων εργασίας, την επαγγελματική κατάρτιση, την κοινωνική ασφάλιση, την προστασία από επαγγελματικά ατυχήματα και ασθένειες, την υγιεινή της εργασίας, το συνδικαλιστικό δικαίωμα και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων. Επιπλέον, η Επιτροπή σε συνεννόηση με τα Κράτη μέλη εκπονεί μελέτες,

διατυπώνει γνώμες (αφού προηγουμένως συμβουλευτεί την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή), για προβλήματα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Στο τέλος του πρώτου κεφαλαίου της Συνθήκης της ΕΟΚ για την κοινωνική πολιτική προβλέπεται η αρχή της ισότητας των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών (άρθρο 119), η αμοιβή των οποίων καθορίζεται με βάση την ίδια μονάδα μέτρησης, ενώ είναι ίδια για ίση χρονική διάρκεια και όμοια θέση εργασίας. Ως αμοιβή νοούνται οι βασικοί ή ελάχιστοι μισθοί ή αποδοχές ή άλλα οφέλη που παρέχονται άμεσα ή έμμεσα, σε χρήματα ή είδος από τον εργοδότη στο εργαζόμενο λόγω της σχέσης εργασίας. Διατηρείται η ισοτιμία των διατάξεων περί αδειών μετ' αποδοχών (άρθρο 120), το Συμβούλιο μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή μπορεί να αναθέσει ομοφώνως στην Επιτροπή την εκτέλεση κοινών μέτρων για την κοινωνική ασφάλιση των διακινουμένων εργαζομένων (άρθρο 121) ενώ η ετήσια έκθεση για την κοινωνική κατάσταση εντός της Κοινότητας της Επιτροπής προς τη Συνέλευση περιλαμβάνεται σε ειδικό κεφάλαιο ενώ για τα ειδικά προβλήματα καταρτίζεται έκθεση από την επιτροπή έπειτα από σχετικό αίτημα της συνέλευσης (αρθρ. 122).

Το Κεφάλαιο 2 ξεκινά με τις διατάξεις για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και συγκεκριμένα για την ίδρυση και αποστολή του (άρθρ. 123), τη διοίκηση, τη συνδρομή και τα καθήκοντα του ταμείου (άρθρ. 124-125-126). Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο ιδρύθηκε με στόχο τη βελτίωση της απασχόλησης εντός της κοινής αγοράς και την αντίστοιχη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Αποστολή του Ταμείου, η προώθηση της απασχόλησης και η γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα των εργαζομένων. Η Επιτροπή διοικεί το Ταμείο, μέσω μιας ειδικής επιτροπής όπου αποτελείται από αντιπροσώπους των κυβερνήσεων, των εργατικών και εργοδοτικών ενώσεων, ενώ την προεδρία αναλαμβάνει ένα μέλος της Επιτροπής. Το Ταμείο έπειτα από αίτημα του κράτους μέλους καλύπτει το 50% των δαπανών για να εξασφαλίσει στους εργαζομένους μια παραγωγική επαναπασχόληση μέσα από την επαγγελματική επανεκπαίδευση και την αποζημίωση επανεγκατάστασης. Επιπλέον για να ενισχύσει τους εργαζομένους των οποίων η απασχόληση έχει μειωθεί ή ανασταλεί προσωρινά, ολικώς ή μερικώς, κατά τη μετατροπή της επιχείρησης σε άλλη παραγωγή. Παρόλα αυτά η συνδρομή του Ταμείου στην επαγγελματική επανεκπαίδευση και επανεγκατάσταση διέπεται από όρους : οι άνεργοι πρέπει να απασχοληθούν σε νέο επάγγελμα στο οποίο και επανεκπαιδεύτηκαν. Ομοίως, όσον αφορά τη μετατροπή μιας επιχείρησης ισχύουν όροι όπως η εκ νέου πλήρης απασχόληση των εν λόγω εργαζομένων στην επιχείρηση αυτή τουλάχιστον έξι μήνες, την υποβολή από την κυβέρνηση και την έγκριση από την Επιτροπή, έκθεσης που έχει καταρτισθεί από την επιχείρηση και αφορά τη μετατροπή και τη χρηματοδότησή της. Το Συμβούλιο έπειτα από γνωμοδότηση της Επιτροπής και μετά από διαβούλευση της τελευταίας με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και τη Συνέλευση, αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία για το ύψος των συνδρομών που δεν θα χορηγούνται πλέον ενώ καθορίζει και τυχόν νέα καθήκοντα του Ταμείου. Τέλος με το άρθρο 128 το Συμβούλιο, προτάσσει της Επιτροπής και έπειτα από τη σχετική διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, θεσπίζει τις γενικές αρχές για την εφαρμογή της κοινής πολιτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης με στόχο την ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών και της κοινής αγοράς.

Στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας Συνθήκης (άρθρα 193-198), συνίσταται η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Ο ρόλος της είναι συμβουλευτικός, αποτελείται από αντιπροσώπους διαφόρων επαγγελματικών κλάδων, όπως παραγωγών, γεωργών, μεταφορέων, εργαζομένων, εμπόρων, βιοτεχνών, ελευθέρων επαγγελματιών κλπ. Τα μέλη της διορίζονται από το Συμβούλιο για τέσσερα χρόνια με δικαίωμα επαναδιορισμού με την προσωπική του ιδιότητα χωρίς να δεσμεύονται από επιτακτικές εντολές. Ο αριθμός τους ορίστηκε ως εξής : Βέλγιο 12, Γερμανία 24, Γαλλία 24, Ιταλία 24, Λουξεμβούργο 5 και Κάτω Χώρες 12 μέλη. Κάθε κράτος μέλος παραδίδει στο Συμβούλιο πίνακα με διπλάσιο αριθμό θέσεων που παρέχονται στους υπηκόους του. Το τελευταίο ζητά τη γνώμη της Επιτροπής και διαφόρων άλλων ευρωπαϊκών κλαδικών ενώσεων, ενώ βασικό μέλημα είναι η επαρκής εκπροσώπηση όλων των επαγγελματικών κλάδων. Ο πρόεδρος και το προεδρείο εκλέγεται από τα μέλη της Επιτροπής με θητεία δύο ετών, η επιτροπή καταρτίζει τον κανονισμό της, υποβάλλεται προς έγκριση στο Συμβούλιο ενώ η σύγκλησή της γίνεται από τον πρόεδρο μετά από αίτηση του Συμβουλίου ή της Επιτροπής.

Η ΕΟΚΕ περιλαμβάνει ένα τμήμα για τη γεωργία και ένα για τις μεταφορές καθώς και άλλα ειδικευμένα τμήματα, υποεπιτροπές που επεξεργάζονται σχέδια γνώμων για ζητήματα τα οποία υποβάλλονται προς μελέτη από την επιτροπή. Συμβούλιο και Επιτροπή ζητούν τη γνώμη της, εντός προθεσμίας δέκα ημερών, όποτε κρίνεται αναγκαίο. Εάν λήξει η προθεσμία των δέκα αυτών ημερών, Συμβούλιο και Επιτροπή ενεργούν ανεξάρτητα(http://www.unizar.es/euroconstitucion/library/historic%20documents/Rome/TRAITES_1957_CEE.pdf).

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

Οι τροποποιήσεις που επέφερε η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1987) στη Συνθήκη της Ρώμης ήταν οι εξής : Πρώτα, στο άρθρο 49 για τα μέτρα προς πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, σε αντίθεση με τη Συνθήκη ΕΟΚ, το Συμβούλιο, αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, μετά από πρόταση της Επιτροπής, σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και έπειτα από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, λαμβάνει μέσω των οδηγιών ή κανονισμών τα σχετικά απαραίτητα μέτρα.

Η ΕΕΠ προσέθεσε δύο νέα άρθρα σχετικά με την καλυτέρευση του χώρου εργασίας και τον διάλογο των κοινωνικών εταίρων. Συγκεκριμένα, το άρθρο 118^A αναφέρεται στην καλυτέρευση του χώρου εργασίας και την αντίστοιχη εναρμόνιση των σχετικών συνθηκών. Έπειτα από πρόταση της Επιτροπής, το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, θεσπίζει Οδηγίες οι οποίες θα εφαρμοστούν σταδιακά, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στο εσωτερικό κάθε κράτους μέλους, χωρίς οι Οδηγίες αυτές να είναι νομικά δεσμευτικές, εμποδίζοντας, την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Πέρα από τα όσα ορίζονται στη συνθήκη κάθε κράτος μέλος έχει τη δυνατότητα να θεσπίσει από μόνο του αυστηρότερα μέτρα για την προστασία των

συνθηκών εργασίας. Κατά τον ίδιο τρόπο στο άρθρο 118^B η Επιτροπή αναλαμβάνει να προωθήσει το διάλογο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων.

Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη τις προηγούμενες διευρύνσεις της Κοινότητας, τα μέλη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, για τα νέα της μέλη καθορίστηκαν ως εξής : Δανία 9, Ελλάς 12, Ισπανία 21, Ιρλανδία 9, Πορτογαλία 12 και Ηνωμένο Βασίλειο 24 μέλη (Δαγτόγλου, 1989, σ. 76-81, σ. 116).

Η Συνθήκη του Μάαστριχ

Στη Συνθήκη του Μάαστριχ, στο τρίτο μέρος για τις Πολιτικές της Κοινότητας, στον τίτλο III, ορίζονται κατά τον ίδιο τρόπο όπως στη Συνθήκη της ΕΟΚ και της αντίστοιχης τροποποίησής της με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, οι διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων (άρθρ. 48). Στο άρθρο 49 για τα μέτρα προς πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, η πρώτη φράση αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο : «Αμέσως μόλις αρχίσει να ισχύει η παρούσα συνθήκη, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 189B και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, λαμβάνει, με οδηγίες ή κανονισμούς, τα αναγκαία μέτρα για να πραγματοποιηθεί, προοδευτικά, η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, όπως ορίζεται στο άρθρο 48...». Τα λοιπά άρθρα 50 και 51 παραμένουν ως έχουν.

Στο τρίτο μέρος της ΣυνθΕΟΚ «Η κοινωνική πολιτική» αντικαθίσταται με το κείμενο «Τίτλος VIII Κοινωνική πολιτική, παιδεία, επαγγελματική εκπαίδευση και νεολαία». Τα άρθρα 117 και 118 παραμένουν ως έχουν, ενώ το όπως είδαμε παραπάνω το άρθρο 118^A για την καλυτέρευση του χώρου εργασίας, προστέθηκε με το άρθρο 21 της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης. Στην παρούσα Συνθήκη, η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού αντικαθίσταται με το κείμενο : «Προκειμένου να συμβάλει στην πραγματοποίηση του στόχου που προβλέπεται στην παράγραφο 1, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 189Γ, και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, θεσπίζει, με οδηγίες, τις ελάχιστες προδιαγραφές, οι οποίες εφαρμόζονται σταδιακά, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες και τις τεχνικές ρυθμίσεις που υφίστανται σε κάθε κράτος μέλος.». Το άρθρο 118B για τον διάλογο των κοινωνικών εταίρων προστέθηκε με το άρθρο 22 της ΕΕΠ. Στο άρθρο 119 για την ισότητα αμοιβών για άνδρες και γυναίκες προστέθηκε το άρθρο 6 παράγραφος 3 από το Πρωτόκολλο για την κοινωνική πολιτική που προβλέπει ότι η παρούσα διάταξη δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να θεσπίσουν μέτρα τα οποία προβλέπουν ειδικά ευεργετήματα για τη διευκόλυνση άσκησης μιας επαγγελματικής δραστηριότητας από τις γυναίκες ή για την πρόληψη ή αντιστάθμιση μειονεκτημάτων στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Τα άρθρα 120, 121, 122 για τις άδειες μετ' αποδοχών, την ανάθεση καθηκόντων στην Επιτροπή και την έκθεση για την κοινωνική κατάσταση παραμένουν τα ίδια κατά την τροποποίηση της Συνθήκης της ΕΟΚ (Συνθήκη Ρώμης, 1957) από τη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Συνθήκη Μάαστριχ, 1992).

Το κεφάλαιο 2 της Συνθήκης αναφέρεται στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Το άρθρο 123 για την ίδρυση κι την αποστολή του Ταμείου

αντικαταστάθηκε με το εξής κείμενο «Για τη βελτίωση των δυνατοτήτων απασχόλησης των εργαζομένων μέσα στην εσωτερική αγορά και για την, κατ' αυτόν τον τρόπο, συμβολή στην ανύψωση του βιοτικού επιπέδου, ιδρύεται Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, σύμφωνα με τις διατάξεις που ακολουθούν. Το Ταμείο αυτό έχει ως στόχο να προωθεί μέσα στην Κοινότητα τις δυνατότητες απασχόλησης και τη γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα των εργαζομένων και να διευκολύνει την προσαρμογή στις μεταλλαγές της βιομηχανίας και στις αλλαγές των συστημάτων παραγωγής, ιδίως μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης και του επαγγελματικού αναπροσανατολισμού.». Το άρθρο 124 παραμένει ως έχει ενώ το 125 αντικαθίσταται από το κείμενο : «Το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 189Γ και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, θεσπίζει τις εκτελεστικές αποφάσεις τις σχετικές με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο».

Τα άρθρα 126, 127 αντικαθίσταται με το Κεφάλαιο 3 «Παιδεία, επαγγελματική εκπαίδευση και νεολαία». Σύμφωνα με το άρθρο 126 για την παιδεία η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, στη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, σεβόμενη παράλληλα την αρμοδιότητά τους ως προς το περιεχόμενο της διδασκαλίας, την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος και την πολιτιστική και γλωσσική τους ποικιλομορφία. Η Κοινότητα στοχεύει στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης της παιδείας μέσα από την εκμάθηση των γλωσσών των κρατών μελών, στην κινητικότητα φοιτητών και εκπαιδευτικών, στην ακαδημαϊκή αναγνώριση διπλωμάτων, στη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, στην ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών για τα κοινά προβλήματα των εκπαιδευτικών συστημάτων, στην ανάπτυξη των ανταλλαγών νέων και της εκπαίδευσης εξ αποστάσεως. Παράλληλα, η Κοινότητα και τα κράτη μέλη προωθούν τη συνεργασία με τρίτες χώρες και με διεθνείς οργανισμούς σε θέματα παιδείας όπως είναι το Συμβούλιο της Ευρώπης. Για να υλοποιηθούν οι στόχοι αυτοί, το Συμβούλιο διαβουλεύεται με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών και αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία και έπειτα από πρόταση της Επιτροπής διατυπώνει Συστάσεις.

Κατά το άρθρο 127 η Κοινότητα εφαρμόζει πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης, και όπως με τα ζητήματα που αφορούν την παιδεία, συμπληρώνει όπου τίθεται απαραίτητο, τις δράσεις των κρατών μελών στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης, σεβόμενη την αρμοδιότητά τους, αναφορικά με το περιεχόμενο και την οργάνωση του συγκεκριμένου τομέα. Η Κοινότητα θέτει ως στόχο να διευκολύνει την προσαρμογή στις μεταλλαγές της βιομηχανίας μέσα από την επαγγελματική εκπαίδευση και τον επαγγελματικό επαναπροσανατολισμό, να βελτιώσει την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και τη συνεχή κατάρτιση ώστε να γίνεται ευκολότερη η επαγγελματική ένταξη και επανένταξη, να προωθήσει την πρόσβαση στην επαγγελματική εκπαίδευση και την κινητικότητα των εκπαιδευτών και των νέων εκπαιδευόμενων, να τονώσει τη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων στον τομέα της κατάρτισης, και τέλος να συμβάλει στην ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών για τα κοινά προβλήματα των συστημάτων κατάρτισης των κρατών μελών. Ομοίως με το άρθρο 126, Κοινότητα και κράτη μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, ενώ το Συμβούλιο θεσπίζει μέτρα έπειτα από διαβούλευση με την Οικονομική και

Κοινωνική Επιτροπή, χωρίς προηγούμενη νομοθετική εναρμόνιση στον τομέα της εκπαίδευσης.

Στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, προστέθηκαν και δύο ακόμα νέοι τίτλοι (X, XI) με δύο νέα άρθρα (129, 129^A) για τη δημόσια υγεία και την προστασία των καταναλωτών αντίστοιχα : «Η Κοινότητα συμβάλλει στην εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας του ανθρώπου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και υποστηρίζοντας όπου χρειάζεται, τη δράση τους». Η κοινοτική δράση επικεντρώνεται, στην πρόληψη ασθενειών και ειδικότερα των «μεγάλων πληγών της ανθρωπότητας» όπως είναι η τοξικομανία, συμβάλλοντας στη διερεύνηση των αιτιών και των τρόπων μετάδοσής τους καθώς και στην σωστή πληροφόρηση στον τομέα της υγείας. Η Επιτροπή έπειτα από διαβουλεύσεις με τα κράτη μέλη βοηθά ώστε να συντονίσουν τις πολιτικές και τα προγράμματα τους στον τομέα της προστασίας της υγείας του ανθρώπου.

Στα άρθρο 129^A η Κοινότητα συμβάλλει στην «επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών» με μέτρα που υπάγονται στα πλαίσια της υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς, με ειδικές συμπληρωματικές δράσεις των πολιτικών των κρατών μελών για την προστασία της υγείας, της ασφάλειας, των οικονομικών συμφερόντων των καταναλωτών και την επαρκή ενημέρωσή τους. Ως προς αυτές τις ειδικές δράσεις η Επιτροπή είναι αρμόδια και διαβουλεύεται με τη Οικονομική και Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τα κράτη μέλη από την πλευρά τους, μπορούν να εφαρμόσουν μέτρα ενισχυμένης προστασίας αρκεί να μην παρεκκλίνουν από την παρούσα Συνθήκη και να τα κοινοποιούν στην Επιτροπή.

Στο πέμπτο μέρος της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση όπου αναφέρονται τα όργανα της Κοινότητας, στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την Κοινωνική και Οικονομική Επιτροπή (άρθρα 193-198). Σε γενικό πλαίσιο οι σχετικές διατάξεις παραμένουν ως έχουν με ορισμένες εξαιρέσεις και συγκεκριμένα : Το άρθρο 194 «Αριθμός μελών, διορισμός, θητεία ελεύθερη εντολή» καθορίζει εκ νέου τον αριθμό των μελών. Ειδικότερα : Βέλγιο 12 μέλη, Δανία 9, Γερμανία 24, Ελλάδα 12, Ισπανία 21, Γαλλία 24, Ιρλανδία 9, Ιταλία 24, Λουξεμβούργο 6, Κάτω Χώρες 12, Πορτογαλία 12 και Ηνωμένο Βασίλειο 24 μέλη. Επιπλέον το τροποποιημένο άρθρο αναφέρει, «τα μέλη της ΕΟΚΕ διορίζονται ομοφώνως από το Συμβούλιο για τέσσερα έτη. Η θητεία τους μπορεί να ανανεωθεί. Τα μέλη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής δεν πρέπει να δεσμεύονται από καμία επιτακτική εντολή. Ασκούν τα καθήκοντά τους με πλήρη ανεξαρτησία, προς το γενικό συμφέρον της Κοινότητας. Το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, καθορίζει τις αποζημιώσεις των μελών της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής».

Ακολουθώς το άρθρο 196 αντικαθίσταται με το παρακάτω κείμενο «Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή εκλέγει μεταξύ των μελών της τον Πρόεδρο και το Προεδρείο της για περίοδο δύο ετών. Η ΕΟΚΕ καταρτίζει τον εσωτερικό της κανονισμό. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή συγκαλείται από τον Πρόεδρο της αιτήσει του Συμβουλίου ή της Επιτροπής, μπορεί επίσης να συνεδριάσει με δική της πρωτοβουλία». Τέλος, το άρθρο 198 αντικαθίσταται ως εξής : «Το Συμβούλιο ή η Επιτροπή οφείλουν να ζητούν τη γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής στις περιπτώσεις που προβλέπει η παρούσα συνθήκη. Δύναται να ζητούν τη γνώμη της σε κάθε περίπτωση που το κρίνουν σκόπιμο. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή δύναται να λαμβάνει την πρωτοβουλία να διατυπώνει

γνώμη στις περιπτώσεις που το θεωρεί σκόπιμο. Αν το Συμβούλιο ή η Επιτροπή το κρίνουν αναγκαίο, τάσσουν στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή προθεσμία τουλάχιστον ενός μηνός για να υποβάλει τη γνώμη της. Η προθεσμία υπολογίζεται από τη γνωστοποίηση στον Πρόεδρο της επιτροπής αυτής. Μετά την πάροδο της προθεσμίας, η έλλειψη γνώμης δεν εμποδίζει το Συμβούλιο ή της Επιτροπή να ενεργήσουν. Η γνώμη της Οικονομικής Επιτροπής και η γνώμη του αρμοδίου ειδικευμένου τμήματος, καθώς και τα πρακτικά των συσκέψεων, διαβιβάζονται στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή» (<http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>).

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Στη Συνθήκη του Άμστερνταμ που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις, στο πρώτο μέρος, στις ουσιαστικές τροποποιήσεις και στο άρθρο 1, μετά την Τρίτη παράγραφο του προοιμίου, παρεμβάλλεται η ακόλουθη παράγραφος : «Επιβεβαιώνοντας την προσήλωσή τους στα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα, όπως ορίζονται από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη που υπογράφηκε στο Τορίνο τον Οκτώβριο του 1961 και τον Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων του 1989». Ομοίως η ένατη και δέκατη παράγραφος του προοιμίου αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο «...Αποφασισμένοι να διευκολύνουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, διαφυλάσσοντας ταυτόχρονα την ασφάλεια και την προστασία των λαών τους, με την εγκαθίδρυση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Συνθήκης».

Το άρθρο Β αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο : «Άρθρο Β, η Ένωση θέτει ως στόχους : Να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική πρόοδο και ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και να επιτύχει ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη, ιδίως με τη δημιουργία ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα, με την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και με την ίδρυση μιας Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, η οποία θα περιλάβει, εν καιρώ, ένα ενιαίο νόμισμα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Συνθήκης...».

Συνέχεια στις ουσιαστικές τροποποιήσεις και με το άρθρο 2, στο προοίμιο, μετά την όγδοη παράγραφο, προστίθεται η ακόλουθη : «Αποφασισμένοι να προάγουν την ανάπτυξη του υψηλότερου δυνατού επιπέδου γνώσης για τους λαούς τους μέσω ευρείας πρόσβασης στην εκπαίδευση και μέσω της συνεχούς αναπροσαρμογής της». Με το άρθρο 2 «η Κοινότητα έχει ως αποστολή, με τη δημιουργία κοινής αγοράς, Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και με την εφαρμογή των κοινών πολιτικών ή δράσεων που αναφέρονται στα άρθρα 3 και 3 Α, να προάγει στο σύνολο της Κοινότητας την αρμονική, ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων, ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, την αειφόρο, μη πληθωριστική ανάπτυξη, έναν υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας και σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων, ένα υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, την

άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ κρατών μελών».

Στο άρθρο 3 μια από τις τροποποιήσεις του και συγκεκριμένα στη νέα παράγραφο 1 έτσι όπως το υπάρχον κείμενο τροποποιήθηκε, μετά το σημείο η) παρεμβάλλεται το ακόλουθο νέο σημείο θ) για «την προαγωγή του συντονισμού μεταξύ των πολιτικών των κρατών μελών για την απασχόληση προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητά τους με την ανάπτυξη συντονισμένης στρατηγικής για την απασχόληση». Τέλος, στο σημείο ε) προστίθεται η ακόλουθη παράγραφος : «Σε όλες τις δραστηριότητες που αναφέρονται στο παρόν άρθρο, η Κοινότητα επιδιώκει να εξαλειφθούν οι ανισότητες και να προαχθεί η ισότητα μεταξύ αδρών και γυναικών».

Σχετικά με το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και εγκατάστασης των εργαζομένων ισχύουν τα προϋπάρχουσες διατάξεις εκτός από το άρθρο 51 το οποίο αντικαθίσταται ως εξής : «Το Συμβούλιο αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 189 Β, λαμβάνει στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως τα αναγκαία μέτρα για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, ιδίως με τη θέσπιση ενός συστήματος που να εξασφαλίζει στους διακινούμενους εργαζομένους και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα : α) το συνυπολογισμό όλων των περιόδων που λαμβάνονται υπόψη από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες, για την κτήση και τη διατήρηση του δικαιώματος προς λήψη παροχής όπως και για τον υπολογισμό του ύψους αυτής, β) την καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες των κρατών μελών. Το Συμβούλιο αποφασίζει με ομοφωνία καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας του άρθρου 189 Β».

Μετά τον τίτλο VI παρεμβάλλεται ο ακόλουθος νέος τίτλος VIα για την απασχόληση. Με το άρθρο 109 Ν τα κράτη μέλη και η Κοινότητα στοχεύουν στην ανάπτυξη μιας συντονισμένης στρατηγικής για την απασχόληση, προάγοντας τη δημιουργία ενός εξειδικευμένου, εκπαιδευμένου και ευπροσάρμοστου εργατικού δυναμικού που να ανταποκρίνεται στις εξελίξεις της οικονομίας, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της Ένωσης. Τα κράτη μέλη μέσα από τις πολιτικές τους για την απασχόληση, συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων του παραπάνω άρθρου ενώ θεωρούν την προώθηση της απασχόλησης ως θέμα κοινού ενδιαφέροντος και συντονίζουν κατ' αυτόν τον τρόπο, τη σχετική τους δράση στα πλαίσια του Συμβουλίου (άρθ. 109Ξ).

Στα άρθρα 109Ο, 109Π, 109Ρ και 109Σ ορίζονται τα εξής : Η Κοινότητα συμβάλλει στην επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας, όπου τίθεται απαραίτητο τη δράση τους, σεβόμενη τις αρμοδιότητες των κρατών μελών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάθε χρόνο εξετάζει την κατάσταση της απασχόλησης στην Κοινότητα και εκδίδει σχετικά συμπεράσματα, με βάση μιας ετήσιας έκθεσης του Συμβουλίου και της Επιτροπής. Το Συμβούλιο και αφού έχει αποφασίσει με ειδική πλειοψηφία μετά από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με το Κοινοβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, την Επιτροπή Περιφερειών και την Επιτροπή Απασχόλησης, διαμορφώνει κάθε χρόνο τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση, τις οποίες τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους. Κάθε κράτος μέλος υποβάλλει στο Συμβούλιο και την Επιτροπή ετήσια έκθεση για τα κυριότερα μέτρα που λαμβάνουν βάσει αυτών των κατευθυντήριων γραμμών. Το Συμβούλιο

αφού λάβει τη γνώμη της Επιτροπής Απασχόλησης, εξετάζει την εφαρμογή των πολιτικών απασχόλησης των κρατών μελών. Αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, δύναται να απευθύνει, όπου κρίνεται απαραίτητο, Συστάσεις προς τα κράτη μέλη. Συμβούλιο και Επιτροπή υποβάλλουν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κοινή ετήσια έκθεση για την κατάσταση της απασχόλησης στην Κοινότητα και την εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών.

Το Συμβούλιο διαβουλεύεται με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών και μπορεί να θεσπίζει μέτρα ενθάρρυνσης με στόχο τη συνεργασία των κρατών μελών, υποστηρίζοντας παράλληλα τη δράση τους, την ανταλλαγή πληροφοριών και πρακτικών, την παροχή συγκριτικής ανάλυσης και συμβουλευτικού υλικού, την προαγωγή καινοτόμων προσεγγίσεων και την αξιολόγηση εμπειριών, με τη μορφή πιλοτικών σχεδίων. Να σημειωθεί ότι τα συγκεκριμένα μέτρα δεν προβλέπουν την εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών.

Το Συμβούλιο, έπειτα από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, συγκροτεί συμβουλευτική Επιτροπή Απασχόλησης ώστε να υπάρξει συντονισμός των πολιτικών των κρατών μελών στους τομείς της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας. Καθήκοντα της Επιτροπής Απασχόλησης, η παρακολούθηση της κατάστασης της απασχόλησης και των πολιτικών για την απασχόληση στα κράτη μέλη και στην Κοινότητα, η διατύπωση γνώμων προς το Συμβούλιο ή την Επιτροπή μετά από σχετική αίτησή τους ή με πρωτοβουλία της ίδιας της Επιτροπής και η συμβολή στην προετοιμασία των εργασιών του Συμβουλίου όσον αφορά τα μέτρα ενθάρρυνσης των κρατών μελών. Κάθε κράτος μέλος καθώς και η Επιτροπή διορίζουν από δύο μέλη στην Επιτροπή Απασχόλησης ενώ η τελευταία ζητά τη γνώμη των κοινωνικών εταίρων

Τα άρθρα 117 έως 120 για την κοινωνική πολιτική, την παιδεία την επαγγελματική εκπαίδευση και νεολαία αντικαθίσταται ως εξής: Στο άρθρο 117 γίνεται αναφορά στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του 1961 και στον Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων, τους οποίους Κοινότητα και κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη, ώστε να προωθήσουν την απασχόληση, να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης, να προάγουν την κατάλληλη κοινωνική προστασία, τον κοινωνικό διάλογο, την ανάπτυξη των κοινωνικών πόρων, με στόχο ένα «υψηλό και διαρκές επίπεδο απασχόλησης και την απασχόληση του αποκλεισμού». Παράλληλα θα λαμβάνεται υπόψη, η ποικιλομορφία των εθνικών πρακτικών αναφορικά με τις συμβατικές σχέσεις καθώς και η ανάγκη διατήρησης της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Υποστηρίζεται ότι το τελευταίο σε συνδυασμό με την εναρμόνιση των κοινωνικών συστημάτων, θα προκύψουν μέσα από τη λειτουργία της κοινής αγοράς.

Η Κοινότητα συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών ως προς τη βελτίωση του περιβάλλοντος εργασίας για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, τους όρους εργασίας, την ενημέρωση και διαβούλευση των εργαζομένων, την ένταξη των αποκλεισμένων από την αγορά εργασίας προσώπων (με επιφύλαξη του άρθρου 127) και τις ίσες ευκαιρίες στην αγορά εργασίας και στη μεταχείριση στην εργασία, ανδρών και γυναικών. Ελάχιστες προδιαγραφές θεσπίζονται από το Συμβούλιο, μέσω οδηγιών, οι οποίες δεν αποτελούν μέσα επιβολής διοικητικών, οικονομικών και νομικών εξαναγκασμών εις βάρος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Το Συμβούλιο έπειτα από σχετικές διαβουλεύσεις με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών, λαμβάνει μέτρα που εξυπηρετούν τη συνεργασία των κρατών μελών, τις

μεταξύ τους ανταλλαγές πληροφοριών και πρακτικών, την προώθηση καινοτόμων λύσεων καθώς και την αξιολόγηση εμπειριών ώστε να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Όμως, για ζητήματα που αφορούν την κοινωνική ασφάλεια και κοινωνική προστασία των εργαζομένων, την προστασία αυτών σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, την εκπροσώπηση και συλλογική υπεράσπιση των συμφερόντων τους όπως και των εργοδοτών, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής των εργαζομένων στη λήψη των αποφάσεων, τις συνθήκες απασχόλησης των υπηκόων τρίτων χωρών, που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος της Κοινότητας και τις χρηματικές συνεισφορές για την προώθηση της απασχόλησης και τη δημιουργία θέσεων εργασίας (εξαιρούνται οι σχετικές διατάξεις για το Κοινωνικό Ταμείο), το Συμβούλιο μετά από διαβούλευση με τις Επιτροπές, αποφασίζει με ομοφωνία.

Εάν οι κοινωνικοί εταίροι το ζητήσουν από κοινού τα κράτη μέλη τους αναθέτουν την εφαρμογή των παραπάνω οδηγιών. Από τη μεριά του κράτος μέλος είναι υπεύθυνο ώστε, το αργότερο κατά την ημερομηνία όπου πρέπει να μεταφερθεί η οδηγία στο εθνικό δίκαιο, οι κοινωνικοί εταίροι να έχουν λάβει τα απαραίτητα μέτρα μέσω συμφωνιών, ενώ παράλληλα έχει την υποχρέωση να θεσπίσει τις αναγκαίες διατάξεις ώστε να διασφαλιστούν κατ' αυτόν τον τρόπο τα αποτελέσματα που η συγκεκριμένη οδηγία προβλέπει. Όλα τα παραπάνω που προβλέπονται με το άρθρο 118 της Συνθήκης του Άμστερνταμ δεν εμποδίζουν τα κράτη μέλη να λάβουν αν το επιθυμούν αυστηρότερα προστατευτικά μέτρα ενώ δεν εφαρμόζονται στις αμοιβές, στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, στο δικαίωμα απεργίας και ανταπεργίας.

Η Επιτροπή έχει καθήκον να προωθεί τη διαβούλευση μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και να λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση και η υποστήριξή της να παρέχεται ισόρροπα. Γι' αυτό υποβάλλει προτάσεις σε ζητήματα κοινωνικής πολιτικής, διαβουλευέται με τους κοινωνικούς εταίρους για την ανάληψη κοινοτικής δράσης και το περιεχόμενο της μελετώμενης πρότασης. Εκείνοι με τη σειρά τους, διατυπώνουν και μεταφέρουν στη Επιτροπή Γνώμη ή Σύσταση. Έχουν τη δυνατότητα να ενημερώσουν την Επιτροπή εάν επιθυμούν να προχωρήσουν στη σύναψη συμβατικών σχέσεων και συμφωνιών, κάτι που δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 9 μήνες, εκτός αν προκύψει κοινή απόφαση Επιτροπής και κοινωνικών εταίρων για την παράταση της διαδικασίας. Οι συμφωνίες που λαμβάνονται σε κοινοτικό επίπεδο εφαρμόζονται κατά τις διαδικασίες και πρακτικές των ενδιαφερομένων κοινωνικών εταίρων και κρατών μελών και εναλλακτικά για τα ζητήματα που αναφέρονται στο άρθρο 118, όταν αυτό ζητείται από τα συμβαλλόμενα μέρη με απόφαση του Συμβουλίου και έπειτα από πρόταση της Επιτροπής (άρθρα 118 Α, 118Β).

Βασικό μέλημα της Επιτροπής είναι η προώθηση της συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά την απασχόληση, το εργατικό δίκαιο και τους όρους εργασίας, την επαγγελματική εκπαίδευση και επιμόρφωση, την κοινωνική ασφάλιση, την προστασία από επαγγελματικά ατυχήματα και ασθένειες, την υγιεινή της εργασίας, το συνδικαλιστικό δικαίωμα και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ εργοδοσίας και εργαζομένων. Η Επιτροπή συμβουλευέται την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και σε συνεννόηση με τα κράτη μέλη εκπονεί μελέτες, εκφέρει

γνώμες και διοργανώνει διαβουλεύσεις για προβλήματα εθνικού και διεθνούς ενδιαφέροντος (άρθρο 118Γ).

Τα άρθρα 119 και 119 Α αναφέρονται στη ισότητα της αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών την οποία πρέπει κάθε κράτος μέλος να διασφαλίζει για όμοια εργασία ή για εργασία ίσης αξίας. Τι νοείται ως «αμοιβή» και τι συνεπάγεται η ισότητα αμοιβής χωρίς διακρίσεις φύλλου, παραμένει ως έχει με τη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οι δύο νέοι παράγραφοι του άρθρου προβλέπουν ότι το Συμβούλιο έπειτα από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, φροντίζει για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών πάνω σε ζητήματα απασχόλησης και εργασίας, όπως είναι και η αρχή της ισότητας αμοιβής για όμοια εργασία ή για εργασία ίσης αξίας. Τα κράτη μέλη έχουν περαιτέρω δυνατότητα για ειδικότερα πλεονεκτήματα που να «διευκολύνουν το λιγότερο εκπροσωπούμενο φύλο να συνεχίσει μια επαγγελματική δραστηριότητα» ή να προλαμβάνουν ή να αντισταθμίζουν τα μειονεκτήματα στην επαγγελματική σταδιοδρομία. Τέλος, τα κράτη μέλη είναι επιφορτισμένα με τις προσπάθειες για διατήρηση της υφισταμένης ισοτιμίας των συστημάτων για τις άδειες μετ' αποδοχών.

Η Επιτροπή καταρτίζει κάθε χρόνο έκθεση σχετικά με την πρόοδο της υλοποίησης των στόχων του άρθρου 117, συμπεριλαμβανομένης της δημογραφικής κατάστασης στην Κοινότητα. Η έκθεση αυτή, διαβιβάζεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Όσον αφορά τα ιδιαίτερα προβλήματα που απασχολούν την Κοινότητα, το Κοινοβούλιο καλεί την Επιτροπή να συντάξει σχετικές εκθέσεις.

Στο άρθρο 125 εκτός από την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή το Συμβούλιο διαβουλεύεται και με την Επιτροπή Περιφερειών για τις εκτελεστικές αποφάσεις που αφορούν το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο καθώς και για την υλοποίηση των στόχων που αναφέρονται στο άρθρο 127 για την επαγγελματική εκπαίδευση, χωρίς παράλληλη εναρμόνιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών.

Το άρθρο 129 αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο: «Κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή όλων των πολιτικών και δράσεων της Κοινότητας εξασφαλίζεται υψηλού επιπέδου προστασία της υγείας του ανθρώπου. Η δράση της Κοινότητας, η οποία συμπληρώνει τις εθνικές πολιτικές, αποβλέπει στη βελτίωση της δημόσιας υγείας καθώς και στην πρόληψη της ανθρώπινης ασθένειας σε όλες τις μορφές της και στην αποτροπή των πηγών κινδύνου για την ανθρώπινη υγεία. Η δράση αυτή καλύπτει την καταπολέμηση των μεγάλων πηγών της ανθρωπότητας στον τομέα της υγείας, ευνοώντας τη διεύρυνση των αιτιών τους, της μετάδοσης και της πρόληψής τους, καθώς και την ενημέρωση και την διαπαιδαγώγηση στον τομέα της υγείας».

Η Κοινότητα συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών στον τομέα της ενημέρωσης και πρόληψης της μαστιγας των ναρκωτικών. Το Συμβούλιο διαβουλεύεται με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών με στόχο μέτρα με υψηλές προδιαγραφές όσον αφορά την ποιότητα και την ασφάλεια των οργάνων και ουσιών ανθρώπινης προέλευσης, αίματος και των παραγώγων του. Τα μέτρα αυτά δε δεσμεύουν τα κράτη μέλη ως προς της υιοθέτηση αυστηρότερων προστατευτικών μέτρων. Επιπλέον το Συμβούλιο εισάγει ρυθμίσεις στον κτηνιατρικό και φυτοϋγειονομικό τομέα με άμεσο στόχο την προστασία της δημόσιας υγείας, μέτρα για ενθάρρυνσης της προστασίας και της βελτίωσης

της υγείας του ανθρώπου, χωρίς παράλληλη εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών. Τέλος, το Συμβούλιο έπειτα από πρόταση της Επιτροπής και αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία διατυπώνει συστάσεις. Η κοινοτική δράση δεν επεκτείνεται σε ζητήματα οργάνωσης και παροχής υγειονομικών υπηρεσιών και ιατρικής περίθαλψης εκεί όπου τα κράτη μέλη έχουν τον πρώτο λόγο. Το ίδιο ισχύει και για τις εθνικές διατάξεις που αφορούν τη δωρεά και την ιατρική χρήση οργάνων και αίματος.

Το άρθρο 129 Α αντικαθίσταται ως εξής : «Προκειμένου να προωθήσει τα συμφέροντα των καταναλωτών και να διασφαλίσει υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή, η Κοινότητα συμβάλλει στην προστασία της υγείας, της ασφάλειας και των οικονομικών συμφερόντων των καταναλωτών, καθώς και στην προώθηση του δικαιώματός τους για ενημέρωση, εκπαίδευση και οργάνωσή τους για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους».

Σχετικά με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (άρθρο 198 Α) προστίθεται η ακόλουθη παράγραφος : «Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορεί να ζητήσει τη γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής». Τέλος, το Πρωτόκολλο σχετικά με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, καταργείται. Ομοίως και το Πρωτόκολλο για την Κοινωνική Πολιτική και η επισυναπτόμενη σε αυτό Συμφωνία για την Κοινωνική Πολιτική.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ περιελάμβανε μια ενοποιημένη έκδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΚ) με νέα αρίθμηση. Οι Συνθήκες που παρεμβάλλονται παρακάτω (Νίκαιας και Λισσαβόνας ακολουθούν τη νέα αρίθμηση) (<http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>).

Η Συνθήκη της Νίκαιας

Στο πρώτο μέρος της Συνθήκης της Νίκαιας που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις, το άρθρο 18 που συμπεριλαμβάνεται στις ουσιαστικές τροποποιήσεις του άρθρου 2 και τροποποιεί τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναφέρει ότι «κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παρούσα Συνθήκη και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή της». Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτείται η δράση της Κοινότητας και ενώ η παρούσα Συνθήκη δεν έχει προβλέψει τις ανάλογες εξουσίες για κάτι τέτοιο, το Συμβούλιο είναι εκείνο που διευκολύνει, μέσω διατάξεων που δύναται να θεσπίσει, την άσκηση των παραπάνω δικαιωμάτων.

Συνεχίζοντας με τις ουσιαστικές που υπάγονται στο άρθρο 2 της Συνθήκης της Νίκαιας, το άρθρο 137 (όπως και εν μέρει το άρθρο 118 της Συνθήκης του Άμστερνταμ) προβλέπει ότι η Κοινότητα υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών για τη βελτίωση του περιβάλλοντος εργασίας για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων, τους όρους εργασίας, την κοινωνική ασφάλιση και προστασία των εργαζομένων, την προστασία τους σε περίπτωση

καταγγελίας της σύμβασης, την ενημέρωση και διαβούλευση, την εκπροσώπηση και συλλογική προάσπιση των συμφερόντων εργαζομένων και εργοδοτών, συμπεριλαμβανομένης και της συνδιαχείρησης, τις συνθήκες απασχόλησης των υπηκόων των τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος της Κοινότητας, την αφομοίωση των αποκλεισμένων από την αγορά εργασίας, την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών ως προς τις ευκαιρίες και τη μεταχείριση στην αγορά εργασίας, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνική προστασίας.

Το Συμβούλιο, με τη σειρά του, συμβάλλοντας στην επίτευξη όλων των παραπάνω, θεσπίζει μέτρα ενθάρρυνσης για τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών ώστε να προχωρήσει η βελτίωση των γνώσεων, η ανταλλαγή πληροφοριών και δοκιμασμένων πρακτικών, να δοθεί ώθηση στις καινοτόμες λύσεις και την αξιολόγηση εμπειριών χωρίς να προβλέπεται παράλληλη νομοθετική εναρμόνιση στο δίκαιο των κρατών μελών. Επιπλέον, με εξαίρεση τα ζητήματα καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού και τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, το Συμβούλιο μέσα από τις οδηγίες διαμορφώνει τις ελάχιστες προδιαγραφές που εφαρμόζονται σταδιακά και λαμβάνοντας υπόψη τις τεχνικές ρυθμίσεις και συνθήκες που επικρατούν στα κράτη μέλη. Οι οδηγίες αυτές, δεν περιλαμβάνουν διοικητικούς, οικονομικούς και νομικούς εξαναγκασμούς που εμποδίζουν την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Το Συμβούλιο, αποφασίζει ,μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και Επιτροπή των Περιφερειών, με εξαίρεση τα ζητήματα που αφορούν την κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική προστασία, την προστασία των εργαζομένων σε περιπτώσεις καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, τη συλλογική υπεράσπιση των συμφερόντων εργαζομένων και εργοδοσίας και την αφομοίωση των αποκλεισμένων από την αγορά εργασίας, όπου το Συμβούλιο αποφασίζει με ομοφωνία μετά από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τις παραπάνω Επιτροπές. Με ομοφωνία επίσης και έπειτα από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο αποφασίζει για θέματα που αφορούν την προστασία των εργαζομένων σε περιπτώσεις καταγγελίας της σύμβασης, τη συλλογική υπεράσπιση των συμφερόντων εργασίας και εργοδοτών και τις συνθήκες απασχόληση των υπηκόων των τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος της Κοινότητας.

Το παρόν άρθρο (137) περιλαμβάνει τις διατάξεις που αφορούν τους κοινωνικούς εταίρους και την εφαρμογή των οδηγιών από εκείνους, παραμένουν ως έχουν. Γενικότερα, όσα αναφέρονται στο άρθρο αυτό δεν επηρεάζουν τις αρχές των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης που ισχύουν σε κάθε κράτος μέλος, ούτε την οικονομική του ισορροπία, όπως επίσης και της ευχέρειά τους να θεσπίζουν αυστηρότερα προστατευτικά μέτρα, συμβιβαζόμενα πάντα, με την παρούσα Συνθήκη. Τέλος, οι παραπάνω διατάξεις δεν εφαρμόζονται στις αμοιβές, στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, της απεργίας και ανταπεργίας.

Εν συνεχεία , το άρθρο 144 αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο :
«Το Συμβούλιο, μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ιδρύει συμβουλευτική Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας για την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και με την Επιτροπή για την κοινωνική προστασία. Η επιτροπή έχει ως έργο να παρακολουθεί την

κοινωνική κατάσταση και την εξέλιξη των πολιτικών κοινωνικής προστασίας στα κράτη μέλη και στην Κοινότητα, να διευκολύνει τις ανταλλαγές πληροφοριών, εμπειριών και δοκιμασμένων πρακτικών μεταξύ των κρατών μελών και με την Επιτροπή, να καταρτίζει εκθέσεις, να διατυπώνει γνώμες ή να αναλαμβάνει άλλες δραστηριότητες στους τομείς της αρμοδιότητάς της, είτε κατόπιν αιτήσεως του Συμβουλίου ή της Επιτροπής είτε εξ ιδίας πρωτοβουλίας». Η Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας αναπτύσσει επαφές με τους κοινωνικούς εταίρους ενώ κάθε κράτος μέλος και Επιτροπή, διορίζουν σε αυτή από δύο μέλη.

Στο τρίτο μέρος της Συνθήκης της Νίκαιας προστέθηκε ο τίτλος XXXI για την Οικονομική, Χρηματοοικονομική και Τεχνική Συνεργασία με τρίτες χώρες. Στο άρθρο 257, γίνεται αναφορά στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η οποία όπως αναφέρεται διατηρεί συμβουλευτικά καθήκοντα. Όπως έχει ήδη αναφερθεί και στις προηγούμενες Συνθήκες, συγκροτείται από αντιπροσώπους από σχεδόν ολόκληρο το φάσμα της κοινωνίας πολιτών, και συγκεκριμένα από αντιπρόσωπους των παραγωγών, γεωργών, μεταφορέων, εργαζομένων, εμπόρων, βιοτεχνών, ελεύθερων επαγγελματιών, καταναλωτών και άλλων κατηγοριών γενικού συμφέροντος.

Στο επόμενο άρθρο (259) καθορίζεται ο αριθμός των μελών της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, ο οποίος δεν πρέπει να ξεπερνά τα τριακόσια πενήντα μέλη. Ο αριθμός των αντιπροσώπων για κάθε κράτος μέλος παραμένει ως έχει από τη Συνθήκη του Μάαστριχ. Όσον αφορά τον διορισμό τους, ισχύουν τα εξής : «Τα μέλη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής διορίζονται, βάσει προτάσεων των κρατών μελών, για περίοδο τεσσάρων ετών. Το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, εγκρίνει τον κατάλογο των μελών, ο οποίος καταρτίζεται σύμφωνα με τις προτάσεις που υποβάλλει κάθε κράτος μέλος. Η θητεία των μελών της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής δύναται να ανανεωθεί»(http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C/htm/C_2001080EL.000101.htm).

Η Συνθήκη της Λισσαβόνας

Στη Συνθήκη της Λισσαβόνας για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί Ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που υπογράφηκε στη Λισσαβόνα στις 13 Δεκεμβρίου 2007, στις τροποποιήσεις οι οποίες επιφέρονται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη Συνθήκη περί Ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και σύμφωνα με το άρθρο 2 των γενικών διατάξεων, «η Ένωση εγκαθιδρύει εσωτερική αγορά. Εργάζεται για την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης με γνώμονα την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα των τιμών, την άκρως ανταγωνιστική κοινωνική οικονομία της αγοράς, με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο, και το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος ...». Επιπλέον, προάγει την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα ανδρών και γυναικών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, καταπολεμώντας παράλληλα τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 αναγνωρίζει (η Ένωση), τις αρχές του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7^{ης} Δεκεμβρίου

2000, όπως προσαρμόστηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007, στο Στρασβούργο, χωρίς καμία περαιτέρω επέκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως αυτές ορίζονται στις Συνθήκες. Τα δικαιώματα, οι ελευθερίες και οι αρχές του Χάρτη ερμηνεύονται κατά τις διατάξεις του τίτλου VII του Χάρτη που ορίζουν την ερμηνεία και την εφαρμογή του.

Συνεχίζοντας με το άρθρο 2 και στις διατάξεις για τις κατηγορίες και τους τομείς αρμοδιοτήτων αυτή τη φορά, προστίθεται νέος τίτλος και νέα άρθρα (2^A-2^E). Στον τίτλο I και στο άρθρο 2 Γ, η κοινωνική πολιτική, η προστασία των καταναλωτών και οι κοινές προκλήσεις για την ασφάλεια στον τομέα της δημόσιας υγείας, αποτελούν τρεις από τους έντεκα τομείς στους οποίους εμπίπτουν οι αρμοδιότητες Ένωσης και κρατών μελών.

Όσον αφορά τον τομέα της απασχόλησης, οι πρωτοβουλίες της Ένωσης επικεντρώνονται στον συντονισμό της δράσης των κρατών μελών, με βάση κατά κύριο λόγο, τον καθορισμό των κατευθυντήριων γραμμών (αρθ.2Δ). Τέλος, έχει την υποχρέωση να υποστηρίζει, να συντονίζει και να συμπληρώνει όποτε κρίνεται απαραίτητο, τις πολιτικές των κρατών μελών πάνω στην προστασία και τη βελτίωση της ανθρώπινης υγείας και την παιδεία, την επαγγελματική εκπαίδευση, τη νεολαία και τον αθλητισμό.

Στη συνέχεια παρεμβάλλεται ο τίτλος II για τις διατάξεις γενικής εφαρμογής και φτάνουμε στο άρθρο 5 α, σύμφωνα με το οποίο η Ένωση συνεκτιμά τις απαιτήσεις για ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης με την εξασφάλιση μιας κατάλληλης κοινωνικής προστασίας, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, το υψηλό επίπεδο κατάρτισης, εκπαίδευσης και προστασίας της ανθρώπινης υγείας.

Στο κεφάλαιο για την απαγόρευση των διακρίσεων και την ιθαγένεια στην παράγραφο 2 του άρθρου 18 αντί για τη πρόταση το «Συμβούλιο μπορεί να θεσπίζει...» συναντάμε την φράση «...το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, μπορούν να θεσπίζουν..» ενώ η παράγραφος 3 αντικαθίσταται από το κείμενο « Για τους ίδιους σκοπούς με τους σκοπούς της παραγράφου 1, και εκτός εάν οι Συνθήκες έχουν προβλέψει εξουσίες δράσης προς τούτο, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία, μπορεί να θεσπίζει μέτρα σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση ή την κοινωνική προστασία. Το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο».

Σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και το άρθρο 42 οι λέξεις» διακινούμενους εργαζομένους και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα» αντικαθίσταται από τις λέξεις «διακινούμενους εργαζόμενους, μισθωτούς και μη μισθωτούς, και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα». Στο τελευταίο εδάφιο επίσης, αναφέρεται ότι εάν κάποιο κράτος μέλος, αναφορικά με ένα σχέδιο νομοθετικής πράξης, είναι αντίθετο διότι θίγεται κατ' αυτόν τον τρόπο το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης (εφαρμογή, κόστος και οικονομική δομή) ή η δημοσιονομική του ισορροπία, τότε μπορεί να ζητήσει την παρέμβαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η νομοθετική διαδικασία έτσι, αναστέλλεται και μέσα σε τέσσερις μήνες είτε το σχέδιο αναπέμπεται ξανά στο Συμβούλιο, είτε ζητείται από την Επιτροπή να υποβάλλει νέα πρόταση.

Περνώντας στις διατάξεις για την κοινωνική πολιτική, η επικεφαλίδα του τίτλου XI «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΠΑΙΔΕΙΑ, ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ», αντικαθίσταται από την ακόλουθη «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ» με τίτλο IX ενώ η επικεφαλίδα «Κεφάλαιο 1 – Κοινωνικές διατάξεις» διαγράφεται. Ακολουθεί ένα νέο άρθρο (136 α) κατά

το οποίο ο ρόλος των κοινωνικών εταιρών προάγεται και αναγνωρίζεται από την Ένωση, η οποία λαμβάνει υπόψη της την ποικιλομορφία των εθνικών συστημάτων. Σέβεται την αυτονομία των κοινωνικών εταιρών και διευκολύνει τον μεταξύ τους διάλογο. Εκτός από την Ένωση και η τριμερής κοινωνική σύνοδος κορυφής για την ανάπτυξη και την απασχόληση προάγει τον κοινωνικό διάλογο.

Σύμφωνα με το άρθρο 137 όχι μόνο το Συμβούλιο από μόνο του αλλά μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, θεσπίζουν μέσω των οδηγιών τις ελάχιστες προδιαγραφές που πρέπει να ισχύουν σε κάθε κράτος μέλος σχετικά με την αγορά εργασίας. Στην ίδια παράγραφο 2, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο αποφασίζουν μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, για ζητήματα όπως η κοινωνική ασφάλιση και προστασία των εργαζομένων, σε περιπτώσεις καταγγελίας της σύμβασής τους, η εκπροσώπηση και συλλογική υπεράσπιση των συμφερόντων των εργαζομένων και εργοδοτών και οι συνθήκες απασχόλησης των υπηκόων των τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος της Κοινότητας, το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική νομοθετική διαδικασία, ομοφώνως, μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τις παραπάνω επιτροπές.

Στο άρθρο 139 το Συμβούλιο αποφασίζει πλέον με ομοφωνία και όχι με ειδική πλειοψηφία για την εφαρμογή των συμφωνιών που συνάπτονται σε κοινοτικό επίπεδο ως αποτέλεσμα του διαλόγου των κοινωνικών εταιρών. Στο άρθρο 140 και στο τέλος τους δεύτερου εδαφίου προστίθεται η φράση «...ιδίως με πρωτοβουλίες για τον καθορισμό κατευθυντήριων γραμμών και δεικτών, την οργάνωση της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών και την προετοιμασία των στοιχείων που είναι αναγκαία για την τακτική παρακολούθηση και αξιολόγηση. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τηρείται πλήρων ενήμερο». Τέλος, το κεφάλαιο 2 για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο αναριθμείται πλέον ως «ΤΙΤΛΟΣ Χ».

Το κεφάλαιο 3 αναριθμείται ως «ΤΙΤΛΟΣ XI» και ο όρος « ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ» γίνεται «ΝΕΟΛΑΙΑ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ». Για πρώτη φορά δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο κομμάτι του αθλητισμού και στο άρθρο 149 αναφέρεται ότι η Ένωση συμβάλλει στην προώθηση του αθλητισμού υπολογίζοντας, παράλληλα, τις ιδιαιτερότητες και τις δομές που στηρίζονται στον εθελοντισμό και στον κοινωνικό και εκπαιδευτικό του ρόλο. Στο ίδιο άρθρο και στην παράγραφο 2 προστίθεται πέμπτη περίπτωση : «...να αναπτύξει την ευρωπαϊκή διάσταση του αθλητισμού, προάγοντας τη δικαιοσύνη και τον ανοιχτό χαρακτήρα των αθλητικών αναμετρήσεων και τη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων για τον αθλητισμό φορέων, καθώς και προστατεύοντας τη σωματική και ηθική ακεραιότητα των αθλητών, ιδίως των νεότερων μεταξύ τους». Τέλος, στην παράγραφο 3 οι λέξεις «σε θέματα παιδείας» αντικαθίστανται με «σε θέματα παιδείας και αθλητισμού». Για την υλοποίηση των στόχων του παρόντος άρθρου Συμβούλιο και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποφασίζουν σύμφωνα με τις καθιερωμένες νομοθετικές διαδικασίες.

Στον τομέα της δημόσιας υγείας και το άρθρο 152, στην παράγραφο 1 ο όρος «ανθρώπινη» αντικαθίσταται από τον αντίστοιχο «σωματική και ψυχική» ενώ στο τέλος προστίθεται : «...καθώς και την επαγρύπνηση για τις σοβαρές διασυννοριακές απειλές κατά της υγείας, την κήρυξη συναγερμού σε περίπτωση τέτοιων απειλών και την καταπολέμησή τους». Στην 2^η παράγραφο, η Κοινότητα, επιπλέον, ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών ώστε να βελτιωθεί η συμπληρωματικότητα των

υγειονομικών τους υπηρεσιών στις παραμεθόριες περιοχές. Στο τέλος της ίδιας παραγράφου, κατά τον ίδιο τρόπο, η Κοινότητα φροντίζει ώστε να καθορίζονται επαρκώς οι κατευθυντήριες γραμμές, η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και η προετοιμασία των στοιχείων που απαιτούνται για την ανάλογη αξιολόγηση. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι εκείνο που πρέπει να είναι πλήρως ενήμερο. Στην παράγραφο 4 το νέο σημείο που παρατίθεται κάνει αναφορά στα φάρμακα και τα μηχανήματα τα οποία προορίζονται για ιατρική χρήση, τονίζοντας παράλληλα, ότι πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για τον καθορισμό υψηλών προδιαγραφών ποιότητας και ασφάλειας. Στην παράγραφο 5, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αποφασίζουν μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών ώστε να θεσπίζουν μέτρα για την προστασία και βελτίωση της υγείας του ανθρώπου, και ιδιαίτερα για την καταπολέμηση σοβαρών ασθενειών με διασυννοριακή διάσταση, την κήρυξη συναγερμού, την προστασία της δημόσιας υγείας από το κάπνισμα, την υπερβολική χρήση οινόπνευματων, χωρίς καμία περαιτέρω εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών. Ομοίως, στο τέλος της παραγράφου του παρόντος άρθρου 152, τα κράτη μέλη συνεχίζουν να είναι υπεύθυνα, πέρα από τη δράση της Κοινότητας, για τον τομέα της υγείας, των υγειονομικών υπηρεσιών και της ιατρικής περίθαλψης. Επιπλέον, έχουν ευθύνη για τη διαχείριση αυτών, όπως και για την κατανομή των ανάλογων πόρων, ενώ οι παραπάνω διατάξεις τους άρθρου, δε θίγουν τις εθνικές πολιτικές για τη δωρεά οργάνων και αίματος.

Στο 3^ο κεφάλαιο της Συνθήκης της Λισσαβόνας για την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, τα άρθρα 257 και 261 καταργούνται. Στο 258 αναφέρεται ότι η σύνθεση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, καθορίζεται έπειτα από ομόφωνη απόφαση του Συμβουλίου και προηγούμενη πρόταση της Επιτροπής. Σύμφωνα με το άρθρο 259 τα μέλη της διορίζονται για 5 χρόνια αντί για «..ζητεί τη γνώμη της Επιτροπής» το Συμβούλιο διαβουλεύεται με την Επιτροπή. Στο επόμενο άρθρο οι λέξεις «δύο ετών» αντικαθίσταται με «δυόμισι ετών» αναφορικά με τη θητεία του Προέδρου

(<http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/1207L/htm/C2007306EL.01004201htm>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗΣ.

Η Συνθήκη της Ρώμης : Κοινή αγορά και στοιχειώδης κοινωνική ρύθμιση.

Ο κεντρικός στόχος της Συνθήκης της Ρώμης υπήρξε η δημιουργία μιας κοινής αγοράς. Αυτό σήμαινε την επίτευξη τελωνιακής ένωσης μέσα από την εξάλειψη των τελωνειακών δασμών, των ποσοστώσεων και την εφαρμογή ενός κοινού τελωνειακού δασμού έναντι τρίτων χωρών. Επιπλέον η ενιαία αγορά, προϋπέθετε τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων, κεφαλαίων, υπηρεσιών καθώς και την ελεύθερη κυκλοφορία και εγκατάσταση των μισθωτών και ανεξάρτητων επαγγελματιών. Περιελάμβανε δύο σειρές κοινωνικών διατάξεων : 1) για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων (άρθρα 48-51) και 2) για την κοινωνική πολιτική (117-128). Σε αυτή την τελευταία κατηγορία εντάσσονταν η εκπαίδευση και επανεγκατάσταση των εργαζομένων, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, η απασχόληση, το δικαίωμα και τις συνθήκες εργασίας, την επαγγελματική κατάρτιση και κοινωνική ασφάλιση (Μούσης, 2002, σ. 74).

Σύμφωνα με το άρθρο 117 της Συνθήκης ΕΟΚ, τα οφέλη από την ενιαία αγορά θα κατανέμονταν αυτόματα μέσω των μηχανισμών αυτής και με μια ελάχιστη νομοθετική κοινοτική παρέμβαση. Η ανάγκη για «βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας του εργατικού δυναμικού» και «εναρμόνισή τους με στόχο την πρόοδο» προσέθεσε μια κοινωνική διάσταση στην προσπάθεια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, χωρίς όμως να προβλέπονται μέτρα από την Κοινότητα προς αυτή την κατεύθυνση αλλά αντίθετα, μέσα στα πλαίσια της κοινής αγοράς θα μπορούσε ο στόχος αυτός να πραγματοποιηθεί. Να σημειωθεί ότι, η «εναρμόνιση» των κοινωνικών συστημάτων ίσως να μην ήταν ακατόρθωτη καθώς τα έξι, τότε, κράτη μέλη (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Κάτω Χώρες και Λουξεμβούργο), ανήκαν στο κορπορατιστικό μοντέλο κράτους πρόνοιας. Τα πραγματικά προβλήματα ως προς τη «σύγκλιση» φάνηκαν αργότερα με τη διεύρυνση του 1973 (Βρετανία, Ιρλανδία, Δανία) και στη συνέχεια με την είσοδο των χωρών της Νότιας Ευρώπης και των αντίστοιχων της Σκανδιναβίας.

Η Συνθήκη της Ρώμης σύμφωνα με τον Ferrera εξυπηρετούσε τα εθνικά συμφέροντα των έξι κρατών μελών καθώς επέτρεψε την αποτελεσματικότερη διαχείριση της οικονομικής τους αλληλεξάρτησης, έφερε περισσότερη υλική ευημερία ενώ βρέθηκε μια βιώσιμη λύση αναφορικά με το ζήτημα της Γερμανίας, εξαπλώνοντας τις εμπορικές συναλλαγές με αυτήν, σταθεροποιώντας γενικότερα, τις ενδο-ευρωπαϊκές σχέσεις και προσφέροντας μια δικλείδα ασφαλείας σε περιφερειακό επίπεδο. Συν τοις άλλοις, η Συνθήκη εμμέσως εξασφάλιζε νέες δυνατότητες αναδιανομής μέσα από την κινητικότητα των εργαζομένων, κάτι που σήμαινε νέες εισφορές, τη διαχείριση των οποίων είχαν αποκλειστικά τα εθνικά κράτη.

Μεταξύ 1960-1968 η εισροή εργατών από και προς τις χώρες των έξι ανήλθε στο 4,7 % ετησίως. Το 1968 περίπου 830,000 ευρωπαίοι εργάτες ζούσαν και εργάζονταν σε κράτη μέλη διαφορετικά από την προέλευσή

τους. Όμως, η κινητικότητα των εργαζομένων ακολούθησε χαλαρούς ρυθμούς απ' ότι η αντίστοιχη των αγαθών, των υπηρεσιών και του κεφαλαίου. Κατά τον Ferrera, το άρθρο 48 αποτέλεσε τον πολιτικό συμβιβασμό των υπολοίπων πέντε κρατών μελών έναντι της Ιταλίας, ώστε να απορροφήσουν το εργατικό της πλεόνασμα, καθώς μαστιζόταν, την εποχή εκείνη από υψηλά ποσοστά ανεργίας. Εξάλλου, η οικονομική ανάπτυξη της δεκαετίας του '60 επέτρεπε τέτοιου είδους συμβιβασμούς. Από το 1968 και έπειτα η κινητικότητα των εργαζομένων αρχίζει να υποχωρεί ενώ παράλληλα η εισροή μεταναστών από τρίτες χώρες ελέγχεται στενά από το κάθε κράτος μέλος. Η δημιουργία, λοιπόν, της κοινής αγοράς εργασίας υπήρξε το πιο σημαντικό και το πιο ουσιαστικό βήμα προς την κατεύθυνση του «Εξευρωπαϊσμού των επιλογών» (Ferrera 2005, σ.100-103).

Το άρθρο 51 της Συνθήκης σχετικά με την κοινωνική προστασία των μετακινούμενων εργαζομένων, και η ρύθμιση 3/1958 που ακολούθησε, καθιέρωσαν τις τέσσερις βασικές αρχές της ευρωπαϊκής συνεργασίας : 1. απαγόρευση των διακρίσεων και ίση μεταχείριση, 2. επιλογή όλων των περιόδων ασφάλισης, σε οποιοδήποτε κράτος μέλος, 3. τα οφέλη να εξάγονται από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, και 4. εφαρμογή της κοινής νομοθεσίας. Έτσι λοιπόν, υπήρξε το επισφράγισμα της ελευθερίας της εργασίας και της προστασίας των διακινούμενων εργαζομένων, ως θετικές συνιστώσες στη διαμόρφωση μιας στοιχειώδους ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη : Ενιαία εσωτερική αγορά και ο στόχος της εναρμόνισης των συνθηκών εργασίας.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1985), αποτέλεσε την πιο σημαντική αναθεώρηση της Συνθήκης της ΕΟΚ στην κατεύθυνση της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρώπης, καθώς το 1992 ορίστηκε έτος ολοκλήρωσης της Ενιαίας Εσωτερικής Αγοράς. Αυτό συνεπαγόταν με κατάργηση των φυσικών, τεχνικών και δημοσιονομικών εμποδίων στο εσωτερικό της Κοινότητας με σκοπό την ελεύθερη διακίνηση προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων, έτσι όπως η Λευκή Βίβλος καθόρισε επ' ακριβώς. Με αυτό τον τρόπο, η ελεύθερη κινητικότητα θα μεγάλωνε τα οφέλη από το εμπόριο και τον ανταγωνισμό. Επιπλέον, με την ΕΕΠ καθιερώθηκε ο Ευρωπαϊκός Χρηματοδοτικός Χώρος φέρνοντας μεταρρυθμίσεις με στόχο την πλήρη απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων ώστε να δημιουργηθεί μια ενιαία αγορά χρηματοδοτικών κεφαλαίων και τον ελεύθερο ανταγωνισμό παροχής χρηματοδοτικών υπηρεσιών.

Παρόλα αυτά η ΕΕΠ κατέδειξε την αναγκαιότητα εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών στους τομείς της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων, της προώθησης του διαλόγου μεταξύ εργοδοσίας και εργαζομένων, του συντονισμού των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ώστε ν' αποφευχθούν φαινόμενα κοινωνικού ντάμπινγκ. Τέλος, θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι έδωσε τη νομική βάση για την ανάπτυξη των κοινών κοινοτικών πολιτικών, όπως είναι η κοινωνική πολιτική, η πολιτική περιβάλλοντος, έρευνας και τεχνολογίας. Σε αντίθεση με τη Συνθήκη της Ρώμης, η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη προέβλεπε για την πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, το

Συμβούλιο να αποφασίζει μετά από ειδική πλειοψηφία και μετά από πρόταση της Επιτροπής, σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ύστερα από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, όπως ίσχυε και παλαιότερα με τη Συνθήκη της Ρώμης. Στην ΕΕΠ προστέθηκαν και δύο νέα άρθρα (118 Α, 118Β) σχετικά με την καλυτέρευση του χώρου εργασίας με απώτερο στόχο τη εναρμόνιση των συνθηκών εργασίας ενώ για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκε ο διάλογος των κοινωνικών εταίρων με την Επιτροπή να αναλαμβάνει την προώθηση αυτού σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Σακελλαρόπουλος, 1993, σ. 40-41).

Ο στόχος της ενιαίας αγοράς έτσι όπως είχε τεθεί από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, είχε ήδη επιτευχθεί από τις αρχές του 1993. Παρόλα αυτά, η ΕΕΠ δεν προέβλεπε αντίστοιχα, συνοδευτικά μέτρα κοινωνικής πολιτικής. Προηγούμενα, η Συνθήκη της ΕΟΚ με τα άρθρα 117-128 προέβλεπε σχετικές ρυθμίσεις πάνω στην κοινωνική πολιτική της Κοινότητας. Επίσης, προέβλεπε την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και με τις διατάξεις των άρθρων 48 την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Η κύρια αιτία για τη συμπερίληψη των κοινωνικών διατάξεων αποτέλεσε ο φόβος για το φαινόμενο του κοινωνικού ντάμπινγκ. Τη μεγαλύτερη ανησυχία είχε η Γαλλία διότι χωρίς μια σχετική εναρμόνιση της κοινωνικής πολιτικής των κρατών μελών, το άνοιγμα των αγορών θα μπορούσε να βλάψει τα γαλλικά συμφέροντα. Διότι, οι εργοδοτικές εισφορές κοινωνικής ασφάλισης ήταν υψηλότερες από τις αντίστοιχες γερμανικές ενώ η εργατική νομοθεσία ήταν ευνοϊκότερη (πχ. ετήσιες άδειες μετ' αποδοχών).

Τις ίδιες ανησυχίες συμμερίστηκαν και οι χώρες του ευρωπαϊκού βορρά την περίοδο της μεσογειακής διεύρυνσης. Συγκεκριμένα, για την ενδεχόμενη αδυναμία ανταγωνισμού με τις χώρες που είχαν χαμηλότερο κόστος εργασίας, για την εκτροπή επενδύσεων προς τις χώρες χαμηλού κόστους ακόμη και για την πιθανή κατάργηση κεκτημένων εργατικών δικαιωμάτων. Παρόλα αυτά, οι φόβοι αυτοί αποδείχτηκαν αβάσιμοι καθώς σε πολλές χώρες του ευρωπαϊκού νότου το πλεονέκτημα των χαμηλών αμοιβών αντισταθμιζόταν από τη χαμηλή παραγωγικότητα (σε αντίθεση με τις χώρες της βόρειας Ευρώπης) εξαιτίας της τεχνολογικής καθυστέρησης και της ανεπαρκούς επαγγελματικής κατάρτισης, της κακής οικονομικής διαχείρισης και της έλλειψης εργασιακής ειρήνης.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη περιελάμβανε μέτρα «αρνητικής ολοκλήρωσης», όπως για παράδειγμα η αφαίρεση όλων των εθνικών εμποδίων στις οικονομικές συναλλαγές, καθώς και μέτρα θετικής ολοκλήρωσης, όπως η υπερεθνική εναρμόνιση. Στον τομέα της ισότητας των δύο φύλων, ορισμένα μέτρα αρνητικής ολοκλήρωσης, οι οποίες βασίστηκαν στο άρθρο 119, για την κατάργηση των εθνικών κανόνων και πρακτικών που επέτρεπαν τις διακρίσεις κατά των γυναικών. Σχετικά με τα μέτρα τώρα, για την ασφάλεια και την υγιεινή στους χώρους εργασίας, μέτρα θετικής ολοκλήρωσης υιοθετήθηκαν με σκοπό αυστηρότερα κριτήρια αναφορικά με τις συνθήκες εργασίας. Και οι δύο περιπτώσεις αποτελούν παραδείγματα μιας κοινωνικής πολιτικής, ομοσπονδιακού χαρακτήρα (Ferrera, 2005, σ.116-117).

Να σημειώσουμε ότι με τον όρο «αρνητική ολοκλήρωση» αναφερόμαστε στα μέτρα εκείνα που ευνοούν την οικονομική ενοποίηση, εξαλείφοντας τους περιορισμούς στο εμπόριο και τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού, ενώ ο όρος «θετική ολοκλήρωση» αφορά τις κοινές ευρωπαϊκές πολιτικές που διαμορφώνουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες

λειτουργούν οι αγορές. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, με επίκεντρο τις πρωτοβουλίες του Ντελόρ για μια «Κοινωνική Ευρώπη», στις οποίες θα αναφερθούμε παρακάτω, η Κομισιόν εξέφρασε τις ανησυχίες απέναντι στην ολοένα και μεγαλύτερη απελευθέρωση της αγοράς και στις αρνητικές επιπτώσεις αυτής στην κοινωνική ευημερία. Παρόλα αυτά είναι εμφανές μέχρι σήμερα, ότι οι μηχανισμοί της αρνητικής ολοκλήρωσης κυριαρχούν, διότι διαθέτουν θεσμικά προνόμια, με αφετηρία τη Συνθήκη της Ρώμης, η οποία όριζε ρητά την εξάλειψη των τελωνειακών δασμών. Από την άλλη μεριά, οι αντίστοιχοι μηχανισμοί της θετικής ολοκλήρωσης επαφίονταν στις πρωτοβουλίες των εθνικών κυβερνήσεων, στο Συμβούλιο των Υπουργών, οι οποίες συνήθως σκόνταφταν στην αρχή της ομοφωνίας για τη λήψη των αποφάσεων.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, υπήρξε προϊόν συμβιβασμού μεταξύ Βρετανίας και Γαλλίας, όπου η μεν πρώτη πέτυχε τη μετάδοση του θατσερικού νέο-φιλελευθερισμού στα υπόλοιπα κράτη μέλη και η δεύτερη την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Κοινότητας συγκριτικά με την Ιαπωνία και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Τις ίδιες φιλοδοξίες μοιράζονταν οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις καθώς και οι εθνικές ελίτ, οι οποίες στόχευαν να ξανακερδίσουν τη χαμένη τους ισχύ εξαιτίας της διεθνούς αλληλεξάρτησής τους. Η ευρωπαϊκή ενοποίηση λοιπόν, στηρίχθηκε την περίοδο εκείνη στην υιοθέτηση πολιτικών απορρύθμισης αμερικανικής προέλευσης, στη στενή συνεργασία Επιτροπής και κατασκευαστικών εταιριών και στη γενικότερη διογκούμενη ενίσχυση της Ενιαίας Αγοράς από το κεφάλαιο. Τέλος, το έτος 1992 αποτέλεσε έτος – σταθμό, για την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων, τη δημιουργία ενός ενιαίου περιβάλλοντος συναλλαγών, την ενίσχυση της ενοποιημένης ευρωπαϊκής αγοράς μέσα από τα μέτρα για την ελεύθερη μετακίνηση εργαζομένων και αγαθών και για την εξασφάλιση των όρων του ανταγωνισμού από την ευρωπαϊκή νομοθεσία ως υπερισχύουσα έναντι της εθνικής (Hansen, 2005).

Ο Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων.

Το 1988 ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ζακ Ντελόρ, ανέλαβε την πρωτοβουλία για ένα φιλόδοξο σχέδιο περί «κοινωνικής διάστασης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεσμοθετώντας μια φόρμα εγγυημένων κοινωνικών δικαιωμάτων, την οποία θα έπρεπε να λάβουν υπόψη τους οι εθνικές κυβερνήσεις καθώς και τα μετέπειτα επίσημα κείμενα της Κοινότητας. Ακολουθώντας τη λογική της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1985 και μακριά από τις φιλόδοξες επιδιώξεις του Ντελόρ, το 1989 ήρθε ο Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων χωρίς πάλι την αναγκαία νομική ισχύ. Έτσι την ευθύνη για την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων ανέλαβαν οι κοινωνικοί εταίροι, οι οποίοι επιφορτίστηκαν με το έργο του συνδυασμού αύξησης της παραγωγικότητας με μισθολογικές και κοινωνικές κατακτήσεις. Παρόλα αυτά, είναι γεγονός, ότι η διαπραγματευτική ισχύς τους και ιδιαίτερα σε εποχές οικονομικής ύφεσης είχε εξασθενήσει.

Οι επικριτές της ενιαίας αγοράς, υποστήριζαν ότι ο ανταγωνισμός θα μπορούσε να οδηγήσει στο κλείσιμο επιχειρήσεων και απώλεια θέσεων εργασίας καθώς και συμπίεση του εργατικού κόστους. Κατά το ίδιο τρόπο

μέσω της ελαστικοποίησης της εργατικής νομοθεσίας θα προωθούνταν μέτρα υπέρ της μερικής απασχόλησης, της πρόωρης συνταξιοδότησης με παράλληλη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών. Η ανάπτυξη, λοιπόν, των ελεγχόμενων μορφών εργασίας σε συνδυασμό με τη διεύρυνση της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, ήταν δυνατό να οδηγήσουν σε αρνητικές συνέπειες για τους εργαζομένους.

Μετά την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συνοδεύτηκε από την αναγνώριση της αναγκαιότητας για τη θεμελίωση ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου με ένα μίνιμουμ κοινωνικών δικαιωμάτων για την καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, της εκπαίδευσης και της αλληλεγγύης. Για πολλούς, ο Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια προς την κατεύθυνση ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Κύριοι υποστηρικτές του εγχειρήματος, τα συνδικάτα. Στις χώρες με χαμηλά επίπεδα προστασίας, με την ενιαία αγορά εκτός από τις τιμές θα έπρεπε να εξισωθούν παράλληλα προς τα πάνω οι αμοιβές και οι όροι εργασίας. Αντίθετα, τα συνδικάτα των χωρών με υψηλά επίπεδα προστασίας, υποστήριζαν τη θεμελίωση ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου με σκοπό ν' αποκλειστούν φαινόμενα κοινωνικού ντάμπινγκ (Μούσης, 2003, σ. 224).

Ο Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων, ήταν το αποτέλεσμα της ανησυχίας των χωρών της Βόρειας Ευρώπης για τις συνέπειες του κοινωνικού ντάμπινγκ. Υιοθετήθηκε από τα έντεκα κράτη μέλη και όχι από τη Βρετανία η οποία επικαλέσθηκε την αρχή της επικουρικότητας αμφισβητώντας την αναγκαιότητα των κανόνων για την κοινωνική πολιτική. Τα υπόλοιπα κράτη μέλη προσυπέγραψαν, τον Κοινοτικό Χάρτη στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Δεκέμβριο του 1989.

Ένα από τα βασικότερα μειονεκτήματα του Κοινοτικού Κοινωνικού Χάρτη είναι η έλλειψη υποχρεωτικής ισχύος. Αντίθετα, η Επιτροπή υποβάλει προτάσεις προς το Συμβούλιο ώστε να ληφθούν μέτρα που να υλοποιούν τις διατάξεις του. Για το σκοπό αυτό η Επιτροπή υπέβαλε στο Συμβούλιο ένα ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης που αφορά την έκδοση 47 κοινοτικών πράξεων για την εφαρμογή του Χάρτη. Θα μπορούσαμε να τα χωρίσουμε σε δύο κατηγορίες α) αυτά που σχετίζονται άμεσα με την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και β) αυτά που σχετίζονται έμμεσα με την ενιαία εσωτερική αγορά και αποτελούν διορθωτικές πρωτοβουλίες, όπως για παράδειγμα, τα προτεινόμενα μέτρα για το εργασιακό ωράριο. Γενικότερα, το Πρόγραμμα Δράσης περιελάμβανε ελάχιστα νέα μέτρα, ήταν περισσότερο ένας συνδυασμός παλιότερων μέτρων που είτε συμπληρώθηκαν είτε τέθηκαν ξανά σε ισχύ. Ελάχιστες από τις προτάσεις εφαρμόστηκαν εξαιτίας της άρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου.

Τα κοινωνικά δικαιώματα του Κοινοτικού Χάρτη δεν είναι τίποτε παραπάνω από ένα μίνιμουμ μέτρων που ανταποκρίνονται σε διατάξεις των εθνικών συνταγμάτων και νομοθεσιών, των διεθνών συμβάσεων εργασίας και όσων είχαν συναφθεί στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, χωρίς να παρατίθενται νέα δικαιώματα. Συγκεκριμένα, δύο κοινωνικά δικαιώματα εκφράζουν ατομικές ελευθερίες : Δικαίωμα των εργαζομένων στην ελεύθερη κυκλοφορία και άσκηση οπουδήποτε επαγγέλματος στην Κοινότητα (άρθρ. 48 συνθ. ΕΟΚ), δικαίωμα κάθε ατόμου στην ελεύθερη επιλογή και άσκηση επαγγέλματος (εθνικά συντάγματα). Τέσσερα κοινωνικά δικαιώματα που προκύπτουν από τα αντίστοιχα πολιτικά :

Δικαίωμα ελεύθερης ίδρυσης συνδικαλιστικών οργανώσεων, δικαίωμα ελεύθερης ένταξης ή μη στις οργανώσεις αυτές, δικαίωμα ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων και σύναψης συλλογικών συμβάσεων εργασίας και δικαίωμα συλλογικής δράσης και απεργίας. Όλα τα παραπάνω διασφαλίζονται από τα εθνικά Συντάγματα. Οκτώ που αφορούν τους όρους εργασίας και που ως ένα βαθμό καλύπτονται από τις εθνικές νομοθεσίες και επιδιώκεται η «προς τα πάνω εναρμόνισή τους» σε κοινοτικό επίπεδο. Ειδικότερα, δικαίωμα εβδομαδιαίας ανάπαυσης, ετήσιας άδειας με αποδοχές, ακριβούς καθορισμού των όρων εργασίας, ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, δικαίωμα στην πληροφόρηση, διαβούλευση και συμμετοχή των εργαζομένων, προστασίας της υγείας και ασφάλειας στο χώρο εργασίας και δικαίωμα μειωμένου ωραρίου απασχόλησης των νέων εργαζομένων. Επιπλέον, οκτώ κοινωνικά δικαιώματα που περιέχουν αξιώσεις για κοινοτικές παροχές προς τα κράτη μέλη : Δικαίωμα για δωρεάν εξυπηρέτηση προς εύρεση εργασίας, κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής ασφάλισης, κοινωνικής επιδότησης λόγω ανεργίας, δικαίωμα στην επαγγελματική κατάρτιση και επαγγελματική κατάρτιση των νέων, εξασφάλισης αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης των εργαζομένων σε ηλικία συνταξιοδότησης, δικαίωμα κοινωνικής προστασίας απόρων και χωρίς σύνταξη ηλικιωμένων ατόμων και δικαίωμα επαγγελματικής – κοινωνικής ενσωμάτωσης των μειονεκτούντων ατόμων. Τέλος ο Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων περιλάμβανε και δύο κοινωνικά δικαιώματα που διασφαλίζονται μέσω των συλλογικών διαπραγματεύσεων : Δικαίωμα για δίκαιη αμοιβή και δίκαιη αμοιβή των νέων εργαζομένων (Μούσης, 2003, σ. 234).

Η Συνθήκη του Μάαστριχ : Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση και η Ευρώπη των δυο ταχυτήτων. Η Λευκή Βίβλος : ένας δρόμος για την Ένωση.

Η Συνθήκη της Ρώμης αποτέλεσε αντικείμενο αναθεώρησης της Συνθήκης του Μάαστριχ, η οποία έθετε ως κύριο στόχο της Ένωσης τον βαθμιαίο μετασχηματισμό της σε μια Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Από το 1951 με αφετηρία την Κοινοπραξία Άνθρακα και Χάλυβα η Κοινότητα ξεκίνησε ως μια αγορά αγαθών εξελίχθηκε σε αγορά υπηρεσιών και κεφαλαίων φιλοδοξώντας να καταλήξει στη νομισματική ενοποίηση, με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Κατ' αυτό τον τρόπο βασικές προϋποθέσεις για την επίτευξη του στόχου υπήρξαν η δημιουργία κοινής νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής και η επακόλουθη σταθερότητα των τιμών καθώς και η κοινή νομισματική πολιτική με βάση τα κριτήρια του ελεύθερου ανταγωνισμού (Δημόπουλος, 1993, σ.186).

Η υπογραφή τη Συνθήκης του Μάαστριχ σήμαινε το τέλος των προσπαθειών του Προέδρου της Επιτροπής, Ζακ Ντελόρ, προς μια πολιτική ολοκλήρωση. Υπήρξε οπισθοδρόμηση καθότι η κοινωνική πολιτική εντάχθηκε σε ένα ευρύτερο σχήμα της γενικότερης ευρωπαϊκής πολιτικής. Αντίθετα, εγκαινιάστηκε μια περίοδος αυστηρών κριτηρίων σύγκλησης για την ελεύθερη αγορά και το κοινό νόμισμα. Σε συνδυασμό με το Σύμφωνο Σταθερότητας, τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν για περαιτέρω δημοσιονομική λιτότητα μετά την εισαγωγή του ευρώ, γεγονός που με τη σειρά του θα επέφερε σημαντικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις. Η

έννοια της εναρμόνισης, λοιπόν, αντικαταστάθηκε σύντομα από τις αντίστοιχες της επικουρικότητας, της συνεργασίας και της αναγνώρισης της διαφορετικότητας εντός της Κοινότητας.

Η οικονομική ορθοδοξία προέβλεπε χαμηλό πληθωρισμό, χαμηλό κρατικό δανεισμό και έλλειμμα στα πλαίσια μιας περιόδου σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι κανόνες λοιπόν δημοσιονομικής σύγκλισης ήταν ιδιαίτερα αυστηροί: Το δημόσιο έλλειμμα δεν θα έπρεπε να ξεπερνά το 3% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος θα έπρεπε να είναι κάτω του 60%. Στην αντίθετη περίπτωση το κράτος μέλος ήταν υποχρεωμένο να πληρώσει πρόστιμο και εφόσον δεν βρίσκεται σε ύφεση, ίσο με το 0,2 – 05 % του ΑΕΠ. Επιπλέον, το Σύμφωνο Σταθερότητας προέβλεπε ως επιτρεπτό δημόσιο έλλειμμα περίπου 1% μακροπρόθεσμα.

Σε μια νομισματική ένωση, όπου το ευρωπαϊκό παράδειγμα είναι το μοναδικό παγκοσμίως, η ικανότητα των κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν μια κρίση οικονομική και τις αντίστοιχες οικονομικές συνέπειες από αυτή, είναι περιορισμένη. Δεν είναι δυνατή η ρύθμιση των ισοτιμιών, η νομισματική πολιτική ελέγχεται από ένα ανεξάρτητο όργανο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, ενώ απουσιάζει μια κεντρική, ομοσπονδιακή κυβέρνηση που να διαχειρίζεται τους φόρους και τις δαπάνες. Οι μοναδικοί μηχανισμοί που μπορούν να αντιμετωπίσουν μια επερχόμενη οικονομική κρίση, στα πλαίσια πάντα μιας νομισματικής ένωσης, είναι η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού και η ευελιξία στους μισθούς, διαφορετικά η ανεργία θα αυξηθεί. Να σημειωθεί ότι η κινητικότητα των εργαζομένων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένει χαμηλή, ενώ η Συμφωνία Σένγκεν έχει οδηγήσει σε μια σχετική μισθολογική ευελιξία.

Στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, προσαρτήθηκε το Πρωτόκολλο για την κοινωνική πολιτική. Σύμφωνα με αυτό, τα δώδεκα κράτη μέλη αποδέχτηκαν να προωθήσουν την κοινωνική πολιτική με βάση χωριστή συμφωνία στην οποία δεν συμμετείχε η Μεγάλη Βρετανία. Έτσι τα υπόλοιπα έντεκα κράτη μέλη δύναται να χρησιμοποιήσουν το κοινοτικό πλαίσιο για να εγκρίνουν μέτρα για να εφαρμόσουν τον Κοινωνικό Χάρτη. Κατά το Πρωτόκολλο 14 τα μέτρα που εγκρίνονταν από το Συμβούλιο έπειτα από πρόταση της Επιτροπής δεν εφαρμόζονταν στο Ηνωμένο Βασίλειο το οποίο και απείχε από τις σχετικές συνεδριάσεις, μπορούσε όμως να εφαρμόζει τις κοινοτικές οδηγίες που είχαν εγκριθεί από τους υπόλοιπους έντεκα, όποτε το επιθυμούσε. Οι πράξεις του Συμβουλίου θα έπρεπε να εγκρίνονταν με ειδική πλειοψηφία συγκεντρώνοντας 44 ψήφους σε σύνολο 66 και 54 αντί 76 του συνόλου. Τέλος, με ομοφωνία των 11 εγκρίνονταν οι πράξεις που συνιστούσαν τροποποίηση πρότασης της Επιτροπής.

Εκτός από το Πρωτόκολλο 14 η Συνθήκη του Μάαστριχ περιελάμβανε και τη Συμφωνία για την Κοινωνική Πολιτική. Με το άρθρο 1 της Συμφωνίας τα κράτη μέλη συμφώνησαν να «έχουν ως στόχο να προωθήσουν την απασχόληση, τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, την παροχή κατάλληλης κοινωνικής προστασίας, τον κοινωνικό διάλογο και την ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων, που θα επιτρέψουν ένα υψηλό και διαρκές επίπεδο απασχόλησης και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού», έτσι εφαρμόζονται κοινοτικά μέτρα λαμβάνοντας υπόψη την «ποικιλομορφία των εθνικών πρακτικών, ιδιαιτέρως στον τομέα των συμβατικών σχέσεων, καθώς και την ανάγκη να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της Κοινότητας».

Με το συγκεκριμένο άρθρο και σε αντίθεση με αντίστοιχο 117 της συνθήκης ΕΟΚ, οι στόχοι της Κοινότητας για την κοινωνική πολιτική εξειδικεύονται. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν σημαντικό ρόλο για την εφαρμογή των κοινοτικών μέτρων, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας. Επιπλέον με τον σεβασμό της ποικιλομορφίας των εθνικών πρακτικών, η οποιαδήποτε εναρμόνιση είναι δεκτή εφόσον δεν επιδρά αρνητικά στο ρόλο των κοινωνικών εταίρων, των οποίων ο ρόλος ενισχύεται ως προς τη διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής. Τέλος, το ότι αναφέρεται η ανάγκη διατήρησης της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της Κοινότητας αυτό τυπικά επιτρέπει στα κράτη με χαμηλά επίπεδα προστασίας να προβάλλουν αντιρρήσεις εκεί όπου θεωρείται απαραίτητο.

Με το άρθρο 2 της Συμφωνίας, εξειδικεύονται τα θέματα της κοινοτικής αρμοδιότητας. Έτσι καθορίζεται με σαφήνεια πότε ένα ζήτημα εμπίπτει στην κοινοτική αρμοδιότητα και πότε η αναφορά στην αρχή της επικουρικότητας καθίσταται περιττή και ενδιαφέρει μόνο ως προς την εφαρμογή των οδηγιών. Να σημειωθεί ότι τα θέματα της κοινωνικής ασφάλειας και προστασίας που συνδέονται με το κράτος πρόνοιας δεν εξειδικεύονται. Στο ίδιο άρθρο παρ. 2 αναφέρεται ότι το Συμβούλιο έπειτα από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή εκδίδει Οδηγίες με ειδική πλειοψηφία για ζητήματα που αφορούν τη βελτίωση του περιβάλλοντος εργασίας για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, τις συνθήκες εργασίας, την ενημέρωση και διαβούλευση των εργαζομένων, την ισότητα ανδρών και γυναικών και την επαγγελματική ένταξη όσων αποκλείστηκαν από την αγορά εργασίας (Σακελλαρόπουλος, 1993, σ. 55-57).

Εκεί που το Συμβούλιο αποφασίζει με ομοφωνία των 11 και έπειτα από πρόταση της Επιτροπής και μετά από σχετική διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και Κοινοβούλιο, είναι για θέματα όπως η κοινωνική ασφάλεια και προστασία, η προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, τη συλλογική υπεράσπιση των συμφερόντων εργαζομένων και εργοδοτών, τις συνθήκες απασχόλησης υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην Κοινότητα, και τις χρηματικές συνεισφορές για την προώθηση της απασχόλησης και της δημιουργία θέσεων εργασίας, με επιφύλαξη των διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Τα εθνικά κράτη είναι, από την άλλη πλευρά, είναι αρμόδια για τις αμοιβές, το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, το δικαίωμα απεργίας και ανταπεργίας. Οι αμοιβές, θεσπίζονται σύμφωνα με συλλογικές συμβάσεις εργασίας, όμως το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι και εκείνο της απεργίας όταν αφήνεται στην κρατική αρμοδιότητα, αποτελεί αντίθεση στον Κοινωνικό Χάρτη, όπου τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί με βάση τις Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας και τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του 1961.

Με τη Συμφωνία για την Κοινωνική Πολιτική, ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων αναβαθμίστηκε, σε σχέση με το άρθρο 118B της ΕΟΚ όπως προστέθηκε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Με τη Συμφωνία των 11 λοιπόν, η Επιτροπή υποχρεούται να διαβουλευεται μαζί τους, το Συμβούλιο δίνει τη δυνατότητα υλοποίησης των συμφωνιών που προέρχονται από τις διαβουλεύσεις των κοινωνικών εταίρων ενώ τα κράτη μέλη μπορούν να τους αναθέσουν την εφαρμογή κοινοτικών οδηγιών. Ειδικότερα, η Επιτροπή διαβουλευείται με τους κοινωνικούς εταίρους, οι οποίοι διατυπώνουν τη γνώμη τους ως προς το περιεχόμενο της πρότασης. Αν οι

κοινωνικοί εταίροι δεν οδηγηθούν σε συμφωνία τότε η Επιτροπή όπως ορίζεται από τη Συνθήκη προχωρά μονομερώς σε νομοθετική ρύθμιση.

Οι συμφωνίες που προκύπτουν σε κοινοτικό επίπεδο υλοποιούνται είτε με βάση τις πρακτικές των κοινωνικών εταίρων και των κρατών μελών, είτε με απόφαση του Συμβουλίου και έπειτα από σχετική πρόταση της Επιτροπής. Τέλος, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να αναθέσουν στους κοινωνικούς εταίρους την εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών, η οποία και θα γίνεται με συλλογική σύμβαση εργασίας, με το κράτος να είναι υπεύθυνο σε περίπτωση μη μεταφοράς της οδηγίας. (Νικολακοπούλου-Στεφάνου, 1993, σ. 221-222).

Το 1994 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τη Λευκή Βίβλο με τίτλο : Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική-Ένας Δρόμος για την Ένωση, η οποία αναγνώριζε πως η εναρμόνιση των κοινωνικών πολιτικών δεν αποτελεί το ζητούμενο της Κοινότητας αλλά αντίθετα η σύγκλιση, η οποία είναι δυνατό να επιτευχθεί μέσα από την αναγνώριση των κοινών ενδιαφερόντων, ενώ βασικός στόχος τίθεται η διατήρηση και η ανάπτυξη του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Σημείο αναφοράς της Βίβλου, αποτελεί η απασχόληση καθώς και κοινές αξίες όπως η δημοκρατία, τα ατομικά δικαιώματα, η συλλογική διαπραγμάτευση, η οικονομία της αγοράς, η ισότητα των ευκαιριών, η κοινωνική ευημερία και η αλληλεγγύη. Ανταγωνιστικότητα και κοινωνική πρόοδος αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, με την τελευταία να καθορίζει την οικονομική ευμάρεια και την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής κοινωνίας γενικότερα. Μέσα της κοινοτικής δράσης, η νομοθεσία και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις, η οικονομική στήριξη και τα κίνητρα, η κινητοποίηση, η συνεργασία και η ενημέρωση.

Στον τομέα της απασχόλησης, η Λευκή Βίβλος επικεντρώνεται στην ενίσχυση των κρατικών πολιτικών μέσα από τη συνεργασία, την έρευνα, την πληροφόρηση και την προώθηση του κοινωνικού διαλόγου. Υπογραμμίζει το ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου στη δημιουργία ενός καταρτιζόμενου, ευπροσάρμοστου εργατικού δυναμικού καθώς επίσης και στη διαμόρφωση καλύτερων συνθηκών εργασίας. Ως προς την κινητικότητα των εργαζομένων και την κοινωνική προστασία, προβλέπεται η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και όχι η προς τα κάτω εναρμόνιση. Αναφορικά με την ισότητα των ευκαιριών χρειάζεται να ρυθμιστούν τα ζητήματα που αφορούν την ενσωμάτωση των μεταναστών, την καταπολέμηση του ρατσισμού και την ισότητα μεταξύ των δύο φύλων. Η κοινωνική ένταξη επαφίεται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών με την Κοινότητα να έχει συμπληρωματικό ρόλο ενώ για τη δημόσια υγεία η κοινοτική δραστηριότητα επικεντρώνεται σε προγράμματα ενάντια στην καταπολέμηση του καρκίνου, των ναρκωτικών και στην προώθηση της υγείας.

Σύμφωνα με την Επιτροπή η Λευκή Βίβλος, αποτελεί μια προσπάθεια αποσαφήνισης του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου παρά την ύπαρξη τεσσάρων διαφορετικών τύπων κρατών πρόνοιας, υπονοώντας είτε έναν ιδεατό τύπο, είτε μια ομάδα κοινών αξιών ή το συνδυασμό και των δύο. Η έννοια της επικουρικότητας βρίσκεται διάχυτη σε όλο το κείμενο (προαγωγή της συνεργασίας, πληροφόρησης κλπ) αντικατοπτρίζοντας έτσι, τη σύγκρουση αναφορικά με την επέκταση των μέτρων υπέρ της κοινωνικής ατζέντας έναντι αυτών της οικονομικής ατζέντας, του ανταγωνισμού και της απορύθμισης. Η Λευκή Βίβλος δε μπόρεσε να συνδυάσει πειστικά την ανταγωνιστικότητα, τις δυνάμεις της αγοράς, την

ευέλικτη απασχόληση με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο. Τέλος, ενώ γίνεται εκτενής αναφορά στις συνθήκες εργασίας και γενικότερα στην αγορά εργασίας, δε συμβαίνει το ίδιο για ζητήματα που συνδέονται με αυτά, όπως είναι η ιατρική περίθαλψη, η εκπαίδευση, η οικογένεια και η κοινωνική μέριμνα (Kleinman, 2002 ,σ.94-102).

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ : Ανταγωνιστικότητα και «υψηλό επίπεδο απασχόλησης», η επίτευξη δύο αντιφατικών στόχων.

Οι στόχοι που τέθηκαν με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ κατευθύνονταν προς την προώθηση της απασχόλησης, τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, την κοινωνική προστασία, το διάλογο μεταξύ εργασίας και εργοδοσίας, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της επίτευξης ενός υψηλού και διαρκούς επιπέδου απασχόλησης. Τα κοινοτικά μέτρα προς επίτευξη των στόχων αυτών, τα οποία συμπληρώνουν τη δράση των κρατών μελών, αφορούσαν τη βελτίωση του περιβάλλοντος εργασίας και κατά συνέπεια τη διαφύλαξη της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων, την αφομοίωση ατόμων αποκλεισμένων από την αγορά εργασίας και την ισότητα ως προς τις αμοιβές και τις ευκαιρίες εργασίας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Να σημειωθεί ότι, το άρθρο 119 της Συνθήκης ΕΟΚ προέβλεπε μόνο την ίση αμοιβή για όμοια εργασία, ενώ με το άρθρο 141 της παρούσας συνθήκης θεσμοθετήθηκε η πλήρης ισότητα των δύο φύλων και η παροχή ίσων ευκαιριών. Τέλος, αναγνωρίστηκε επί της ουσίας, ο σημαντικός ρόλος των κοινωνικών εταίρων 1) σε εθνικό επίπεδο, με τα κράτη μέλη να αναθέτουν την εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών στους κοινωνικούς εταίρους, και 2) σε κοινοτικό επίπεδο, με την Επιτροπή υπεύθυνη να προωθεί τη διαβούλευση μεταξύ των κοινωνικών εταίρων λαμβάνοντας τα απαραίτητα μέτρα για τη διευκόλυνση του διαλόγου.

Στις 16 και 17 Ιουνίου 1997, στο Άμστερνταμ, οι ηγέτες των 15 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προχώρησαν στην αναθεώρηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέσω αυτής, έγινε προσπάθεια να επεκταθούν οι αρμοδιότητες της Κοινότητας σε ολόκληρο το πεδίο της κοινωνικής πολιτικής ενώ η απασχόληση και τα δικαιώματα των πολιτών τέθηκαν στο επίκεντρο. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ ενσωμάτωσε τη Συμφωνία των 11 ενώ σύμφωνα με το νέο άρθρο 136, τα 15 κράτη μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη τους τα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα, όπως αυτά ορίζονται από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και τον Κοινοτικό Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων (1989). Όπως αναφέρθηκε οι βασικοί στόχοι της Συνθήκης αφορούν την προώθηση της απασχόλησης και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας. Για να επιτευχθεί ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός, τονίζεται η ανάγκη για κοινωνική προστασία, κοινωνικό διάλογο και ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, η οποία ίσχυσε μέχρι τη Συνθήκη της Νίκαιας το 2003, εισήγαγε νέες κοινές πολιτικές για την απασχόληση και την κοινωνική προστασία. Οι βασικοί στόχοι της Συνθήκης ήταν να τεθούν τα δικαιώματα και η απασχόληση στην πρώτη γραμμή. Ενώ τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα για την απασχόληση, υποχρεούνται βάσει της νέας Συνθήκης,

να επιδιώξουν από κοινού λύσεις ώστε να καταπολεμηθεί η ανεργία. Γενικότερα, η Συνθήκη του Άμστερνταμ συνοδεύτηκε από έναν υψηλό βαθμό πρωτοκόλλων και δηλώσεων, κάτι που μαρτυρά την πληθώρα των διαφορετικών θέσεων και στρατηγικών ανάμεσα στα κράτη μέλη και τη διάθεση να τις αποτυπώσουν στη Συνθήκη. Η πληθώρα αυτή επίσης, εμφανίζεται ως ανταποδοτική στα αιτήματα των κοινωνικών ομάδων. Χωρίς προοίμιο, με γενικές διακηρύξεις, φανερώνεται η απουσία ενός κοινού σχεδίου και ευρύτερων πολιτικών στόχων.

Μετά από συμβιβασμό απόψεων το πρωτόκολλο που συμπεριελήφθη στη Συνθήκη υιοθετούσε ρητή αναφορά ότι «η εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας οφείλει να σέβεται τις γενικές διατάξεις και τους στόχους της Συνθήκης», έτσι αναγνωρίζεται εμμέσως, η «υπεροχή του κοινοτικού δικαίου». Αφορά «συντρέχουσες αρμοδιότητες», δηλ., τομείς όπου η Κοινότητα δεν έχει αποκλειστική αρμοδιότητα και δε σχετίζεται επομένως με την κατανομή των εξουσιών. Το πρωτόκολλο επίσης, καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές για την ανάληψη κοινοτικής δράσης, δηλώνει ότι η δράση αυτή θα πρέπει να αφήνει περιθώρια για εθνικές πρωτοβουλίες, όσον το δυνατό περισσότερο, ενώ η Επιτροπή οφείλει να προχωρά σε διαβουλεύσεις αιτιολογώντας κάθε της πρόταση σε σχέση με την αρχή της επικουρικότητας.

Σύμφωνα λοιπόν, με την αρχή της επικουρικότητας, η Κοινότητα συμπληρώνει, όπου αυτό θεωρείται απαραίτητο, τη δράση των κρατών μελών, στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής. Η κοινοτική δράση, άλλοτε περιορίζεται στη θέσπιση ελάχιστων προδιαγραφών και άλλοτε σε μέτρα για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών. Κατά την πρώτη περίπτωση η αρμοδιότητα ανήκει στο Συμβούλιο που αποφασίζει είτε με ειδική πλειοψηφία, είτε με ομοφωνία. Στη δεύτερη, η αρμοδιότητα εμπίπτει στο Συμβούλιο ή στην Επιτροπή. Τέλος, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας και την οριζόντια εκδοχή της, η νομοθετική παρέμβαση της Κοινότητας δικαιολογείται όταν δεν επιτυγχάνεται συμφωνία μεταξύ των κοινωνικών εταίρων. Σήμερα, φαίνεται να επικρατούν στην Ένωση οι γερμανικές θέσεις περί αυτονομίας των κοινωνικών εταίρων και της επικουρικότητας του κράτους. Ως προς την οριζόντια εφαρμογή της, η παρέμβαση της δημόσιας εξουσίας δεν απορρίπτεται, όταν αυτή στοχεύει στην διασφάλιση των συμφερόντων των εργαζομένων. Η κάθετη εκδοχή, από την άλλη, αφορά την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών. Η αρχή της επικουρικότητας βρίσκει εφαρμογή στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής και μπορεί να ευνοήσει την άσκηση αρμοδιοτήτων από την Κοινότητα και να διασφαλίσει, παράλληλα την εθνική αρμοδιότητα (Νικολακοπούλου-Στεφάνου, 2002, σ. 23-26).

Οι αποφάσεις για ζητήματα που σχετίζονται με τη βελτίωση του περιβάλλοντος εργασίας, τους όρους εργασίας, το διάλογο με τους εργαζομένους, την αφομοίωση των αποκλεισμένων από την αγορά εργασίας, την ισότητα μεταξύ των δύο φύλων σε θέματα ευκαιριών στην αγορά εργασίας και την επαγγελματική εκπαίδευση, λαμβάνονται έπειτα από σχετικές διαβουλεύσεις του Συμβουλίου με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, σε συναπόφαση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το Συμβούλιο, από την άλλη, αποφασίζει με ομοφωνία έπειτα από πρόταση των παραπάνω Επιτροπών στους τομείς της κοινωνικής ασφάλειας και προστασίας, της εκπροσώπησης των συμφερόντων των εργαζομένων, τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων, τις συνθήκες απασχόλησης των υπηκόων τρίτων

χωρών που διαμένουν μόνιμα στο εσωτερικό της Ένωσης κλπ. Παρόλα αυτά, στην αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού κράτους περιέρχονται οι αμοιβές, το δικαίωμα του συνεταιρίζεστε, το δικαίωμα στην απεργία και ανταπεργία.

Οι στόχοι της μη πληθωριστικής ανάπτυξης και του «υψηλού βαθμού ανταγωνιστικότητας» τέθηκαν σε προτεραιότητα σε σχέση με εκείνους της υψηλής προστασίας και του υψηλού επιπέδου απασχόλησης. Μέσα από την εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση, την πολιτική έρευνας, την τεχνολογική πρόοδο και την πολιτική για την προστασία της δημόσιας υγείας και του καταναλωτή, επιδιώκεται η επίτευξη του «υψηλού βαθμού ανταγωνιστικότητας». Ο τελευταίος, συνυπάρχει στη Συνθήκη του Άμστερνταμ με τον στόχο του «υψηλού επιπέδου κοινωνικής προστασίας» ώστε με αυτό τον τρόπο οι περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες να μη θεωρούνται δεδομένες.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ σε συνάρτηση με τη Συμφωνία των 11/14 για την κοινωνική πολιτική, αναβάθμισε τον ρόλο των κοινωνικών εταίρων και τον κοινωνικό διάλογο γενικότερα. Όσον αφορά τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων ως προς την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων, αυτή ενδείκνυται να είναι προαιρετική, ενώ αντίθετα καθίσταται υποχρεωτική όταν επρόκειτο για τη θέσπιση των κανόνων αυτών. Ακολουθώντας την οριζόντια εκδοχή της αρχής της επικουρικότητας, οι συμφωνίες των κοινωνικών εταίρων έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα για τα κοινοτικά όργανα, τις οποίες τα τελευταία δεν μπορούν να τροποποιήσουν. Όταν δεν επιτυγχάνεται συμφωνία μεταξύ των κοινωνικών εταίρων, επιστρατεύεται η παραδοσιακή νομοθετική διαδικασία. Η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων κατοχυρώνεται με βάση την «κοινωνική αρχή».

Στο πεδίο της δημόσιας υγείας και της προστασίας των καταναλωτών, οι σχετικές ρυθμίσεις προήλθαν εξαιτίας της κρίσης των «τρελών αγελάδων». Σύμφωνα με το νέο άρθρο της Συνθήκης η διαδικασία της συναπόφασης προωθεί τον κύριο στόχο «της εξασφάλισης υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας του ανθρώπου», με τη θεμελίωση μέτρων υψηλών προδιαγραφών για την ποιότητα και την ασφάλεια των οργάνων και ουσιών ανθρώπινης προέλευσης, μέτρων στον κτηνιατρικό και υγειονομικό τομέα και τέλος υιοθέτηση μέτρων ενθάρρυνσης για την προστασία της υγείας.

Ο νέος στόχος της Κοινότητας, όπως αυτός διατυπώθηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, ήταν η επίτευξη ενός «υψηλού επιπέδου απασχόλησης» χωρίς την αποδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας. Έτσι, θεμελιώθηκε μια νέα πολιτική, συμπληρωματική των κρατών μελών για μια συντονισμένη στρατηγική για την απασχόληση, η οποία και συνέχισε να εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Στη Συνθήκη προστέθηκε ένας νέος τίτλος για την απασχόληση, έτσι ώστε η οικονομική διάσταση να συμπληρωθεί εξίσου με την κοινωνική. Οι εθνικές δράσεις εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της Κοινότητας, εξυπηρετώντας κοινούς στόχους και πολιτικές. Για τον συντονισμό και την εποπτεία των εθνικών πολιτικών απασχόλησης προβλεπόταν η συγκρότηση της Επιτροπής Απασχόλησης ως υποβοηθητική των αρμόδιων κοινοτικών οργάνων.

Όπως συνέβη και στο παρελθόν, η νέα Συνθήκη δεν προσέδωσε έναν σαφή ορισμό περί Ευρωπαϊκή ιθαγένειας. Η διεύρυνση του περιεχομένου της έννοιας με την πρόσθεση δέσμης δικαιωμάτων, αποκλείστηκε, διότι υποστηρίχθηκε ότι δε μπορεί να είναι εφικτή και εφαρμόσιμη η διάκριση μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων καθολικής εφαρμογής και των

δικαιωμάτων που συνδέονται μόνο με την υπηκοότητα της Ένωσης. Έτσι, λοιπόν, οι σχετικές τροποποιήσεις περιορίστηκαν στην αναφορά πως «η ιθαγένεια της Ένωσης δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια», ενώ κάθε πολίτης της Ένωσης, έχει το δικαίωμα να απευθύνεται γραπτώς στα όργανα της Ένωσης και να λαμβάνει απάντηση στην επίσημη γλώσσα με την οποία επέλεξε να επικοινωνήσει με την Ένωση (Ιωακείμης, 1998).

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, υπήρξε η Συνθήκη «σταθμός» για την κοινοτική πολιτική απασχόλησης και για την κοινωνική πολιτική της Κοινότητας, γενικότερα, με την προσθήκη ενός νέου τίτλου για την απασχόληση. Όπως ορίζεται από τα Άρθρα 128 & 129, κάθε χρόνο εξετάζεται από τους Αρχηγούς των κυβερνήσεων η κατάσταση της απασχόλησης στην Κοινότητα, οι ετήσιες κατευθυντήριες γραμμές καθορίζονται από το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία και έπειτα από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, την Επιτροπή των Περιφερειών και την Επιτροπή Απασχόλησης. Στη συνέχεια κατατίθενται στο Συμβούλιο και την Επιτροπή, κάθε χρόνο από τα κράτη μέλη, τα Εθνικά Σχέδια Δράσης με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές της Κοινότητας, τα οποία και συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Στο τέλος κάθε έτους, το Συμβούλιο αξιολογεί την εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών, προχωρώντας, σε ορισμένες περιπτώσεις σε συστάσεις προς τα κράτη μέλη. Στην τελική φάση, το Συμβούλιο και η Επιτροπή υποβάλλουν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κοινή ετήσια έκθεση σχετικά με την κατάσταση της απασχόλησης στην Κοινότητα (Μούσης, 2003 σ. 230).

Προηγουμένως στη Διακυβερνητική Διάσκεψη, ορισμένα κράτη μέλη πίεζαν ώστε να τεθεί ο στόχος της πλήρους απασχόλησης και να ορίσει η Κοινότητα συγκεκριμένα κριτήρια ανεργίας, όπως στην περίπτωση της ΟΝΕ και του Συμφώνου Σταθερότητας. Οι προτάσεις αυτές απορρίφθηκαν. Λίγη απήχηση επίσης βρήκαν οι παραδοσιακότερες θέσεις περί άμεσης κοινοτικής ρύθμισης και χρηματοδότησης νέων θέσεων εργασίας. Έτσι επιτεύχθηκε συμβιβασμός στηριζόμενος στις νέες μεθόδους διακυβέρνησης όπως εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά κατά τη διαδικασία υιοθέτησης του κοινού νομίσματος και αποτελούσαν την εξέλιξη της διαδικασίας του Έσσην. Υιοθετήθηκε λοιπόν, ένα είδος πολυμερούς εποπτείας όπως ακριβώς στην ΟΝΕ, όπου παρακολουθούνταν οι οικονομικές επιδόσεις των κρατών μελών με σκοπό την οικονομική σύγκλιση. Το νέο κεφάλαιο για την απασχόληση στη Συνθήκη του Άμστερνταμ και μετέπειτα η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση, ήταν τα αποτελέσματα της πολυεπίπεδης εποπτείας.

Στα πλαίσια του άρθρου 128 πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά το Έκτακτο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου ώστε να τεθούν οι βάσεις για μια συνολική στρατηγική για την απασχόληση. Στα πλαίσια της συνολικής στρατηγικής βασική υποχρέωση των κρατών μελών είναι η ετήσια κατάρτιση των εθνικών σχεδίων δράσης για την απασχόληση, με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές, έτσι όπως αυτές ορίζονται κάθε χρόνο από το Υπουργικό Συμβούλιο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση με τη σειρά της, διαμορφώνει τις κατευθυντήριες γραμμές, παρακολουθεί την εφαρμογή και τα αποτελέσματα, άλλοτε προχωρώντας και άλλοτε όχι, σε συστάσεις. Στο Λουξεμβούργο το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατέληξε σε δεκαεννέα κατευθυντήριες γραμμές οι οποίες κατηγοριοποιήθηκαν σε τέσσερις

πυλώνες : α. Απασχολησιμότητα και ενεργείς πολιτικές καταπολέμησης της ανεργίας και ενίσχυσης των επαγγελματικών δεξιοτήτων των εργαζομένων, β. Επιχειρηματικότητα και πολιτικές δημιουργίας θέσεων εργασίας, ενθαρρύνοντας τις νέες, μικρότερες και καινοτόμες επιχειρήσεις, εφαρμόζοντας παράλληλα, ηπιότερα φορολογικά μέτρα, γ. Προσαρμοστικότητα και πολιτικές που αυξάνουν την ευελιξία των εργαζομένων και της οργάνωσης της εργασίας, δ. Ίσες ευκαιρίες και πολιτικές που προωθούν την ισότητα των δύο φύλων (Mosher, Trubek, 2001).

Επιπλέον, η Κοινότητα προχώρησε σε άμεσες πρωτοβουλίες, όπως το σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων υπέρ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και η χρηματοδότησή τους από το πρόγραμμα «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Απασχόληση». Τέλος, οι κοινωνικοί εταίροι στα πλαίσια του κοινωνικού διαλόγου, κλήθηκαν να συμφωνήσουν για το πρόβλημα της αναδιοργάνωσης του χρόνου εργασίας και να αποδεχθούν την ευελιξία στην οργάνωση της εργασίας. Συγκεκριμένα, για το ωράριο, τη μείωση του χρόνου εργασίας και της υπερωριακής απασχόλησης, την ανάπτυξη της μερικής απασχόλησης, τη δια βίου εκπαίδευση των εργαζομένων και τις διακοπές σταδιοδρομίας.

Έπειτα από το «Σύμφωνο Σταθερότητας» στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βιέννης(12/1998), εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας (6/1999) το «Σύμφωνο για την Απασχόληση». Βασική του καινοτομία, ο διάλογος για τη διαμόρφωση της δημοσιονομικής, νομισματικής, μισθολογικής και διαρθρωτικής πολιτικής ώστε να περιορισθούν οι ασταθείς παράγοντες της ευρωπαϊκής οικονομίας, να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας και να δοθεί ώθηση στην ανάπτυξη. Το Σύμφωνο βασίστηκε στη Στρατηγική του Λουξεμβούργου (11/1997), του Καρντίφ (6/1998) και στη Στρατηγική της Κολωνίας (6/1999). Στη συνέχεια, η Επιτροπή όρισε διυπηρεσιακή ομάδα για την απασχόληση και την προετοιμασία του 2^{ου} ειδικού Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Μάρτιο 2000 στη Λισσαβόνα, σχετικά με την απασχόληση, την οικονομική μεταρρύθμιση και κοινωνική συνοχή.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας (3-4 Ιουνίου 1999) διαμόρφωσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Απασχόλησης που εμπεριείχε μέτρα για τη μείωση της ανεργίας, σχηματισμένα σε τρεις πυλώνες : 1) Για τον εκσυγχρονισμό, την καινοτομία και την αποτελεσματικότητα στην αγορά εργασίας, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων (διαδικασία Κάρντιφ). 2) Για τον συντονισμό της οικονομικής πολιτικής, της αμοιβαίας συνεργίας μεταξύ των μισθολογικών εξελίξεων και της νομισματικής, δημοσιονομικής και φορολογικής πολιτικής με απώτερο μακροοικονομικό στόχο τη μη πληθωριστική ανάπτυξη (διαδικασία της Κολωνίας). 3) Για μια συντονισμένη στρατηγική για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των αγορών εργασίας (διαδικασία του Λουξεμβούργου).

Οι τρεις αυτοί πυλώνες του Ευρωπαϊκού Συμφώνου για την Απασχόληση αλληλοσυμπληρώνονται με τις κατευθυντήριες γραμμές για την οικονομική πολιτική, ενώ βασική επιδίωξη είναι η συμφωνία μεταξύ των κρατών μελών, ως προς τα κύρια στοιχεία των οικονομικών πολιτικών τους και της συντονισμένης στρατηγικής τους για την απασχόληση. Το Σύμφωνο, στα πλαίσια της μακροοικονομικής πολιτικής, στοχεύει στην διατήρηση της σταθερότητας των τιμών, την προώθηση της καινοτομίας, της παραγωγικότητας και τέλος, με δεδομένη την ενιαία νομισματική

πολιτική, την εξασφάλιση της ταυτόχρονης δράσης των εθνικών και κοινοτικών κέντρων (Νικολακοπούλου – Στεφάνου, 2002, σ.103-105).

Η διαδικασία της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση έθετε, στο σύνολό της πέντε στόχους : Προώθηση της αμοιβαίας μάθησης, ενίσχυση της συνεργασίας σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, ενσωμάτωση διαφορετικών τομέων πολιτικής, συμμετοχή και σύγκλιση επιτρέποντας παράλληλα τη διαφορετικότητα. Η Στρατηγική δε συμπεριέλαβε όλες τις πολιτικές που επηρεάζουν την απασχόληση, όπως για παράδειγμα τη νομισματική, οικονομική και τη μισθολογική πολιτική. Παρόλα αυτά να σημειώσουμε ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση, για πρώτη φορά κάλυψε ένα ευρύ φάσμα πολιτικών, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές κοινωνικές ρυθμίσεις του παρελθόντος.

Το 1998 η Σύσταση της Επιτροπής για τους Γενικούς Προσανατολισμούς των Οικονομικών Πολιτικών των Κρατών Μελών και της Κοινότητας, ευνοούσε τις ιδιωτικοποιήσεις των δημόσιων οργανισμών και τις διαφοροποιήσεις στους μισθούς, με σκοπό την προώθηση της απασχολησιμότητας και της προσαρμοστικότητας του εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, πρότεινε αυστηρότερα κριτήρια επιλεξιμότητας, αναφορικά με την πρόσβαση στα επιδόματα, ενώ αναθεωρούσε σε πολλές περιπτώσεις και το χαρακτήρα των τελευταίων. Στην ανάλογη Σύσταση το 2002 η ρητορική του Τρίτου Δρόμου ήταν εμφανής : «Κουλτούρα της επιχειρηματικότητας», «κουλτούρα της σταθερότητας» και «κουλτούρα της επιχείρησης», με τη μισθωτή εργασία να παρουσιάζεται ως πανάκεια σε κάθε κοινωνική και οικονομική αδυναμία της Κοινότητας. Η Βρετανία μάλιστα αναφερόταν ως κράτος μέλος με τις καλύτερες επιδόσεις στην αγορά εργασίας σε ολόκληρη την Ένωση. Τέλος, στη Σύσταση για την περίοδο 2003-2005 υπογραμμίζεται η ανάγκη για μια πιο ευέλικτη οικονομία με την υιοθέτηση αμερικάνικων πρακτικών, δηλ. με αύξηση του ωραρίου εργασίας, την παράταση του χρόνου συνταξιοδότησης και εξόδου από την εργασία και προώθηση της μερικής απασχόλησης. Και τις τρεις Συστάσεις διακρίνεται καθαρά η νεοφιλελεύθερη προσέγγιση της κοινοτικής πολιτικής για την απασχόληση. Κατά τον ίδιο τρόπο, οι Εκθέσεις της Ειδικής Ομάδας για την Απασχόληση και της Ομάδας Υψηλού Επιπέδου για το μέλλον της Κοινωνικής Ευρώπης σε μια Διευρυμένη Ευρώπη το 2004, ήταν νεοφιλελεύθερης «κοπής», δίνοντας έμφαση στους μελλοντικούς κινδύνους και στα ζητήματα της ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας, της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης. Η Έκθεση της Ειδικής Ομάδας με τον τίτλο «Θέσεις Εργασίας, Θέσεις Εργασίας, Θέσεις Εργασίας», (“Jobs, Jobs, Jobs”) συνοδεύτηκε από μια εκστρατεία για την ευελιξία, τη μείωση του κόστους εργασίας, τις προσλήψεις και απολύσεις, ενώ η Ομάδα Υψηλού Επιπέδου αναφέρθηκε στην έκθεση της, στους «εργαζομένους-πτωχούς», απομακρυνόμενη κατά κάποιο τρόπο από την άποψη ότι η απασχόληση είναι η μοναδική λύση ενάντια στη φτώχεια. (Hansen, 2005).

Παρόλα αυτά μπορεί κανείς να διακρίνει το συμβιβασμό με τις αντίστοιχες θέσεις της Παραδοσιακής Σοσιαλδημοκρατίας, καθώς ο ρόλος του κράτους και των κοινωνικών εταίρων παραμένει σε ορισμένο βαθμό, διασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο τον πυρήνα του κοινωνικού κράτους, χωρίς ραγδαίες αλλαγές στην οργάνωση των εργασιακών σχέσεων. Η Στρατηγική αφορά τη μεταρρύθμιση και όχι την αναδιάρθρωση του κοινωνικού κράτους. Συγκεκριμένα, οι αποφάσεις για το μέλλον του τελευταίου, λαμβάνονται από τις εθνικές κυβερνήσεις. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση, καθώς και άλλες κοινοτικές πρωτοβουλίες,

αποσκοπούν στο να επηρεάσουν τις αποφάσεις αυτές. Τα κράτη μέλη προχωρούν δειλά σε μεταρρυθμίσεις της κοινωνικής ατζέντας, ακολουθώντας τις κατευθυντήριες γραμμές της Ένωσης, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι δε θα υπάρξει πολιτικό κόστος και αντιδράσεις, κυρίως από την αριστερά. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης θα μπορέσει να λάβει στήριξη από τους Ευρωπαίους μόνο εάν εμείνει σε ρυθμίσεις που ενδείκνυται να βελτιώσουν τις συνθήκες για όλους (Mosher, Trubek, 2001).

Η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού

Με αφετηρία την απασχόληση εφαρμόστηκε για πρώτη φορά μια νέα μορφή χάραξης πολιτικής, με σκοπό την ενίσχυση της διαδικασίας σύγκλισης, η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού. Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση, όπως προαναφέρθηκε, εγκαινιάστηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ ενώ ακολούθησαν τρεις διαδικασίες, (Λουξεμβούργου, Κάρντφ και Κολονίας) από τις οποίες και προέκυψε το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο Απασχόλησης. Την εφαρμογή της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού, επέβαλλαν η εθνική ποικιλομορφία και η θεσμική ασυμμετρία και έτσι το 2000 το Συμβούλιο της Λισσαβόνας αναγνώρισε τη διαδικασία. Στα πλαίσια αυτής και αναφορικά με την απασχόληση, την περίοδο 1998-2002 υπεβλήθησαν τα ετήσια Εθνικά Σχέδια Δράσης και αναθεωρήθηκαν ορισμένες Οδηγίες από την Επιτροπή και το Συμβούλιο.

Κατά τον ίδιο τρόπο η ΑΜΣ χρησιμοποιήθηκε στον τομέα των συντάξεων και της υγείας. Το Συμβούλιο της Νίκαιας καθόρισε τους βασικούς άξονες δράσης και εισήγαγε την ΑΜΣ στον τομέα του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι στόχοι που τέθηκαν αφορούσαν τη συμμετοχή στην απασχόληση και τη πρόσβαση όλων των πολιτών στους πόρους, τα δικαιώματα, στα αγαθά και τις υπηρεσίες, την πρόληψη του κινδύνου αποκλεισμού, την προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και την κινητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων μερών. Η εφαρμογή της Μεθόδου δεν είναι η ίδια σε κάθε τομέα κοινωνικής πολιτικής. Ο αντίστοιχος της απασχόλησης προηγείται χρονικά με τους υπόλοιπους τρεις να ακολουθούν με καθυστέρηση τριών ετών ενώ προηγείται και ως προς τη σαφήνεια των στόχων, την ακρίβεια των δεικτών και την τακτικότητα υποβολής των Εθνικών Σχεδίων Δράσης. Να σημειωθεί ότι όλων αυτών είχαν προηγηθεί οι Γενικοί Προσανατολισμοί των Οικονομικών Πολιτικών των Κρατών Μελών, οι οποίο συγκριτικά, ήταν περισσότερο συνεκτικοί και ολοκληρωμένοι. Αν και ακολουθούσαν περίπου την ίδια μεθοδολογία όπως η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού, ενσωματώνοντας πολλά από τα κριτήρια της Λισαβόνας, το σημείο αναφοράς τους όμως δεν ήταν η διαδικασία καθαυτή αλλά το άρθρο 99 της Συνθήκης του Μάαστριχτ περί συνεργασίας των εθνικών οικονομικών πολιτικών και αφοσίωσης στο Σύμφωνο Σταθερότητας.

Η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού είναι το θεσμικό πλαίσιο που διασφαλίζει τρεις αξίες : Της συμβατότητας, όπου η εθνική πολιτική ενός κράτους μέλους, δε πρέπει να έχει αρνητικές επιδράσεις για τα υπόλοιπα κράτη, της συνοχής, ώστε να ενισχύεται μεταξύ τους αποτελεσματικότητα και τέλος της σύγκλιση των επιδόσεων και των πολιτικών αυτών. Οι πρακτικές που συνοδεύουν τη Μέθοδο είναι εκείνες που εφαρμόστηκαν στο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο Απασχόλησης : Συνεργασία στον τομέα της οικονομίας, αλληλεπίδραση μεταξύ μισθολογικής και νομισματικής πολιτικής, μεταξύ φορολογίας και προϋπολογισμού και τέλος δομικές

αλλαγές στην αγορά αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου. Επιπλέον η Μέθοδος συμπεριλαμβάνει και νέα πεδία άσκησης πολιτικής, όπως η κοινωνία της πληροφορίας, η έρευνα, οι επιχειρήσεις, η εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, η μεταναστευτική πολιτική και η αειφόρος ανάπτυξη. Ενώ η πολυμορφία των ευρωπαϊκών κοινωνικών κρατών είναι δεδομένη, η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού θεμελίωσε κοινούς στόχους και διαδικασίες, συμβάλλοντας έτσι στην προσπάθεια επίτευξης μιας κοινοτικής κοινωνικής πολιτικής και έδωσε ώθηση παράλληλα στις κοινές προοπτικές μεταξύ των κρατών μελών (Σακελλαρόπουλος, 2004 σ. 24-28).

Αποτελεί ένα νέο ευέλικτο εργαλείο διακυβέρνησης ήπιας προσέγγισης μακριά από την αντίστοιχη «σκληρή», με τα υποχρεωτικού χαρακτήρα μέτρα, που προκύπτουν από τη λήψη αποφάσεων των μελών της Επιτροπής, του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου, και συνεπάγονται με επιβολή κυρώσεων (Κανονισμοί, Οδηγίες, Αποφάσεις). Αποτελεί «προϊόν» της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης καθώς η λήψη των αποφάσεων γίνεται από παράγοντες που ανήκουν στο δημόσιο, ιδιωτικό τομέα και στην κοινωνία πολιτών, χωρίς ιεραρχική διαβάθμιση μεταξύ τους με τις αποφάσεις να λαμβάνονται στη βάση της συναίνεσης και όχι της πλειοψηφίας. Τίθενται κοινά συμφωνημένοι στόχοι, η πραγματοποίηση των οποίων προκύπτει από τη διαδικασία της αμοιβαίας μάθησης, των βέλτιστων πρακτικών και την αξιολόγηση των πολιτικών και της προόδου από την Επιτροπή. Καθορίζονται οι κατευθυντήριες γραμμές και τα συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα και τα σημεία αναφοράς για τη σύγκριση των βέλτιστων πρακτικών. Εν συνεχεία, οι κατευθυντήριες γραμμές μεταφέρονται σε εθνικό επίπεδο με σεβασμό στις ιδιομορφίες του κάθε κράτους και τέλος αξιολογούνται οι επιδόσεις των κρατών μελών (Σακελλαρόπουλος, 2004 σ. 32-33).

Η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων είναι αυτή που εξασφαλίζει την απαραίτητη νομιμότητα της Μεθόδου και τη δημόσια υποστήριξη των κοινωνικών πολιτικών, ενώ συμβαδίζει κατά κάποιο τρόπο με την αρχή της επικουρικότητας. Εκτός από τις διαδικασίες της αμοιβαίας μάθησης χαρακτηρίζεται από «ανοικτότητα» και ευελιξία όσον αφορά ζητήματα εθνικής ταυτότητας, πολύπλοκων εθνικών νομοθεσιών και προθυμίας των κρατών μελών να κάνουν πρόοδο σε ένα ζήτημα παρά να υιοθετήσουν εξ' ολοκλήρου συγκεκριμένα μέτρα. Από την άλλη, η συμμετοχή των ιδιωτικών φορέων στο καθορισμό των στόχων, σημαίνει λιγότερη αντίσταση των ιδιωτικών επιχειρήσεων που θίγονται από τους στόχους αυτούς, σε αντίθεση με ότι θα συνέβαινε αν προέκυπταν από τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, άρα το πολιτικό κόστος είναι μικρότερο. Επιπλέον, οι ιδιωτικές συμφωνίες μπορούν να εφαρμοστούν γρηγορότερα, ιδιαίτερα για ζητήματα που ξεπερνούν την εθνική επικράτεια, σε αντίθεση με τις γραφειοκρατικές διαδικασίες λήψης των αποφάσεων στη δημόσια σφαίρα. Η αλληλεξάρτηση των ιδιωτικών επιχειρήσεων βοηθάει στη μεταξύ τους παροχή πληροφοριών με τους υπόλοιπους παράγοντες της αγοράς, μπορεί να οδηγήσει στην ευρεία εφαρμογή των σχετικών μέτρων, ενώ η οικονομική και τεχνολογική τους υπεροχή προσθέτονται στα στοιχεία εκείνα που προλαμβάνουν την ασυμμετρία αναφορικά με την εισροή πληροφοριών μεταξύ ρυθμιστών και ρυθμιζομένων. Από την άλλη, είναι αναμενόμενο οι επιχειρήσεις να εκμεταλλευτούν προς όφελος του κλάδου την επιρροή τους στη δημόσια πολιτική σκηνή (Heritier, 2002).

Η εφαρμογή της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού σήμαινε και την αναγνώριση ότι τα κράτη μέλη έχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους, ενώ υπήρξε εργαλείο καινοτομίας σε ένα περιβάλλον αναποτελεσματικό εξαιτίας της αντίστασης προς μια υπερεθνική εναρμόνιση και των φόβων ότι αυτή η εναρμόνιση θα είναι «προς τα κάτω». Συνδυάζει δύο «τύπους μάθησης», την μάθηση *από* τους άλλους, μέσα από την παρατήρηση εμπειριών των άλλων χωρών μελών, και την μάθηση *με* άλλους ή την «διαδραστική μάθηση» (interactive learning), που στηρίζεται στην ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών (Hemerijck, 2003, σ.211).

Η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού ήταν η εναλλακτική πρόταση απέναντι στις δυσκολίες όπου οι παραδοσιακοί μέθοδοι δράσης δεν έχουν ξεπεράσει. Συγκεκριμένα, τα κράτη μέλη είναι απρόθυμα να εκχωρήσουν αρμοδιότητες στην Ένωση για ζητήματα κοινωνικής πολιτικής και εργασιακών σχέσεων. Το κοινωνικό κράτος είναι η κυριότερη πηγή νομιμότητας για τις εθνικές κυβερνήσεις ενώ τα πολύπλοκα συστήματα εκπροσώπησης των εργαζομένων στις επιχειρήσεις και η συνδρομή τους στη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της εθνικής πολιτικής κουλτούρας. Δεύτερον, εξαιτίας των διαφορετικών πρακτικών που ακολουθεί το κάθε κράτος μέλος, η εφαρμογή κοινών κανόνων κοινωνικής πολιτικής είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Ενώ μπορεί κανείς να παρατηρήσει τα κοινά στοιχεία που απαρτίζουν το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, η εφαρμογή τους όμως γίνεται με τρόπο διαφορετικό από το κάθε κράτος μέλος. Ένα ακόμη εμπόδιο προς την πολιτική ολοκλήρωση, προέρχεται από τις νέες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί, στις οποίες η κοινωνική πολιτική χρειάζεται να προσαρμοστεί. Ακόμη και σε εθνικό επίπεδο η προσαρμογή αυτή χρειάζεται να καλύψει όλα τα επίπεδα μεταξύ υπουργείων, κυβέρνησης και μεταξύ κυβέρνησης και κοινωνίας (Mosher, Trubek, 2001).

Σε αντίθεση με το θεωρητικό πλαίσιο της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού, στην πράξη παρουσιάστηκαν προβλήματα ως προς τους τρεις τομείς της κοινωνικής πολιτικής, πέραν αυτού της απασχόλησης: Γραφειοκρατικές και όχι συμμετοχικές διαδικασίες με την Επιτροπή και τα εθνικά Υπουργεία Εργασίας να μονοπωλούν τη συζήτηση, η συγγραφή των Εθνικών Σχεδίων Δράσης, έγινε σε 6 μήνες, περιελάμβαναν στις περισσότερες των περιπτώσεων μόνο γενικές διακηρύξεις, η σχετική συζήτηση για τις συντάξεις εντός της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας κράτησε δύο μέρες και για τα 15 κράτη μέλη, έγινε φανερό η αδυναμία προβολής των βέλτιστων πρακτικών στις Κοινές Εκθέσεις, καθώς επίσης και η απουσία καινοτόμων προτάσεων, η έλλειψη μετρήσιμων στόχων με αποτέλεσμα τη δυσχέρεια στη σύγκριση των αποτελεσμάτων για τις Κοινές Εκθέσεις. Επιπλέον, η ασάφεια των κατευθυντήριων γραμμών ήταν εμφανής αν αναλογιστεί κανείς τους στόχους τους οποίους έθεταν : «Δια βίου μάθηση», «αύξηση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών», «εκσυγχρονισμός της κοινωνικής προστασίας», «προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης». Το περιεχόμενο γενικότερα, των κατευθυντήριων γραμμών διαμορφώθηκε με βάση από τη μια, το Αγγλοσαξονικό ενδιαφέρον για τα ζητήματα της καινοτομίας και της τεχνολογίας και από την άλλη το ενδιαφέρον της Γαλλίας για θέματα απασχόλησης (Chalmers, Lodge, 2003).

Στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση, ο μεγάλος αριθμός των Ετήσιων Συστάσεων που προέκυψαν, αποδεικνύει τη δυσκολία των κρατών μελών να προσαρμοστούν σε υποδείξεις πέρα από αυτές τους που εξυπηρετούν άμεσα. Παρόλα αυτά σημειώθηκε η σύγκλιση ήταν σημαντική

αναφορικά με τους στόχους και τις κατευθυντήριες γραμμές της Στρατηγικής. Οι συστάσεις λοιπόν και οι πολιτικές συμφωνίες, συνέβαλλαν στις διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας και την εφαρμογή νέων εργασιακών προτύπων. Αντίθετα, η Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και το Συμβούλιο της Νίκαιας έθεσαν ορισμένους γενικούς στόχους χωρίς αν γίνεται αναφορά στη Συνθήκη, χωρίς καμία στρατηγική και κατευθυντήριες γραμμές. Τέλος, για το ζήτημα των συντάξεων δεν υπήρξε καν αναφορά στη Συνθήκη.

Η Στρατηγική για την Απασχόληση στερείται τις προϋποθέσεις που συναντάμε στην οικονομική ολοκλήρωση όπως υψηλός βαθμός δέσμευσης των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, η ηγεμονία ενός θεωρητικού μοντέλου, η σύνδεση με τις υπόλοιπες πολιτικές και η στήριξη των κυρίαρχων ελίτ. Το Σύμφωνο Σταθερότητας υπήρξε μια μεικτή μορφή συντονισμού με δεσμευτικούς κανόνες και υψηλό βαθμό συγκεντρωτισμού των δράσεων. Εν αντιθέσει στην ΕΣΑ λείπει το κυρίαρχο θεώρημα και πολλές φορές συνδέεται με τους στόχους της οικονομικής πολιτικής αλλά και με τις πολιτικές κοινωνικής προστασίας γενικότερα. Κινείται στο πλαίσιο της οικονομίας της προσφοράς, της μείωσης των μισθών για να συγκρατηθούν οι δείκτες της ανεργίας, τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και τις επενδύσεις στην εκπαίδευση και το ανθρώπινο κεφάλαιο. Ενεργητικό κοινωνικό κράτος λοιπόν, με την απασχόληση ως προϋπόθεση για την κοινωνική ενσωμάτωση (Σακελλαρόπουλος, 2004, σ. 61-67).

Η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού επινοήθηκε σε ένα πλαίσιο όπου κυριαρχεί ένα οικονομικό θεώρημα, οπότε και απαιτούσε ένα νέο πακέτο μέτρων ώστε να λειτουργήσει εφησυχαστικά για ορισμένα κράτη-μέλη που αντιμετώπιζαν με καχυποψία τις «αμερικανικού τύπου» οικονομικές ρυθμίσεις, όρισε την Επιτροπή ως το βασικότερο θεσμικό όργανο για να θέτει τους εκάστοτε στόχους της Κοινότητας ενώ παράλληλα προσπάθησε να αποφύγει τη συνήθη θεσμική πολυπλοκότητα της Ένωσης. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο απαρτίζεται από στοιχεία των εθνικών κρατών μελών οπότε και η ΑΜΣ λίγα έχει να προσφέρει, καθώς όσα κράτη μέλη έχουν μπει σε τροχιά μεταρρυθμίσεων θα συνεχίζουν το έργο τους, ενώ όσα δεν έχουν προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις δε θα χρειαστεί να κάνουν κάτι περισσότερο. Η ΑΜΣ μοιάζει να εξυπηρετεί την εντύπωση ότι κάτι ίσως θα μπορούσε να γίνει για προβλήματα που μοιάζουν δισεπίλυτα ή που οι εθνικές κυβερνήσεις θέλουν να παραγκωνίσουν. Για ορισμένους συγγραφείς η Μέθοδος δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, από την Αγγλοσαξονική όμως πολιτική θεώρηση. Αποτέλεσε την επιδίωξη του Τονι Μπλέρ να τοποθετήσει το Ηνωμένο Βασίλειο στην καρδιά της ευρωπαϊκής στρατηγικής, με πολιτικές πρωτοβουλίες που δεν έχουν βρει εφαρμογή πουθενά αλλού (Wincott, 2003, σ. 297). Ολόκληρη η διαδικασία της Λισαβόνας έλαβε χώρα κάτω υπό την επιρροή του Συμφώνου Σταθερότητας. Συγκεκριμένα, οι ηγέτες των κρατών μελών, για μια ακόμη φορά ασχολήθηκαν περισσότερο με θέματα που αφορούσαν περισσότερο την οικονομική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα παρά με εκείνα της ιθαγένειας.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ : Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ

Το Δεκέμβριο του 2000 η υπογραφή της Συνθήκης της Νίκαιας δε συνοδεύτηκε από αλλαγές στην κοινωνική πολιτική της Ένωσης, αντιθέτως, ρύθμιζε ζητήματα τυπικής και όχι τόσο ουσιαστικής σημασίας, ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία προσχώρησης 12 νέων κρατών της Ανατολικής Ευρώπης, της Κύπρου και της Μάλτας. Να αναφέρουμε γενικά για τη σύνθεση της Επιτροπής, διατηρήθηκε ένας Επίτροπος για κάθε κράτος μέλος έως ότου προσχωρήσει το 27^ο (κράτος μέλος) όπου και ο αριθμός των Επιτρόπων θα ήταν μικρότερος από τον αριθμό των κρατών μελών, οι εξουσίες του Προέδρου της Επιτροπής, αυξήθηκαν, η ομοφωνία επρόκειτο να αντικατασταθεί από την ειδική πλειοψηφία η οποία θα επιτυγχάνεται όταν η απόφαση προκύπτει από συγκεκριμένο αριθμό ψήφων συν την ευνοϊκή ψήφο της απλής πλειοψηφίας των μελών, προβλέφθηκε η στενότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της Κοινότητας, ο ρόλος του Κοινοβουλίου ενισχύθηκε ενώ η Συνθήκη συμπεριέλαβε μεταρρυθμίσεις του κοινοτικού νομικού συστήματος (Μούσης, 2003, σ. 20).

Η Συνθήκη κυρώθηκε μετά από 10 μήνες εξαιτίας των αντικρουόμενων συμφερόντων στη διακυβερνητική διάσκεψη. Συγκεκριμένα, στα πλαίσια μιας διευρυμένης Κοινότητας, το καθεστώς ειδικής πλειοψηφίας θα ήταν απαραίτητο για θέματα συνεργασίας στον τομέα της ελεύθερης μετακίνησης των εργαζομένων και την κοινωνική προστασία αυτών καθώς και για τις ελάχιστες προδιαγραφές κοινωνική πολιτικής, κατά το άρθρο 137. Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία και Βέλγιο αντιτίθονταν στην εκχώρηση της εθνικής τους κυριαρχίας για τα παραπάνω ζητήματα και παρά τις πιέσεις της Επιτροπής, υποστήριζαν ότι οι εθνικές κυβερνήσεις ήταν οι κατάλληλες να αποφασίζουν για την κοινωνική προστασία, οπότε και διατηρήθηκε το προηγούμενο καθεστώς της ομοφωνίας. Για την κοινωνική πολιτική της Ένωσης, διατηρήθηκε η ίδια διαδικασία, με μια μικρή διαφορά : Για ζητήματα που φορούν την προστασία των εργαζομένων σε περιπτώσεις καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, τη συλλογική υπεράσπιση των συμφερόντων των εργαζομένων και τις συνθήκες απασχόλησης των μεταναστών, το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει με ειδική πλειοψηφία, αφού προηγουμένως τα μέλη του έχουν αποφασίσει ομόφωνα ως προς αυτό(http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/nice_treaty/nice_treaty_majority_el.htm).

Στο τέλος η ειδική πλειοψηφία εισήχθη σε 27 διατάξεις από τις 50, όπως αρχικά είχε προταθεί από την Επιτροπή, ενώ διατηρήθηκε το καθεστώς ομοφωνίας στις 75 περιπτώσεις που οι Συνθήκες προέβλεπαν. Η διαδικασία της συναπόφασης εφαρμόστηκε σε 7 διατάξεις, όπου προηγουμένως, ίσχυε η ομοφωνία. Η Συνθήκη της Νίκαιας περιελάμβανε ρυθμίσεις που εξυπηρετούσαν περισσότερο την επικείμενη διεύρυνση και όχι την αποτελεσματικότητα των ίδιων των ευρωπαϊκών οργάνων. Επί της ουσίας, δεν υπήρξε ανακατανομή της δύναμης μεταξύ των θεσμικών αυτών οργάνων, ούτε αντιμετωπίστηκε το «δημοκρατικό έλλειμμα» της Ένωσης (Yataganas, 2001).

Η Συνθήκη της Νίκαιας δημιουργήθηκε ώστε να διευκολύνει την είσοδο των 12 νέων κρατών μελών, στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το κατά πόσο αυτό επιτεύχθηκε είναι αμφίβολο, όπως έδειξε η «περιπέτεια» της επικύρωσής της : Χρειάστηκε δεύτερο δημοψήφισμα στην Ιρλανδία, το 2002, μετά το αρχικό αρνητικό αποτέλεσμα. Οι φόβοι για τις συνέπειες της

νέας διεύρυνσης στην Ανατολική Ευρώπη, δεν απασχολούσαν μόνο τους Ιρλανδούς, αλλά το σύνολο των πολιτών της Ένωσης, περισσότερο από κάθε άλλη διεύρυνση στο παρελθόν. Οι ανισότητες και οι αποκλίσεις σε επίπεδο φτώχειας, απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγείας και δαπανών υπέρ της κοινωνικής πολιτικής, ήταν καταφανείς. Αρκεί να παρατηρήσει κανείς ότι το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα της πλουσιότερης χώρας στην ΕΕ, το Λουξεμβούργο, είναι 5 φορές μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της φτωχότερης, της Λετονίας (Φραγκάκη, 2009). Οι «ελάχιστες προδιαγραφές» ίσως στο μέλλον «ελαχιστοποιηθούν» ακόμη περισσότερο, ενώ ήδη έχουν εγερθεί θέματα κοινωνικής συνοχής της Ένωσης, με το φάντασμα του «Πολωνού υδραυλικού» να είναι πλέον μια πραγματικότητα, ίδια με αυτή της απελευθέρωσης των επαγγελματιών και της συγκράτησης των μισθών.

Η Ατζέντα Κοινωνικής Πολιτικής 2000-2005

Στα πλαίσια της Συνόδου Κορυφής της Νίκαιας, το Συμβούλιο υιοθέτησε την ατζέντα για την κοινωνική πολιτική 2000-2005. Η Ατζέντα Κοινωνικής Πολιτικής 2000-2005, έθετε ως στόχο τη μετατροπή της Ευρώπης στην πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία της γνώσης παγκοσμίως, με γνώμονες την αειφόρο ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Προβλέφθηκε ο εκσυγχρονισμός του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, η επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό και η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι βασικότερες προκλήσεις στις οποίες απαντούσε η Ατζέντα ήταν το πρόβλημα της απασχόλησης, η μετατροπή της οικονομίας σε μια οικονομία της γνώσης, η φτώχεια και ο αποκλεισμός, η διεύρυνση και η παγκοσμιοποίηση. Αποφασίστηκε να υιοθετηθεί η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού και ο αναπροσανατολισμός των κοινωνικών δαπανών και όχι η αύξησή τους.

Ο στόχος σχετικά με την αγορά εργασίας δεν είναι η μείωση της ανεργίας αλλά η αύξηση της απασχόλησης και επιδιώκεται η αύξηση αυτή να φτάσει το 2010 στο 70% με τη γυναικεία συμμετοχή στο 60%. Εδώ ως «βέλτιστη πρακτική» εκλαμβάνεται η παράδοση των κρατών της Σκανδιναβίας αναφορικά με τις υπηρεσίες φροντίδας των παιδιών και της ευκολότερης πρόσβασης σε μια βασική σύνταξη όσων δουλεύουν ημιαπασχόληση, η πλειοψηφία των οποίων είναι γυναίκες, εξαιτίας των οικογενειακών υποχρεώσεων. Επιπλέον, η κοινωνική ατζέντα ορίζει για την πενταετία την προώθηση της πληροφόρησης σε επιχειρήσεις και εργαζομένους, την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων λόγω της οικονομικής ολοκλήρωσης και την προσαρμογή των συνθηκών εργασίας στη νέα οικονομία. Τέλος, προτείνεται στους κοινωνικούς εταίρους να ιδρύσουν έναν πανευρωπαϊκό εθελοντικό μηχανισμό διαμεσολάβησης και να απλοποιηθούν οι οδηγίες και οι κανονισμοί για την ασφάλιση και την ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων.

Σχετικά με την ποιότητα της κοινωνικής πολιτικής η ατζέντα προέβλεπε τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, την αντιμετώπιση της φτώχειας και του αποκλεισμού, τη μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών με την πλήρη χρησιμοποίηση του κοινοτικού θεσμικού πλαισίου και την τροποποίηση των Οδηγιών για την ισότητα και την ίση μεταχείριση και τέλος την καταπολέμηση των εθνικών και φυλετικών διακρίσεων όπως ακριβώς ορίζουν τα κοινωνικά δικαιώματα του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για την

προαγωγή της ποιότητας στις βιομηχανικές σχέσεις τονίζεται ο ρόλος του κοινωνικού διαλόγου και η αναγκαιότητα κατάλληλων προβλέψεων για τα ζητήματα που θα ανακύψουν λόγω της βιομηχανικής αλλαγής και της επιχειρηματικής αναδιάρθρωσης. Τέλος, γίνεται αναφορά στην κατάλληλη προετοιμασία για τη διεύρυνση ώστε να μη διαταραχθούν οι οικονομικές και κοινωνικές ισορροπίες και από τις δύο πλευρές και στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας για να αντιμετωπιστούν οι κίνδυνοι του κοινωνικού ντάμπινγκ εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης (http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_agenda/c10115_en.htm).

Η ευρωπαϊκή Ατζέντα Κοινωνικής Πολιτικής 2000-2005 αποτέλεσε τη συνέχεια ενός εργασιοκεντρικού μοντέλου κοινωνικής πολιτικής όπως θεμελιώθηκε τη δεκαετία του '90 και τη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Η αύξηση της απασχόλησης μπορεί να επιλύσει και άλλα προβλήματα, γίνεται χρήση του όρου κοινωνική ένταξη αντί κοινωνικός αποκλεισμός, δηλ. δίνεται βάρος στις θετικές και ενεργητικές δράσεις, μετανάστες και γυναίκες αποτελούν το νέο εργατικό δυναμικό, αναζητείται ειδικευμένο προσωπικό από τις υπό ένταξη χώρες και η πολιτική απασχόλησης των ΗΠΑ αποτελεί το ζητούμενο για την Επιτροπή (Σακελλαρόπουλος, 2001, σ. 222). Πριν τη Συνθήκη του Μάαστριχ η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού συνδεόταν με την ιθαγένεια υπό μια ευρεία έννοια όπου τα άτομα δεν είχαν τις κατάλληλες ευκαιρίες να ασκήσουν θεμελιώδη κοινωνικά, πολιτικά και ατομικά δικαιώματα σε μια ανεπτυγμένη δημοκρατικά κοινωνία. Αργότερα, αυτή, όπως αναφέρθηκε αντικαταστάθηκε με την «κοινωνική συνοχή», όπου αποκλειστική προϋπόθεση αυτής ορίστηκε η ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα τα ζητήματα της φτώχειας και των ανισοτήτων να τεθούν στο περιθώριο. Η «αλληλεγγύη» πλέον, αποτελεί ηθική δέσμευση πολιτών, επιχειρήσεων και κοινωνικών ομάδων ώστε να διασφαλιστεί η κοινωνική συνοχή.

Αναφορικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό, η Ένωση αναζητά τα βαθύτερα αίτια της φτώχειας, η οποία αποκλείει τα άτομα από βασικά στοιχεία της κοινωνικής ζωής. Τα μειονεκτούντα άτομα δε διαθέτουν επαρκή μόρφωση, υγειονομική περίθαλψη, στέγη, προσφέρουν ανειδίκευτη εργασία, είναι χαμηλόμισθοι και ο συνδυασμός όλων αυτών απομονώνει ακόμα περισσότερο τα ήδη περιθωριοποιημένα μέλη της κοινωνίας. Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού γίνεται ακόμα πιο δύσκολη από τη στιγμή που οι περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες είναι διαφοροποιημένες μεταξύ τους, για παράδειγμα εθνικά (Goodin, Headey, Muffels, Dirven, 2003, σ. 101).

Η βασική αρχή της Κοινωνικής Ατζέντας 2000-2005, ήταν εκείνη κατά την οποία η κοινωνική πολιτική είναι ο παραγωγικός συντελεστής που βασίζεται στην παραδοχή ότι δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ σωστής κοινωνικής πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης. Ανώτερος σκοπός και των δύο η βελτίωση των συνθηκών και της ποιότητας διαβίωσης. Παρά τις διακηρύξεις το έτος 2005 αποκαλύφθηκαν διαφορετικά δεδομένα. Συγκεκριμένα, η πρόοδος προς επίτευξη των στόχων υπήρξε ιδιαίτερα καθυστερημένη, εξαιτίας των πολλών (στόχων) που τέθηκαν, των αντικρουόμενων προτεραιοτήτων και της ελλιπούς συνεργασίας, σύμφωνα με την έκθεση της αρμόδιας ομάδας εργασίας υπό την προεδρεία του πρώην πρωθυπουργού της Ολλανδίας Βιμ Κοκ. Η ομάδα πρότεινε στα κράτη μέλη να δώσουν σημασία στην ανάπτυξη και την απασχόληση ώστε να ενισχυθούν η κοινωνική ενσωμάτωση και η βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτό

σήμαινε πρακτικά την απομάκρυνση από τη λογική ότι οι στόχοι της Λισαβόνας θα μπορούσαν μόνο να επιτευχθούν μέσω ισόρροπων προσπαθειών σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Οι εκλογές τον Ιούνιο του 2004 ανέδειξαν νέο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Νοέμβριο του 2004 διορίστηκε η νέα Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Την ίδια χρονιά έγιναν μέλη της Ένωσης δεκαπέντε νέα κράτη, με τα 10 από αυτά να έχουν μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα σχεδόν το μισό σε σχέση με εκείνο των 15 παλαιότερων μελών. Πέρα από αυτό, οι δείκτες απασχόλησης από 64,3% το 2002 για τα 15 μειώθηκαν στο 63% για την Ευρώπη των 25 πλέον κρατών μελών, πολύ μακριά από το στόχο του 70 %. Για αυτούς τους λόγους στις 9 Φεβρουαρίου του 2005 η Επιτροπή σε ανακοίνωσή της παρουσίασε πακέτο μέτρων το οποίο ενσωματώθηκε στην ανανεωμένη Κοινωνική Ατζέντα και Στρατηγική της Λισαβόνας. Οι προτάσεις έγιναν δεκτές από το συλλογικό όργανο των ευρωπαϊκών συνδικάτων (ETUC) (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=547>).

Η νέα Κοινωνική Ατζέντα όπως προτάθηκε από την Επιτροπή και επικυρώθηκε από το Συμβούλιο υπογράμμιζε τη δέσμευση της Ένωσης απέναντι στον εκσυγχρονισμό του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, στα πλαίσια του οποίου για μια ακόμη φορά, η οικονομική και η κοινωνική πρόοδος δε νοούνται ξεχωριστά παρά τις αλλαγές στις μεθόδους και τις προοπτικές, για την επίτευξη του στόχου αυτού. Σε ανακοίνωσή της η Επιτροπή το Φεβρουάριο του 2005, η ατζέντα αποτελεί τον παράγοντα – κλειδί για την προώθηση της κοινωνικής διάστασης της οικονομικής ανάπτυξης. Το Συμβούλιο στις Βρυξέλλες, συμπλήρωσε πως για την επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής της Λισαβόνας χρειάζεται η ενδυνάμωση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, όπου πλήρης απασχόληση και κοινωνική ενσωμάτωση θα αποτελούν το ζητούμενο.

Η κοινωνική ατζέντα αποφασίστηκε να καλύψει τη χρονική περίοδο έως το 2010 ως ένα έγγραφο οριοθέτησης μιας στρατηγικής παρά ως ένα κατάλογος συγκεκριμένων μέτρων. Η νέα ατζέντα λοιπόν, περιλάμβανε νέα ευέλικτα εργαλεία άσκησης πολιτικής εκτός της νομοθεσίας και της χρηματοδότησης όπως, η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού και ο κοινωνικός διάλογος, δημιουργώντας παράλληλα συνθήκες αλληλεπίδρασης και συνεργίας μεταξύ αυτών. Συγκεκριμένα, η *νομοθεσία* δημιουργεί το κατάλληλο πλαίσιο για τα προγράμματα χρηματοδότησης, ενώ σε πολλές περιπτώσεις διευκολύνεται η εφαρμογή της, ακολουθώντας μπορεί να επιτρέψει τον κοινωνικό διάλογο σε εθνικό επίπεδο και τέλος σε συνδυασμό με την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού είναι δυνατή η επίτευξη στόχων και η ανάμειξη νομοθετικών και μη νομοθετικών εργαλείων (πχ υγεία και στρατηγική για την ασφάλεια).

Συνεχίζοντας με τα υπόλοιπα εργαλεία, μέσω της *χρηματοδότησης* και των προγραμμάτων δράσης, διευκολύνεται η νομοθεσία, υποστηρίζει (η χρηματοδότηση) τις διαδικασίες κοινωνικού διαλόγου και αναφορικά με την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού, εφαρμόζεται η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση ή την κοινωνική ενσωμάτωση μέσω των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο, των βέλτιστων πρακτικών και της ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών. Ο *κοινωνικός διάλογος* με τη σειρά του μπορεί να οδηγήσει σε νομοθετικές διατάξεις, σύμφωνα με τις οδηγίες που προκύπτουν από τις προβλεπόμενες διαδικασίες του, μπορεί να καθορίσει τους τομείς προτεραιότητας προς χρηματοδότηση και να δρομολογήσει την επίτευξη των στόχων των Στρατηγικών της Ένωσης. Τέλος, η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού, βοηθά στον εκσυγχρονισμό των εθνικών

νομοθεσιών, συμβάλει στην επίτευξη των ευρωπαϊκών στόχων και υποδεικνύει τους τομείς εκείνους που χρειάζονται άμεσα χρηματοδότηση, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τον κοινωνικό διάλογο.

Η αναθεωρημένη διαδικασία της Λισαβόνας συνεχίζει και θέτει ως πρώτη προτεραιότητα τη μετάβαση στην οικονομία της γνώσης. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι πολίτες θα λαμβάνουν κατά τη μεταβατική περίοδο τις αναγκαίες εγγυήσεις που θα διασφαλίζουν ένα βαθμό ασφάλειας και ότι η επιδιωκόμενη ευελιξία, την οποία προϋποθέτει η δυναμική και η βασισμένη στην καινοτομία οικονομία, δε θα έχει υψηλό κόστος για τους πολίτες. Επιπλέον, το κοινωνικό μέρισμα από τις νέες και βασισμένες στη γνώση επιχειρήσεις θα διανέμεται ισότιμα και δε θα συσσωρεύεται στους λίγους. Για παράδειγμα, η ανακοίνωση της Επιτροπής «2010 –Μια Ευρωπαϊκή Κοινωνία της Πληροφορίας για την Ανάπτυξη και την Απασχόλησης», προσδίδει ιδιαίτερη σημασία στη διάδοση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας, την οποία και συνδέει με τους όρους της κοινωνικής ενσωμάτωσης, των δημοσίων υπηρεσιών και της ποιότητας ζωής.

Μια οικονομία βασισμένη στη γνώση εξαρτάται από τις επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό. Σήμερα παρατηρούμε ότι οι ευκαιρίες για επιμόρφωση περιορίζονται κατά μεγάλο ποσοστό, σε όσους έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο κάτι που δεν είναι ούτε κοινωνικά δίκαιο αλλά ούτε και οικονομικά αποτελεσματικά. Γι' αυτό τα προγράμματα δια βίου μάθησης χρειάζεται να συμπεριλάβουν τους πολίτες που δε διαθέτουν την απαραίτητη κατάρτιση, ώστε οι ανάλογες επενδύσεις στους λιγότερο ειδικευμένους να επιφέρουν μεγαλύτερα οφέλη για την οικονομική ανάπτυξη. Ομοίως για τους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζομένους, η συμμετοχή των οποίων στην οικονομία της γνώσης, προϋποθέτει τη μείωση των ανισοτήτων στην αγορά εργασίας ώστε να καταρτιστεί ένα νέο διαγενεαλογικό συμβόλαιο που θα επιτρέπει στους εργαζομένους άνω των 65 ετών να παραμένουν στην εργασία τους έστω και με καθεστώς μερικής απασχόλησης. Εν ολίγης, η μετάβαση στην οικονομία της γνώσης δε σημαίνει αποκλειστικά συγκέντρωση των κοινοτικών πόρων στην έρευνα, την τεχνολογία, την καινοτομία και τις επιχειρήσεις αλλά χρειάζεται η διοχέτευση των κονδυλίων αυτών και στις κοινωνικές πολιτικές κατάρτισης και εκπαίδευσης. Οι νεοφιλελεύθερες συνταγές από μόνες τους δεν αρκούν, χρειάζονται ενεργείς κοινωνικές πολιτικές για να θεμελιώσουν σε σταθερή βάση μια δυναμική οικονομία (Room, 2006).

Σύμφωνα με τους στρατηγικούς στόχους για την τετραετία 2005-2009, η απασχόληση τίθεται στην εξυπηρέτηση του στόχου της ευημερίας και των ίσων ευκαιριών ενώ η κοινωνική ενσωμάτωση σε εκείνον της αλληλεγγύης. Η νέα ανανεωμένη ατζέντα έβαλε στην κορυφή των προτεραιοτήτων της το ζήτημα της γήρανσης του πληθυσμού οπότε και η Επιτροπή συγκρότησε μια ομάδα εργασίας, όπου το καλοκαίρι του 2004 παρουσίασε τις προτάσεις της. Συγκριτικά με τους δημογραφικούς δείκτες, ο στόχος του 70% έως το 2010 κάθε άλλο παρά φιλόδοξη είναι αναφορικά με τη διατήρηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Χρειάζεται να σχεδιαστεί μια ενεργητική πολιτική για τη μετανάστευση, καθώς επίσης να θεσπιστεί ένα διαγενεαλογικό σύμφωνο που «θα εστιάσει στη νεολαία και θα βασίζεται στην εμπιστοσύνη».

Αναφορικά με το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης η Επιτροπή πρότεινε την ενσωμάτωση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου σε ένα ευρύτερο πλαίσιο διαλόγου, σε διμερές, περιφερειακό και πολυμερές

επίπεδο. Επιπλέον, τόνισε τη σημασία της καλύτερης αλληλεπίδρασης μεταξύ δημοσίων αρχών, κοινωνικών εταίρων και κοινωνίας των πολιτών, με σκοπό τη διευκόλυνση της διαδικασίας εκσυγχρονισμού του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου.

Στο ζήτημα της απασχόλησης η ανανεωμένη ατζέντα δε προσέθεσε τίποτα καινούριο, κινούμενη πάλι μεταξύ των επιδιώξεων περί προσαρμοστικότητας εργαζομένων και επιχειρήσεων, της διευκόλυνσης εισόδου και παραμονής στην αγορά εργασίας, των αποτελεσματικών επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο και της διασφάλισης της εφαρμογής της ευρωπαϊκής στρατηγικής μέσω καλύτερης διακυβέρνησης. Η Επιτροπή προχώρησε στην ανακοίνωση μιας νέας στρατηγικής για την υγιεινή και την ασφάλεια στο χώρο εργασίας για την περίοδο 2007-2012. Ασφάλεια και υγεία λοιπόν στην απασχόληση, αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της κοινωνικής νομοθεσίας. Κατά τον ίδιο τρόπο, παρουσίασε μια στρατηγική προσέγγιση για την καταπολέμηση των διακρίσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών αλλά και των διακρίσεων που αφορούν τις εθνικές μειονότητες, όπου οποιαδήποτε χρήσιμη και παράλληλα εφικτή πρωτοβουλία είναι χρήσιμο να εφαρμοστεί.

Σύμφωνα με την Επιτροπή η διεύρυνση του 2004 και κατά συνέπεια η ανάπτυξη των βιομηχανικών σχέσεων, οι οποίες δε συνοδεύτηκαν από τις αντίστοιχες δημοκρατικές ελευθερίες και την οικονομία της αγοράς, έθεσαν επιτακτικά στο προσκήνιο την αναγκαιότητα βελτίωσης του θεσμικού πλαισίου του κοινωνικού διαλόγου. Σκοπός, οι κοινωνικοί εταίροι να κατορθώνουν αποτελεσματικά να διεκπεραιώνουν την ομαλή εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων είτε μέσω των αυτόνομων πρωτοβουλιών είτε μέσω της ενεργούς συμμετοχής τους, ώστε με αυτό τον τρόπο να διευρύνονται επιπλέον, οι δυνατότητες των συνδικάτων αλλά και των εργοδοτικών οργανώσεων. Η κοινωνική ατζέντα αναφέρει ρητά τη διοικητική και τεχνική υποστήριξη του ευρωπαϊκού κοινωνικού διαλόγου.

Σε μια σύντομη κριτική, η ατζέντα όπως τονίστηκε παραπάνω, αναφέρει μόνο τους τομείς εκείνους, για τους οποίους πρέπει να υιοθετηθεί μια συνεκτική πολιτική, ενώ παράλληλα περιλαμβάνει και τα κατάλληλα εργαλεία πολιτικής για την επίτευξη των στόχων της Ένωσης. Καθώς η κοινωνική πολιτική εκλαμβάνεται σαν ένας παραγωγικός παράγοντας, σημαίνει ότι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, που θεμελιώνεται στο συνδυασμό οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής δικαιοσύνης, για να διασφαλιστεί μελλοντικά, χρειάζεται να προσαρμοστεί στις οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες του σήμερα. Ο στόχος δε βρίσκεται στο κοινωνικό κράτος το οποίο δεν ανταποκρίνεται στα σημερινά δεδομένα οπότε και πρέπει να εκσυγχρονιστεί, αλλά βρίσκεται στην οργάνωση της κοινωνικής πολιτικής (Hermans, 2006).

Η Διαδικασία της Λισαβόνας, δε μπορεί να πει κανείς ότι υιοθετεί απόλυτα νεοφιλελεύθερα μέτρα αλλά ίσως ένα είδος «ενσωματωμένου Νεοφιλελευθερισμού» (embedded neo-liberalism), όπου από τη μία ασπάζεται τις δυνάμεις της παγκόσμιας αγοράς και την ελευθερία διακίνησης των κεφαλαίων και από την άλλη αναγνωρίζει τη διάσπαση των εθνικών κοινωνικών θεσμών. Ως κυρίαρχη ιδεολογία από τη μετά-Μάαστριχ εποχή, σηματοδότησε την αποτυχία του σχεδίου Ντελορ και μετέπειτα των σοσιαλδημοκρατικών δυνάμεων να προχωρήσουν προς μια θετική ολοκλήρωση και εναρμόνιση της κοινωνικής πολιτικής στην Κοινότητα. Παρά λοιπόν, την πίστη στις δυνάμεις της αγοράς, ο ενσωματωμένος νέο-φιλελευθερισμός, δίνει έμφαση στο έργο των

κοινωνικών εταίρων και τον κοινωνικό διάλογο, στις πολιτικές υπέρ της συνοχής, της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης, της ισότητας των δύο φύλων και κατά των διακρίσεων, της περιφερειακής ανάπτυξης και των ενεργών πολιτικών απασχόλησης.

Ο Νεοφιλελευθερισμός εντός της Ένωσης έχει όρια τα οποία δεν επιτρέπεται να ξεπεράσει ενώ χρειάζεται ένα στοιχειώδες πλέγμα μέτρων κοινωνικής πολιτικής. Φιλοδοξία της Κοινωνικής Ατζέντας, ήταν η κοινωνική πολιτική να αποτελέσει έναν παραγωγικό συντελεστή όπου δε θα διαταράσσει τη δημοσιονομική πειθαρχία, θα ικανοποιεί τις απαιτήσεις του κεφαλαίου για ευελιξία, θα διασφαλίζει μια σταθερή ροή εργαζομένων, με τα κατάλληλα προσόντα, μέσω των επιδοτούμενων προγραμμάτων κατάρτισης και εκπαίδευσης. Με αυτό λοιπόν, τον μοναδικό τρόπο, θα μπορούσε να επιτευχθεί ο εκσυγχρονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου. Δε μπορεί όμως να παραβλέψει κανείς ότι επί της ουσίας, η στοιχειώδης αυτή κρατική παρέμβαση και συμμετοχή των εργαζομένων, καθώς και η υποτυπώδης κοινωνική συναίνεση, εξυπηρετούν σε τελική ανάλυση, το νεοφιλελεύθερο στόχο περί ανταγωνιστικότητας (Hansen, 2005).

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ : Ο ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Στις 13 Δεκεμβρίου 2007 στη Λισαβόνα υπεγράφη μεταξύ των 27 ηγετών των κρατών μελών, η νέα Συνθήκη της ΕΕ. Χαρακτηριστικά της Συνθήκης είναι οι νέες ρυθμίσεις για περισσότερη δημοκρατία και συμμετοχή, αποτελεσματικότητα, περισσότερα δικαιώματα και ισχυρότερη παρουσία στη διεθνή σκηνή. Η Κοινότητα προσπαθεί να «αφουγκραστεί» τους πολίτες της, καθώς η Συνθήκη της Λισαβόνας δίνει τη δυνατότητα σε περίπτωση που συγκεντρωθούν τουλάχιστον ένα εκατομμύριο πολίτες από τα κράτη μέλη, να ζητήσουν από την Επιτροπή να υποβάλλει ανάλογες προτάσεις για ζητήματα που εμπίπτουν στη σφαίρα της αρμοδιότητάς της. Επιπλέον, για μια ακόμη φορά τονίζεται ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων και του κοινωνικού διαλόγου με την κοινωνία πολιτών, τις διάφορες ενώσεις, του εκπροσώπους της εκκλησίας και των μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Στη Συνθήκη γίνεται για πρώτη φορά μια γενική ταξινόμηση των αρμοδιοτήτων της σε αποκλειστικές, ενέργειες συμπληρωματικής δράσης και συντρέχουσες αρμοδιότητες. Στην πρώτη κατηγορία, η Ευρωπαϊκή Ένωση, αποκλειστικά και μόνο, μπορεί να νομοθετεί στους τομείς της τελωνειακής ένωσης, της κοινής εμπορικής πολιτικής και της πολιτικής ανταγωνισμού. Στη δεύτερη κατηγορία με τις ενέργειες συμπληρωματικής δράσης ή αλλιώς ενέργειες υποστήριξης και συντονισμού, η Κοινότητα στηρίζει τις δράσεις των κρατών μελών, στους τομείς του πολιτισμού, της εκπαίδευσης και της βιομηχανίας κυρίως μέσω των κοινοτικών κονδυλίων. Η τελευταία κατηγορία με τις συντρέχουσες αρμοδιότητες περιλαμβάνονται οι υπόλοιποι τομείς δράσης, όπως το περιβάλλον, οι μεταφορές και η προστασία των καταναλωτών. Εδώ, τηρείται η αρχή της επικουρικότητας με την Κοινότητα και τα κράτη μέλη να ασκούν από κοινού νομοθετική εξουσία (http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/democracy/index_el.htm).

Ενώ ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, όπως θεσπίστηκε στις 7 Δεκεμβρίου του 2000, δεν περιλαμβάνεται σε καμία από τις προηγούμενες

Συνθήκες, η αντίστοιχη της Λισαβόνας, της αποδίδει την ίδια νομική ισχύ με αυτές. Δηλαδή εξασφαλίζει μέσω των εθνικών και κοινοτικών δικαστικών οργάνων, δικαιώματα και αξίες όπως η ελεύθερη επιλογή εργασίας, το δικαίωμα των εργαζομένων στην πληροφόρηση εντός της επιχείρησης, τη συλλογική δράση και την προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσής τους. Να σημειωθεί ότι ο Χάρτης περιλαμβάνει νέα δικαιώματα πέραν εκείνων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως η προστασία των προσωπικών δεδομένων, το δικαίωμα στο άσυλο, την ισότητα απέναντι στο νόμο, την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, τα δικαιώματα των παιδιών και των ηλικιωμένων και άλλα κοινωνικά δικαιώματα όπως αυτό της αδικαιολόγητης απόλυσης, που αναφέρθηκε προηγουμένως. Επιπλέον, δικαιώματα όπως εκείνα της εκπαίδευσης και της δίκαιης δίκης, που ήδη περιλαμβάνονταν στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση, το πεδίο εφαρμογής τους διευρύνθηκε με τον Χάρτη. Ηνωμένο Βασίλειο και Πολωνία, με σχετικό πρωτόκολλο, δε δεσμεύονται ως προς την εφαρμογή του (http://bookshop.europa.eu/eubookshop/download.action?fileName=ID3008157ENC_002.pdf&catalogNbr=ID-30-08-157EN-C).

Για πρώτη φορά, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, συντάχθηκε στα πλαίσια της Συνθήκης της Νίκαιας, αποτελώντας μια κοινή δήλωση των αρχηγών των κρατών μελών, χωρίς να δεσμεύει νομικά τα κράτη μέλη. Το περιεχόμενό της βασίστηκε στις προηγούμενες Κοινοτικές Συνθήκες, στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1950), στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του 1989 καθώς και στα εθνικά Συντάγματα των κρατών μελών. Οι κοινωνικές και οικονομικές ρυθμίσεις του Χάρτη συνοψίζονται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο με τίτλο «Αξιοπρέπεια», για παράδειγμα, περιλαμβάνει το άρθρο που απαγορεύει την καταναγκαστική εργασία, το δεύτερο κεφάλαιο «Ελευθερία», την ελεύθερη συμμετοχή των εργαζομένων στα συνδικάτα για την προάσπιση των συμφερόντων τους, το τρίτο «Ισότητα», την φυλετική ισότητα στην απασχόληση, στο χώρο εργασίας και στους μισθούς και τέλος το κεφάλαιο «Αλληλεγγύη» που περιλαμβάνει άρθρα ένα εκ των οποίων είναι το δικαίωμα των εργαζομένων στη διαβούλευση και πληροφόρηση. Εδώ να σημειώσουμε ότι ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, είναι ένα Πρωτόκολλο προσαρτημένο στη Συνθήκη της Λισαβόνας που σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ή οποιοδήποτε εθνικό δικαστήριο της Πολωνίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, να κρίνουν ότι ένας νόμος ή διοικητική πράξη ή κυβερνητική δράση των κρατών αυτών, δε συνάδουν με τα θεμελιώδη δικαιώματα, ελευθερίες και αρχές που ο Χάρτης κατοχυρώνει (Addison, 2009).

Η Συνθήκη της Λισαβόνας, έθεσε νέους στόχους κοινωνικής πολιτικής, όπως η πλήρης απασχόληση και η κοινωνική πρόοδος, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων, την προαγωγή της δικαιοσύνης και την εξάλειψη της φτώχειας. Τα όργανα της Ένωσης θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους ορισμένες προϋποθέσεις κοινωνικού χαρακτήρα, προτού προχωρήσουν στην εφαρμογή των πολιτικών. Οι προϋποθέσεις αυτές σχετίζονται με την προαγωγή ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης, τη διασφάλιση της κατάλληλης κοινωνικής προστασίας, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, κατάρτισης και προστασίας της ανθρώπινης υγείας. Σε καμία περίπτωση δηλαδή, η κοινοτική νομοθεσία δε πρέπει να αντιτίθεται στις προϋποθέσεις αυτές.

Η δράση της Κοινότητας, όσον αφορά την κοινωνική πολιτική είναι συμπληρωματική αυτής των κρατών μελών και ορίζεται με βάση ειδική πλειοψηφία για θέματα που αφορούν τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και την προστασία της υγείας των εργαζομένων, την πληροφόρηση των εργαζομένων, την απορρόφηση όσων έχουν αποκλειστεί από την αγορά εργασίας, τις ίσες ευκαιρίες στην απασχόληση μεταξύ των δύο φύλων, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων ασφάλισης. Στα πλαίσια της Συνθήκης της Λισαβόνας η διαδικασία της ειδικής πλειοψηφίας θεσπίστηκε αναφορικά με τις κοινωνικές υπηρεσίες υπέρ των μετακινούμενων εργαζομένων εντός της Ένωσης, ώστε να συμπεριλαμβάνονται όλες οι περίοδοι εργασίας τους. Σε περίπτωση, όμως, που κάποιο κράτος μέλος ισχυριστεί ότι η παραπάνω διάταξη θίγει σημαντικές πτυχές του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, τότε δικαιούται να προσφύγει στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. ([http://www.aueb.gr/deos/MASTER-GR/Lisbon Treaty Summary Dec07.pdf](http://www.aueb.gr/deos/MASTER-GR/Lisbon_Treaty_Summary_Dec07.pdf)).

Το Σύνταγμα της Ευρώπης, μετά τα αρνητικά δημοψηφίσματα σε Ολλανδία και Γαλλία, συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε, αποτελώντας το περιεχόμενο της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης, υπό τη Γερμανική Προεδρία το 2007. Στα τέλη της ίδιας χρονιάς, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων έγινε αναπόσπαστο κομμάτι της, οπότε και η νέα Συνθήκη, ως Συνθήκη της Λισαβόνας, υπεγράφη στις 13 Δεκεμβρίου 2007. Συνοψίζοντας, η Συνθήκη προέβλεπε συγκεκριμένους κοινωνικούς στόχους για τη δράση της Κοινότητας στον 21^ο αιώνα όπως, η προαγωγή της ευημερίας των πολιτών της, η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής – κοινωνικής οικονομίας της αγοράς με σκοπό την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο. Η δράση της Κοινότητας για μια διαρκή και σταθερή ανάπτυξη πρέπει να γίνεται με γνώμονα την κοινωνική διάσταση, την ισόρροπη οικονομική πρόοδο και την σταθερότητα των τιμών (http://bookshop.europa.eu/eubookshop/download.action?fileName=ID3008157ENC_002.pdf&catalogNbr=ID-30-08-157EN-C).

Η συνέχεια για τη Συνθήκη της Λισαβόνας φαίνεται να μη διαφέρει προς το παρόν, με εκείνη του Συντάγματος. Συγκεκριμένα, δεν έχαιρε ομόφωνης στήριξης καθώς οι πολίτες της Ιρλανδίας την απέρριψαν έπειτα από δημοψήφισμα με 53,4% κατά και 46,6 % υπέρ. Το δεύτερο δημοψήφισμα έχει προγραμματιστεί για τον Οκτώβριο του 2009. Φαίνεται πως οι Ιρλανδοί, σε αντίθεση με Ολλανδούς και Γάλλους στο παρελθόν, να μην απορρίπτουν τη Συνθήκη στο σύνολό της, αλλά να ζητούν ορισμένες εγγυήσεις από τις Βρυξέλλες αναφορικά με τη διατήρηση των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων σε θέματα όπως, οι αμβλώσεις, η ουδετερότητα, τα εργασιακά δικαιώματα και η φορολογική πολιτική. Εάν το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για δεύτερη φορά, είναι αρνητικό, τότε η επιστροφή στη Συνθήκη της Νίκαιας θα απογοητεύσει, εκτός από τους αξιωματούχους των Βρυξελλών και τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες (Ισλανδία, Κροατία, Τουρκία κ.α.), καθώς η τελευταία (Συνθ.Νίκαιας), δεν επιτρέπει την προσχώρηση 28^{ου} κράτους μέλους.

Η απόρριψη της Συνθήκης ανέδειξε για μια ακόμη φορά την αναγκαιότητα για αλλαγή πορείας. Οι πολίτες είναι ανήσυχoi βλέποντας τους δείκτες ανεργίας να ανεβαίνουν, τα κοινωνικά κεκτημένα δεκαετιών να απειλούνται και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο να διατείνεται υπέρ της εσωτερικής αγοράς και του ελεύθερου ανταγωνισμού έναντι των βασικών επαγγελματικών δικαιωμάτων. Επιπλέον, οι ίδιοι, επιζητούν να

διαμορφώσουν έναν πιο ενεργό ρόλο εντός της Κοινότητας, κάτι που η πολιτική ελίτ των Βρυξελλών χρειάζεται να λάβει σοβαρά υπόψη. Πολλοί επισημαίνουν ότι τα αρνητικά δημοψηφίσματα είναι αποτέλεσμα της γενικότερης αδιαφορίας των πολιτών για ζητήματα πολιτικής σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο. Τέλος, παρουσιάστηκε εκ νέου το σύνθημα, διαδικαστικού χαρακτήρα, ιδιαιτέρως σημαντικό, δηλαδή, ενώ οι πολιτικές ρυθμίσεις αποφασίζονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η εφαρμογή τους λαμβάνει χώρα στο εθνικό επίπεδο (<http://www.epc.eu/en/r.asp?TYP=ER&LV=293&SEE=Y&T=2&PG=ER/EN/detail&1=&AI=825>).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εάν μελετήσουμε τις Συνθήκες συνολικά θα δούμε ότι περιλαμβάνουν ρυθμίσεις αναφορικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων μεταξύ των δυο φύλων και την ίση μεταχείριση στο χώρο εργασίας, την ελεύθερη μετακίνηση των εργαζομένων, τις συνθήκες εργασίας και την πληροφόρηση των εργαζομένων. Αρχικά, το ενδιαφέρον για την κοινωνική πολιτική δεν ήταν ανάλογο με εκείνο της εσωτερικής αγοράς, με αφετηρία τη Συνθήκη της Ρώμης (1957), ως συνέχεια των Συνθηκών Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ). Η Συνθήκη της Ρώμης, λοιπόν, δεν περιελάμβανε ρηξικέλευθες διατάξεις για την κοινωνική πολιτική. Χαρακτηριστική ρύθμιση υπήρξε η ελεύθερη μετακίνηση των εργαζομένων που στην ουσία της εξυπηρετούσε την εσωτερική αγορά σε συνδυασμό με την ελεύθερη διακίνηση αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών. Η κεντρική ιδέα ήταν πως τα οφέλη από την αγορά θα κατανέμονταν αυτόματα, οπότε δεν ήταν απαραίτητη μια περαιτέρω ρύθμιση των κοινωνικών ζητημάτων. Η Συνθήκη της Ρώμης ήταν το αποτέλεσμα της βούλησης των τότε έξι κρατών μελών για οικονομική συνεργασία και σύσφιξη των ενδοευρωπαϊκών σχέσεων.

Το 1987 η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, συμπληρώνοντας τη Συνθήκη της Ρώμης, ασχολήθηκε, ακόμη περισσότερο, με την οικονομική διάσταση της Κοινότητας, αποδεικνύοντας ότι το νεοφιλελεύθερο ρεύμα είχε κατακλύσει Ευρώπη και Αμερική. Συγκεκριμένα, η ΕΕΠ όριζε το 1992 ως έτος ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς, χωρίς πάλι, συνοδευτικές κοινωνικές ρυθμίσεις., οι οποίες περιορίστηκαν στη θεσμοθέτηση του κοινωνικού διαλόγου, τη συνεργασία για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Οι σχετικές διατάξεις προήλθαν από την ανησυχία των ηγετών της Κοινότητας για την εμφάνιση φαινομένων κοινωνικού ντάμπινγκ. Επί της ουσίας δηλαδή, η κοινωνική πολιτική εξυπηρετούσε την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Οι περιπτώσεις θετικής ολοκλήρωσης πχ. η εναρμόνιση των συνθηκών εργασίας, ήταν λιγότερης σημασίας από εκείνες της αρνητικής ολοκλήρωσης, με την κατάργηση των εμποδίων στις συναλλαγές. Σίγουρα, είχαν γίνει κάποια βήματα υπέρ της κοινωνικής πολιτικής σε σύγκριση με τη Συνθήκη της Ρώμης, βήματα όμως πολύ μικρά καθώς ο βασικός στόχος της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, ήταν η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς. Χαρακτηριστικό της, η προσπάθεια πρόληψης του κοινωνικού

ντάμπινγκ, εξαιτίας της μεσογειακής διεύρυνσης, ώστε να μη διαταραχθεί ο στόχος αυτός.

Στη Συνθήκη του Μάαστριχ (1992), όπως ακριβώς και στις προηγούμενες αναθεωρήσεις της Συνθήκης περί ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, η κοινωνική πολιτική συνέχισε να αποτελεί μέρος της ευρύτερης ευρωπαϊκής πολιτικής, κυρίως της οικονομικής, με το Σύμφωνο Σταθερότητας και τα αυστηρά δημοσιονομικά κριτήρια σύγκλισης για την ΟΝΕ, να μην αφήνουν περιθώρια για κάτι διαφορετικό. Αντίθετα, υπήρξε οπισθοδρόμηση, με τη Συμφωνία και το Πρωτόκολλο για την Κοινωνική Πολιτική και ακόλουθη αποστασιοποίηση του Ηνωμένου Βασιλείου. Στην Ευρώπη των δύο ταχυτήτων αναγνωρίστηκε η διαφορετικότητα, οι ποικίλες εθνικές πρακτικές καθώς και η αρχή της επικουρικότητας, με την Ένωση να επεμβαίνει εκεί όπου τα αντίστοιχα εθνικά μέτρα δεν επαρκούν, σε τομείς πάντα που δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, βλ. κοινωνική πολιτική. Αν μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει κάτι από τη Συνθήκη σχετικά με την κοινωνική πολιτική θα ήταν το νέο κεφάλαιο για την παιδεία, την επαγγελματική εκπαίδευση και νεολαία. Τα κράτη μέλη οφείλουν να συνεργάζονται για την ανάπτυξη ενός υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης, να διευκολύνουν την επαγγελματική κατάρτιση με την οργάνωση, όμως των συστημάτων εκπαίδευσης να ανήκει στην αρμοδιότητα των εθνικών κρατών. Παρόλα αυτά, δεν αμφισβητείται σε καμία περίπτωση, το κυρίαρχο θεώρημα της Συνθήκης του Μάαστριχ, αυτό της οικονομικής ορθοδοξίας.

Αδιαμφισβήτητο το σημαντικότερο χαρακτηριστικό που έκανε τη Συνθήκη του Άμστερνταμ να ξεχωρίζει από όλες τις προηγούμενες και απ'ότι φάνηκε και από τις επόμενες, ήταν ο νέος τίτλος για την απασχόληση. Ο στόχος που τέθηκε ήταν το υψηλό επίπεδο απασχόλησης σε συνάρτηση με έναν υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας και τη μη πληθωριστική ανάπτυξη, κάτι που μαρτυρούσε ότι η Ένωση δε θα άλλαζε επί της ουσίας τις προτεραιότητές της. Ακόμη και τα νέα μέτρα υπέρ της απασχόλησης διαπνέονταν από «αέρα» νεοφιλελεύθερο : Ενεργείς πολιτικές απασχόλησης και κατάρτιση για την καταπολέμηση της ανεργίας και ευελιξία στην οργάνωση της εργασίας. Η σημασία όμως, του νέου τίτλου δε πρέπει να αμφισβητείται καθώς για πρώτη φορά οι Ευρωπαίοι ηγέτες κατανόησαν πως οι επιλογές του παρελθόντος είχαν αφήσει σημαντικά κενά στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής τα οποία έπρεπε να επιλυθούν, ενώ η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση εγκαινίασε μια νέα μέθοδο διακυβέρνησης, την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού. Πρωτόκολλο και Συμφωνία για την Κοινωνική Πολιτική, ενσωματώθηκαν. Η συνέχεια, όμως, δεν ήταν η αναμενόμενη, με τα ποσοστά της ανεργίας να παραμένουν σε υψηλά επίπεδα ομοίως και η δυσарέσκεια των πολιτών.

Η Συνθήκη της Νίκαιας (2000) ρύθμιζε ζητήματα αναφορικά με τη σύνθεση της Επιτροπής, τις ψήφους στο Συμβούλιο, την ενισχυμένη συνεργασία και την αντικατάσταση της ομοφωνίας από την ειδική πλειοψηφία κατά τις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων. Για την κοινωνική πολιτική, επί της ουσίας, διατηρήθηκε η διαδικασία της ομοφωνίας, με εξαίρεση τα ζητήματα προστασίας των εργαζομένων στις περιπτώσεις καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, τη συλλογική τους εκπροσώπηση και τις συνθήκες απασχόλησης των υπηκόων τρίτων χωρών, όπου ορίστηκε η ειδική πλειοψηφία, εφόσον πρώτα έχει αποφασιστεί αυτό, από τα μέλη του Συμβουλίου ομοφώνως. Η διαδικασία φαίνεται πολύπλοκη, ικανή να δυσχεράνει ακόμη περισσότερο τη λήψη των αποφάσεων στην Ένωση των

27 και τη ρήση «ένα βήμα μπροστά, δύο πίσω» να χαρακτηρίζει τη Συνθήκη και τη συμβολή της στην ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική.

Η παρούσα Συνθήκη δε προσέφερε άμεσα στην κοινωνική πολιτική, στη σύνοδο όμως, κορυφής της Νίκαιας υπεγράφη η Ατζέντα Κοινωνικής Πολιτικής 2000-2005 και στόχευε στον εκσυγχρονισμό του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας, αποφασίστηκε να τεθεί στην κορυφή της Κοινωνικής Ατζέντας η επίτευξη μιας ανταγωνιστικής και δυναμικής οικονομίας της γνώμης, εφαρμόζοντας την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού. Η απασχόληση συνδέθηκε με άλλες πολιτικές, η βελτίωση της οποία θα επέφερε θετικές αποτελέσματα στην καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού. Για μια ακόμη φορά οι φιλόδοξες διακηρύξεις περί αύξησης του ποσοστού στο 70% διαψεύστηκαν.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας, αναφορικά με τους στόχους υπέρ της κοινωνικής πολιτικής κινείται σε ίδιο μήκος κύματος με τις προηγούμενες (από Άμστερνταμ κι έπειτα). Δηλαδή στοχεύει σε ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης, στην κατάλληλη κοινωνική προστασία, την κατάρτιση και την προστασία της ανθρώπινης υγείας, θέτοντας όμως όλα τα παραπάνω προς όφελος της ευημερίας των πολιτών. Ιδιαίτερο στοιχείο λοιπόν, της Συνθήκης της Λισαβόνας, είναι ότι καταστρατηγεί κοινωνική και οικονομική πολιτική προς εξυπηρέτηση ενός και μοναδικού σκοπού, τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Επιπλέον, προσαρτήθηκε ο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (2000) δίνοντας του την ίδια αυτή νομική ισχύ με τις Συνθήκες. Σημαντική επίσης είναι η «Πρωτοβουλία Πολιτών» κατά την οποία ένα εκατομμύριο πολίτες, έχουν δικαίωμα να ζητήσουν από την Επιτροπή να λάβει δράση σε ένα ζήτημα που ανάγεται στις αρμοδιότητες της Ένωσης. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι γίνεται προσπάθεια αντιμετώπισης του «δημοκρατικού ελλείμματος» της Ένωσης με τους ιθύνοντες να κατανοούν ότι οι πολίτες είναι δύσπιστοι απέναντι στα θεσμικά όργανα της Κοινότητας, τη δράση των οποίων πολλές φορές αγνοούν. Αυτό απέδειξε το αρνητικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για την επικύρωση της Συνθήκης, για μια ακόμη φορά στην Ιρλανδία. Η Ένωση φαίνεται ότι έχει αφουγκραστεί τη δυσανεμία των πολιτών της γι' αυτό και θέτει ως στόχο την ευημερία αυτών. Το ερώτημα είναι αν θα μπορέσει να το πετύχει καθώς οι εμπειρίες του παρελθόντος συνηγορούν για το αντίθετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η Κοινωνική Πολιτική της Ένωσης - Γενικά.

Σύμφωνα με τους Kellermann και Stuchlik, η κοινωνική πολιτική της Κοινότητας, στο σύνολό της, εξυπηρετεί τρεις βασικούς στόχους : Οικονομική ανάπτυξη, υψηλό επίπεδο κοινωνικής προστασίας και ισότητα ευκαιριών. Τα μέσα της Κοινότητας για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, οι Συνθήκες μαζί με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, ο κοινωνικός διάλογος και η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού (Kellermann, Stuchlik, 2009).

Συνεχίζοντας, πιστεύουν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση ασκεί ουσιαστική κοινωνική πολιτική μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Η Επιτροπή διοικεί το Ταμείο σε συνεργασία με μια ειδική επιτροπή από αντιπροσώπους των κυβερνήσεων και των οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών. Οι κυριότεροι στόχοι του, είναι η αύξηση της απασχόλησης και της κινητικότητας των εργαζομένων καθώς και η προσαρμογή στις μεταλλαγές της βιομηχανίας, μέσω προγραμμάτων κατάρτισης. Οι δραστηριότητες του ΕΚΤ καλύπτουν την ανάπτυξη ενεργών πολιτικών απασχόλησης, την επανένταξη των μακροχρόνιων ανέργων και την ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας των νέων, τις ίσες ευκαιρίες, την παροχή προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, την ανάπτυξη καινοτομιών και την ενθάρρυνση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Το ΕΚΤ προσφέρει ενίσχυση στους πολίτες, μέσω των προγραμμάτων κατάρτισης, στα συστήματα των κρατών μελών, ώστε να καταστεί εφικτή η παραπάνω βοήθεια, καθώς και άλλα συνοδευτικά μέτρα (Μούσης, 2003, σ.232-234).

Το νομικό πλαίσιο της Ένωσης (Συνθήκες, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο), καθιερώνει ένα ελάχιστο πλέγμα δικαιωμάτων πανευρωπαϊκά, διαμορφώνοντας με αυτό τον τρόπο, κοινές προϋποθέσεις για την εσωτερική αγορά. Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αποτελεί την ανώτατη δικαστική εξουσία της Ένωσης, αποτελείται από τόσους δικαστές, όσα και τα κράτη μέλη και οι αρμοδιότητές του αφορούν τον έλεγχο της συμβατότητας των πράξεων των ευρωπαϊκών οργάνων και των κυβερνήσεων με τις Συνθήκες, επιπλέον, αποφαινεται για την ερμηνεία των κανόνων του κοινοτικού δικαίου, κατόπιν αιτήματος εθνικού δικαστηρίου. Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, οδηγούν στην τροποποίηση διατάξεων από τα νομοθετικά όργανα της Ένωσης. Αντιθέτως, δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα καθώς δε μπορούν να επιδικάσουν αποζημιώσεις στους καταγγέλλοντες, ούτε μπορούν να ακυρώσουν αποφάσεις των εθνικών αρχών, αλλά, έχουν έμμεσο αποτέλεσμα διότι οι αποφάσεις, αυτές, δεσμεύουν νομικά το κράτος μέλος και κάθε πολίτης ή επιχείρηση μπορούν να τις επικαλεσθούν ενώπιον οποιουδήποτε εθνικού δικαστηρίου(http://europa.eu/scadplus/glossary/eu_court_justice_el.htm).

Παρόλα αυτά, η συμβολή του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου υπέρ της «κοινωνικής Ευρώπης», ολοένα και αμφισβητείται, εξαιτίας της «νεοφιλελεύθερης» ερμηνείας των κοινοτικών διατάξεων. Προτεραιότητα για το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο φαίνεται να είναι οι κανόνες της εσωτερικής αγοράς. Αξιοσημείωτη, σχετικά με τα προαναφερόμενα, είναι η πρόσφατη τοποθέτηση του πολιτικού επιστήμονα Fritz Scharpf, όπου καλεί τα εθνικά

κράτη να μην εφαρμόζουν τις αποφάσεις του Δικαστηρίου αν θέλουν να προστατέψουν τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών τους! Ο ίδιος αναφέρει επίσης, ότι σε αντίθεση με το παρελθόν όπου οι κρίσεις του Δικαστηρίου αφορούσαν ζητήματα προστατευτισμού και διακρίσεων κατά ξένων προμηθευτών, σήμερα, καταδικάζονται, περισσότερο από ποτέ, κάθε κυβερνητικό μέτρο και συλλογική δράση, με το πρόσχημα ότι παρεμποδίζονται οι βασικές ελευθερίες –οικονομικής φύσεως– όπως η ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίου. Ο ίδιος δε δέχεται ως «νεοφιλελεύθερη» την ερμηνεία της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, πιστεύει ότι μπορεί να οδηγήσει στην κατεύθυνση ενός ενιαίου δικαίου, πέρα από εθνικές διαφορές, σε καμία περίπτωση όμως, στην πολιτική ενοποίηση των 27 κρατών μελών (<http://www.social-europe.eu/2009/04/interview-the-only-solution-is-to-refuse-to-comply-with-ecj-rulings/>).

Ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ, είναι ο κοινωνικός διάλογος. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι αποτελεί μέρος της πολιτικής κουλτούρας των κρατών της Ευρώπης, κυρίως του Βορρά. Η Επιτροπή έχει την υποχρέωση να προωθεί τη διαδικασία του κοινωνικού διαλόγου και μπορεί να παρεμβαίνει στις περιπτώσεις που κρίνει ότι η διαπραγμάτευση δεν εξυπηρετεί τους στόχους της Κοινότητας και τα αντίστοιχα κριτήρια. Εντός της Ένωσης, υπάρχουν δύο είδη θεσμοθετημένου διαλόγου. Ο πρώτος λαμβάνει χώρα μεταξύ της Ένωσης Βιομηχανιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (UNICE)* και της Συνομοσπονδίας Συνδικάτων της Ευρώπης (ETUC) Ο ρόλος τους είναι συμβουλευτικός στα όργανα της Κοινότητας, έχουν όμως και νομοθετικές αρμοδιότητες καθώς εάν συμφωνήσουν απέναντι σε πρόταση της Επιτροπής αναφορικά με κάποια οδηγία, τότε το Συμβούλιο των Υπουργών την υιοθετεί άμεσα (Συμφωνία Κοινωνικών Εταίρων). Με αυτό τον τρόπο προέκυψαν οι οδηγίες για τη γονική άδεια, τη μερική εργασία και τις ώρες εργασίας των ναυτικών. (Threfall, 2009, σ.16-18).

Το δεύτερο είδος θεσμικά κατοχυρωμένου διαλόγου, συμβαίνει εντός της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής. Στις συζητήσεις συμμετέχουν τρεις ομάδες : α. των εργοδοτών, β. των εργαζομένων και γ. των «διάφορων συμφερόντων» που περιλαμβάνει εκπροσώπους των γεωργών, βιοτεχνών, μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ελεύθερων επαγγελματιών, μη κυβερνητικών οργανώσεων κλπ. Συμβούλιο και Επιτροπή, ζητούν τη γνώμη της, όπως ορίζει η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ με δική της πρωτοβουλία μπορεί εκεί που το θεωρεί σκόπιμο να διατυπώσει αντίστοιχη γνώμη, η οποία όμως δεν είναι δεσμευτική. Γενικά, ο ρόλος της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής είναι περιορισμένος, εξαιτίας της προηγούμενης παραμέτρου και επειδή η συζήτηση δεν αφορά εθνικές θέσεις αλλά προτάσεις των επιμέρους ομάδων πίεσης ενώ τα μέλη της επιλέγονται από τις κυβερνήσεις (Μούσης, 2003, σ. 40).

*Από 23/1/2007 η UNICE έχει μετονομαστεί σε BUSSINESSEUROPE - Συνομοσπονδία των Επιχειρήσεων της Ευρώπης.

Σύμφωνα με το άρθρο 138 της Συνθήκης ΕΚ, πριν η Επιτροπή υποβάλλει πρόταση στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, πρέπει υποχρεωτικά να προβεί σε διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους, όπως επίσης στην περίπτωση που κρίνει σκόπιμη μια κοινοτική δράση πρέπει πρώτα να προβεί σε διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους, σχετικά με το περιεχόμενο αυτής. Στο εθνικό επίπεδο, οι τελευταίοι, εφαρμόζουν τις Οδηγίες, οι οποίες προκύπτουν από τις συμφωνίες σε κοινοτικό επίπεδο (http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_dialogue/c10716_el.htm).

Οι συμφωνίες μεταξύ των κοινωνικών εταίρων χωρίς τη συνδρομή των ευρωπαϊκών θεσμών, ακόμα και σε μη δεσμευτικές συμφωνίες, φαντάζει δύσκολη. Επιπλέον, οι μηχανισμοί εφαρμογής των παραπάνω συμφωνιών σε εθνικό επίπεδο διαφέρουν από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, με αποτέλεσμα τα δεσμευτικά αποτελέσματα να διαφέρουν εξίσου. Από την άλλη μεριά, οι κοινωνικοί εταίροι δεν έχουν ουσιαστική αρμοδιότητα έναντι των μηχανισμών αυτών, έτσι ώστε να μπορούν να τους ελέγχουν. Επιπλέον, εντός των εθνικών κρατών εργοδοσία και εργαζόμενοι αδυνατούν να συμφωνήσουν ως προς τις υποχρεώσεις του ενός έναντι του άλλου, όπως ακριβώς στο εσωτερικό των κρατών μελών, με τις συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ εργοδοτικών και εργατικών ενώσεων, με τις πρώτες να υπερέχουν, στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς, δείχνοντας ασυνέπεια στις συμμετοχικές διαδικασίες. Το φάσμα των θεμάτων προς συζήτηση είναι περιορισμένο, καθώς το ενδιαφέρον μονοπωλούν ζητήματα όπως, η αγορά εργασίας και η ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων. Τέλος, η συμμετοχή στις ευρωπαϊκές εργοδοτικές και εργατικές ενώσεις παραμένει χαμηλή, ακολουθώντας το αντίστοιχο παράδειγμα των οργανώσεων στο εσωτερικό των κρατών μελών (Smismans, 2008, σ. 172-175).

Πέρα αυτών όμως, τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται ο διάλογος στα πλαίσια της Κοινωνίας Πολιτών και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αυτόν συμμετέχουν οργανώσεις με κοινή θεματολογία από διαφορετικές χώρες, οργανώσεις για παράδειγμα, υπέρ των γυναικών, των ατόμων με αναπηρία, του περιβάλλοντος. Επιπλέον και εκτός του προηγούμενου παραδείγματος, στα πλαίσια του δια-τομεακού διαλόγου, η συζήτηση γίνεται μεταξύ διάφορων ευρωπαϊκών συνομοσπονδιών που περιλαμβάνουν μικρότερες οργανώσεις, διαφορετικών λόμπι. Ο διάλογος εντός της Κοινωνίας Πολιτών (Civic Dialogue), κατοχυρώθηκε θεσμικά από τη Συνθήκη της Λισαβόνας, με σκοπό να λαμβάνει τα «μηνύματα» των Ευρωπαίων πολιτών και αντισταθμίζοντας, παράλληλα, τις πιέσεις από το ισχυρό, επιχειρηματικό λόμπι (Threfall, 2009).

Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι κοινωνικοί εταίροι συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων μέσω της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού, η οποία αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Φαίνεται ότι η Κοινότητα, έχει αναγνωρίσει τις εθνικές ιδιαιτερότητες και τα «κοινωνικά κεκτημένα» των κρατών μελών, όπως και το αδιέξοδο εξαιτίας των παραδοσιακών διαδικασιών λήψης των αποφάσεων. Η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού είναι το νέο ευέλικτο εργαλείο διακυβέρνησης, το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης. Συναίνεση, αμοιβαία μάθηση και εντοπισμός των βέλτιστων πρακτικών, είναι οι νέες αρχές και για τους αισιόδοξους, η λύση στις αγκυλώσεις του παρελθόντος.

Όπως είδαμε παραπάνω η πραγματικότητα αποδείχθηκε διαφορετική εξαιτίας των προβλημάτων συντονισμού. Το ερώτημα παραμένει κατά πόσο η ΑΜΣ θα οδηγήσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα ειδικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27.

Η διαδικασία λήψης των αποφάσεων και τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων συμμετέχουν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Επιτροπή είναι εκείνη που καταθέτει συγκεκριμένες προτάσεις κατόπιν σχετικής έρευνας και ανάλυσης, οπότε και ο χαρακτήρας της μοιάζει να είναι περισσότερο «τεχνοκρατικός» (Μούσης, 2003, σ.49). Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, είναι τα νομοθετικά όργανα τα οποία αποφασίζουν επί των προτάσεων της Επιτροπής, στην οποία επαφίεται η εκτέλεση των αποφάσεων αυτών. Οι κύριες μορφές νομοθεσίας της Ένωσης είναι οι οδηγίες και οι κανονισμοί ενώ οι βασικότερες διαδικασίες είναι η διαβούλευση, η σύμφωνη γνώμη και η συναπόφαση.

Στα πλαίσια της κοινωνικής πολιτικής, η συνήθης νομοθετική διαδικασία, γίνεται όπως ορίζει το άρθρο 251 της Συνθήκης ΕΚ. Δηλαδή, μετά από σχετική πρόταση της Επιτροπής, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αποφασίζουν σε συναπόφαση, με τη διαδικασία της ειδικής πλειοψηφίας και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ όριζε ότι με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, θα λαμβάνονταν από εδώ και στο εξής, οι αποφάσεις στους τομείς της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων, τις συνθήκες εργασίας, την ενσωμάτωση των αποκλεισμένων από την αγορά εργασίας, την πληροφόρηση και την παροχή συμβουλών στους εργαζομένους και την ισότητα ανδρών και γυναικών όσον αφορά τις ευκαιρίες στην αγορά εργασίας και τη μεταχείρισή τους (http://ec.europa.eu/ellada/news/hot_topics/employment/index_el.htm).

Από την άλλη μεριά, η διαδικασία της απλής γνωμοδότησης (διαβούλευση) και η διαδικασία της σύμφωνης γνώμης (έγκριση), συνοψίζονται με το όνομα «ειδικές νομοθετικές διαδικασίες». Το Συμβούλιο δύναται να θεσπίζει νόμους με ομοφωνία από μόνο του, κατόπιν έγκρισης ή γνωμοδότησης του Κοινοβουλίου και με τη σύμφωνη γνώμη των παραπάνω Επιτροπών, πάνω σε ζητήματα κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων, την προστασία αυτών σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, την εκπροσώπηση και τη συλλογική υπεράσπιση των συμφερόντων εργαζομένων και εργοδοτών και τις συνθήκες απασχόλησης των υπηκόων των τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος της Κοινότητας. Με τη Συνθήκη της Νίκαιας εισήχθη μια μεταβατική ρήτρα, για τους παραπάνω τομείς, σύμφωνα με την οποία το Συμβούλιο ομοφώνως, μπορεί ν' αποφασίσει την εφαρμογή της διαδικασίας της συναπόφασης (ειδική πλειοψηφία) σύμφωνα με το άρθρο 251 της Συνθήκης ΕΚ (http://europa.eu/scadplus/constitution/procedures_el.htm#SPECIAL).

Η Επιτροπή στηρίζει την ελεύθερη μετακίνηση των εργαζομένων και το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Εργάζεται για τη

βελτίωση των συνθηκών εργασίας προτείνοντας ένα πλέγμα κοινών ελάχιστων κανόνων στους χώρους εργασίας, προωθώντας τον κοινωνικό διάλογο, εκσυγχρονίζοντας τις σχέσεις εργασίας και βοηθώντας τους Ευρωπαίους που θέλουν να μετακινηθούν. Επιπλέον, καταθέτει προτάσεις υπέρ της κοινωνικής συνοχής, της εξάλειψης των διακρίσεων και της καθιέρωσης της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Εντοπίζει τις πληθυσμιακές ομάδες υψηλού ρίσκου, τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν και καθορίζει τις δράσεις που χρειάζεται να λαμβάνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Τα σχετικά ευρήματα καταχωρούνται με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να προσφέρουν τις απαραίτητες πληροφορίες στα κράτη μέλη για τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να αναπτύξουν τις πολιτικές τους. Η Έκθεση για την Κοινωνική Κατάσταση, δημοσιεύεται από την Επιτροπή από το 2000 και παρουσιάζει τη γενική εικόνα της κοινωνικής κατάστασης εντός της Ένωσης καθώς και περιγραφές σε τομείς που έχει επιτευχθεί πρόοδος. Η Επιτροπή χρησιμοποιεί νέα εργαλεία παρακολούθησης της κοινωνικής κατάστασης, όπως το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο της Κοινωνικής Κατάστασης (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=501&langId=en>).

Σύμφωνα με το άρθρο 136 της Συνθήκης της ΕΚ η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί έναν από τους έξι στόχους της Ένωσης, ενώ η στρατηγική για την απασχόληση, τα διαρθρωτικά ταμεία και οι προτάσεις για την κοινωνική προστασία συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου. Τα διαρθρωτικά ταμεία, συγκεκριμένα, αναλαμβάνουν με τη δράση τους την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και την επαγγελματική ένταξη των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων. Παρά τις κοινές αρχές (σύσταση 441/92 Συμβουλίου) για τα ελάχιστα εισοδήματα και τις κοινωνικές παροχές που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο, η εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας, περιορίζει το ρόλο της Ένωσης ώστε να συμπληρώνει τις εθνικές πολιτικές αναφορικά με την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, όπου τον κύριο λόγο έχουν τα κράτη μέλη. Οι ενέργειες της Ένωσης περιλαμβάνουν την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην επαγγελματική κατάρτιση. Το Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης για την Καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού (Ιανουάριος 2002-Δεκέμβριος 2006) επικεντρώνεται στη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, την ανταλλαγή πληροφοριών για τις πολιτικές που εφαρμόζονται από τα κράτη μέλη στο συγκεκριμένο τομέα, την προώθηση του διαλόγου και τη διεύρυνση των δυνατοτήτων των αρμόδιων φορέων για την αντιμετώπιση του φαινομένου (Μούσης, 2003, σ. 251-252).

Στον τομέα της ισότητας των δύο φύλων, υπάρχει πληθώρα σχετικών διατάξεων και οδηγιών που προάγουν την ισότητα των ευκαιριών στην απασχόληση, την ίση αμοιβή, την προστασία της μητρότητας, τις γονικές άδειες και την κοινωνική προστασία. Τα στοιχεία από την ετήσια έκθεση για την Ισότητα δείχνουν ότι η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας έχει αυξηθεί, παραμένει όμως σε χαμηλά επίπεδα, ενώ αποτελούν την πλειοψηφία στα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε σχέση με τους άντρες. Επιπλέον, πληρώνονται χαμηλότερα σε ποσοστό 17,4% του ωρομισθίου, καταλαμβάνουν χαμηλόμισθες θέσεις εργασίας ενώ το ποσοστό των γυναικών που ζει σε συνθήκες φτώχειας είναι μεγαλύτερο σε σχέση με εκείνο των ανδρών. Η Συμβουλευτική Επιτροπή Ίσων Ευκαιριών για τις Γυναίκες και τους Άντρες, βοηθά την Επιτροπή στο έργο της υλοποίησης των αντιστοίχων πολιτικών ισότητας, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Γυναικών για τη

λήψη των αποφάσεων στην πολιτική και την οικονομία είναι επιφορτισμένο με τη διάδοση και την ανταλλαγή των βέλτιστων πρακτικών και το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων διεξάγει έρευνες και επιστημονικές μελέτες σχετικά με την ισότητα ανδρών και γυναικών στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=418&langId=en>).

Το άρθρο 119 της Συνθήκης ΕΟΚ και αργότερα το άρθρο 141 της Συνθήκης ΕΚ, προέβλεπε την ισότητα των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η διατύπωση της αρχής αυτής κατεδείκνυε το ενδιαφέρον και την ανησυχία της Κοινότητας για τη διαφύλαξη των όρων του ανταγωνισμού. Με απώτερο στόχο τη βελτίωση της θέσης των γυναικών στην εργασία, η επίτευξη της ισότητας ανδρών και γυναικών αποτέλεσε μια από τις αποστολές της Κοινότητας ενώ στη Συνθήκη του Άμστερνταμ που ακολούθησε, προσαρτήθηκε σχετική δήλωση στην τελική πράξη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει συγκροτήσει μια συμβουλευτική επιτροπή για θέματα ισότητας μεταξύ των δύο φύλων με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και πρακτικών. Απαρτίζεται από 40 μέλη, στα οποία περιλαμβάνονται αντιπρόσωποι των κρατών μελών, οι οποίοι και διορίζονται από τις εθνικές κυβερνήσεις, από εκπροσώπους των εθνικών επιτροπών με ειδίκευση σε θέματα ισότητας, που διορίζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, από 10 μέλη εργοδοτικών και εργατικών οργανώσεων μαζί, που διορίζονται από την Επιτροπή έπειτα από σχετική πρόταση των κοινωνικών εταίρων. Η θητεία τους ορίζεται σε 3 χρόνια και είναι ανανεώσιμη (Μούσης, 2003, σ. 248).

Η Επιτροπή και πιο συγκεκριμένα η Γενική Διεύθυνση της Επιτροπής για την Απασχόληση, τις Κοινωνικές Υποθέσεις και τις ίσες Ευκαιρίες, είναι αρμόδια για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Πρόγραμμα PROGRESS και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση. Η Επιτροπή καθορίζει ετησίως, τους τομείς προτεραιότητας προς ενίσχυση (απασχόληση – κοινωνικές υποθέσεις – ίσες ευκαιρίες). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο είναι ένα από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και οι δράσεις του στοχεύουν κυρίως στη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων, προωθώντας την οικονομική και κοινωνική συνοχή της Κοινότητας, ενισχύοντας την απασχόληση και παρέχοντας στο εργατικό δυναμικό την απαραίτητη κατάρτιση ώστε να αντιμετωπιστούν οι σύγχρονες προκλήσεις. Τα προγράμματα χρηματοδότησης απευθύνονται συνήθως, στις λιγότερο οικονομικά ανεπτυγμένες περιοχές της Κοινότητας ενώ υπολογίζεται ότι για την περίοδο 2007-2013 θα διανεμηθούν στα κράτη μέλη περίπου 75 δισεκατομμύρια ευρώ. Η πολιτική του ΕΚΤ καθορίζεται έπειτα από συμφωνία μεταξύ των κρατών μελών, του Κοινοβουλίου και της Επιτροπής. Στα πλαίσια αυτών των συζητήσεων τα κράτη μέλη μαζί με την Επιτροπή διαμορφώνουν επταετή Επιχειρησιακά Προγράμματα, τα οποία υλοποιούνται με τη συνδρομή ιδιωτικών και δημόσιων φορέων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, τοπικών αρχών, συνδικάτων και άλλων επαγγελματικών και ιδιωτικών οργανώσεων.

Το Πρόγραμμα PROGRESS στοχεύει στην ενίσχυση της απασχόλησης και της κοινωνικής αλληλεγγύης εντός της Κοινότητας και δημιουργήθηκε για να υλοποιήσει τους στόχους που έθεσε η Κοινωνική Ατζέντα. Το πρόγραμμα ξεκίνησε το 2007 και υπολογίζεται να διαρκέσει έως το 2013, σε συνάρτηση με τη δράση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και προϋπολογισμό 743,25 εκατομμύρια ευρώ για τον εκσυγχρονισμό των τομέων απασχόλησης, της κοινωνικής συνοχής και προστασίας, των

συνθηκών εργασίας, της φυλετικής ισότητας και της καταπολέμησης των διακρίσεων. Αντικατέστησε τα προηγούμενα τέσσερα αντίστοιχα προγράμματα που ολοκληρώθηκαν το 2006.

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση, με προϋπολογισμό 500 εκατομμύρια ευρώ ετησίως επεμβαίνει σε περιπτώσεις όπου μεγάλες επιχειρήσεις κλείνουν ή μεταφέρονται στο εξωτερικό και φροντίζει ώστε οι εργαζόμενοι να βρουν σύντομα μια νέα θέση εργασίας. Το Ταμείο συνδράμει κατά τη διαδικασία εύρεσης νέας εργασίας, χρηματοδοτεί προγράμματα κατάρτισης και επαγγελματικού προσανατολισμού και στηρίζει τις νέες επιχειρήσεις και τους αυτοαπασχολούμενους. Επιπλέον, χρηματοδοτεί προσωρινά μέτρα όπως επιδόματα κινητικότητας και επαγγελματικής κατάρτισης. Σε αντίθεση με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο που αναλαμβάνει να διαχειριστεί τις αλλαγές στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, με δράσεις μακροπρόθεσμες όπως η δια βίου εκπαίδευση, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση, έχει βραχυπρόθεσμη δράση υπέρ όσων έχασαν τη δουλειά τους εξαιτίας των συνεπειών της παγκοσμιοποίησης (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catLd=326&langId=en>).

Απασχόληση

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, βασική αρμοδιότητα της Επιτροπής είναι η κατάθεση προτάσεων προς ψήφιση από το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο. Παράλληλα, όμως, έχει αναπτύξει ένα ευρύ πεδίο παρέμβασης, αναφορικά με την κοινωνική πολιτική. Υποστηρίζει τις δράσεις της Κοινότητας για περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας μέσω της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο ενώ, διευκολύνει την από κοινού δράση των εθνικών κυβερνήσεων με τα συνδικάτα, τις οργανώσεις των εργοδοτών, τις τοπικές αρχές και άλλους παράγοντες της κοινωνίας πολιτών. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο σχετικό κεφάλαιο για την Απασχόληση, η Επιτροπή προτείνει τις κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες εγκρίνονται από το Συμβούλιο και δηλώνουν τις κοινές προτεραιότητες που πρέπει να έχουν οι εθνικές πολιτικές απασχόλησης. Από το 2005 οι κατευθυντήριες γραμμές έχουν συνδεθεί με τις μακροοικονομικές και μικροοικονομικές πολιτικές της Ένωσης.

Επικουρείται στο έργο της από την Επιτροπή Απασχόλησης, η οποία συγκροτήθηκε μετά από απόφαση του Συμβουλίου, τον Ιανουάριο του 2000. Συμβάλλει στην υλοποίηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση, προετοιμάζοντας κάθε φθινόπωρο κύκλο συζητήσεων στο Συμβούλιο σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές και καταθέτοντας Κοινή Έκθεση για την Απασχόληση και Συστάσεις για την εφαρμογή των εθνικών πολιτικών απασχόλησης. Επιπλέον, γνωμοδοτεί εφόσον της ζητηθεί από το Συμβούλιο, την Επιτροπή ή με δική της πρωτοβουλία. Η Επιτροπή Απασχόλησης αποτελείται από δύο ομάδες, η πρώτη ασχολείται με την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών πάνω σε θέματα που αφορούν την αγορά εργασίας και η δεύτερη, ασχολείται με την έρευνα και την παρακολούθηση της στρατηγικής για την απασχόληση. Συχνά η Επιτροπή συνδιαλέγεται με τους κοινωνικούς εταίρους, πάνω σε ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος ενώ συνεργάζεται και με τις Επιτροπές Κοινωνική

Προστασίας, Εκπαίδευσης και την Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=115&langId=en>).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα, μέσω της Επιτροπής, δίνει ιδιαίτερη σημασία στη συλλογή συγκρίσιμων πληροφοριών για ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος και στη συνεργασία μεταξύ των σχετικών ειδικευμένων οργανισμών. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή, διαχειρίζεται το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο, ένα σύστημα πληροφόρησης και συγκέντρωσης δεδομένων για την πολιτική απασχόλησης των κρατών μελών το οποίο βασίζεται σε τρία δίκτυα πληροφόρησης : 1) το MISEP (Mutual Information System on Employment Policies), το οποίο αποτελείται από αντιπροσώπους των κρατών μελών και της Επιτροπής, εκδίδει το τριμηνιαίο ενημερωτικό δελτίο «InforMISEP» για τις εθνικές πολιτικές απασχόλησης ενώ περιλαμβάνει τη διετή έκθεση πληροφόρησης με ευρετήριο των μέτρων για την αγορά εργασίας στα κράτη μέλη. Συνεχίζοντας με τα δίκτυα πληροφόρησης του Παρατηρητηρίου, το SYSDEM (System of Documentation, Evaluation and Monitoring of Employment Policies) αποτελεί ένα δίκτυο ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων, το οποίο καταρτίζει μελέτες, ερευνά τις τάσεις που επηρεάζουν την αγορά εργασίας, εκπονεί μελέτες οι οποίες και δημοσιεύονται στην επιθεώρηση «Τάσεις». Τέλος, το RESERCH ως ένας δίκτυο απαρτιζόμενο από ερευνητικά και πανεπιστημιακά στελέχη των κοινωνικών επιστημών από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ιαπωνία, παρέχει συμβουλές, διενεργεί πειραματικές έρευνες και καταρτίζει εκθέσεις αξιολόγησης για την κατάσταση της απασχόλησης στα κράτη μέλη.

Με τη σειρά της η Επιτροπή αφού μελετήσει τις πληροφορίες που προσφέρουν τα παραπάνω δίκτυα, καταρτίζει μελέτες τις οποίες και υποβάλλει στη μόνιμη Επιτροπή Απασχόλησης. Η τελευταία αποτελείται από εκπροσώπους του Συμβουλίου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των ευρωπαίων κοινωνικών εταίρων. Οι εκπρόσωποι αυτών από δύο αντιπροσωπείες εργαζομένων και εργοδοτών των 10 ατόμων, καλύπτουν το σύνολο της οικονομίας και άλλων ειδικότερων συμφερόντων. Για τις δύο αυτές αντιπροσωπείες θα μιλήσουμε παρακάτω αναφορικά με την κοινωνική προστασία.

Εκτός από τη μόνιμη Επιτροπή για την Απασχόληση έχουμε τη Συμβουλευτική Επιτροπή Απασχόλησης, η οποία αποτελείται από εκπροσώπους των κρατών μελών και είναι επιφορτισμένη με την παρακολούθηση των πολιτικών απασχόλησης στα κράτη μέλη, τη διατύπωση γνώμων έπειτα από σχετική αίτηση ή από δική της πρωτοβουλία προς το Συμβούλιο ή την Επιτροπή καθώς και την προετοιμασία των εργασιών του Συμβουλίου. Προωθεί το στόχο ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης, συμμετέχει στον μακροοικονομικό διάλογο, στις διαδικασίες της οικονομικής μεταρρύθμισης λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση ενώ προωθεί την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών (http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&ftuId=FTU_4.9.3.html).

Το άρθρο 118 της Συνθήκης ΕΟΚ προέβλεπε ως αποστολή της Επιτροπής την προώθηση του συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών σε ζητήματα απασχόλησης, με μοναδικά μέσα μελέτες και γνωμοδοτήσεις, με αποτέλεσμα την αδυναμία της Κοινότητας να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν στην εργασία κατά τη δεκαετία του 1970. Την επόμενη δεκαετία, το Συμβούλιο, έπειτα από σχετικές προτάσεις της

Επιτροπής, υιοθέτησε σειρά ψηφισμάτων, χωρίς υποχρεωτικό χαρακτήρα, για την απασχόληση. Το σχετικό ψήφισμα για την προώθηση της απασχόλησης, στόχευε στην ανάληψη δράσεων από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, την τοποθέτηση νέων ανέργων και την ενίσχυση νέων πρακτικών από τις επιχειρήσεις. Το ψήφισμα για τη μακροχρόνια ανεργία, αφορούσε τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης για ορισμένες ομάδες ανέργων (ERGO), το αντίστοιχο για τις τοπικές πρωτοβουλίες, βασίστηκε σε ένα πρόγραμμα για την ανάπτυξη της απασχόλησης (LEDA) ξεπερνώντας τα σχετικά εμπόδια, με την Επιτροπή να θέτει σε λειτουργία προγράμματα για την ανταλλαγή πληροφοριών και την ενίσχυση των τοπικών σχεδίων για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης (SPEC). Σύμφωνα με τη στρατηγική ενθάρρυνσης των τοπικών πρωτοβουλιών ανάπτυξης της απασχόλησης, δόθηκε σημασία στη νομική και χρηματοοικονομική συνεργασία μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα σε περιπτώσεις για παράδειγμα φύλαξης των παιδιών, τη βοήθεια προς τους νέους που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, τη πολιτιστική κληρονομιά, τη βιοτεχνία, τον τουρισμό, τη διαχείριση αποβλήτων, την προστασία των φυσικών ζωνών λαμβάνοντας παράλληλα, την πολιτιστική ιδιαιτερότητα κάθε περιοχής (Μούσης, 2003, σ. 227-232).

Εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση.

Οι πολιτικές της απασχόλησης και οι πολιτικές της κατάρτισης, είναι αλληλένδετες, καθώς η κατάρτιση αποτελεί εργαλείο της ενεργητικής πολιτικής απασχόλησης και κάθε μέτρο που ευνοεί την επαγγελματική κατάρτιση ταυτόχρονα ευνοεί την απασχόληση. Σύμφωνα με τον Κοινωνικό Χάρτη του 1989, κάθε εργαζόμενος πρέπει να έχει πρόσβαση στην επαγγελματική κατάρτιση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Δεν πρέπει να υπάρχουν διακρίσεις βασιζόμενες στην εθνικότητα και το φύλο, ως προς τις συνθήκες πρόσβασης στην επαγγελματική κατάρτιση. Η τελευταία, αποτελεί τον απαραίτητο όρο για την τεχνολογική πρόοδο και την περιφερειακή ανάπτυξη. Επιτρέπει στις βιομηχανίες και τις περιοχές να προσαρμοστούν στις ανάγκες της τεχνολογίας και τις εξελίξεις της αγοράς ώστε να γίνουν ανταγωνιστικές. Κοινός στόχος της Ένωσης, για την εκπαίδευση και την κατάρτιση είναι η αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής ζωής, ξεκινώντας με τη βασική παιδεία, στηρίζοντας την αρχική κατάρτιση και καταλήγοντας στη συνεχή κατάρτιση.

Σύμφωνα με το άρθρο 150 της Συνθήκης του Μάαστριχ, η Κοινότητα εφαρμόζει πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης, η οποία συμπληρώνει τις δράσεις των κρατών μελών. Στόχοι, η προσαρμογή στις μεταλλαγές της βιομηχανίας, η βελτίωση της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και της συνεχούς κατάρτισης, η διευκόλυνση της επαγγελματικής ένταξης και επανένταξης στην αγορά εργασίας, η πρόσβαση στην επαγγελματική εκπαίδευση και η ενίσχυση της κινητικότητας των εκπαιδευτών, η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων στον τομέα της κατάρτισης και η ανταλλαγή πληροφοριών για τα κοινά προβλήματα των συστημάτων κατάρτισης των κρατών μελών (Μούσης, 2002, σ. 94-95).

Η νέα γενιά προγραμμάτων παιδείας και κατάρτισης της Ένωσης επιδιώκει να διαμορφώσει μια ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, από

το δημοτικό σχολείο έως το Πανεπιστήμιο και να δημιουργήσει μια πραγματική ευρωπαϊκή αγορά κατάρτισης και προσόντων. Τρία πενταετή προγράμματα στα πεδία της εκπαίδευσης (SOCRATES), της επαγγελματικής κατάρτισης (LEONARDO da Vinci) και της νεολαίας, τα οποία και συνδέονται μεταξύ τους με ένα κοινό πλαίσιο που περιλαμβάνει έξι ευρεία θέματα : Την πραγματική κινητικότητα των προσώπων, την ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, την προώθηση των γλωσσικών και πολιτισμικών δεξιοτήτων, την ανάπτυξη της καινοτομίας και τη βελτίωση των κοινοτικών σημείων αναφοράς στα συστήματα και στις πολιτικές των κρατών μελών για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη νεολαία.

Το πρόγραμμα LEONARDO da Vinci (2000-2004) επιδιώκει να βελτιώσει την ποιότητα, τον καινοτόμο χαρακτήρα και την ευρωπαϊκή διάσταση των συστημάτων και των πρακτικών επαγγελματικής κατάρτισης μέσω της διεθνικής συνεργασίας. Οι τρεις στόχοι προτεραιότητας του προϋπολογισμού είναι η κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των νέων, η βελτίωση της πρόσβασης σε συνεχή κατάρτιση υψηλού επιπέδου και η καλύτερη ένταξη στην αγορά εργασίας των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Τα μέτρα για την επίτευξη των στόχων αυτών, περιλαμβάνουν διακρατικά σχέδια κινητικότητας για άτομα που διανύουν περίοδο επαγγελματικής κατάρτισης, διακρατικά πιλοτικά σχέδια για την ανάπτυξη και τη μεταφορά καινοτομίας και ποιότητας στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης, σχέδια προώθησης των γλωσσικών ικανοτήτων, διακρατικά δίκτυα επαγγελματικής κατάρτισης, ευρωπαϊκής εμπειρογνωμοσύνης και διάδοσης που συγκεντρώνουν στα κράτη μέλη, τους ενδιαφερόμενους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και τέλος, δράσεις που υλοποιούνται σε διακρατικό επίπεδο, σχετικά με θέματα κοινού ενδιαφέροντος (Μούσης, 2003, σ. 237-240).

Στα πλαίσια του προγράμματος «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010» η Επιτροπή και το Συμβούλιο το 2001 καθόρισαν από κοινού τις απαραίτητες δράσεις ώστε να επιτευχθεί ο στρατηγικός στόχος της Λισαβόνας περί «ανταγωνιστικότερης και δυναμικότερης οικονομίας της γνώσης», σε όλη την υφήλιο. Με βάση, λοιπόν, την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού τα κράτη μέλη χρειάζεται να βελτιώσουν την ποιότητα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, να διευκολύνουν την πρόσβαση όλων και να προωθήσουν το άνοιγμα της εκπαίδευσης και κατάρτισης στον κόσμο. Οι οκτώ τομείς παρέμβασης του προγράμματος είναι : 1. Περισσότερη ισότητα στη εκπαίδευση και κατάρτιση ώστε να περιοριστεί στο 10% το ποσοστό των νέων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, 2. Προώθηση της αποδοτικότητας στην εκπαίδευση και κατάρτιση, 3. Πραγμάτωση της δια βίου μάθησης, με το Συμβούλιο να ζητά την αύξηση έως το 2010 στο 85% το ποσοστό των νέων που ολοκληρώνουν την ανώτερη βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και τη συμμετοχή του 12,5 % του ενήλικου πληθυσμού στη δια βίου μάθηση, 4. Ανάπτυξη των βασικών ικανοτήτων των νέων, ώστε να περιοριστεί στο 20% το ποσοστό των νέων έως 15 ετών με χαμηλές επιδόσεις στην ικανότητα ανάγνωσης σε σχέση με το 2000, 5. Εκσυγχρονισμό της σχολικής εκπαίδευσης, 6, των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (EEK), 7, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και 8. Ενίσχυση της Απασχολησιμότητας, η οποία και εξαρτάται από το επίπεδο εκπαίδευσης και από τις βασικές δεξιότητες του ατόμου κατά τη διάρκεια της ζωής του

(http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c11099_el.htm).

Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Λισαβόνας, η πρωτοβουλία eLearning, αποτελεί την έμπρακτη δέσμευση για τη μετάβαση στην κοινωνία της γνώσης με τη βελτίωση των υποδομών στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και σχολεία της Ένωσης με υπηρεσίες πολυμέσων υψηλής ποιότητας και την ελεύθερη πρόσβαση σε αυτές. Οι δράση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης, περιλαμβάνει από το 1981 ένα δίκτυο πληροφοριών για την εκπαίδευση, την επίβλεψη του οποίου έχει η Επιτροπή και αποτελεί μέσο παροχής και ανταλλαγής πληροφοριών για τις εξελίξεις στο συγκεκριμένο τομέα. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο της Φλωρεντίας αναπτύσσει ερευνητικές δραστηριότητες σε ζητήματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης -με κύριο χρηματοδότη, την Επιτροπή- το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP), με άξονες προτεραιότητας τα τυπικά προσόντα και τη λειτουργία των συστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης και τέλος, το Ευρωπαϊκό ίδρυμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης με έδρα το Τορίνο, που ασχολείται με τις χώρες της Κεντρικής, Ανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου (Μούσης, 2002, σ. 96-97).

Κοινωνική προστασία

Το άρθρο 118 της ΕΟΚ όριζε τη συνεργασία στο θέμα της κοινωνικής ασφάλισης χωρίς περαιτέρω εναρμόνιση των συστημάτων αυτών. Έτσι, υπάρχουν διαφορετικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης μεταξύ των κρατών μελών, επηρεάζοντας αρνητικά την ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων ενισχύοντας παράλληλα τις περιφερειακές ανισότητες. Αργότερα, το άρθρο 136 της Συνθήκης ΕΚ προέβλεπε τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, καθώς και της κατάλληλης κοινωνικής προστασίας, κάτι που σήμαινε ότι η εναρμόνιση θα έπρεπε να γίνει προς τα πάνω. Από την άλλη όμως, η εναρμόνιση έχει αρκετό δρόμο προς εκπλήρωση καθώς για σχετικά ζητήματα απαιτείται ομοφωνία στο Συμβούλιο.

Ο κανονισμός 1408 του 1971 αφορά τον συντονισμό των εθνικών νομοθεσιών κοινωνικής ασφάλισης, με στόχο την προστασία των προσώπων που διακινούνται εντός της Κοινότητας. Συγκεκριμένα, επικεντρώνεται σε κλάδους της κοινωνικής ασφάλισης, όπως οι παροχές ασθένειας, μητρότητας, αναπηρίας, γήρατος, επιζώντων από ατυχήματα στο χώρο εργασίας, επιδόματα ανεργίας, καθώς και άλλες παροχές υπέρ των νοικοκυριών. Με τη σειρά της η Οδηγία 49 του 1998 καλύπτει τα δικαιώματα συμπληρωματικής συνταξιοδότησης και ιδιαίτερα, την ίση μεταχείριση αναφορικά με τη διαχείριση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων όσων επιθυμούν να εργαστούν σε άλλο κράτος μέλος, τις διασυνοριακές πληρωμές (παροχές βάσει συμπληρωματικών συστημάτων σε άλλα κράτη μέλη), τη δυνατότητα σε αποσπασμένους εργαζομένους να διατηρήσουν την ασφάλειά τους, έτσι όπως ισχύει στη χώρα παρέλευσής τους, κατά το διάστημα εργασίας τους σε άλλο κράτος της Κοινότητας και τέλος την ενημέρωση των ασφαλισμένων πάνω σε ζητήματα παροχών και περαιτέρω δυνατοτήτων. Τέλος, ο κανονισμός 574 του 1972 καταπιάνεται με τους φορείς που είναι αρμόδιοι σε κάθε κράτος μέλος για τη μετακίνηση των

εργαζομένων, τα απαραίτητα δικαιολογητικά και τις παροχές που οι τελευταίοι δικαιούνται να λάβουν καθώς και τις διαδικασίες ιατρικού ελέγχου.

Αναφορικά με την κοινωνική προστασία, το πρώτο σημαντικό βήμα έγινε με τη Σύσταση 442 του 1992 που προέβλεπε την σύγκλιση των στόχων και των πολιτικών των κρατών μελών οπότε και άφηνε την οργάνωση και τη χρηματοδότηση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας αποκλειστικά σε αυτά. Σκοπός της Σύστασης η ολοκλήρωση της αγοράς, η διευκόλυνση της κινητικότητας των εργαζομένων μέσα από μια σταθερή και εθελοντική στρατηγική σύγκλισης των κοινωνικών πολιτικών. Οι κοινοί στόχοι των κρατών μελών θα κυμαίνονταν στην εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αποδοχών για κάθε άτομο, στη δυνατότητα κάποιου που κατοικεί σε άλλη χώρα να ωφεληθεί από το σύστημα υγείας της χώρας όπου φιλοξενείται, να ευνοείται η κοινωνική και οικονομική ένταξη, να διευρυνθεί η προστασία στους μη μισθωτούς εργαζομένους και να εξασφαλιστεί ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο για όσους εγκατέλειψαν για λόγους υγείας την εργασία τους (Μούσης, 2002, σ.151-152)

Το 1997 στην ανακοίνωση της Επιτροπής «Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της κοινωνικής προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση», η κοινωνική προστασία χαρακτηρίστηκε ως οικονομικός συντελεστής που σκοπός της είναι να διευκολύνει την προσαρμογή στην αγορά εργασίας και να επενδύει στο ανθρώπινο δυναμικό, συμβάλλοντας στην κοινωνική ειρήνη και στην οικονομική απόδοση. Οι λόγοι που οδήγησαν στην ανακοίνωση αυτή σχετίζονταν με το δυσβάσταχτο δημοσιονομικό βάρος των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, στην αναγκαιότητα επανένταξης των ανέργων και στις νέες κοινωνικο-οικονομικές προκλήσεις όπως, η μεταβαλλόμενη φύση της εργασίας, η γήρανση των ευρωπαϊκών κοινωνιών, η αύξηση της γυναικείας απασχόλησης και η μεγάλη κινητικότητα του εργατικού δυναμικού υψηλών προσόντων. Οι θέσεις της ανακοίνωσης, φαίνεται να είναι να είναι ρεαλιστικότερες σε σύγκριση με τις αντίστοιχες του 1992.

Η ανακοίνωση του 1999 «Συντονισμένη στρατηγική για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας» κινήθηκε προς την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και την καθιέρωση του ευρώ, τη στρατηγική για την απασχόληση όπως αυτή θεσμοθετήθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, και την επερχόμενη διεύρυνση. Ξανά ως πολιτική πρακτική επιλέγεται εκείνη των βέλτιστων πρακτικών με σκοπό αυτή τη φορά, την αποδοτικότερη εργασία και το ασφαλέστερο εισόδημα, την εξασφάλιση των συντάξεων και τη βιωσιμότητα των συστημάτων, την κοινωνική ένταξη και την υψηλή ποιότητα των συστημάτων υγείας (Μούσης, 2002, σ. 157-159).

Η κοινωνική προστασία πρέπει να διευκολύνει την απασχόληση, να διατηρεί την κοινωνική συνοχή και σταθερότητα. Εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που θέλει την κοινωνική πολιτική ενεργό παραγωγικό συντελεστή στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης κάτι που σημαίνει τη σύζευξη της αγγλοσαξονικής νεοφιλελεύθερης προσέγγισης για την κοινωνική πολιτική με την αντίστοιχη κορπορατιστική. Τα ευρωπαϊκά συνδικάτα, τονίζουν με τη σειρά τους πως μια πλήρη υποταγή της κοινωνικής προστασίας στην πολιτική απασχόλησης θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια εξομίωση προς τα κάτω.

Η κοινωνική ασφάλιση από εδώ και στο εξής συνδέεται με την ενεργή γήρανση. Η είσοδος των γυναικών και των μεταναστών στην αγορά εργασίας, δεν επαρκεί, γι' αυτό και η Επιτροπή στηρίζει τη αύξηση των

ορίων ηλικίας, την παρεμπόδιση της πρόωρης συνταξιοδότησης και την αύξηση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης. Χρειάζεται να καταργηθούν οι φραγμοί ως προς την εργασία των ηλικιωμένων, να επιμηκυνθεί η εργασιακή ζωή, η αποχώρηση από την αγορά εργασίας να γίνεται σταδιακά και να προωθηθεί η μερική απασχόληση. Τέλος, θεωρείται απαραίτητη η ύπαρξη πολυεπίπεδων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης που θα περιλαμβάνουν κρατικές συντάξεις μαζί με τα επαγγελματικά ταμεία και τις ιδιωτικές ασφαλίσεις έτσι ώστε οι συντάξεις να μην επηρεάζονται από τις οικονομικές και δημογραφικές αλλαγές (Σακελλαρόπουλος, 2001, σ. 210-212).

Παρά την εφαρμογή της επικουρικότητας και τις διαφορές των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, όπως αυτά προκύπτουν από τις διαφορετικές πολιτικές κουλτούρες, τα κράτη μέλη χρειάζεται να συγκλίνουν ως προς τους στόχους της κοινωνικής προστασίας καθώς οι προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν είναι κοινές. Η υπογεννητικότητα, η μείωση του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας και η αντίστοιχη αύξηση της γήρανσης αυτού, προκαλούν πιέσεις στα συνταξιοδοτικά συστήματα και γενικότερα στα δημόσια οικονομικά. Την περίοδο 1995-2015 προβλέπεται η μείωση της ηλικιακής ομάδας των 20-29 ετών να μειωθεί κατά 20% ενώ η αντίστοιχη των 50-64 να αυξηθεί κατά 25%. Μέσα στην επόμενη εικοσαετία τα άτομα άνω των 65 ετών θα αυξηθούν κατά 17 εκατομμύρια ενώ σε 5,5 εκατομμύρια οι υπερήλικοι άνω των 80 ετών, με άμεση συνέπεια την αύξηση των αναγκών περίθαλψής τους. Να σημειωθεί ότι πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι γυναίκες αποτελούν τα 2/3 του πληθυσμού άνω των 65 ετών και σε συνδυασμό με τη χαμηλή συμμετοχή στην αγορά εργασίας προϋποθέτει την αναθεώρηση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης τα οποία βασίζονται στο πρότυπο του άνδρα «κουβαλητή».

Σύμφωνα με ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο «Συντονισμένη Στρατηγική για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνικής Προστασίας» τον Ιούλιο του 1999, τα κράτη μέλη πρέπει να κάνουν αποδοτική την εργασία και να παρέχουν ασφαλές εισόδημα με ισχυρά κίνητρα για εργασία και προαγωγή της απασχολησιμότητας. Χρειάζεται τα συστήματα κοινωνικής προστασίας να ανταποκρίνονται στις νέες μορφές εργασίας, να εκσυγχρονιστούν τα συστήματα φορολόγησης, να συμβάλλουν στο συνδυασμό της επαγγελματικής και οικονομικής ζωής και να φροντίσουν να μη μετατραπεί το διάστημα αναζήτησης εργασίας σε μακροχρόνια ανεργία. Τα κράτη μέλη επίσης χρειάζεται να διαμορφώσουν βιώσιμα συνταξιοδοτικά συστήματα λαμβάνοντας υπόψη τη δημογραφική γήρανση, να δοθεί ώθηση στην δραστήρια γήρανση και την αποθάρρυνση της πρόωρης εξόδου από την αγορά εργασίας. Χρειάζεται να δημιουργηθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού με ελάχιστες εισοδηματικές παροχές και παροχή κινήτρων για την επανένταξη. Τέλος, η Επιτροπή προτείνει την βελτίωση των συστημάτων υγείας, την ελεύθερη πρόσβαση σε υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, πρόληψη των ασθενειών και μακροχρόνια φροντίδα των ηλικιωμένων.

Η ευρωπαϊκή νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένης και των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, σήμερα έχει αντίκτυπο 1. στον έλεγχο των δικαιούχων από το εθνικό κράτος, καθώς με την ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων, πολίτες άλλων κρατών μελών αποκτούν πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες του κράτους όπου εργάζονται και διαμένουν, 2. τα οφέλη που παρέχει ένα κράτος μέλος μπορούν να μεταφερθούν εντός της

εσωτερικής αγοράς, ενώ οι ασφαλισμένοι σε ένα κράτος μέλος, από την άλλη, μπορούν και απολαμβάνουν τις υπηρεσίες ενός άλλου κράτους μέλους, 3. έχει αντίκτυπο επίσης στην αποκλειστικότητα κάλυψης εντός της εθνικής επικράτειας, με τους αποσπασμένους εργαζόμενους σε μια χώρα α' που προσωρινά έχουν σταλεί προς εργασία σε μια χώρα β' συνεχίζουν και παραμένουν υπό το καθεστώς προστασίας της χώρας εργασίας τους, 4. στον έλεγχο της πρόσβασης σε όσους παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και ασφάλισης διότι οι κανονισμοί της Ένωσης επιτρέπουν και σε άλλους εκτός του εθνικού κράτους, την παροχή για παράδειγμα, υγειονομικής περίθαλψης, τέλος, 5. ο καθορισμός πλέον των δικαιούχων (πχ. ατόμων με αναπηρία), μπορεί να γίνει και από τις αρχές των άλλων κρατών μελών (Ferrera, 2005,σ. 120-121).

Πληροφόρηση και διαβούλευση εργαζομένων

Το άρθρο 136 της Συνθήκης της ΕΚ, ακολουθώντας τις σχετικές διατάξεις του Κοινωνικού Χάρτη του 1989, προβλέπει την πληροφόρηση, διαβούλευση και συμμετοχή των εργαζομένων, λαμβάνοντας υπόψη παράλληλα, τις πρακτικές που ισχύουν στα κράτη μέλη, σε περιπτώσεις συγχωνεύσεως των επιχειρήσεων, μαζικών απολύσεων και τεχνολογικών μεταβολών όπου είναι δυνατό να επηρεάσουν τις συνθήκες εργασίας.

Η οδηγία 94/45 για τη διαβούλευση των εργαζομένων στις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις ευρωπαϊκών διαστάσεων, ορίζει τη σύσταση μιας ευρωπαϊκής επιτροπής της επιχείρησης ή γενικότερα αναφέρει την καθιέρωση των διαδικασιών για τη διαβούλευση και ενημέρωση των εργαζομένων. Ως τέτοιες επιχειρήσεις ορίζονται όσες απασχολούν πάνω από 1000 εργαζομένους και τουλάχιστον 150 σε διαφορετικές εγκαταστάσεις σε τουλάχιστον δύο κράτη μέλη, συμπεριλαμβάνοντας και όσες έχουν την έδρα τους σε τρίτη χώρα. Η οδηγία, λοιπόν, 94/45 προβλέπει τη σύσταση μιας ειδικής διαπραγματευτικής ομάδας μετά από πρωτοβουλία της διεύθυνσης της επιχείρησης ή με γραπτή αίτηση τουλάχιστον 100 εργαζομένων σε δύο κράτη μέλη. Στόχος, η επίτευξη συμφωνίας μεταξύ διεύθυνσης και εκπροσώπων των εργαζομένων σχετικά με τις αρμοδιότητες, τη σύνθεση και τη διάρκεια της ευρωπαϊκής επιτροπής της επιχείρησης. Η τελευταία μπορεί να συνέρχεται κάθε χρόνο ώστε να γνωμοδοτεί βασιζόμενη σε έκθεση της κεντρικής διοίκησης και να ενημερώνεται σε ζητήματα που ανακύπτουν εκτάκτως. Όμως, η αρμοδιότητά της περιορίζεται εκεί δηλ. στην ενημέρωση και διαβούλευση σε ζητήματα που ανακύπτουν στην επιχείρηση κοινοτικής κλίμακας και μόνο. Τα μέλη της επιτροπής ενημερώνουν τους υπόλοιπους εργαζομένους ενώ οι δαπάνες λειτουργίας επιβαρύνουν την κεντρική διεύθυνση. Τα δικαιώματα των εργαζομένων προστατεύονται σε υπερεθνικό επίπεδο, αποτρέποντας παράλληλα, τη δυνατότητα θεμελίωσης ενός ευρωπαϊκού προτύπου ως προς τη συμμετοχή των εργαζομένων.

Σχετικά με την ενημέρωση και διαβούλευση των εργαζομένων σε ένα κράτος μέλος η οδηγία 2002/14 έθεσε ένα γενικό πλαίσιο για τις επιχειρήσεις που απασχολούν τουλάχιστον 50 εργαζομένους σε ένα κράτος μέλος και για τις εγκαταστάσεις στις οποίες εργάζονται τουλάχιστον 20 εργαζόμενοι. Τα θέματα που τίθενται προς διαβούλευση και ενημέρωση αφορούν την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης, την πιθανή εξέλιξη

αυτής, τα μέτρα πρόληψης για την προστασία της απασχόλησης και τις αποφάσεις σε περιπτώσεις ουσιαστικών μεταβολών στην οργάνωση της εργασίας. Η οδηγία εφαρμόζεται κατ' επιλογή των κρατών μελών, δίνοντας τη δυνατότητα στους κοινωνικούς εταίρους να καθορίσουν ελεύθερα τις πρακτικές λεπτομέρειες ενημέρωσης και διαβούλευσης των εργαζομένων. Σύμφωνα Με την Οδηγία, οι σχετικές ρυθμίσεις για την ενημέρωση και διαβούλευση των εργαζομένων, καθορίζονται και εφαρμόζονται σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο και τις εργασιακές σχέσεις στα κράτη μέλη ενώ εργοδότες και εκπρόσωποι των εργαζομένων χρειάζεται να συνεργάζονται ομαλά μεταξύ τους σε πνεύμα σεβασμού των αμοιβαίων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων([http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and social_policy/social_dialogue/c10817_en.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_dialogue/c10817_en.htm)).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, η σύσταση 92/443 που υιοθέτησε το Συμβούλιο σχετικά με την προώθηση της συμμετοχής των εργαζομένων στα κέρδη και στα αποτελέσματα της επιχείρησης. Η συγκεκριμένη σύσταση δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα και αφορά τη δημιουργία κατάλληλου θεσμικού περιβάλλοντος, την υιοθέτηση φορολογικών ελαφρύνσεων, την παροχή πληροφοριών στα ενδιαφερόμενα μέλη και την ενίσχυση του ρόλου των κοινωνικών εταίρων. Η συμμετοχή στα κέρδη της επιχείρησης θα μπορούσε να είναι το κίνητρο για υψηλότερη παραγωγικότητα, παρόλα αυτά τα κράτη μέλη της Κοινότητας δεν αντιμετωπίζουν την προοπτική θετικά, καθώς κάτι τέτοιο θα σήμαινε την απώλεια του ελέγχου της διεύθυνσης και την αποδυνάμωση των δικαιωμάτων των κεφαλαιούχων.

Η οδηγία 98/59 για τις ομαδικές απολύσεις προβλέπει κοινές διατάξεις για όλα τα κράτη μέλη, αποτρέπει τις πολυεθνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη, να επωφελούνται από τις διαφορές στις εθνικές νομοθεσίες. Προτού ο εργοδότης προβεί σε μαζικές απολύσεις θα πρέπει πρώτα να έχει προχωρήσει σε διαβούλευση με τους αντιπροσώπους των εργαζομένων ώστε να διερευνηθούν οι δυνατότητες αποφυγής των απολύσεων και να μετριάσουν οι αρνητικές συνέπειες. Ο εργοδότης κοινοποιεί γραπτώς τους λόγους, την περίοδο όπου θα πραγματοποιηθούν οι απολύσεις, τον αριθμό των απολυομένων, τα κριτήρια επιλογής τους και τις αποζημιώσεις που επρόκειτο να λάβουν. Τέλος, κοινοποιεί το σχέδιο συλλογικής απόλυσης στην αρμόδια εθνική αρχή και στους αντιπροσώπους των εργαζομένων (Μούσης, 2003, σ. 243-244).

Συμπεράσματα

Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει ένα ευρύ και ιδιαίτερο πολύπλοκο πλέγμα ρυθμίσεων : Διατάξεις Συνθηκών, νομικά δεσμευτικές Οδηγίες και Κανονισμούς, επίσης, μη δεσμευτικά μέτρα που περιλαμβάνονται στις Συστάσεις, στα Σχέδια Δράσης της Επιτροπής, στις κατευθυντήριες γραμμές, στις κοινές στρατηγικές του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και στις αποφάσεις που λαμβάνονται στα πλαίσια της Ανοιχτής Μεθόδους Συντονισμού και αποσκοπούν στην σύγκλιση των εθνικών πολιτικών κοινωνικής πολιτικής. Τα κράτη μέλη οφείλουν να ενσωματώσουν στο εθνικό τους δίκαιο τις αντίστοιχες ρυθμίσεις των

Συνθηκών, τις οδηγίες και τους κανονισμούς. Στη δικαιοδοσία των εθνικών κρατών ανήκει ο καθορισμός των κοινωνικών δαπανών.

Φαίνεται ότι ο στόχος της κοινωνικής εναρμόνισης έχει εγκαταλειφθεί έναντι ενός ρεαλιστικότερου, εκείνου, της κοινωνικής ρύθμισης. Όπως ορίζει το άρθρο 136 της Συνθήκης της ΕΚ, οι στόχοι για την κοινωνική πολιτική συνοψίζονται στην «προώθησης της απασχόλησης, τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας ώστε να καταστήσουν δυνατή την εναρμόνισή τους με παράλληλη διατήρηση της προόδου, την κατάλληλη κοινωνική προστασία, τον κοινωνικό διάλογο και την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων που θα επιτρέψουν ένα υψηλό και διαρκές επίπεδο απασχόλησης και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού».

Η αρχή της επικουρικότητας είναι η βασικότερη αρχή που διέπει την κοινωνική πολιτική της Ένωσης και πολλές φορές γίνεται τροχοπέδη, ώστε να μη λαμβάνονται τολμηρές και συγχρόνως αποτελεσματικές αποφάσεις. Η κατάσταση είναι δυσκολότερη στις περιπτώσεις που απαιτείται ομόφωνη απόφαση και οι εκπρόσωποι των κρατών μελών ασκούν το δικαίωμα του βέτο. Για παράδειγμα κατά τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας, απαιτείται ομοφωνία καθώς είναι δύσκολη η αλλαγή των κοινωνικών κεκτημένων, που έχουν τις ρίζες τους στις παραδόσεις του κάθε κράτους μέλους.

Η κατάσταση στους υπόλοιπους τομείς είναι καλύτερη αλλά σε καμία περίπτωση ιδανική. Διότι η δράση της Κοινότητας, συμπληρώνει την αντίστοιχη των εθνικών κρατών. Για παράδειγμα ως προς τα δικαιώματα των εργαζομένων, ο συντονισμός εξυπακούεται με διαφορετικά εργασιακά πρότυπα σε κάθε κράτος μέλος, ενώ το κοινό νόμισμα δεν έχει οδηγήσει έως σήμερα σε ενιαία μισθολόγια, διότι ο καθορισμός γίνεται από τις εθνικές συλλογικές συμβάσεις. Ακόμη και η απασχόληση που είναι, θα μπορούσε να πει κανείς, η προτεραιότητα της Κοινότητας, αναφορικά με την κοινωνική πολιτική, ακολουθεί τα παραπάνω παραδείγματα. Κατευθυντήριες γραμμές, Εθνικά Σχέδια Δράσης και ένας συντονιστικός μηχανισμός- Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού- που βασίζεται στην εθελοντική προσαρμογή και την ανταλλαγή πληροφοριών. Είναι αμφίβολο αν μπορεί κανείς να μιλήσει κανείς με σιγουριά κατά πόσο οι μηχανισμοί μπορούν να αποδώσουν και να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον κοινωνικά ολοκληρωμένο, όπως στην περίπτωση της εσωτερικής αγοράς. Αρκεί κανείς να κάνει τη σύγκριση μεταξύ Συμφώνου Σταθερότητας και Ευρωπαϊκού Συμφώνου Απασχόλησης.

Η ατομία στη λήψη των αποφάσεων για την απασχόληση συμπαρασύρει ολόκληρη την κοινωνική πολιτική της Ένωσης. Με έναν απλό συλλογισμό η πολιτική απασχόλησης, συνδέεται με εκείνον της καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού, όπου και εδώ ένα από τα μέσα από τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού, είναι η ανταλλαγή πληροφοριών. Επιπλέον, συνδέονται με την απασχόληση, οι πολιτικές εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και παρά τον μεγάλο αριθμό πρωτοβουλιών και δράσεων, η υλοποίηση των κοινοτικών πολιτικών επαφίεται στους μηχανισμούς των κρατών μελών.

Η οικονομική ολοκλήρωση δε συμπαρέσυρε και την αντίστοιχη κοινωνική. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, που από αρκετούς δεν εκλαμβάνεται ως κοινωνικό δικαίωμα αλλά ατομική ελευθερία οικονομικής φύσεως, ήταν η αρχή στην οποία στηρίχθηκαν και στη συνέχεια αναπτύχθηκαν οι προσπάθειες για τη θέσπιση ελάχιστων κοινωνικών προδιαγραφών εντός της Κοινότητας. Σήμερα, φαίνεται πως η

απλή αυτή λογική δε λειτουργεί εξαιτίας των νέων προκλήσεων που το σύγχρονο ευρωπαϊκό κοινωνικό κράτος αντιμετωπίζει. Το παράδοξη είναι, πως ενώ τα κοινωνικά προβλήματα είναι κοινά σε όλα τα κράτη μέλη της Κοινότητας, η διαδικασία εξεύρεσης μιας κοινώς αποδεκτής λύσης είναι δύσκολη και τα βήματα προόδου σε επίπεδο εναρμόνισης μικρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ.

Ομοιομορφία των ευρωπαϊκών κοινωνικών συστημάτων ή εφαρμογή ενός κυρίαρχου μοντέλου;

Με τον όρο «Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο» περιγράφουμε σε γενικά πλαίσια την πολιτική της Ένωσης για την αύξηση της απασχόλησης, την ισότητα των δύο φύλων, την εξασφάλιση των συντάξεων, την εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και την παροχή ιατρικής περίθαλψης προς όλους τους πολίτες. Πιο συγκεκριμένα, ο όρος αναφέρεται σε μια μορφή αλληλεγγύης, που εξυπηρετεί τον καπιταλισμό και την ανταγωνιστικότητα, παράλληλα με τη διατήρηση της κοινωνικής ασφάλειας και γενικότερα της κοινωνικής πολιτικής. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο εμπεριέχει τις θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως είναι η ελευθερία, η ισότητα και αλληλεγγύη.

Θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι ο όρος αυτός, προϋποθέτει την ομοιομορφία των κοινωνικών συστημάτων ή μια ομοιογενή ενότητα η οποία ξεπερνά τα εθνικά σύνορα. Όπως ξέρουμε όμως, η Ένωση αποτελείται από εθνικά κράτη με διαφορετικό εθνικό, ιστορικό, πολιτισμικό υπόβαθρο, ενώ συνυπάρχουν σχεδόν τέσσερις διαφορετικοί τύποι κρατών πρόνοιας. Αντίθετα, σε κάποιο βαθμό οριοθετείται η δράση της Κοινότητας σε ζητήματα απασχόλησης και κοινωνικής πολιτικής, ανεξάρτητα από τις εθνικές πρακτικές.

Επιπλέον, δίνεται η εντύπωση στα πλαίσια ενός υπερεθνικού κοινωνικού μοντέλου, πως οι καλύτερες από αυτές (εθνικές πρακτικές) είναι δυνατό να υιοθετηθούν από άλλα κράτη μέλη, μετά από σχετική πρωτοβουλία της Κοινότητας. Σημείο αναφοράς για πολλά χρόνια, υπήρξε το κοινωνικό κράτος της Σουηδίας : Χαλαρή δημοσιονομική πολιτική, κεντρικός συντονισμός των μισθών, ενεργή πολιτική αγοράς εργασίας, υψηλή ποιότητα κοινωνικών υπηρεσιών και καθολική κοινωνική προστασία. Παρόλα αυτά, η προτεραιότητα στην ανταγωνιστικότητα και το Σύμφωνο Σταθερότητας, ανάγκασαν τα κράτη μέλη να στραφούν προς λιγότερο συνεκτικές εκδοχές κρατών πρόνοιας. Η ιδέα, λοιπόν, του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου αντίκειται στην ήδη υπάρχουσα διαφορετικότητα των κρατών μελών, η οποία έχει τις ρίζες της στις διαφορετικές εθνικές παραδόσεις - βιομηχανικές σχέσεις - πολιτικές προτεραιότητες ενώ παράλληλα σηματοδοτείται από την απροθυμία της Ένωσης να ξεπεράσει αυτή τη θεσμική πολυμορφία.

Σε αντίθεση με άλλες περιοχές του κόσμου με παρόμοια επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης, όπως η Βόρεια Αμερική ή η Ανατολική Ασία, οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης, τα κράτη μέλη της Κοινότητας έχουν αναπτύξει επαρκή συστήματα κοινωνικής προστασίας τα οποία καλύπτουν τις ανάγκες της πλειοψηφίας των πολιτών που εκτίθενται σε κινδύνους όπως είναι το γήρας, η ανεργία, η ασθένεια κλπ. Αυτά τα συστήματα κοινωνικής προστασίας έχουν κοινά χαρακτηριστικά τα οποία συναντώνται σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη και αποτελούν κατά κάποιο τρόπο, τα συστατικά για τη θεμελίωση της «κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας» και του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου (Bonoli, Palier, 2001, σ.58).

Στα πλαίσια του αυτού, η εργασία δεν είναι εμπόρευμα και η αγορά εργασίας δεν πρέπει να εξομοιώνεται με τις άλλες αγορές. Η συνήθης

πρακτική στα κράτη μέλη θέλει την κοινωνική συνοχή να στηρίζεται στις αρχές της συλλογικής χρηματοδότησης και της καθολικής πρόσβασης ενώ η κοινωνική προστασία παρέχεται από το κράτος. Άλλα χαρακτηριστικά που συναντάμε στο σύνολο των κρατών μελών και που αποτελούν ιδιότητες του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου είναι οι υψηλές κοινωνικές δαπάνες, τα ισχυρά κρατικά συστήματα κοινωνικής προστασίας, η αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και η κάθετη αναδιανομή, η κοινωνική επένδυση σε ανθρώπινες και κοινωνικές υποδομές, και τα μικρά ποσοστά κοινωνικού αποκλεισμού (Σακελλαρόπουλος, 2001, σ. 164-165).

Κοινή δέσμευση των κρατών μελών της Κοινότητας, είναι η κοινωνική δικαιοσύνη. Οι δεσμοί αλληλεγγύης των ευρωπαϊκών κοινωνιών εγγυώνται ότι κανένας πολίτης δε θα εγκαταλειφθεί. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, με τη σειρά του, βασίζεται στην αναγνώριση ότι η κοινωνική δικαιοσύνη μπορεί να συμβάλει στην οικονομική αποτελεσματικότητα και ανάπτυξη. Γενικά, η κοινωνική πολιτική θεωρείται απαραίτητη ώστε να πραγματοποιηθούν οι απαραίτητες οικονομικές προσαρμογές ενώ η πολιτική ελίτ της Κοινότητας δε βρίσκει καμία αντίφαση μεταξύ ανταγωνιστικότητας και κοινωνικής συνοχής (Hemerijck, 2003, σ.173-174).

Οι βασικοί λόγοι που μέχρι σήμερα έχουν εμποδίσει τη δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής είναι : α) η πολυδιάσπαση των φορέων στο εσωτερικό της Ένωσης, οι οποίοι έχουν σχεδιαστεί ώστε περισσότερο να μπλοκάρουν παρά να προωθούν τολμηρές πρωτοβουλίες. Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε 27 που είναι σήμερα, κράτη μέλη τείνει να μεγεθύνει το πρόβλημα. β) Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και τα ισχυρά εργατικά συνδικάτα, οι κύριοι, δηλαδή, διαμορφωτές του κοινωνικού κράτους όπως το ξέραμε μέχρι σήμερα, έχουν αποδυναμωθεί με αποτέλεσμα την αντίστοιχη ανίσχυρη επιρροή τους στη διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής έναντι της ελεύθερης αγοράς και του ανταγωνισμού των νεοφιλελεύθερων. γ) Η ασάφεια της έννοιας περί ευρωπαϊκής ιθαγένειας, εξαιτίας της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ετερογένειας των κρατών μελών και δ) Η απουσία αυτόνομων μηχανισμών στα πλαίσια της Ένωσης με την αρμοδιότητα της απευθείας εφαρμογής των μέτρων κοινωνικής πολιτικής καθώς η διαμόρφωση του κράτους πρόνοιας έχει συνδεθεί με την ίδρυση του εθνικού κράτους. Η εφαρμογή λοιπόν, των κοινοτικών μέτρων γίνεται από τα όργανα του εθνικού κράτους.

Επιπροσθέτως, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί το κατ' εξοχήν παράδειγμα πολυεπίπεδης διακυβέρνησης όπου εθνικό, υπερεθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο συμπλέκονται. Τα θεσμικά της όργανα δρουν αυτόνομα με διαφορετικούς τρόπους το καθένα, ο ρόλος τους είναι ρυθμιστικός, ενώ η αναθεώρηση των Συνθηκών είναι δύσκολη εξαιτίας της προϋπόθεσης της ομοφωνίας, ενώ η εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών γίνεται μέσω των εθνικών γραφειοκρατικών δομών.

Δεν υπάρχει λοιπόν ένα υπερεθνικό ευρωπαϊκό κοινωνικό κράτος, καθώς δεν υφίσταται μια κεντρική εξουσία, ένας κεντρικός δημοσιονομικός μηχανισμός με αναδιανεμητικές αρμοδιότητες ούτε και μια ενιαία αγορά εργασίας. Η αναδιανομή του εισοδήματος αποτελεί αρμοδιότητα των εθνικών κυβερνήσεων ενώ μέχρι σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θεσμοθετήσει ελάχιστα κοινωνικά δικαιώματα με μοναδικό σκοπό την αποτροπή του αθέμιτου ανταγωνισμού, του κοινωνικού ντάμπινγκ και της οικοδόμησης της Ενιαίας Αγοράς (Σακελλαρόπουλος, 2001, σ.159).

Η κοινωνική πολιτική της Ένωσης είναι το «ημιτελές» αποτέλεσμα μιας φιλελεύθερης προσέγγισης, όπου την προτεραιότητα κατέχει η οικονομική ανάπτυξη και συσσώρευση. Τα κέρδη της οικονομικής ολοκλήρωσης θα επανεπενδύονταν με σκοπό την αύξηση της απασχόλησης, των θέσεων εργασίας και των κοινωνικών παροχών. Η αδυναμία μιας περαιτέρω πολιτικής ολοκλήρωσης είναι εμφανής, με την Επιτροπή να έχει επωμιστεί τον αποκλειστικό ρόλο του ρυθμιστή της κοινωνικής πολιτικής, με όπλο τις διαδικασίες ειδικής πλειοψηφίας ώστε να εισάγει νέες νομοθετικές πρωτοβουλίες.

Εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας συντηρείται μια «ιδεολογική σύγκρουση» μεταξύ δυο διαφορετικών προοπτικών. Από τη μια, υπάρχει η «ευέλικτη» οικονομία με τα χαμηλά ποσοστά φορολογίας, τις εισοδηματικές ανισότητες και το περιορισμένο κοινωνικό κράτος. Χαρακτηρίζεται επίσης, από τα χαμηλά ποσοστά ανεργίας και την αποτελεσματικότητα αλλά και την ανίσχυρη προστασία έναντι των κοινωνικών κινδύνων. Από την άλλη, έχουμε την «ανελαστική» κατά κάποιο τρόπο οικονομία με σημαντικές φορολογικές στρεβλώσεις, με μια σχετικά συμπιεσμένη κατανομή του εισοδήματος και παράλληλα με ένα γενναιόδωρο κοινωνικό κράτος. Εδώ, παρέχεται ένα μίνιμουμ κανόνων κοινωνικής προστασίας έναντι των κινδύνων της ανεργίας, της ασθένειας, της αναπηρίας και της φτώχειας, χωρίς όμως να εκλείπουν τα φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας, όπως είναι η υψηλή ανεργία και τέλος, η αναποτελεσματικότητα της οικονομίας (Orszag, Snower, 2001, σ.116-117).

Φαίνεται ότι το μοντέλο των ελάχιστων προδιαγραφών, είναι το κυρίαρχο. Προβλέπει ένα ελάχιστο επίπεδο κοινωνικής προστασίας και δικαιωμάτων με βάση τις αξίες της ευρωπαϊκής παράδοσης. Η θεσμική θεμελίωση αυτών, γίνεται όπως προείπαμε από την Επιτροπή, μέσα από Οδηγίες, Κανονισμούς κλπ. Το μοντέλο αυτό πραγματεύεται την ανισορροπία μεταξύ των ανεπτυγμένων κοινωνικών κρατών του Βορρά και των χωρών της Νότιας Ευρώπης, που απολαμβάνουν το συγκριτικό πλεονέκτημα της φθηνής εργασίας. Η κοινωνική πολιτική της Ένωσης, στοχεύει στην ανάπτυξη των κοινωνικών δομών του Νότου, χωρίς την εμφάνιση των φαινομένων του κοινωνικού ντάμπινγκ και της απορύθμισης της αγοράς εργασίας και χωρίς να υποβαθμίζονται τα κοινωνικά δικαιώματα των κρατών της Βόρειας Ευρώπης. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει το μοντέλο αυτό, αφορά την περίπτωση οι ελάχιστες προδιαγραφές να τεθούν ψηλά αγνοώντας το επίπεδο ανταγωνιστικότητας των φτωχότερων κρατών ή να τεθούν χαμηλά, οπότε και τα ανεπτυγμένα κράτη θα πρέπει να προσαρμόσουν προς τα κάτω τις κοινωνικές πολιτικές τους. Θα μπορούσαμε λοιπόν, να συνοψίσουμε λέγοντας πως το μοντέλο αυτό στοχεύει στην επίτευξη της κοινωνικής ειρήνης κι της σταθερότητας στο εσωτερικό της Κοινότητας, στην ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, στη διατήρηση του υπάρχοντος κοινωνικού επιπέδου προστασίας και απασχόλησης των πολιτών των ανεπτυγμένων κρατών, και στην παράλληλη διατήρηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος των λιγότερο ανεπτυγμένων κρατών (Σακελλαρόπουλος, 2001, σ. 121-122).

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, η δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής φαντάζει δύσκολο εγχείρημα. Η Ένωση, θα συνεχίσει να διατηρεί τον κοινωνικό της ρόλο μέσω παρεμβάσεων της σε κοινωνικά θέματα παρά μέσα από μια δημοσιονομική πολιτική και άμεση παροχή υπηρεσιών. Κατά τον ίδιο τρόπο και όπως αναφέρθηκε παραπάνω,

δεν είναι εφικτή, άμεσα τουλάχιστον, η μεταφορά του σκανδιναβικού μοντέλου στα υπόλοιπα κράτη μέλη. Η Κοινότητα, τα τελευταία χρόνια, δίνει σημασία σε τομείς εκτός της παραδοσιακής κοινωνικής πολιτικής, όπως είναι η προστασία των καταναλωτών, η οικολογία, η ισότητα των ευκαιριών και η προστασία της δημόσιας υγείας.

Εφόσον λοιπόν δεν υφίσταται ένα μοναδικό ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, αλλά μια σειρά από διαφορετικά κράτη πρόνοιας, κατά τον ίδιο τρόπο δεν υπάρχει μια και μοναδική ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική έναντι για παράδειγμα των επιπτώσεων της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Θα λέγαμε ότι η κοινωνική πολιτική της Ένωσης, στοχεύει περισσότερο στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου (δικαιολογώντας τις προσπάθειες προς μια πολιτική και όχι μόνο οικονομική ολοκλήρωση) συνδυάζοντας στοιχεία από τους τέσσερις τύπους κοινωνικών κρατών που υπάρχουν στο εσωτερικό της, ή επιβάλλοντας έναν τύπο έναντι των υπολοίπων (Kleinman, 2002,σ.58).

Οι τέσσερις τύποι των ευρωπαϊκών κρατών πρόνοιας

Σύμφωνα με τον Esping-Andersen, τα κράτη πρόνοιας κατηγοριοποιούνται σε τρεις ομάδες : Στα σοσιαλδημοκρατικά, στα κορπορατιστικά και στα φιλελεύθερα. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν κατά κύριο λόγο τα κράτη της Σκανδιναβίας. Βασική τους προτεραιότητα, η μείωση της φτώχειας, της ανισότητας και της ανεργίας, κυρίως μέσα από την υιοθέτηση ενεργών πολιτικών απασχόλησης, όπως είναι τα προγράμματα επιμόρφωσης και κατάρτισης. Κοινό χαρακτηριστικό σε αυτά η καθολικότητα των παροχών. Ένα τέτοιο οικουμενικό σύστημα προβάλλει την καθολική ισότητα η οποία βασίζεται σε μια διαταξική αλληλεγγύη, σε μια εθνική αλληλεγγύη καλύτερα, όπου όλοι οι πολίτες απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα ανεξάρτητα από την ταξική τους προέλευση και τη θέση τους στην αγορά. Εδώ η σύγκλιση γίνεται προς τα πάνω και η ισότητα δεν εξυπηρετεί τις ελάχιστες ανάγκες, όπως γίνεται οπουδήποτε αλλού. Το σοσιαλδημοκρατικό κράτος πρόνοιας, εγγυάται την πλήρη απασχόληση και απαντά στις ανάγκες της μεσαίας τάξης μέσα από διεύρυνση των κοινωνικών υπηρεσιών και την απασχόληση στις υπηρεσίες του δημοσίου τομέα. Εφόσον λοιπόν, όλοι συμπεριλαμβάνονται στις κοινωνικές παροχές και απολαμβάνουν τις υπηρεσίες του κράτους, όλοι πρέπει να φορολογούνται. Αποτέλεσμα, υψηλοί φόροι για την κάλυψη των αναγκών του κοινωνικού κράτους (Esping-Andersen,1990, σ. 25-27, 31, 48).

Άλλη μια κατηγορία περιλαμβάνει τα κορπορατιστικά κράτη πρόνοιας όπου οι κοινωνικές παροχές διαφέρουν με τις κοινωνικές ομάδες. Οι χώρες που απαρτίζουν την ομάδα αυτή είναι οι Γερμανία, Γαλλία, Βέλγιο και Αυστρία. Πρωταρχικοί στόχοι, η κοινωνική ενσωμάτωση και σταθερότητα, ειδικότερα : Σταθερό εισόδημα, σταθερή οικογενειακή δομή και σταθερή εργασία τουλάχιστον για τους άνδρες. Παροχές και επιδόματα εξασφαλίζονται μέσω των εισφορών από εργοδότες και εργαζομένους, με σχετικές προνομιακές διατάξεις για τους απασχολούμενους στον δημόσιο τομέα και τους ανήκοντες στα μεσαία κοινωνικά στρώματα. Η ιδιωτική ασφάλιση δεν καταλαμβάνει σημαντική θέση στο σύστημα. Η κοινωνική ασφάλιση είναι υποχρεωτική εκτός από την υγειονομική ασφάλιση για όσους έχουν υψηλό εισόδημα σε Γερμανία και Ολλανδία. Τα επιδόματα προκύπτουν μέσα από τις εισφορές και διανέμονται με βάση τα εισοδήματα.

Όσοι είναι ανασφάλιστοι μπορούν να απολαμβάνουν ένα ελάχιστο επίδομα το οποίο χρηματοδοτείται μέσω των συστημάτων φορολογίας. Η παραδοσιακή δομή της οικογένειας παραμένει αλώβητη, με αποτέλεσμα τα σημαντικά κενά στην κοινωνική ασφάλιση των μη εργαζόμενων συζύγων για παράδειγμα. Ισχυρή είναι η παρουσία και ο ρόλος των συνδικαλιστικών οργανώσεων ως αυτόνομα και εναλλακτικά μέσα κοινωνικής αλληλεγγύης και δικαιοσύνης (Esping-Andersen, 1990, σ. 24, 27, 31, 48).

Τρίτη και τελευταία κατηγορία κρατών πρόνοιας του Esping-Andersen είναι τα φιλελεύθερα, με βασικότερο εκπρόσωπο τη Μεγάλη Βρετανία. Εδώ, οι κρατικές παροχές είναι περιορισμένες και περιλαμβάνουν τους κοινωνικά αδυνάτους, όσους δηλαδή, έχουν χαμηλό εισόδημα, ανήκουν στην εργατική τάξη και εξαρτώνται από το κράτος. Η άσκηση της δημόσιας διοίκησης ανήκει αποκλειστικά στο κράτος με τους κοινωνικούς εταίρους να έχουν ρόλο περιφερειακό. Αντίθετα με τις παραπάνω ομάδες κρατών πρόνοιας, η ιδιωτική ασφάλιση κατέχει σημαντικό ρόλο και απευθύνεται κατ' εξοχήν στην μεσαία τάξη. Με αυτόν τον τρόπο το κράτος δείχνει την πρωτοκαθεδρία της αγοράς. Εξαίρεση αποτελεί το Εθνικό Σύστημα Υγείας της Βρετανίας όπου καλύπτει ανεξαιρέτως όλους τους πολίτες. (Esping-Andersen, 1990, σ. 27, 31, 48).

Η φιλελεύθερη αντίληψη του κοινωνικού κράτους, θέλει τις υπηρεσίες πρόνοιας να προσφέρονται μόνο σε όσους η ανάγκη για αυτές είναι περισσότερο από εμφανής, σε όσους δηλαδή δε διαθέτουν τα απαραίτητα μέσα για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες αυτές. Οπότε και το κεντρικό «μότο» της φιλελεύθερης κοινωνικής πολιτικής είναι «η ανακούφιση από τη φτώχεια». Η έμφαση στην ατομικότητα, στην ευκαιρία και στην κοινωνική κινητικότητα, θα μπορούσε να πει κανείς ότι συμβάλλει στην αυτονομία του ατόμου. Παρόλα αυτά και τα σοσιαλδημοκρατικά κράτη πρόνοιας, προάγουν την αυτονομία του ατόμου αλλά με διαφορετικό τρόπο, με το να δίνονται στους άντρες και στις γυναίκες εξίσου απεριόριστες επιλογές μεταξύ της αμειβόμενης εργασίας και των οικογενειακών υποχρεώσεων ή με το να κατανέμονται τα οφέλη στον κάθε πολίτη παρά στα νοικοκυριά.

Για τους φιλελεύθερους η απόλυτη προτεραιότητα είναι η οικονομική μεγέθυνση. Για να επιτύχουν υψηλούς δείκτες απασχόλησης έχουν δημιουργήσει μια ευέλικτη αγορά εργασίας, όπου οι μισθοί «ανεβοκατεβαίνουν» ανάλογα με την ειδικότητα, οπότε και το εργατικό δυναμικό προσανατολίζεται ανάλογα με τη ζήτηση. Η κοινωνική βοήθεια θεωρείται ως αντικίνητρο προς εργασία, με αποτέλεσμα τις χαμηλές οικονομικές επιδόσεις κάτι που με τη σειρά του επηρεάζει αρνητικά το επίπεδο διαβίωσης των πολιτών. «Στοχευόμενη αποδοτικότητα» λοιπόν, είναι το δόγμα, όσον αφορά την καταβολή των επιδομάτων πρόνοιας. (Goodin, Headey, Muffels, Dirven, 2003, σ. 88).

Πέρα όμως από αυτές τις τρεις ομάδες, υπάρχει και μια τέταρτη που δεν αναφέρει ο Esping-Andersen και την οποία συναντάμε στη σύγχρονη βιβλιογραφία και είναι αυτή η κατηγορία των χωρών της Νότιας Ευρώπης : Ιταλία, Ελλάδα, Πορτογαλία και Ισπανία. Εδώ η κοινωνική προστασία είναι επικεντρωμένη στη προστασία του εισοδήματος των εργαζομένων. Εδώ έχουμε το διαχωρισμό του συστήματος με βάση τα επαγγέλματα, με τους εργαζομένους στις δημόσιες υπηρεσίες να απολαμβάνουν ευνοϊκότερες ρυθμίσεις. Όλοι οι πολίτες περιλαμβάνονται στις υπηρεσίες ιατρικής περίθαλψης ενώ για τους οικονομικά ασθενέστερους προβλέπεται ένα ελάχιστο εισόδημα.

Η διάκριση του Esping-Andersen τώρα, βασίζεται κυρίως στις διαφορές των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης μεταξύ των κρατών μελών καθώς και στους συνασπισμούς μεταξύ των ταξικών ομάδων, οι οποίοι όχι μόνο μας παρέχουν στοιχεία για το παρελθόν αλλά και για τη μελλοντική δυναμική των παραπάνω κοινωνικών κρατών. Ένας άλλος τρόπος κατηγοριοποίησης όπου στην ουσία δε διαφέρει από εκείνον του Esping-Andersen, χωρίζει τα κράτη πρόνοιας με βάση τον τρόπο πρόσβασης στις παροχές, πχ πρόσβαση στη βάση της ιθαγένειας, τη δομή των παροχών, στους μηχανισμούς χρηματοδότησης, όπως είναι η φορολογία και τα συμβαλλόμενα μέρη που διαχειρίζονται το σύστημα, όπως είναι οι κοινωνικοί εταίροι για παράδειγμα. Να σημειωθεί ότι εκεί όπου η αναδιανομή είναι οριζόντια και προστατεύει τα μεσαία στρώματα, η μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής προστασίας καθίσταται δυσκολότερη, σε σχέση με αυτά που κατευθύνονται κυρίως προς τα φτωχότερα στρώματα και δεν απολαμβάνουν τη στήριξη του ευρύτερου εκλογικού σώματος (Bonoli, Palier, 2001, σ. 59).

Γενικότερα, σε μια κατηγοριοποίηση συναντάμε τα χαρακτηριστικά εκείνα που είναι κοινά σε μία ομάδα, δίνοντας λιγότερη σημασία σε άλλα τα οποία είναι διαφορετικά μεταξύ των στοιχείων μιας κατηγορίας. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι σε μια κατηγορία κρατών πρόνοιας μπορεί να συνυπάρχουν στοιχεία από άλλες, όπως για παράδειγμα το κοινωνικό κράτος της Ολλανδίας όπου συναντάμε σοσιαλδημοκρατικά και κορπορατιστικά γνωρίσματα. Τέλος και σύμφωνα με τον Esping-Andersen να σημειώσουμε ότι σε όλα τα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη, υπάρχει ένα δίκτυο κοινωνικής προστασίας έναντι των παλιότερων κοινωνικών κινδύνων όπως είναι η ανεργία, η ασθένεια, η αναπηρία και το γήρας. Όσο για τους νέους κινδύνους και την προστασία έναντι αυτών, αναλύεται στα παρακάτω κεφάλαια.

Ο ίδιος ο Ζακ Ντελόρ Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τη δεκαετία 1985-95, έκανε τον διαχωρισμό μεταξύ Γαλλίας και Σοσιαλδημοκρατικών κρατών, που συμπεριλάμβαναν τα αντίστοιχα της Σκανδιναβίας και της κεντρικής Ευρώπης. Βέβαια οι δυο τελευταίες κατηγορίες κρατών περισσότερες διαφορές παρουσιάζουν παρά ομοιότητες με τη Γαλλία να συγκλίνει περισσότερο με τη δεύτερη ομάδα των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης. Αντί ενός Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, ο Ντελόρ μίλησε για ένα «Ευρωπαϊκό Μοντέλο της Κοινωνίας», δηλ. έκανε αναφορά σε ένα ακόμη γενικότερο πλαίσιο, χωρίς συγκεκριμένο σχεδιασμό μιας ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής, παραδεχόμενος όμως πως οι αξίες της Γαλλίας δεν απέχουν πολύ από εκείνες της σοσιαλδημοκρατίας. Η σύγκλιση θα μπορούσε να γίνει εφικτή με τη συμφωνία των δύο μεγαλύτερων πολιτικών δυνάμεων της Ευρώπης, των Σοσιαλιστών και των Χριστιανοδημοκρατών. Το φιλελεύθερο μοντέλο του Ηνωμένου Βασιλείου φαίνεται να είναι «ξένο» προς το «Ευρωπαϊκό Μοντέλο της Κοινωνίας» του Ντελόρ (Wincott, 2003, σ. 287).

Στο σύνολό τους τα ευρωπαϊκά κοινωνικά κράτη στηρίζονταν στις δημοσιονομικές μεταβιβάσεις για να ενισχύσουν το εισόδημα των εργαζομένων, στην εξασφάλιση της εργασίας και της σταθερότητας μέσα από την εργατική νομοθεσία και όλα αυτά σε ένα περιβάλλον με χαμηλά ποσοστά ανεργίας, σταθερής παραγωγής από μια εργατική δύναμη σχετικά ανειδίκευτη, συλλογικών διαπραγματεύσεων με διαφορετικό βαθμό συγκέντρωσης και συμπίεσης των μισθών και με κοινωνικές υπηρεσίες να καλύπτουν βασική εκπαίδευση και συντάξεις.

Το οικονομικό περιβάλλον έτσι όπως διαμορφώθηκε τις τρεις τελευταίες δεκαετίες με 18 εκατομμύρια ανέργους εντός της Κοινότητας, επιβάλλει τη μεταρρύθμιση της τωρινής κοινωνικής πολιτικής της Ένωσης. Η μαζική παραγωγή έχει αντικατασταθεί από μια ευέλικτη και καθοριζόμενη από τη ζήτηση παραγωγή. Οι εργαζόμενοι πλέον πριμοδοτούνται για την απόδοσή τους, με αποτέλεσμα να υπάρχει διασπορά των μισθών εντός των όμοιων εργατικών ομάδων και να περιορίζεται η σημασία των συλλογικών συμβάσεων που έγκειται στην ίση αμοιβή για όμοια εργασία. Τρία είναι τα σημεία εκείνα που συνοψίζουν τη σημερινή κατάσταση στην απασχόληση :

1. Η απελευθέρωση της απασχόλησης στον τομέα των δημοσίων υπηρεσιών,
2. η αλληλουχία μεταξύ της κοινωνικής προστασίας και των μέτρων υπέρ της απασχόλησης και
3. η θέσπιση εθνικών προγραμμάτων απασχόλησης με γνώμονα τις περιφερειακές οικονομικές συνθήκες (Buti, Franco, Pench, 2001, σ. 22-23).

Το «Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο» φαίνεται να είναι ιδιαιτέρως δαπανηρό με αρνητικές επιπτώσεις στην προσφορά και ζήτηση της εργασίας. Πλέον, οι οικονομικές συνθήκες όπως ίσχυαν στο παρελθόν (χαμηλότερες κοινωνικές δαπάνες, εισφορές, μικρή ευελιξία στην παραγωγή, ελάχιστος διεθνής ανταγωνισμός και μεγαλύτερος κοινωνικός έλεγχος) είχαν οδηγήσει σε ένα υψηλό επίπεδο κοινωνικής συνοχής μέσα από τη συνεργασία της εργοδοσίας με τους εργαζομένους και το κράτος. Αυτές οι συνθήκες δεν υφίστανται σήμερα. Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το ενδιαφέρον συγκεντρώνεται στη μεταρρύθμιση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας μέσα από την αύξηση των κινήτρων προς εργασία, την εκπαίδευση και κατάρτιση και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ώστε να αξιοποιηθούν όλες οι δυνατότητες που προσφέρει η Ενιαία Αγορά. Σύμφωνα με τους Ευρωπαίους αξιωματούχους τα παραπάνω σε συνδυασμό με τη δημοσιονομική εξυγίανση και τη σταθεροποίηση των εθνικών οικονομιών είναι δυνατό να οδηγήσουν σε υψηλά επίπεδα απασχόλησης και οικονομικής ευημερίας.

Ομοιότητες και διαφορές με το κοινωνικό μοντέλο των Ηνωμένων Πολιτειών.

Σε αντίθεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες τα συστήματα κοινωνικής προστασίας των κρατών μελών της Κοινότητας, όπως και τα αντίστοιχα φορολογίας και παροχών, επέτρεψαν στην τελευταία να αντιμετωπίσει τη φτώχεια και τις διακρίσεις με αποτελεσματικότερο τρόπο. Οι χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας και εισοδηματικής ανισότητας είναι εκείνες που έχουν θεσμοθετήσει υψηλά επίπεδα κοινωνική προστασίας των ατόμων που βρίσκονται σε ηλικία εργασίας. Η διαφορά μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ηνωμένων Πολιτειών όσον αφορά την ανισότητα, μεγαλώνει εις βάρος των τελευταίων αν επικεντρωθούμε σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, όπως για παράδειγμα, οι πολύτεκνες οικογένειες. Στα ευρωπαϊκά κράτη, το σύνολο των πολιτών καλύπτεται από τις υγειονομικές υπηρεσίες, ενώ στις Η.Π.Α περίπου το 15% όσων είναι άνω των 65 ετών δεν έχουν ιατροφαρμακευτική κάλυψη.

Σε αντίθεση με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, όπου υπάρχει ένα ελάχιστο πλέγμα προστασίας των όρων εργασίας και μισθών, στο φιλελεύθερο μοντέλο των Ηνωμένων Πολιτειών κυριαρχεί η πλήρης

ελευθερία στις συμβάσεις εργασίας. Ενώ στη Ευρώπη διασφαλίζονται ισότιμα οι όροι συμμετοχής των πολιτών σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες καθώς και η ισότητα των ευκαιριών, σε αντίθεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες όπου οι ιδιωτικές υπηρεσίες κυριαρχούν, χωρίς επιπλέον να εφαρμόζεται ένα γενικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και με την έννοια της αλληλεγγύης να απουσιάζει θεσμικά. Τέλος, οι κοινωνικές δαπάνες στην Ευρώπη ξεπερνούν κατά πολύ τις αντίστοιχες στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Η σημαντικότερη πρωτοτυπία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, είναι η έννοια των κοινωνικών εταίρων, όπου με αυτό τον τρόπο νομιμοποιείται η συλλογική ευθύνη με παρεμβάσεις που στοχεύουν κατά πρώτο λόγο στην πρόληψη και κατά δεύτερο στην αποκατάσταση. Ένα ακόμη ιδιαίτερο στοιχείο, είναι η καθολικότητα αναφορικά με την πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες, παρόλο που σε αρκετές περιπτώσεις η ποιότητα των υπηρεσιών αυτών αμφισβητείται. Από την άλλη το αμερικάνικο μοντέλο συνδέεται στενά με την αγορά, με αποτέλεσμα οι κοινωνικές ανισότητες να οξύνονται. Μπορεί μέχρι πρότινος οι Ηνωμένες Πολιτείες να βρίσκονταν στην κορυφή της παγκόσμιας οικονομίας αυτό όμως δε συνεπαγόταν με αντίστοιχη κοινωνική ευημερία αν παρατηρήσει κανείς τα υψηλά ποσοστά των αποκλεισμένων. Κατά τον ίδιο τρόπο, υπήρχαν και υπάρχουν προβλήματα κοινωνικής συνοχής από της στιγμή που η συλλογική ευθύνη για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας μεταβιβάζεται εξ ολοκλήρου στο ατομικό επίπεδο. Εδώ να σημειωθεί ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες το χάσμα αναφορικά με την ισότητα των ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι σαφώς μικρότερο σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ομοίως και στον τομέα των νέων τεχνολογιών η Ένωση υπολείπεται κατά πολύ. Και τα δύο αυτά στοιχεία αποτελούν τους βασικότερους παράγοντες που δικαιολογούν το δυναμισμό της αμερικανικής οικονομίας έναντι των υπολοίπων.

Για τους φιλελεύθερους Αμερικανούς, η ευρωπαϊκή κοινωνική εναρμόνιση το μόνο που μπορεί να προκαλέσει είναι αύξηση τους κόστους των αγαθών, τη μείωση της κινητικότητας των πόρων, την επιβράδυνση της αύξησης της απασχόλησης και τη μείωση της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Εκ των πραγμάτων η ΟΝΕ με τα κριτήρια σύγκλισης και το Σύμφωνο Σταθερότητας, δεν αφήνουν περιθώρια για μια κοινωνική πολιτική ουσιαστική, πέραν των απλών διακηρύξεων (Κουκιάδης, 2000, σ. 24-27).

Για τον Alber, οι διαφορές μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης, είναι περισσότερες από εκείνες του «Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου» και των Ηνωμένων Πολιτειών, ειδικότερα σήμερα με τη διεύρυνση από την Ανατολική Ευρώπη. Παρόλα αυτά, ορισμένες διαφορές υπάρχουν, όχι όμως με την ίδια ένταση, όπως ίσχυε παλαιότερα : Το επίπεδο των κοινωνικών ανισοτήτων, της φτώχειας είναι ψηλότερο στις Ηνωμένες Πολιτείες, το αντίστοιχο επίπεδο των δημοσίων εσόδων να είναι χαμηλότερο, όπως και τα αντίστοιχα ποσοστά της ανεργίας είναι χαμηλότερα και της υπογεννητικότητας (Alber, 2006).

Συμπεράσματα

Πολλοί είναι εκείνοι σήμερα που πιστεύουν ότι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο είναι ένας μύθος που στην πραγματικότητα, δεν υφίσταται. Εάν όμως το εξετάσουμε όχι ως προς τη λειτουργικότητά του αλλά ως ιδέα, ως θεωρητικό πλαίσιο τότε θα δούμε ότι κατέχει σημαντική θέση στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Δε μπορούμε λοιπόν, να πούμε ότι λειτουργεί σωστά, πως θα μπορούσε άλλωστε σε μία Ευρώπη με 27 κράτη μέλη, με μεγάλες ανισότητες και αποκλείσεις, σε μία Ευρώπη με τουλάχιστον 4 διαφορετικά κράτη πρόνοιας. Εξάλλου, οι συνθήκες μιας νεοφιλελεύθερης, παγκόσμιας και υπό κρίση, κοινωνίας δε βοηθούν το κοινωνικό μοντέλο της Ευρώπης να λειτουργήσει όπως θα όφειλε.

Αν κρατήσουμε το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο στη σφαίρα του θεωρητικού θα μπορούσαμε να συμφωνήσουμε στο ότι συγκεντρώνει τις βασικές αρχές και αξίες των ευρωπαϊκών κρατών μελών, όπως αυτές προκύπτουν από τις εκάστοτε παραδόσεις, τα κοινωνικά κεκτημένα και τις ανησυχίες τους: Προώθηση της απασχόλησης, της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων, βιώσιμες συντάξεις, εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, αλληλεγγύη. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, ενσωματώνει στοιχεία από τα ευρωπαϊκά κράτη πρόνοιας και προσφέρει ένα πλέγμα ελάχιστων προδιαγραφών, οι οποίες επί της ουσίας συνοδεύουν το στόχο της ανταγωνιστικότητας και τις δράσεις για προσαρμογή στις μεταβολές της παγκοσμιοποίησης.

Στις περισσότερες των περιπτώσεων τα ίδια τα κράτη μέλη εμφανίζονται επιφυλακτικά απέναντι στο ενδεχόμενο εναρμόνισης των κοινωνικών πολιτικών τους και στην υιοθέτηση ενός και μοναδικού κοινωνικού μοντέλου. Ίσως αυτό να συμβαίνει εντονότερα τις τελευταίες δεκαετίες επειδή το κοινωνικό μοντέλο της Ευρώπης φαίνεται να διέπεται όλο και περισσότερο από μια «νεοφιλελεύθερη λογική». Με βεβαιότητα, η ευχέρεια σε γενναιόδωρες επιλογές, στο σημερινό περιβάλλον, έχει εκλείψει, μπορεί και οριστικά. Περισσότερες πολιτικές ευελιξίας και επιλεκτικότητας φέρνουν πιο κοντά το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, στο αντίστοιχο των Ηνωμένων Πολιτειών, με το πρώτο να κρατά χαμηλότερα τα ποσοστά της κοινωνικής ανισότητας και να παρέχει καλύτερες και καθολικότερες υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και πολιτικές κοινωνικής προστασίας, για πόσο ακόμα, βέβαια, είναι άγνωστο.

Σίγουρο είναι ότι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, αποτελεί ένα σύνολο κοινών αξιών, αρχών και επιδιώξεων. Δεν επιβάλλει ένα κυρίαρχο κράτος πρόνοιας, πόσο μάλλον αυτό της Σουηδίας, το οποίο ήταν για χρόνια το ιδεατό μοντέλο. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο και η στοιχειώδης κοινωνική πολιτική της Ένωσης, μοιάζουν σαν μια αναγκαιότητα – μια αναγκαιότητα που οι σημερινές περιστάσεις επιβάλλουν ή μια αναγκαιότητα εξευμενισμού των ανησυχιών και των φόβων των Ευρωπαίων πολιτών ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ : ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ.

1950-1973 : «Η Χρυσή Εποχή».

Την περίοδο της ανοικοδόμησης και των δημοκρατικών κυβερνήσεων (1950-1973), στα δυτικά κράτη, οι συνθήκες εθνικής ενότητας, η οικονομική τάξη, η συλλογική δράση και η κοινωνική διάσταση της ιδιότητας των πολιτών, οδήγησαν στην εξάπλωση του κράτους πρόνοιας, στην οικονομική ανάπτυξη, στην πλήρη απασχόληση, στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης, της κοινωνικής ασφάλειας και της υγειονομικής περίθαλψης. Η κοινωνική πολιτική στόχευε κυρίως στη βελτίωση της θέσης των φτωχών και όσων έχριζαν ιδιαίτερης φροντίδας, τα εργατικά συνδικάτα στηρίζαν το κοινωνικό κράτος και την οικονομία κεϋνσιανού τύπου, με σκοπό την πλήρη απασχόληση, την αύξηση μισθών και παραγωγικότητας και γενικότερα τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Μετά τη δεκαετία του 1930 οι κυβερνήσεις διέθεταν τα μέσα ώστε να παρέχουν κοινωνική προστασία, όπως ο έλεγχος του εμπορίου, το κατώτατο όριο μισθών, η συλλογική διαπραγμάτευση σε κεντρικό επίπεδο, η ρύθμιση των αγορών, ο καθορισμός ζωνών εμπορίου και η εκχώρηση του ελέγχου της αγοράς σε ορισμένες παραγωγικές ομάδες. Σε γενικές γραμμές οι εισροές, που είχαν τη μορφή μισθών, κερδών ή απασχόλησης, δε συνδέονταν με τις εκροές της αγοράς. Αυτό σήμερα έχει ονομαστεί «αποεμπορευματοποίηση» (de-commodification). Ο Esping-Andersen αναφέρει ότι ο όρος προκύπτει όταν η υπηρεσία που παρέχεται, αποκτά την ιδιότητα του δικαιώματος και όταν το άτομο κατορθώνει και εξασφαλίζει τα προς το ζην χωρίς να στηρίζεται γι' αυτό στην αγορά. Η κοινωνική προστασία και ασφάλιση, από μόνες τους δε μπορούν να αποτελούν παραδείγματα «αποεμπορευματοποίησης» εάν δεν απελευθερώνουν το άτομο από την αγορά. Ο στόχος της «αποεμπορευματοποίησης» αποτελούσε τον πρωταρχικό στόχο για την εργατική τάξη, διότι η απόλυτη εξάρτησή τους από τους κανόνες της αγοράς, θα επιδρούσε αρνητικά στους δεσμούς αλληλεγγύης και στην κινητοποίησή τους. Η «αποεμπορευματοποίηση» συμπερασματικά, ενδυναμώνει τους εργαζομένους και αποδυναμώνει την απόλυτη δύναμη των εργοδοτών. Έτσι λοιπόν, υπό αυτές τις συνθήκες, οι πολίτες, όποτε κρίνεται αναγκαίο (πχ. ασθένεια, μητρότητα), μπορούν να σταματήσουν να απασχολούνται για κάποιο διάστημα χωρίς να κινδυνεύουν να χάσουν στο μέλλον τη δουλειά ή το εισόδημά τους. Στα Σκανδιναβικά κράτη η «αποεμπορευματοποίηση» συναντάται περισσότερο και στα Αγγλοσαξονικά, λιγότερο (Esping-Andersen, 1990, σ. 21-23).

Έως τα μέσα της δεκαετίας του 1970 η «Χρυσή Εποχή» χαρακτηριζόταν από μια σταθερή οικονομική ανάπτυξη, την οποία τροφοδοτούσε ο μεταποιητικός τομέας και παρείχε σίγουρο εισόδημα στο μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Η οικογένεια αναλάμβανε τη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων. Οι κυβερνήσεις ακολουθώντας νέο-κεϋνσιανές πολιτικές φρόντιζαν να κρατήσουν σε χαμηλά επίπεδα τα ποσοστά της ανεργίας, να εξασφαλίσουν σταθερότητα στους μισθούς καθώς και κοινωνικές παροχές για όσους χρειάζονταν αρωγή όπου η αγορά και η οικογένεια δε μπορούσαν να προσφέρουν. Τέλος, εργατική και μεσαία

τάξη μπορούσαν να επιδιώξουν και να επιτύχουν μεγαλύτερες κοινωνικές δαπάνες.

Το σύστημα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών Bretton-Woods αποτελούσε δίκτυο προστασίας για το εξαγωγικό εμπόριο. Οι κυβερνήσεις μπορούσαν να ελέγχουν τη διακρατική κίνηση των κεφαλαίων, να αντιμετωπίζουν τις μακρο-οικονομικές διακυμάνσεις, να πετυχαίνουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και να εξασφαλίζουν την πλήρη απασχόληση. Ο έλεγχος των διασυνοριακών συναλλαγών και η δυνατότητα επιβολής κανόνων σε εθνικό επίπεδο, επέτρεψε την αναδιανομή των κύριων εισοδημάτων μέσα από τις επιδοτήσεις στον ιδιωτικό τομέα και έπειτα μια δεύτερη αναδιανομή μέσω των δημόσιων υπηρεσιών, όπου με τη σειρά τους χρηματοδοτούνταν μέσω της προοδευτικής φορολογίας. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις των ανεπτυγμένων βιομηχανικά κρατών, είχαν κατορθώσει να αμβλύνουν τις μισθολογικές ανισότητες μεταξύ των εργαζομένων με υψηλές και χαμηλές δεξιότητες αντίστοιχα, άμβλυνση η οποία ξεπερνούσε τις πραγματικές διαφορές στην παραγωγικότητα της εργασίας. Η ενεργητική πολιτική περιοριζόταν στην εκμετάλλευση των εθνικών αποθεμάτων για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ τα εθνικά συστήματα υγείας παρείχαν δωρεάν σε όλους τους πολίτες υπηρεσίες ιατρικής φροντίδας. Με λίγα λόγια τα εθνικά κράτη της Δυτικής Ευρώπης είχαν κατορθώσει να επιτύχουν τους στόχους της κοινωνικής πολιτικής χωρίς να διασαλεύσουν την καπιταλιστική εθνική τους οικονομία (Hemerijck, Berghman, 2004, σ. 27-29).

Εδώ να σημειώσουμε ότι η κλασική σοσιαλδημοκρατία κατόρθωσε να οικοδομήσει την απαραίτητη πολιτική και ιδεολογική συναίνεση, η οποία επέτρεψε την οικοδόμηση του κράτους πρόνοιας (η οποία συνέπεσε με τη δημιουργία του εθνικού κράτους), την περίοδο που ονομάζουμε «Χρυσή Εποχή», από το τέλος δηλ. του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου έως την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1973. Η συναίνεση αυτή υπήρξε σημαντική όχι μόνο ως προς τ' αποτελέσματα της αναδιανομής αλλά διότι δημιούργησε σταθερούς δεσμούς αλληλεγγύης εντός της κοινωνικής δομής, όπως επίσης ισχυρούς πολιτικούς δεσμούς μεταξύ πολιτών και πολιτικών με τη συνδρομή των μαζικών κομμάτων και των συνδικάτων. Βασικά χαρακτηριστικά αυτής : Εκσυγχρονισμός της οικονομίας και ανάπτυξη, πολιτική νομιμοποίηση και σταθερότητα, κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη. Όπως θα δούμε παρακάτω οι αλλαγές που συντελούνται στη δομή του κοινωνικού κράτους, προκάλεσαν την ιδεολογική και προγραμματική κρίση στους κόλπους της σοσιαλδημοκρατίας.

1974-1983 : Η διεθνής ύφεση και το τέλος του κεϋνσιανού οικονομικού μοντέλου.

Η επόμενη δεκαετία 1974-1983 χαρακτηρίστηκε από την κοινωνική σύγκρουση, τις απαιτήσεις των ισχυρών συνδικάτων για αυξήσεις των μισθών και κυρίως από τη διεθνή οικονομική ύφεση και τις αποκλίνουσες πολιτικές αντιδράσεις των κρατών μελών. Μετά λοιπόν το 1974 η κοινωνική ολοκλήρωση συνέχισε με αργούς ρυθμούς. Ο στόχος της εναρμόνισης βρήκε σκληρούς αντιπάλους τα νέα κράτη μέλη που έγιναν δεκτά το 1973 : Μεγάλη Βρετανία, Ιρλανδία και Δανία. Τα πολιτικά ήθη των τελευταίων διέφεραν από εκείνα των παλαιότερων κρατών μελών,

όπου κατά πλειοψηφία ανήκαν στο κορπορατιστικό μοντέλο. Έτσι, οποιαδήποτε θεσμική προσπάθεια της Κοινότητας με στόχο την εναρμόνιση, εκλαμβάνονταν ως προσπάθεια περιορισμού της εθνικής αυτονομίας στα ζητήματα κοινωνικής πολιτικής.

Η κατάρρευση του συστήματος Bretton-Woods, η πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1973 και η επόμενη του 1979, σηματοδότησαν το τέλος της «χρυσής εποχής» για την ευρωπαϊκή οικονομία. Σε ένα περιβάλλον κυμαινόμενων πλέον συναλλαγματικών ισοτιμιών και μιας ολοένα μεγαλύτερης ανόδου των αγορών κεφαλαίου που δεν ελέγχονταν από καμία μεγάλη κεντρική τράπεζα. Το αποτέλεσμα της πετρελαϊκής κρίσης του 1973 προκάλεσε την εκτίναξη του πληθωρισμού και της ανεργίας στις χώρες της Κοινότητας, εξαιτίας του τετραπλασιασμού μέσα σε λίγους μήνες της τιμής του αργού πετρελαίου και της εκτροπής της αγοραστικής δύναμης προς τις χώρες του OPEC, οι οποίες δε μπόρεσαν να διοχετεύσουν αμέσως το νέο πλούτο στην ολοένα και μεγαλύτερη ζήτηση για βιομηχανικά προϊόντα. Η δεκαετία του 1970 αποκάλυψε ένα νέο διεθνές οικονομικό περιβάλλον, συνταράσσοντας τη μεταπολεμική οικονομική σταθερότητα : Οι όροι του διεθνούς εμπορίου άλλαξαν, οι Ηνωμένες Πολιτείες απώλεσαν τον ηγεμονικό τους ρόλο, αναδείχθηκαν νέες οικονομικές δυνάμεις κυρίως στην Ασία, ενώ σημαντική ήταν η επίδραση των νέων τεχνολογιών. Οι χώρες της Κοινότητας που στήριζαν την οικονομία τους στο κεϋνσιανό μοντέλο το μόνο που μπορούσαν να κάνουν ήταν μέσω μιας γενναιόδωρης οικονομικής πολιτικής να αντιμετωπίσουν την ανεργία προκαλώντας εκτίναξη του πληθωρισμού ή να αποφύγουν τις πληθωριστικές πιέσεις μέσω μιας περιοριστικής οικονομικής πολιτικής με αποτέλεσμα την αύξηση των δεικτών της ανεργίας.

Παρά την οικονομική ανάκαμψη στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '80 τα υψηλά ποσοστά ανεργίας συνέχιζαν να ταλανίζουν τα περισσότερα κράτη μέλη. Όσα μάλιστα ανήκαν στην κατηγορία των κορπορατιστικών κρατών πρόνοιας, προσπάθησαν επί ματαίω να καταπολεμήσουν το πρόβλημα μειώνοντας την πραγματική ηλικία συνταξιοδότησης. Την ίδια εποχή η σοσιαλδημοκρατία έχανε έδαφος έναντι των νέων συντηρητικών κυβερνήσεων ενώ οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις, ο μεταφορντισμός και η διόγκωση του τομέα των υπηρεσιών, αποδυνάμωσαν το ρόλο των συνδικάτων. Η κεϋνσιανή οικονομική πολιτική έδωσε τη θέση της, σε μακροοικονομικούς σχεδιασμούς που στόχευαν στην οικονομική σταθερότητα. Από την άλλη μεριά, η πολιτική για την αγορά εργασίας επικεντρώθηκε στη ρύθμιση του μισθολογικού καθεστώτος (Hemerijck, Berghman, 2004, σ. 29-30).

1983-1994 : Νεοφιλελευθερισμός, ενιαία αγορά και απορρύθμιση.

Η ενδεκαετία 1983-1994 χαρακτηρίστηκε από τη διεθνοποίηση της οικονομίας και της ενοποίησης της αγοράς σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό τι στο παρελθόν. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη καθιέρωσε δύο βασικές αρχές του ευρωπαϊκού οικοδομήματος : Την αρχή της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Η Κοινότητα μπορούσε να αναλάβει δράση σε τομείς όπου η κρατική πρακτική δεν ήταν ικανοποιητική, επιτρέποντας έτσι μεγαλύτερα περιθώρια ευελιξίας στα κράτη μέλη. Οι τεχνικές λεπτομέρειες αναφορικά με την εναρμόνιση της κοινωνικής πολιτικής εγκαταλείφθηκαν σε αρμόδιες

επιτροπές, μέσα από ένα σύστημα οδηγιών, όπου η Κοινότητα δεν ήταν σε θέση να ελέγξει κατά ποσό αυτές εφαρμόζονταν.

Η είσοδος της Ελλάδας (1981), της Ισπανίας και της Πορτογαλίας (1986) ελήφθη ως μια προσπάθεια επιζήμια της ανταγωνιστικότητας προς όφελος των κοινωνικών δικαιωμάτων, με την ύπαρξη διαφορετικών πολιτικών παραδόσεων και άνισων επιπέδων κοινωνικής προστασίας. Τα περισσότερα ανεπτυγμένα κράτη εξέφρασαν ακόμη μια φορά, την ανησυχία τους απέναντι στο φαινόμενο του κοινωνικού ντάμπινγκ που ήταν δυνατό να εμφανιστεί. Οι φόβοι αυτοί διαψεύστηκαν καθώς το χαμηλό κόστος εργασίας ήταν το μοναδικό πλεονέκτημα των κρατών της Μεσογείου, διότι στην πραγματικότητα, υστερούσαν σε παραγωγικότητα, καινοτομία, κατάρτιση των εργαζομένων και εργασιακή ειρήνη, αναστέλλοντας την εισροή ξένων επενδύσεων.

Προς το τέλος λοιπόν της δεκαετίας του 1980, η καθιέρωση της εσωτερικής αγοράς, σήμαινε και την υποβολή των εθνικών κοινωνικών πολιτικών στον ελεύθερο ανταγωνισμό και οι προσπάθειες σύγκλισης των πολιτικών κοινωνικής προστασίας, περιορίστηκαν σε δύο Συστάσεις του Συμβουλίου το 1992. Δεν υπήρξε αντιπαράθεση αναφορικά με τη διαφορετική κοινωνική πολιτική που ακολουθούσε το κάθε κράτος πρόνοιας αλλά υπήρξε μεταξύ της Επιτροπής και του Ηνωμένου Βασιλείου, σχετικά με το θέμα της αναγκαιότητας περί θεσμικής ευελιξίας. Η Συνθήκη του Μάαστριχ εκτός από το Πρωτόκολλο Κοινωνικής Πολιτικής, θεμελίωσε και το ρόλο των κοινωνικών εταίρων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ως μία μορφή «οριζόντιας ευελιξίας». Δέκα χρόνια αργότερα με το Πρόγραμμα Εργασίας για τους Ευρωπαίους Κοινωνικούς Εταίρους 2003-2005, διατυπώθηκε η πρόθεση για μεγαλύτερη αυτονομία στη διαδικασία του κοινωνικού διαλόγου, πέρα από τα όρια της Κοινοτικής νομοθεσίας, ενώ με προτροπή της Επιτροπής, καθιερώθηκαν, σε τομεακό επίπεδο, 27 επιτροπές κοινωνικού διαλόγου (Hemerijck, Berghman, 2004, σ. 31-32).

1995-2003 : ONE και σύγκλιση των στόχων κοινωνικής πολιτικής.

Στα μέσα της δεκαετίας του '90 κι ενώ τα εμπόδια για την εναρμόνιση της κοινωνικής πολιτικής προέκυπταν από την προϋπόθεση της ομοφωνίας, την ίδια στιγμή παρατηρείται μια σημαντική στροφή υπέρ των διορθωτικών παρεμβάσεων στην αγορά. Η περίοδος λοιπόν, 1995-2003, είναι εκείνη της αμοιβαίας ανησυχίας και της θεσμικής διαφοροποίησης. Το ζήτημα ήταν κατά πόσο η Οικονομική και Νομισματική Ένωση θα μπορούσε να εξαναγκάσει τα κοινωνικά κράτη της Ευρώπης να υιοθετήσουν πολιτικές πλήρως υπαγόμενες στη λογική του Νεοφιλελευθερισμού, με αποτέλεσμα την εφαρμογή πολιτικών αποπληθωρισμού και με απώτερο σκοπό την ανταγωνιστικότητα. Η «θετική ολοκλήρωση» μέσα από τις διορθωτικές παρεμβάσεις, δε θα μπορούσε να συμβαδίζει με την «αρνητική ολοκλήρωση» της διεύρυνσης της αγοράς : Η άρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και το Πρωτόκολλο Κοινωνικής Πολιτικής, τα αμφίβολα αποτελέσματα του κοινωνικού διαλόγου και η αρχή της επικουρικότητας, συνηγορούν προς αυτό. Επιπλέον, η ελεύθερη διακίνηση αγαθών, κεφαλαίων και εργαζομένων εντός της εσωτερικής αγοράς, βοήθησε τους οικονομικούς παράγοντες να παρακάμψουν τους νομικούς περιορισμούς

και υπονομεύοντας έτσι τους φορολογικούς μηχανισμούς χρηματοδότησης των εθνικών κρατών πρόνοιας.

Η προσπάθεια υλοποίησης της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης από την 1^η Ιανουαρίου του 1999, αποτέλεσε μέρος της διαδικασίας για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, ενώ ο στόχος ήταν η βελτίωση της ευρωπαϊκής οικονομίας στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη. Με το ενιαίο νόμισμα θα μπορούσαν να αποτραπούν οι ανταγωνιστικές υποτιμήσεις των νομισμάτων των χωρών της ένωσης, ο οποίος και προκαλούσαν στρεβλώσεις ως προς τους όρους του ανταγωνισμού, ενώ το ευρώ θα ενίσχυε τη διαπραγματευτική της θέση έναντι των ΗΠΑ στον τομέα των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Την περίοδο εκείνη, η όξυνση του προβλήματος της ανεργίας εκ των πραγμάτων έθετε εμπόδια στην ενίσχυση των επιχειρήσεων. Ολόκληρος ο σχεδιασμός της μακροοικονομικής πολιτικής επέφερε αρνητικές συνέπειες στην ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, καθώς τα δημοσιονομικά ελλείμματα και τα χαμηλά ποσοστά αποταμίευσης οδήγησαν σε υψηλά επιτόκια και περιορισμό των διαθέσιμων πόρων και αυτά με τη σειρά τους, σε χαμηλό ποσοστό επενδύσεων. Με την ΟΝΕ η κοινοτική παρέμβαση κατευθύνθηκε προς τη ρύθμιση μισθών και τιμών. Ο χειρισμός της εργασίας, με αυτό τον τρόπο απέκτησε κεντρική σημασία στην άσκηση οικονομικής πολιτικής. Σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, κυρίως, η μείωση των μισθών αποτελεί το μοναδικό μέσο για την επανάκτηση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων (Σακελλαρόπουλος, 1993, σ. 17-18).

Σύμφωνα με την Επιτροπή, η αύξηση των επενδύσεων με ρυθμούς ταχύτερους της κατανάλωσης, θα επέτρεπε τη σταδιακή αύξηση των διαθέσιμων κεφαλαιουχικών αποθεμάτων και των παραγωγικών δυνατοτήτων, ώστε να επιτευχθεί αύξηση του δυνητικού αριθμού ανάπτυξης της οικονομίας και στη συνέχεια ο ρυθμός αυτός της ανάπτυξης να διατηρηθεί χωρίς περαιτέρω πληθωριστικές πιέσεις. Η βασική προϋπόθεση, όλων αυτών, οι επενδύσεις δηλαδή, θα προκύψουν εάν η αύξηση της παραγωγικότητας κατανομηθεί μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας ώστε η αύξηση των πραγματικών μισθών να είναι χαμηλότερη από εκείνη της παραγωγικότητας. Επιπλέον, η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων θα διευκόλυνε την αύξηση των επενδύσεων. Η Επιτροπή δηλαδή, προσπαθεί να συμβιβάσει δύο αντιτιθέμενους στόχους, όπως είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας διεθνώς και η αύξηση της απασχόλησης (Ρουμελιώτης, 1996, σ. 91-92).

Η δημιουργία της εσωτερικής αγοράς και της ΟΝΕ, βρήκε στην εξουσία τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα στην πλειοψηφία των κρατών μελών, εξαιτίας, θα μπορούσε να πει κανείς, της δυσaréσκειας των πολιτών απέναντι τις νεοφιλελεύθερες «συνταγές» της προηγούμενης δεκαετίας. Γρήγορα όμως, οι όροι περί οικονομικής ορθοδοξίας, εξανάγκασαν τις κεντροαριστερές κυβερνήσεις να υιοθετήσουν σκληρή πολιτική γραμμή. Τα κράτη πρόνοιας την περίοδο εκείνη, αντιμετώπιζαν σημαντικά προβλήματα λόγω της γήρανσης του πληθυσμού και της αλλαγής των οικογενειακών δομών. Συγκεκριμένα, τα κορπορατιστικά κράτη πρόνοιας είχαν να αντιμετωπίσουν το υψηλό κόστος εργασίας σε συνδυασμό με τη χαμηλή συμμετοχή των γυναικών και των γηραιότερων στην απασχόληση, με αποτέλεσμα τα εμπόδια στη μεγέθυνση της εργασίας στον ιδιωτικό τομέα και στην πρόωρη συνταξιοδότηση. Το επίπεδο και η διάρκεια των πληρωμών καθοριζόταν από την οικογενειακή κατάσταση και το «ιστορικό» του εργαζομένου στην απασχόληση. Οι πληρωμές αυτές

χρηματοδοτούνταν από τις εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών. Το αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν χαμηλή παραγωγικότητα, χαμηλοί μισθοί και υποαπασχόληση.

Όπως θα δούμε παρακάτω, τα φιλελεύθερα κράτη πρόνοιας, προχώρησαν σε μεταρρυθμίσεις στοχεύοντας στην οικονομική ανάπτυξη. Αποτέλεσμα, η δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας με χαμηλές αποδοχές, αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων, πολυδιάσπαση της αγοράς εργασίας, επιλεκτική πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση και ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα στις συντάξεις. Τέλος, οι υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και φύλαξης ήταν ανεπαρκείς με αποτέλεσμα, οι γυναίκες να καταφεύγουν στην ημιαπασχόληση.

Στη Σκανδιναβία, τα κράτη μέλη αντιμετώπιζαν δημοσιονομικά προβλήματα εξαιτίας της υψηλής κινητικότητας των κεφαλαίων, σε συνδυασμό με τις περικοπές στον προϋπολογισμό εξαιτίας του Συμφώνου Σταθερότητας και τις αντιδράσεις της αντιπολίτευσης αναφορικά με την υψηλή φορολογία. Και εδώ άρχισε να αναπτύσσεται ο ιδιωτικός τομέας των υπηρεσιών με χαμηλές αποδοχές, ενώ η εμμονή στο δόγμα για μισθολογική ισότητα μαζί με τη δημοσιονομική πειθαρχία προκάλεσαν αύξηση των δεικτών ανεργίας.

Τέλος, στα κράτη της Νότιας Ευρώπης, την εποχή εκείνη έλαβε χώρα ένας αυστηρός προγραμματισμός στην αγορά εργασίας, εξαιτίας του κοινωνικού αποκλεισμού, ιδιαίτερα προς τους νέους και τις γυναίκες. Οι τελευταίες, αντιμετώπιζαν και ακόμα αντιμετωπίζουν ιδιαίτερη δυσκολία στο να συνδυάσουν τις εργασιακές με τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις, πράγμα που αντικατροπτίζεται στους χαμηλούς δείκτες γεννήσεων και στο βαρύ δημοσιονομικό φορτίο εξαιτίας των συντάξεων. Στα κράτη μέλη της Μεσογείου ακόμη και σήμερα το επικρατέστερο μοντέλο οικογένειας είναι αυτό του άντρα «κουβαλητή» (Hemerijck, 2002, σ. 171-175).

Η «αποβιομηχάνιση», η αύξηση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών και οι δημοσιονομικοί περιορισμοί εξαιτίας της ΟΝΕ, δυσκολεύουν την επίτευξη υψηλών δεικτών απασχόλησης, την εξάλειψη των μισθολογικών ανισοτήτων και τη δημοσιονομική πειθαρχία. Για πολλούς αναλυτές, η Οικονομική και Νομισματική Ένωση αποτέλεσε τον «Δούρειο Ίππο» για τη στροφή στη νεοφιλελεύθερη πολιτική. Εξαιτίας, του περιοριστικού της χαρακτήρα, είναι δυνατό να εμποδίσει την ανάπτυξη, να προκαλέσει αύξηση της ανεργίας και να δημιουργήσει προβλήματα στη χρηματοδότηση του κοινωνικού κράτους. Επιπλέον, το ενιαίο επιτόκιο είναι δυνατόν να επιδράσει διαφορετικά στα κράτη μέλη, με αποκλίνουσες πληθωριστικές και αντιπληθωριστικές πιέσεις. Καθώς η Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα ανταποκρίνεται με βάση το μέσο όρο, τα μέτρα που προκύπτουν μπορεί να είναι είτε πολύ χαλαρά, είτε πολύ σκληρά απέναντι στο εκάστοτε κράτος μέλος. Κατά τον ίδιο τρόπο, υποβαθμίζονται οι δυνατότητες ανάπτυξης, εξαιτίας ενός φαύλου κύκλου, με αντιπληθωριστικές πολιτικές και ανταγωνισμό για τη συγκράτηση των μισθών. Σχεδόν σε όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης, η σύγκλιση περιορίστηκε σε ζητήματα πληθωρισμού, δημοσίων ελλειμμάτων και δεικτών του δημοσίου χρέους. Δημιουργήθηκε ένα πιο σταθερό οικονομικό περιβάλλον μαζί με έναν καλύτερα συγχρονισμένο επιχειρηματικό κύκλο. Παράλληλα, η μεταρρύθμιση της κοινωνικής πολιτικής τέθηκε ψηλά στην ατζέντα ώστε να ελαφρυνθεί το βαρύ δημοσιονομικό φορτίο και να μην αυξηθεί περαιτέρω το κόστος των μισθών, στα πλαίσια ενός διεθνούς περιβάλλοντος κίνησης κεφαλαίων. Τα κριτήρια που τέθηκαν από τη

Συνθήκη του Μάαστριχ βοήθησαν ώστε να ξεπεραστούν οι πολιτικές αντιστάσεις απέναντι σε αντιδημοφιλείς μεταρρυθμίσεις. Παρόλα αυτά και σε αντίθεση με όσα συνέβαιναν την προηγούμενη δεκαετία, παρατηρείται μια σχετική σύγκλιση ως προς τις φιλοδοξίες και τους στόχους για την απασχόληση και την κοινωνική πολιτική. Όλα τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί υπέρ της αύξησης της απασχόλησης, της κοινωνικής ενσωμάτωσης, της επένδυσης στον ανθρώπινο παράγοντα και υπέρ της καινοτομίας με μία οικονομία βασιζόμενη στη γνώση. Συνθήκη –τομή, η Συνθήκη του Άμστερνταμ και το κεφάλαιο για την απασχόληση (Hemerijck, 2002, σ. 191-193)

Συμπεραίνοντας, λοιπόν, την περίοδο 1960-1973 υπήρξε κάποια σύγκλιση των εισοδημάτων ενώ μεταξύ 1974-86, σε μια περίοδο με χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης υπήρξε μικρότερη σύγκλιση. Οι όποιες ανισότητες υπήρχαν μεταξύ των κρατών μελών την περίοδο 1958-1972 φάνηκε ότι αμβλύνονται εξαιτίας των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης στις πιο φτωχές χώρες και τη μείωση της εσωτερικής μετανάστευσης από τις αγροτικές περιοχές στα αστικά κέντρα. Οι περισσότερες ανισότητες στα κράτη μέλη δεν αφορούσαν τόσο το κατά κεφαλήν εισόδημα όσο τους δείκτες της ανεργίας όπου στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '80 οι ανισότητες αυτές οξυνθήκαν. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 υπήρξε μια οπισθοχώρηση από τον κεϋνσιανισμό όπως αναπτύχθηκε μεταπολεμικά και από τις κυβερνητικές δεσμεύσεις υπέρ της πλήρους απασχόλησης. Προτεραιότητα πλέον δίνεται στις δυνάμεις της αγοράς και στην οικονομική απορύθμιση, στις αντιπληθωριστικές πολιτικές έναντι αυτών κατά της ανεργίας, η οποία μοιάζει να είναι εάν παγιωμένο σύμπτωμα των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Ο οικονομικός Νεοφιλελευθερισμός της εποχής Θάτσερ, μοιάζει εξίσου παγιωμένος.

Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, η διεθνής αγορά άλλαξε σε δύο σημεία. Πρώτον, όπως αναφέρθηκε, εξαιτίας του ανταγωνισμού από τις αναπτυσσόμενες βιομηχανικά χώρες, με χαμηλό κόστος παραγωγής, τα κράτη της Ευρώπης για να ανταπεξέλθουν στον ανταγωνισμό, είτε αυτοματοποίησαν την παραγωγή τους, είτε εξειδίκευσαν τα προϊόντα τους με τη χρήση καινοτόμων τεχνικών. Ως αποτέλεσμα το κόστος εργασίας δε μειώθηκε, η ζήτηση για εργαζόμενους με περισσότερα προσόντα αυξήθηκε με τους ανειδίκευτους εργαζόμενους να βρίσκονται συχνά εκτός αγοράς εργασίας. Δεύτερον, ο ανταγωνισμός μεταξύ των ανεπτυγμένων βιομηχανικά χωρών έγινε ακόμη πιο έντονος, συμβάλλοντας έτσι στην ολοένα και μεγαλύτερη αστάθεια των αγορών. Οι τρόποι για να εξασφαλιστεί η απασχόληση στους τομείς εκείνους που ήταν εκτεθειμένοι στο διεθνή ανταγωνισμό, περιορίζονταν στην εφαρμογή περισσότερων καινοτομιών και στη μείωση του κόστους παραγωγής όπως και στη προσαρμοστικότητα των νέων επιχειρήσεων. Στην πράξη όμως, οι θέσεις εργασίας στους συγκεκριμένους κλάδους της οικονομίας, παρουσίασαν μείωση, σε όλες σχεδόν τις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες από τα τέλη της δεκαετίας 1970. Στα πλαίσια μιας παγκοσμιοποιημένης αγοράς, οι επιχειρήσεις που επέζησαν ήταν εκείνες που επωφελήθηκαν από το διεθνή ανταγωνισμό και που ήταν διαθέσιμες να περικόψουν θέσεις εργασίας. Οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας, η θεσμοθέτηση του ελάχιστου εισοδήματος, τα επιδόματα ανεργίας, οι φορολογικές ρυθμίσεις που αυξάνουν το μη μισθολογικό κόστος εργασίας, όλα αυτά είναι δυνατό περισσότερο σήμερα παρά ποτέ άλλοτε να προκαλέσουν απώλεια θέσεων εργασίας (Scharpf, 2002, σ.72-73).

Οι δομικές αλλαγές στην ευρωπαϊκή κοινωνία και την αγορά εργασίας.

Πέρα όμως από τις μεταβολές της διεθνούς οικονομίας, συντελέστηκαν και άλλες εξίσου σημαντικές στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών κοινωνιών και συνδέθηκαν με τη μαζική είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας, την αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων ευρωπαίων και τις μεταβολές στην αγορά εργασίας. Οι τελευταίες προήλθαν σε μεγάλο βαθμό από τη ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη που έδωσε τέλος στην ανειδίκευτη χειρωνακτική εργασία και προκάλεσε την αύξηση του διεθνούς ανταγωνισμού με αποτέλεσμα χώρες με χαμηλό κόστος εργασίας να προσελκύουν ξένες επενδύσεις. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να περιορίσουν τις δημόσιες δαπάνες, ακολουθώντας το παράδειγμα των ιδιωτικοποιήσεων των δημοσίων επιχειρήσεων και όχι μόνο. Για τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, το παράδειγμα προς μίμηση είναι η πολιτική πρακτική της Μεγάλης Βρετανίας για την ιδιωτική ασφάλιση. Φαίνεται λοιπόν ότι οι σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις της δεκαετίας του '70 προσπάθησαν να υιοθετήσουν αυστηρή δημοσιονομική πολιτική κάτι που σήμερα έχει χαρακτηριστεί ως «θατσερισμός με ανθρώπινο πρόσωπο». Η συγκεκριμένη πολιτική επιλογή δεν απέδωσε καθώς η δημοτικότητα των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων σημείωσε πτωτική πορεία σε συνάρτηση με τη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους εκείνη την εποχή. Στη Σουηδία η 44 ετών κυβέρνηση των σοσιαλδημοκρατών χάνει τις εκλογές του 1976. Ακόμη και σήμερα η σοσιαλδημοκρατία βρίσκεται σε «κρίση ταυτότητας» κάτι που θα δούμε παρακάτω (Ferreira, Rhodes, 2002, σ.278-279).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα συνδικάτα αποτέλεσαν έναν από τους κύριους φορείς διαμόρφωσης του κοινωνικού κράτους. Οι αλλαγές που συντελούνται στα πλαίσια του τελευταίου συμπίπτουν με τις αλλαγές στη δομή των εργατικών συνδικάτων. Αυτά, εδώ και δώδεκα χρόνια παρουσιάζουν μείωση των μελών τους. Ενώ σήμερα η κίνηση των κεφαλαίων είναι μεγάλη, εξαιτίας των διεθνών κανόνων και της τεχνολογικής προόδου, η εργατική δύναμη, αντιθέτως, παραμένει εντός των συνόρων μιας χώρας. Η νομοθεσία για τη μετανάστευση έχει κι εκείνη μειώσει την εργατική κινητικότητα. Έτσι λοιπόν, οι συνθήκες εμποδίζουν τα συνδικάτα στο να ανταποκριθούν στον παραδοσιακό τους ρόλο και να προστατεύσουν τους μισθούς και να βελτιώσουν τις συνθήκες εργασίας των μελών τους. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι, όσο αυξάνεται η δύναμη του κεφαλαίου, τόσο αποδυναμώνονται οι δυνάμεις εντός μιας χώρας που στηρίζουν το κοινωνικό κράτος. Για παράδειγμα, οι οργανισμοί του κεφαλαίου στη Μεγάλη Βρετανία συνέβαλαν στα τέλη της δεκαετίας του '80 στην αναδιοργάνωση των συντάξεων, με την αναβάθμιση του ρόλου των ιδιωτικών παροχών έναντι των κρατικών.

Η αποβιομηχάνιση συνοδεύτηκε και από άλλες αλλαγές στις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Σημαντικός παράγοντας που σηματοδότησε το τέλος της «Χρυσής Εποχής» υπήρξε η μείωση της παραγωγικότητας, η οποία προήλθε από την επέκταση του τομέα των υπηρεσιών σε βάρος εκείνου της μεταποίησης, όπου τα ποσοστά των εργαζομένων που απασχολούνταν σε αυτόν όπως ήταν φυσικό άρχισαν να μειώνονται όπως επίσης και οι πιθανότητες για περαιτέρω αύξηση της παραγωγικότητας συμπαρασύροντας του δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης. Κατά τον ίδιο

τρόπο οι δείκτες των πραγματικών μισθών σταμάτησαν την ανοδική τους πορεία ενώ παράλληλα οι φόροι αυξάνονταν για να καλυφθεί η ολοένα και μεγαλύτερη ζήτηση για κοινωνική δαπάνες.

Για να αντιμετωπίσουν την αναπτυξιακή στασιμότητα, τα σοσιαλδημοκρατικά κράτη πρόνοιας επέλεξαν να αυξήσουν την απασχόληση μέσω των θέσεων απασχόλησης στον δημόσιο τομέα, χωρίς να διευρύνουν τις μισθολογικές ανισότητες. Αποτέλεσμα η παρεχόμενη ποιότητα των υπηρεσιών εκπαίδευσης, φροντίδας ηλικιωμένων και παιδιών να μην είναι ικανοποιητική. Από την άλλη τα κορπορατιστικά κράτη πρόνοιας, ακόμη και σήμερα, αντιμετωπίζουν το πρόβλημα των χαμηλών ποσοστών απασχόλησης με την ολοένα και μεγαλύτερη ανάγκη για εισφορές. Η απασχόληση στον δημόσιο τομέα είναι περιορισμένη, ενώ η ρύθμιση της αγοράς εργασίας σε συνδυασμό με την υψηλή φορολογία εμποδίζουν την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα. Τέλος στα φιλελεύθερα κράτη πρόνοιας, παρατηρείται η διεύρυνση των χαμηλόμισθων θέσεων εργασίας του ιδιωτικού τομέα με αποτέλεσμα την αύξηση της φτώχειας και των ανισοτήτων και ιδιαίτερα όσον αφορά τα μέτρα για την ανάπτυξη του ανθρωπίνου δυναμικού.

Οι δείκτες παραγωγικότητας των μεγαλύτερων κρατών της Ένωσης (Γαλλία, Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία, Ιταλία), από το 1973 έως την επόμενη δεκαετία είχαν πέσει από το 2,7 - 4,6 % στο 1,1 - 2,7 % και από το 1989 έως το 1995 στο 0,4 - 2,6% ενώ από το 1996-2002 βρέθηκαν στο 1,4 και 2,6%. Οι εισοδηματικές και κοινωνικές ανισότητες, η αδυναμία μαζικοποίησης της εργατικής τάξης σε σχέση με το παρελθόν, οι νέες προκλήσεις, έχουν διαβρώσει την έννοιας όπως αλληλεγγύη και κοινωνικό κράτος. (Scharpf, 2001, σ. 125-127).

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980 η διεθνοποίηση των αγορών κεφαλαίου, υπηρεσιών και προϊόντων είχε φτάσει σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε προχωρήσει στην απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών, με αποτέλεσμα τα κάθε κράτος μέλος ν' απορρυθμίσει την αγορά στο εσωτερικό του. Έτσι λοιπόν, η κίνηση των κεφαλαίων είχε αποκτήσει διεθνή χαρακτήρα και το ελάχιστο πλέον ποσοστό απόδοσης που ανέμεναν οι επενδυτές δεν καθοριζόταν από το ύψος των επιτοκίων που έθετε μια εθνική τράπεζα αλλά από την ελκυστικότητα των ευκαιριών για επενδύσεις, πραγματικές ή κερδοσκοπικές. Η διεθνοποίηση των αγορών επιπλέον μείωσε την αποτελεσματικότητα, αύξησε το δημοσιονομικό κόστος που προερχόταν από τις πολιτικές της πλήρους απασχόλησης, ενώ οι δυνατότητες εξόδου επενδυτών, φορολογουμένων και καταναλωτών περιόρισαν την ικανότητα ρύθμισης της παραγωγής και τη φορολόγηση, σε εθνικό επίπεδο, επί των κερδών.

Η πίεση από τις επιπτώσεις της διεθνοποιημένης οικονομίας κατευθύνθηκε προς τους εξαγωγίμους κλάδους του εμπορίου, στις προστατευόμενες θυγατρικές επιχειρήσεις που τροφοδοτούσαν τις διεθνώς εκτεθειμένες επιχειρήσεις με τοπικά προϊόντα και υπηρεσίες και στους κλάδους έντασης κεφαλαίου όπου οι υπηρεσίες τους παράγονταν και καταναλώνονταν σε εθνικό επίπεδο. Κάθε θέση εργασίας, θα έπρεπε από εδώ και στο εξής να καλύπτει το κόστος παραγωγής καθώς και μέρος του συντελεστή απόδοσης κεφαλαίου στις ενιαίες διεθνώς τιμές. Πλέον, οι κοινωνικές ρυθμίσεις στη βάση της αλληλεγγύης, εάν προκαλούσαν την αύξηση του κόστους παραγωγής τότε πιθανότητα συνδέονταν με την απώλεια θέσεων εργασίας. (Scharpf, 2001, σ. 128-130).

Παρόλα αυτά, η σημαντικότερη παράμετρος που επηρεάζει σήμερα την κοινωνική πολιτική των εθνικών κρατών και κατά συνέπεια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, είναι η γήρανση του πληθυσμού. Τα αποτελέσματα είναι σήμερα ορατά στην πολιτική για τις συντάξεις, οι οποίες καλύπτουν το 40% των δαπανών για την κοινωνική προστασία στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με το δημοσιονομικό βάρος να πέφτει κυρίως στους εργαζομένους. Κατά τον ίδιο τρόπο τα ποσοστά υπέρ των συστημάτων υγείας των 15 αυξήθηκαν από 72,2% το 1960 σε 97,4 % το 1995. Συντάξεις και προστασία της υγείας αποτελούσαν τις βασικές δεσμεύσεις και εγγυήσεις των κρατών, οι οποίες σήμερα βρίσκονται υπό διακύβευση, σε συνδυασμό με την αδυναμία χάραξης μιας αυτόνομης δημοσιονομικής πολιτικής εξαιτίας του εξωτερικού δανεισμού και των κριτηρίων της Ένωσης. Να σημειωθεί ότι σε όλες τις ηλικίες το ποσοστό της θνησιμότητας έχει μειωθεί ενώ το αντίστοιχο των γεννήσεων πέφτει διαρκώς.

Η μεταβολή των οικογενειακών δομών τις τελευταίες τρεις δεκαετίες συντέλεσε και αυτή στο τέλος του κοινωνικού κράτους έτσι όπως το ξέραμε μέχρι σήμερα. Ραγδαία αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, πτώση των δεικτών γεννήσεως, αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών. Απουσιάζει πλέον το πρότυπο του άντρα «κουβαλητή» και της συζύγου νοικοκυράς που φρόντιζε τα μικρότερα και τα γηραιότερα μέλη της οικογένειας. Η κοινωνική πρόνοιας πότε στο παρελθόν δεν είχε στηριχθεί στο δίπολο κράτος-αγορά αλλά αντίθετα στην τριπλή διάσταση κράτους – αγοράς - οικογένειας. Η είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας, τους προσέδωσε οικονομική ανεξαρτησία, αίροντας παράλληλα απαιτήσεις για νέες κοινωνικές δαπάνες, όπως τα επιδόματα μητρότητας ή για την φροντίδα των παιδιών. Η αύξηση των υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας, θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αύξηση της απασχόλησης των γυναικών στις συγκεκριμένες υπηρεσίες κάτι που με τη σειρά του θα μπορούσε να οδηγήσει στη ζήτηση περισσότερων δαπανών για την κοινωνική φροντίδα όπως είδαμε στη Σκανδιναβία. Η αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών συνδέεται με την αύξηση των διαζυγίων ενώ στο σύνολο των περιπτώσεων οι γυναίκες που συντηρούν μόνες τους μια οικογένεια έχουν συνήθως χαμηλό εισόδημα και είναι πιο επιρρεπείς στη φτώχεια (Pierson, 2001, σ. 94-96).

Το νέο περιβάλλον

Η «σύγκλιση» στο παρελθόν στηρίχθηκε στην ανάπτυξη της βιομηχανίας, της μικτής οικονομίας και της κρατικής παρέμβασης. Η έννοια της σύγκλισης, σήμερα και ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1980 έχει αλλάξει νόημα. Δεν επιδιώκεται η σύγκλιση προς τα πάνω με τη διεύρυνση του κοινωνικού κράτους πρόνοιας, αλλά η σύγκλιση προς τα κάτω. Κυριαρχεί η λογική της παγκοσμιοποίησης και όχι της εκβιομηχάνισης, με τα εθνικά κράτη να προσαρμόζονται αναγκαστικά στους κανόνες της ελεύθερης αγοράς. Το κοινωνικό κράτος συρρικνώνεται έναντι της αγοράς, οι κυβερνήσεις περικόπτουν τις κοινωνικές δαπάνες, ενώ οι πολίτες με τη σειρά τους είναι απρόθυμοι να χρηματοδοτήσουν τις δαπάνες αυτές μέσω της φορολογίας και άλλων εισφορών.

Οι αιτίες για την αντιστροφή της κατάστασης τις τελευταίες δεκαετίες μπορεί να συνοψιστεί ακολούθως : Από τα μέσα της δεκαετίας του '70 οι

ρυθμοί ανάπτυξης ακολούθησαν βραδείς ρυθμούς στο σύνολο των ευρωπαϊκών κρατών, η αγορά εργασίας άλλαξε με την πλήρη απασχόληση να μην αποτελεί πλέον πανάκεια, αντιθέτως αναπτύχθηκαν νέες ευέλικτες μορφές εργασίας, όπως η μερική απασχόληση και η ορισμένου χρόνου εργασία ενώ ο τομέας των υπηρεσιών κάλυπτε όλο και μεγαλύτερο κομμάτι της οικονομικής δραστηριότητας. Οι Συνθήκες του Μάαστριχ και του Άμστερνταμ ανέδειξαν την προτεραιότητα των αντιπληθωριστικών πολιτικών έναντι της πλήρους απασχόλησης, τη στιγμή που η αύξηση της ανεργίας οδηγούσε σε αύξηση των κοινωνικών δαπανών και τη μείωση του εισοδήματος εξαιτίας των φόρων. Ενώ οι πολίτες της Ένωσης θεωρούν αναγκαίο ένα λειτουργικό κράτος πρόνοιας υποστηρίζοντας τις κοινωνικές δαπάνες, οι πολιτικές και οικονομικές ελίτ από την άλλη, βλέπουν τις κυβερνητικές τους πρακτικές να περιορίζονται προς όφελος της εύρυθμης λειτουργίας των αγορών και τον έλεγχο του πληθωρισμού. Το κενό μεταξύ της αναγκαιότητας για κοινωνικές παροχές και της πραγματικής υποχώρησης του κοινωνικού κράτους, καλείται να καλύψει η ιδιωτική πρωτοβουλία.

Για τους Bonoli, George, Taylor-Gooby, το παράδειγμα των ιδιωτικοποιήσεων εξηγεί το πως οι αλλαγές στο κοινωνικό τοπίο αποτελούν το αντίθετο της διαδικασίας της «αποεμπορευματοποίησης», με την εξάρτηση των πολιτών από την αγορά αυξάνεται να αυξάνεται. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στο καθεστώς των επιδομάτων ανεργίας και ο επανακαθορισμός των παροχών προς όφελος όσων θέλουν να προσφέρουν ανταποδοτική εργασία μέσω των προγραμμάτων κατάρτισης κλπ, καταδεικνύουν τη στροφή προς την «επανα-εμπορευματοποίηση». Η ιδιωτική ασφάλιση των εργαζομένων η οποία αποτελεί και τη βασικότερη συνέπεια της μεταρρύθμισης των συνταξιοδοτικών συστημάτων, αυξάνει την ανασφάλεια καθώς πρόσβαση σε αυτή έχουν όσοι διαθέτουν επαρκές εισόδημα. Εδώ λοιπόν γίνεται φανερό πως το άτομο εξαρτάται από την αγορά ώστε να αποσπάσει τα μέσα (εισόδημα) για να εξασφαλίσει σύνταξη και περίθαλψη. Επιπλέον, είναι εκτεθειμένο σε κινδύνους, όπως αυτοί προκύπτουν από τις επιδόσεις στην αγορά των ιδιωτικών συνταξιοδοτικών ταμείων. Έτσι το ποσό που επρόκειτο να καταβληθεί ενδέχεται να εξαρτάται από ευμετάβλητους παράγοντες όπως είναι η οικονομική ανάπτυξη. Η ισορροπία μεταξύ κράτους και αγοράς, μετατίθεται υπέρ της αγοράς. (Bonoli, George, Taylor-Gooby, 2000, σ. 48-49).

Η ευρωπαϊκή, οικονομική ενοποίηση έφερε στην επικαιρότητα το ζήτημα της σύγκλισης της κοινωνικής πολιτικής των κρατών μελών. Η ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς και η κατάργηση των περιορισμών, σήμαινε ως ένα βαθμό την εναρμόνιση των κοινωνικών πολιτικών, καθώς οι διαφοροποιήσεις σε συντάξεις, κατάρτιση, εκπαίδευση, ελεύθερη μετακίνηση αγαθών και προσώπων θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να παρεμβαίνει, με σκοπό την εναρμόνιση προς τα πάνω των εθνικών κοινωνικών πολιτικών. Οι πολίτες της θα μπορούσαν να απολαμβάνουν ισότιμα τα πλεονεκτήματα που θα προέκυπταν από την ελεύθερη αγορά ως αποτέλεσμα των πολιτικών υπέρ της απασχόλησης, των ανέργων και των υποαπασχολούμενων, της εκπαίδευσης, της ιατρικής περίθαλψης και της κοινωνικής προστασίας. Παρόλα αυτά η έλευση της δεκαετίας του 1980 συνοδεύτηκε από έντονο σκεπτικισμό απέναντι στο εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω (Kleinman, 2002, σ. 90).

Από τη μια ο ρόλος της διεθνούς συνεργασίας αναβαθμίστηκε ιδιαίτερα με την ενδυνάμωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη δημιουργία της Ενιαίας Αγοράς, από την άλλη όμως, αυτό σήμαινε για παράδειγμα ότι η μισθολογική πολιτική, θα ρυθμιζόταν από εδώ και πέρα με βάση τα διεθνή δεδομένα και όχι αυτά που ίσχυαν στο εσωτερικό της κάθε χώρας. Οι πολιτικές απασχόλησης και ανάπτυξης έδωσαν τη θέση τους στις νεοφιλελεύθερες και αντιπληθωριστικές πολιτικές, ο οικονομικός παρεμβατισμός, αντικαταστάθηκε από τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για χαμηλό πληθωρισμό, χαμηλό δημόσιο χρέος και χαμηλά δημοσιονομικά ελλείμματα. Παγκοσμιοποίηση, μεταβολές στην αγορά εργασίας, γήρανση πληθυσμού και οικονομική λιτότητα αποτελούν τις νέες προκλήσεις στις οποίες η απάντηση αναζητείται στην κινητικότητα του εργατικού δυναμικού, στις στοχευόμενες παρεμβάσεις για τη στήριξη των μισθών και στις ιδιωτικοποιήσεις. «Ευελιξία», είναι ο νέος όρος της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής (Taylor-Gooby, 2005, σ. 14).

Τα περισσότερα κράτη και σύμφωνα με τη γραμμή της Κοινότητας ακολούθησαν μια ενεργητική πολιτική στον τομέα της απασχόλησης μακριά από «παθητικές» πρακτικές αποζημιώσεων. Κατ' αυτό τον τρόπο, τα επιδόματα ανεργίας μειώθηκαν, ενισχύθηκαν τα κίνητρα για εργασία, τέθηκαν αυστηρότερα κριτήρια αναφορικά με τους δικαιούχους των παροχών ενώ υπήρξαν πρωτοβουλίες συνδυασμού των επιδομάτων ανεργίας με παροχές στα πλαίσια της εργασίας. Ομοίως για να μειωθούν οι κρατικές δαπάνες, περικοπές έγιναν κι στα επιδόματα ασθένειας και αναπηρίας. Η Δανία αποτελεί το χαρακτηριστικότερο και ίσως το πιο επιτυχημένο παράδειγμα : Τα επιδόματα ανεργίας ενώ παραμένουν ως έχουν, οι περιορισμοί τέθηκαν σύμφωνα με τη διάρκεια και την επιλεξιμότητα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χαρακτήρισε ως «βέλτιστη πρακτική» το εγχείρημα των Δανών, το οποίο θα μπορούσαν να ακολουθήσουν τα υπόλοιπα κράτη μέλη. Το παράδοξο είναι, σύμφωνα με τους, Bonoli, George, Taylor-Gooby, σε ορισμένες περιπτώσεις το κράτος πρόνοιας επεκτείνεται, ως αποτέλεσμα των νέων αναγκών που έχουν προκύψει. Παράδειγμα, τα προγράμματα κοινωνικής φροντίδας για τους ηλικιωμένους και τις εργαζόμενες μητέρες, ακόμα και οι «ενεργείς» πολιτικές που περιγράψαμε παραπάνω, που προϋποθέτουν την κρατική παρέμβαση για τη διαχείριση του φαινομένου της ανεργίας και σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα οι επεμβάσεις αυτές έχουν θετικό αποτέλεσμα και τείνουν να αυξάνονται στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

Καταρρίπτουν, θα μπορούσε να επί κανείς την επιχειρηματολογία των νεοφιλελεύθερων σύμφωνα με την οποία το κοινωνικό κράτος δε μπορεί να επεκταθεί και η κοινωνική πολιτική γενικότερα δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική πρόοδο. Συνοψίζοντας, λοιπόν, υποστηρίζουν ότι ορισμένες δημόσιες δαπάνες υπέρ της εκπαίδευσης, για παράδειγμα, μπορούν να βελτιώσουν την ποιότητα της εργασίας, την παραγωγή και την οικονομική ανάπτυξη. Τα προγράμματα κατάρτισης επίσης και άλλες ενεργείες πολιτικές για την απασχόληση, μπορούν να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, τα επιδόματα κοινωνικής προστασίας αυξάνουν την κατανάλωση και μειώνουν τις πιθανότητες οικονομικής ύφεσης, ενθαρρύνουν τους εργαζομένους να αποδεχτούν τις μεταβολές στη βιομηχανία στα πλαίσια της βιομηχανικής ειρήνης έτσι ώστε να αποφευχθούν οι αρνητικές συνέπειες για την οικονομική πρόοδο και συνέχεια. Οι αλλαγές στη δομή της παραδοσιακής οικογένειας, επίσης, καθιστούν αναγκαία την εύκολη πρόσβαση όλων των γονέων στην εργασία.

Γενικότερα όμως, η εξασφάλιση ενός επαρκούς επιπέδου κοινωνικής προστασίας και φροντίδας, σε όλες τις πληθυσμιακές ομάδες εξασφαλίζει συνθήκες κοινωνικής σταθερότητας ιδιαίτερα εάν συνδυαστεί με μέτρα που προωθούν την πλήρη απασχόληση. (Bonoli, George, Taylor-Gooby, 2000, σ. 154-155).

Κατά τον ίδιο τρόπο υποστηρίζεται ότι και οι επιχειρήσεις που εκτίθενται σε κινδύνους επιδιώκουν κατά κάποιο τρόπο ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλισης όπου οι κίνδυνοι αυτοί και το κόστος θα μοιράζεται, με αποτέλεσμα καθολικότητα αναφορικά με τα επιδόματα ανεργίας και τις αποζημιώσεις για τα ατυχήματα στο χώρο εργασίας. Όταν κάνουμε λόγο για «καθολικότητα» συνήθως το μυαλό μας πηγαίνει στις σοσιαλδημοκρατικές δυνάμεις. Επιπλέον, η κοινωνική προστασία θα μπορούσε να δώσει ώθηση στην απόκτηση περισσότερων δεξιοτήτων από τους εργαζόμενους, εκεί που η αγορά αποτυγχάνει, αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Χωρίς τη στοιχειώδη κοινωνική προστασία οι εργαζόμενοι θα απέφευγαν να επενδύσουν στην βελτίωση των προσόντων και δεξιοτήτων τους καθώς οι αναμενόμενοι κλυδωνισμοί στην οικονομία, ως αποτέλεσμα ύφεσης ή τεχνολογικής αλλαγής, δε θα τους επέφεραν καμία απόδοση (Iversen, 2005, σ. 8).

Ο Κοντιάδης κάνει αναφορά στην «κοινωνία της διακινδύνευσης», όπου οι νέοι κίνδυνοι θίγουν το σύνολο των πολιτών και όχι συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, όπως συνέβαινε στο παρελθόν. Εξαιτίας του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης και τις κοινωνικό-οικονομικές ανασφάλειες της μεταβιομηχανικής εποχής, το κράτος μετατρέπεται σε «κράτος διαχείρισης κινδύνων και κρίσεων», με τους πολίτες να αδυνατούν να καταλογίσουν ευθύνες στα συλλογικά θεσμικά όργανα, οπότε και αμφισβητείται η ικανότητα του κράτους να εγγυηθεί τους όρους ασφάλειας και την τήρηση της νομιμότητας, κάτι που οδηγεί σε ευρύτερη δυσπιστία απέναντι στην πολιτική. Έτσι, γίνονται ολοένα και πιο έκδηλες οι υπαναχωρήσεις σε θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα, με αντάλλαγμα την ασφάλεια του πολίτη.

Σύμφωνα με τον ίδιο το συγγραφέα το «κράτος πρόληψης» είναι οι απάντηση στις ανασφάλειες της κοινωνίας της διακινδύνευσης. Αντιδιαστέλλεται στο παραδοσιακό κοινωνικό κράτος που στοχεύει στην αναδιανομή του εισοδήματος και την κοινωνική συνοχή, καθώς το κράτος πρόληψης φροντίζει για την αποτροπή μελλοντικών διακινδυνεύσεων, χωρίς να επικεντρώνεται στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων κινδύνων αλλά στην πρόληψη κινδύνων που ενδεχομένως να παρουσιαστούν στο μέλλον. Ενώ απευθύνεται σε όλους τους πολίτες ασκεί την παρεμβατική ιδιότητα υπέρ ορισμένων μόνο ατόμων αναλόγως της ιδιότητας αυτών (πχ. προστασία καταναλωτών). Ο Κοντιάδης συμπληρώνει ότι ούτε το παραδοσιακό κοινωνικό κράτος αλλά ούτε και το κράτος πρόληψης δε συμβαδίζουν με το νεοφιλελεύθερο μοντέλο πολιτικής, διότι αναπτύσσουν εκτεταμένες παρεμβάσεις μέσω καλά σχεδιασμένων δημοσίων πολιτικών, ενώ οι αρχές στις οποίες στηρίζονται είναι αυτές της ισότητας και της δίκαιης διανομής των αγαθών.

Το κράτος πρόληψης είναι συνυφασμένο με το ενεργητικό κράτος. Αυστηρότερες προϋποθέσεις πρόσβασης στις παροχές κοινωνικής προστασίας, εξαιτίας των αλλαγών στη δομή της εργασίας, με βάση την αρχή της επιλεκτικότητας. Η κοινωνική προστασία πλέον δεν είναι καθολική και ομοιόμορφη αλλά προορίζεται στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, με αποτέλεσμα πολλές φορές η ιδιωτικοποίηση αυτής και σπάει

τους δεσμούς της κοινωνικής αλληλεγγύης. Πλέον, οι χρηματικές παροχές δε συνδέονται με συγκεκριμένο ηλικιακό όριο, περιθωριοποιώντας κατ' αυτό τον τρόπο, ομάδες πολιτών, οδηγώντας πολλούς από αυτούς στην αδήλωτη εργασία. Η δια βίου κατάρτιση και εκπαίδευση αποκτά κεντρική σημασία ενώ η κατανομή τους γίνεται με βάση την ισότητα των ευκαιριών, χωρίς οι ανάλογες επενδύσεις να σχετίζονται αποκλειστικά με την αύξηση της «απασχολησιμότητας», όπως ορίζει ο Τρίτος Δρόμος για το κοινωνικό κράτος. Το κοινωνικό κράτος ανασυγκροτείται φέρνοντας στο προσκήνιο μια ισχυρή κοινωνία πολιτών, μετεξελισσόμενο από το παραδοσιακό κοινωνικό κράτος, κρατώντας από αυτό ορισμένους μηχανισμούς προστασίας και οργάνωσης (Κοντιάδης, 2006, σ. 110-111, 114, 117-118,122, 133).

Ο καταλυτικός ρόλος της παγκοσμιοποίησης στη διαμόρφωση νέων οικονομικών και κοινωνικών δεδομένων εντός της Ε.Ε..

Κατά τον ίδιο τρόπο η παγκοσμιοποίηση αποτελεί έναν ακόμα – εξωτερικό – παράγοντα που οδηγεί στη σύγκλιση των τρόπων άσκησης κοινωνικής πολιτικής. Ο όρος «παγκοσμιοποίηση» αναφέρεται στις αλλαγές που συντελούνται στη ροή κεφαλαίου και εργασίας, στα συστήματα παραγωγής και στη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών. Οι δείκτες που καθορίζουν την παγκοσμιοποίηση είναι οι εκάστοτε συγκυρίες του διεθνούς εμπορίου, οι ξένες άμεσες επενδύσεις, η διεθνής οικονομία και τα επιχειρηματικά δίκτυα. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και των τηλεπικοινωνιών ειδικότερα, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης με τη γρήγορη εξάπλωση των πληροφοριών και τη διακίνηση των κεφαλαίων. Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης μέχρι σήμερα συνοδεύεται από αντιδράσεις σε κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά ζητήματα, η επίλυση των οποίων επιβάλλει τη συνεργασία σε διεθνές και υπερεθνικό επίπεδο, στα πλαίσια διεθνών οργανισμών και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Το παράδοξο είναι πως η δράση των τελευταίων συνδέεται σε πολλές περιπτώσεις με τα κινήματα κατά της παγκοσμιοποίησης.

Όσον αφορά τα εθνικά κράτη, συμμετέχουν σε υπερεθνικούς οργανισμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, χάνοντας μέρος της κυριαρχίας τους, ώστε να μετριάσουν κατ' αυτό τον τρόπο τις αρνητικές συνέπειες ενός παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος. Η νέα διεθνής τάξη, σε αντίθεση με το παρελθόν και την κυριαρχία διεθνών σχέσεων μεταξύ διαφορετικών κρατών και οικονομιών, σήμερα, χαρακτηρίζεται κατά κάποιο τρόπο από μια ενοποιημένη παγκόσμια οικονομία με σχέσεις μεταξύ κεφαλαίων στις οποίες τα κράτη συνακολουθούν. Η διεθνοποίηση λοιπόν του εμπορίου και των συναλλαγών, οδήγησε στην αλληλεξάρτηση των ανεπτυγμένων οικονομιών με συνέπεια την αλληλεπίδραση των αποφάσεων για την οικονομική πολιτική σε διεθνές επίπεδο. Ο συντονισμός αυτός, κατέστη απαραίτητος ώστε να αποτραπούν οι αρνητικές συνέπειες στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Λόγω των δεσμών αλληλεξάρτησης, οι επιλογές της Ένωσης, αναφορικά με την άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής εμφανίζονται να είναι περιορισμένες. Όπως έχει αναφερθεί, εάν διαλέξει μονομερώς μια πιο χαλαρή δημοσιονομική και νομισματική πολιτική με σκοπό να μειωθούν βραχυπρόθεσμα τα ποσοστά της ανεργίας, αυτόματα

θα προκληθούν εντονότερες πληθωριστικές πιέσεις, οι οποίες θα έβλαπταν την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Αντίθετα πρωταρχικοί στόχοι της ΕΕ είναι η διατήρηση και η βελτίωση της ανταγωνιστικής της θέσης στον παγκόσμιο χάρτη καθώς και η ενίσχυση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στον ερευνητικό, τεχνολογικό, εμπορικό και βιομηχανικό τομέα (Ρουμελιώτης, 1996, σ. 81-82)..

Σύμφωνα με τον Pierson, η παγκοσμιοποίηση έχει δημιουργήσει ένα καινούριο πλαίσιο όπου οι γενναιόδωρες κοινωνικές δαπάνες των προηγμένων βιομηχανικά χωρών, σήμερα μοιάζουν πολυτέλεια. Σε αυτό βέβαια έχουν οδηγήσει οι αλλαγές της περιόδου της αποβιομηχάνισης, που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και ο ανταγωνισμός από τις υπό ανάπτυξη χώρες μπορεί να οδηγήσουν σε μια μεγαλύτερη ύφεση, μείωση των πραγματικών μισθών και μεγαλύτερη ανεργία. Αυτά τα φαινόμενα συνδέονται με τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Οι εθνικές κυβερνήσεις σήμερα εκχωρούν μέρος της κυριαρχίας τους προς τους διεθνείς οργανισμούς για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα παραπάνω δυσμενή φαινόμενα. Στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να συνδυαστούν διαφορετικά πράγματα μεταξύ τους για την επίτευξη των «νέων πολιτικών της ευημερίας» : Αποτελεσματικότητα και ισότητα, ανάπτυξη και αναδιανομή, ανταγωνισμός και αλληλεγγύη (Pierson, 2001, σ. 180).

Σε πολλές περιπτώσεις το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης μπορεί να οδηγήσει σε μια μεγαλύτερη παρέμβαση της Κοινότητας αναφορικά με την κοινωνική πολιτική καθώς από μόνα τους τα κράτη μέλη αδυνατούν να διατηρήσουν ένα ανεξάρτητο και ταυτόχρονα γενναιόδωρο κοινωνικό κράτος. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, παρά τη δημιουργία της κοινής ευρωπαϊκής αγοράς και του ευρώ, η κοινωνική πολιτική σε κάθε κράτος μέλος παραμένει διαφορετική, οι εθνικές κυβερνήσεις ασκούν την πολιτική αυτή ενώ τα πιο γενναιόδωρα κράτη πρόνοιας έχουν επιβιώσει στις νέες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες. Η οικονομική ολοκλήρωση και η παγκοσμιοποίηση επιβάλλουν τη στενή συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών ως προς τη διαμόρφωση και εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα θεσμικά όργανα αυτής αποτελούν τις προϋποθέσεις γι' αυτό (Kleinman, 2002, σ.156-157).

Παρόλα αυτά, ο Giddens αναφέρει πως το μεγαλύτερο μέρος της εμπορικής δραστηριότητας παραμένει σε επίπεδο περιφερειακό και δίνει το παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου το εμπόριο αναπτύσσεται περισσότερο μεταξύ των κρατών μελών και λιγότερο με τις τρίτες χώρες, ενώ σε επίπεδο χρηματοπιστωτικών αγορών υπάρχει μια «πλήρως παγκοσμιοποιημένη οικονομία». Σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα, εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης τα σύνορα των εθνικών κρατών και ιδιαίτερα εντός της Ένωσης, γίνονται δυσδιάκριτα ενώ σε πολλές περιπτώσεις τα εθνικά κράτη κάθε άλλο παρά αποδυναμωμένα βγαίνουν από τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και δίνει το παράδειγμα των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης μετά την κατάρρευση του σοβιετικού καθεστώτος. Για τον Giddens η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί την απάντηση στην παγκοσμιοποίηση. Παρόλο το δημοκρατικό της έλλειμμα η Ένωση απολαμβάνει έναν παγκοσμίως πρωτότυπο οικονομικό και πολιτικό ρόλο με πρωτοπóρες μορφές διακυβέρνησης έξω από τα στεγανά της παράδοσης (Giddens, 1998, σ. 29-30).

Για τη νέοφιλελεύθερη αντίληψη, η παγκοσμιοποίηση οδηγεί σε μια περαιτέρω πολιτική και οικονομική ολοκλήρωση παγκοσμίως καθώς

εκλείπουν οι πολιτικοί περιορισμοί στην οικονομική παραγωγή. Προβάλλουν το δικαίωμα της επιλογής του καταναλωτή, και τονίζουν την άρση των εμποδίων όσον αφορά τον τουρισμό και τις τηλεπικοινωνίες, προσβλέποντας παράλληλα, οφέλη από την αύξηση της ανταγωνιστικότητας σε μια ελεύθερη αγορά. Οι θιασώτες της «Νέας Δεξιάς» πιστεύουν ότι η παγκοσμιοποίηση είναι ωφέλιμη για όλους, καθώς αυξάνει την αποτελεσματικότητα, την οικονομική ανάπτυξη, βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο όλων και απελευθερώνει το άτομο από τους κρατικούς περιορισμούς.

Από την άλλη μεριά, η παγκοσμιοποίηση διαιωνίζει και διογκώνει τη συσσώρευση του πλούτου στους λίγους, την εξαθλίωση των πολλών και διαβρώνει τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά θεμέλια του κοινωνικού κράτους με τις κεϋνσιανές πρακτικές, περιορίζοντας, παράλληλα, την ικανότητα των εθνικών κρατών για πολιτικούς ελιγμούς. Πλέον, η κοινωνική πολιτική των κρατών μελών ασπάζεται τη λογική και τις αξίες της παγκόσμιας οικονομίας, οι οποίες θέτουν ως κύριο στόχο την αύξηση της παραγωγής και της ανταγωνιστικότητας (Yeates, 2001, σ. 10). Για την αριστερά, η παγκοσμιοποίηση αποτελεί την πιο πρόσφατη προσπάθεια του κεφαλαίου να διορθώσει τις έμφυτες οικονομικές και πολιτικές αντιθέσεις του, όπως είναι τα οφέλη από τη μία που προσφέρει στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, στις πολυεθνικές επιχειρήσεις, και από την άλλη, στην αδυναμία ικανοποίησης των κοινωνικών απαιτήσεων. Για τους Μαρξιστές, η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία η οποία λίγο πολύ κατευθύνεται από την πολιτική βούληση των κυβερνήσεων και των διεθνών οργανισμών. Αντίθετα, οι νεοφιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι η παγκοσμιοποίηση καθορίζεται από τις μεταβολές στην τεχνολογία, οπότε μοιάζει να είναι αναπόφευκτη και πέρα από τις δυνατότητες της πολιτικής (Bonoli, George, Taylor-Gooby, 2000, σ. 52).

Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη κοινωνική πολιτική, σήμερα, είναι σημαντικότερος και η παρουσία της πιο έντονη σε σύγκριση με το παρελθόν. Συνεχίζει όμως να κουβαλά όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που συντέλεσαν στη θεσμοθέτησή της το 1957 και να αμφιταλαντεύεται στο κατά πόσο η κοινωνική πολιτική αποτελεί από μόνη της ανεξάρτητο κομμάτι πολιτικής δράσης και κατά πόσο υπάρχει για να εξυπηρετεί την οικονομική ολοκλήρωση. Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων εντός των εθνικών κρατών σε ζητήματα όπως, η γονική άδεια, η ισότητα αμοιβών, το ωράριο εργασίας και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Επιπλέον, για να εξασφαλιστεί η ακεραιότητα της εσωτερικής αγοράς, θέματα που αφορούν την κοινωνική ασφάλεια - απασχόληση που κατεχοχύν υπάγονται στη δικαιοδοσία των εθνικών κρατών, σταδιακά βλέπουμε να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλέγμα Κοινοτικών ρυθμίσεων.

Ως ένα ημι-κυρίαρχο πολιτικό σύστημα η Ευρωπαϊκή ένωση προσπαθεί να αντιμετωπίσει τα κενά στην κοινωνική πολιτική, για τη σταδιακή αποκατάσταση της ισορροπίας «από τα κάτω» εφαρμόζοντας νέα ευέλικτα εργαλεία, μεταξύ αρνητικής και θετικής ολοκλήρωσης. Η τάση αυτή παρατηρείται στους τομείς της πολιτικής για τα δύο φύλα και της απασχόλησης από το 1997 και έπειτα. Αντίθετα, η λογική της ασυμμετρίας παραμένει στον τομέα της κοινωνικής προστασίας όπου η ανάμειξη της Κοινότητας είναι λιγότερο εμφανής. Η πολιτική για την απασχόληση μπορεί να επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις και σε άλλες πολιτικές. Διότι, η αύξηση αυτής μπορεί να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα των κοινωνικών

προγραμμάτων ενώ οι σχετικές στρατηγικές σήμερα τείνουν να συγκλίνουν με απώτερο στόχο τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας (Ferrera, Rhodes, 2002, σ. 278-279).

Συμπεράσματα

Στο πέμπτο κεφάλαιο συνοψίζονται οι αλλαγές στα ευρωπαϊκά κράτη πρόνοιας, οι οποίες αποδίδονται τόσο σε εξωτερικούς, όσο και σε εσωτερικούς παράγοντες, ακολουθώντας την ιστορική γραμμή από το 1950 έως σήμερα. Η καλύτερη περίοδος για το κοινωνικό κράτος, αδιαμφισβήτητα υπήρξε η εικοσαετία 1950-1973 : «Χρυσή Εποχή» και υψηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης, μόνιμη και πλήρης απασχόληση, αλληλεγγύη και παραδοσιακή οικογενειακή δομή. Οι συνθήκες αυτές, διευκολύνονταν διεθνώς από το Σύστημα των Σταθερών Συναλλαγματικών Ισοτιμιών Bretton –Woods. Το κενύσιανό οικονομικό μοντέλο ήταν το απόλυτο εργαλείο των σοσιαλδημοκρατών που βρίσκονταν στην εξουσία ώστε να πετύχουν τη συναίνεση μεταξύ κεφαλαίου και εργαζομένων καθώς και μια μακρά περίοδο εργασιακής ειρήνης.

Η πετρελαϊκή κρίση του 1973 και η κατάρρευση του Συστήματος Bretton –Woods, υπήρξαν η αρχή του τέλους για το κοινωνικό κράτος όπως ίσχυε μεταπολεμικά. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι ποτέ ξανά το κράτος πρόνοιας δε έφτασε σε μέγεθος και αποτελεσματικότητα εκείνο της «Χρυσής Εποχής». Η διεθνής οικονομική κρίση συνοδεύτηκε και από αλλαγές στο εσωτερικό των κρατών, όπως αποδυνάμωση του βιομηχανικού τομέα και ραγδαία ανάπτυξη του αντίστοιχου των υπηρεσιών. Εξαιτίας των μεταβολών αυτών, η παραγωγικότητα σημείωσε πτώση, η εργατική δύναμη αποδεκατίστηκε, συνεπώς τα συνδικάτα, με τη σειρά τους αποδυναμώθηκαν, ομοίως και η βάση των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων. Η επόμενη δεκαετία 1983-1994 επιβεβαίωσε το χαμένο έδαφος της σοσιαλδημοκρατίας, έναντι του νεοφιλελεύθερου μοντέλου ανάπτυξης, με τη διεθνοποίηση των αγορών και τη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους. Στη Ευρώπη αυτό έγινε ιδιαίτερα αισθητό, από το 1995 και μετά, με τη δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και το Σύμφωνο Σταθερότητας με τα αυστηρά κριτήρια σύγκλισης. Αυτό σήμαινε λιγότερες κοινωνικές δαπάνες και αυτομάτως, χαμηλά ποσοστά ανάπτυξης. Πως λοιπόν θα ήταν δυνατή η εναρμόνιση της κοινωνικής πολιτικής όταν οι κανόνες της οικονομικής ορθοδοξίας ήταν το «Ευαγγέλιο» των Βρυξελλών ;Ο στόχος της εναρμόνισης έπρεπε να αντικατασταθεί από τον αντίστοιχο της σύγκλισης, για την ακρίβεια της σύγκλισης των στόχων αναφορικά με την απασχόληση, την εκπαίδευση, την ισότητα των φύλων, τις συνθήκες εργασίας, την ανάπτυξη της καινοτομίας και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Οι αλλαγές στη δομή της εργασίας και της οικογένειας, η εμφάνιση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, εκλαμβάνονται, από πολλούς, ως λόγοι εναρμόνισης της κοινωνικής πολιτικής της Ένωσης, διότι η απάντηση των κρατών μελών θα πρέπει να είναι συντονισμένη έναντι αυτών των νέων προκλήσεων. Όμως όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια, η πραγματικότητα είναι λίγο απογοητευτική, με την Κοινότητα να διστάζει να λάβει τολμηρά μέτρα και τα κράτη μέλη να αρνούνται την παραχώρηση των κυριαρχικών τους

δικαιωμάτων στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής. Ίσως λοιπόν η σύγκλιση των στόχων να είναι η ρεαλιστικότερη αυτή τη στιγμή επιλογή. Στην κορυφή βρίσκονται οι ρυθμίσεις για την αύξηση της απασχόλησης, μέσω ενεργητικών πολιτικών : Τα επιδόματα ανεργίας αντικαθίστανται από επιδοτούμενα προγράμματα κατάρτισης και η πρόσβαση στις παροχές γίνεται επιλεκτικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ : ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ – Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ?

Σοσιαλδημοκρατία και νεοφιλελεύθερη ιδεολογία.

Οι θέσεις της κλασικής σοσιαλδημοκρατίας, πριν το 1970, στηρίζονταν στον παρεμβατικό ρόλο του κράτους, στον κορπορατισμό στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων με τη συμμετοχή παραγόντων της κυβέρνησης, της επιχείρησης και των συνδικάτων -αντικαθιστώντας, με αυτό τον τρόπο, τους μηχανισμούς της αγοράς- στο μοντέλο του Κέϋνς για τη μικτή οικονομία, στην πλήρη απασχόληση, στην κυριαρχία του κράτους, με στόχο την επίτευξη μιας κοινωνίας βασισμένη στην ισότητα και την προστασία του ατόμου. Κεντρικός οικονομικός σχεδιασμός και φιλελεύθερη κοινοβουλευτική δημοκρατία αντί της βίαιης ανατροπής της εξουσίας. Οι σοσιαλδημοκράτες κατόρθωσαν να συνδυάσουν τα παραπάνω, μέσα από το κενσϋανό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης και το γενναιόδωρο κοινωνικό κράτος. Παρεμβάσεις στην αγορά ώστε να ενισχυθεί το επίπεδο της πραγματικής ζήτησης, τόνωση της κατανάλωσης και των επενδύσεων με απώτερο σκοπό την πλήρη απασχόληση. Τα μέτρα προς επίτευξη αυτών, περιλάμβαναν κατάλληλη φορολογική και δημοσιονομική πολιτική, δημόσια έργα και έλεγχος των επιτοκίων. Ο «ρυθμιζόμενος καπιταλισμός» ήταν η λύση για τους σοσιαλδημοκράτες, ώστε να μην διαταράξουν την ηγεμονία του ιδιωτικού κεφαλαίου.

Στον αντίποδα της σοσιαλδημοκρατίας συναντάμε τη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία. Η τελευταία προήλθε από το συνδυασμό μιας παλαιότερης ιδέας εναντίωσης στο κράτος που καταλύει την ελευθερία και την αυτοδυναμία του ατόμου, με μια νέα αντίληψη η οποία χρονολογείται από την περίοδο Θάτσερ, περί απόλυτης κυριαρχίας της αγοράς, με περιορισμένο το ρόλο του κράτους και την κοινωνία πολιτών, να παράγει ανεξάρτητα και από μόνη της την κοινωνική αλληλεγγύη. «Ελεύθερη οικονομία και ισχυρό κράτος» ήταν το σύνθημα Θάτσερ και απόρριψη των πολιτικών συναίνεσης, δηλαδή απόρριψη του κράτους πρόνοιας όπως το ξέραμε μέχρι τότε, του μικτού οικονομικού συστήματος, των στρατηγικών της πλήρους απασχόλησης και της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης. Η αγορά λοιπόν, δεν περιορίζει την ατομική επιλογή και μπορεί από μόνη της να προσφέρει ότι είναι καλό για την κοινωνία χωρίς το κράτος να παρεμβαίνει. Σημαντικό ρόλο στο νεοφιλελεύθερο ιδεολογικό οικοδόμημα καταλαμβάνει η παράδοση και συγκεκριμένα η οικογένεια, η οποία είναι απαραίτητο συστατικό για την κοινωνική τάξη.

Για τους νεοφιλελεύθερους ο πολιτικός σχεδιασμός των σοσιαλδημοκρατών βασίζεται στα ειδικά προνόμια που προσφέρουν στους «συμμάχους» τους μέσα στο οργανωμένο εργατικό κίνημα ενώ οι παρεμβάσεις τους στην αγορά, είναι πιο συχνές από όσο θα έπρεπε και στοχεύουν σε συγκεκριμένες συναλλαγές μέσα στην αγορά. Η «κοινωνική δικαιοσύνη» των σοσιαλδημοκρατών υποβαθμίζει το δίκαιο της αγοράς ενώ οι παρεμβάσεις του κράτους ξεπερνούν τα νόμιμα όρια, περιορίζοντας την ευημερία των περισσότερο επιτυχημένων και ικανών, διαιωνίζοντας την εξάρτηση από την κρατική μηχανή των μειονεκτούντων ατόμων και εμποδίζοντας την ατομική ελευθερία (Pratt, 2006, σ. 13-16).

Η νεοφιλελεύθερη αντίληψη δε διαφέρει σημαντικά από τη φιλελεύθερη πολιτική οικονομία του Άνταμ Σμιθ, αν αφαιρέσει κανείς τις ιδέες του τελευταίου περί ηθικής και συμπάθειας προς τους μειονεκτούντες. Τα άτομα φέρνουν τις προτιμήσεις τους στην αγορά και το συλλογικό βάρος των προτιμήσεων αυτών, πρέπει να εκτιμηθεί αναλόγως από τους παραγωγούς των αγαθών. Η ελευθερία εισόδου στην αγορά είναι δεδομένη εφόσον οι δυνητικοί προμηθευτές αναγνωρίσουν την κυριαρχία των καταναλωτών. Οι μηχανισμοί λήψης των αποφάσεων στην αγορά βρίσκονται στο κατώτερο δυνατό επίπεδο, εκείνο του καταναλωτή και της επιχείρησης οπότε το αποτέλεσμα που προκύπτει είναι αυθόρμητο, αυτόνομο και αντιπροσωπεύει τις ορθολογικές επιλογές των ελεύθερων και πλήρως ενημερωμένων ατόμων, άρα είναι και έγκυρο. Σήμερα, η αύξηση των δημοσίων δαπανών είναι εκείνο που απασχολεί περισσότερο τους νεοφιλελεύθερους.

Εφόσον λοιπόν υπάρχει η ακούσια ανεργία, αυτό κυρίως οφείλεται στις πρακτικές των εργατικών οργανώσεων, για αυτό και οποιαδήποτε φιλελεύθερη απάντηση κατά της ανεργίας θα στρέφεται αυτόματα και κατά της διαπραγματευτικής δύναμης των συνδικάτων. Σχεδόν πάντα θα υπάρχει η διαρθρωτική ανεργία και αυτό είναι φυσικό σε μια δυναμική οικονομία της αγοράς, όπου τα άτομα αλλάζουν επαγγέλματα αναζητώντας καλύτερες θέσεις εργασίας και μισθούς. Οποιαδήποτε άλλη παρέμβαση πέραν των ίδιων των μηχανισμών της αγοράς για την αντιμετώπιση της ανεργίας, μακροπρόθεσμα είναι σίγουρο ότι θα αποτύχει. Οι νεοφιλελεύθεροι θεωρούν πως το κεύνσιανό οικονομικό μοντέλο προσφέρει προσωρινές λύσεις που στο μέλλον θα οδηγήσουν σε αύξηση του πληθωρισμού καθώς οι κυβερνήσεις καταφεύγουν στη χρηματοδότηση του ελλείμματος ώστε να ικανοποιήσουν τις λαϊκές απαιτήσεις και έτσι να αυξήσουν περισσότερο τα ποσοστά της ανεργίας. Η σταθερή και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, τα χαμηλά ποσοστά ανεργίας και η αύξηση των πραγματικών διαθέσιμων εισοδημάτων ακόμη και οι βελτιώσεις στην ποιότητα των δημοσίων υπηρεσιών, μπορούν να επιτευχθούν μόνο εάν συγκρατηθεί ο πληθωρισμός σε χαμηλά επίπεδα.

Η ελεύθερη αγορά δεν περιορίζει την ελευθερία καθώς τα αποτελέσματα αυτής (ελεύθερης αγοράς), προκύπτουν από τις ορθολογικές επιλογές των ανθρώπων και στοχεύουν στην ικανοποίηση των ατομικών επιθυμιών. Αυτό βέβαια μπορεί να σημαίνει ότι ορισμένοι απολαμβάνουν περισσότερα από κάποιους άλλους ή ότι υπάρχει ανισότητα αλλά χωρίς όμως να υπάρχει καταναγκασμός και χωρίς να παρεμβαίνει οποιαδήποτε πολιτική εξουσία. Τα άτομα παραμένουν ελεύθερα να προσπαθήσουν και να βελτιώσουν τη θέση τους με νόμιμα μέσα ξανά και ξανά. Σε μια ελεύθερη κοινωνία δεν έχουν θεσπιστεί συγκεκριμένα κριτήρια που να καθορίζουν με σαφήνεια την κοινωνική δικαιοσύνη οπότε και υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ των διαφορετικών ομάδων συμφερόντων για τη θεμελίωση αυτών των κριτηρίων. Οι νεοφιλελεύθεροι θεωρούν ότι οι ουτοπικές ιδέες περί κοινωνικής δικαιοσύνης πρέπει να εγκαταλειφθούν και η αγορά να απελευθερωθεί από τις κρατικές παρεμβάσεις. Εάν λοιπόν χρειάζεται να υπάρχει ένα είδος κράτους πρόνοιας αυτό πρέπει να διαθέτει ένα ελάχιστο προστατευτικό ιστό για όσους δεν έχουν τα απαραίτητα εφόδια για να ανταγωνιστούν τους υπόλοιπους εντός της αγοράς.

Απορρίπτουν με απολυτότητα την ιδέα περί κοινωνικών δικαιωμάτων. Για εκείνους ο βασικός διαχωρισμός είναι αυτός μεταξύ νομικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Οι μηχανισμοί της ελεύθερης αγοράς μπορούν να

αντιμετωπίσουν καλύτερα τη φτώχεια σε αντίθεση με τον παρεμβατισμό του θεσμικού κοινωνικού κράτους και την υψηλή φορολογία. Εάν λοιπόν αφαιρέσουμε όλα εκείνα τα δομικά στοιχεία που ενθαρρύνουν την εξάρτηση και ανοικοδομήσουμε ολόκληρη την κοινωνική πολιτική ώστε να μπορούν οι πολίτες να μετακινηθούν από την πρόνοια στον κόσμο της εργασίας, τότε θα είναι δυνατός ένας πολιτιστικός μετασχηματισμός απαραίτητος για την καταπολέμηση της φτώχειας, η οποία καθορίζεται από την κουλτούρα, τα ήθη, τις παραδόσεις και τις αξίες που «κληρονομούνται» από γενιά σε γενιά. Για να βελτιωθούν οι συνθήκες για τους φτωχούς, οι νεοφιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι πρέπει πρώτα να αλλάξει η συμπεριφορά αυτών (Pratt, 2006, σ. 17-22).

Η κυριαρχία του Νεοφιλελευθερισμού και η σοσιαλδημοκρατική απάντηση του «Τρίτου Δρόμου»

Με το πέρας της δεκαετίας του 1970 είχε πλέον ξεκαθαρίσει ότι οι κεϋνσιανές πολιτικές που στο παρελθόν συνδέθηκαν με τη μεταπολεμική ανοικοδόμηση και ανάπτυξη, φαίνονταν πλέον, να είναι μέρος του προβλήματος. Επιδείνωσαν το πρόβλημα του πληθωρισμού, σε ένα περιβάλλον με χαμηλούς δείκτες παραγωγικότητας, κερδών, κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών και υψηλών κρατικών δαπανών. Σε αυτό το πλαίσιο το νεοφιλελεύθερο δόγμα κατόρθωσε σε όλη τη δεκαετία του 1980. Η ελεύθερη αγορά και η δημοσιονομική εξυγίανση, ήταν οι λύσεις για να βγει η παγκόσμια οικονομία από την ύφεση, μειώνοντας τους δείκτες πληθωρισμού, στέλνοντας παράλληλα τα σωστά σήματα προς τους επενδυτές διαμορφώνοντας ένα κατάλληλο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Στην πράξη αυτά δε σήμαιναν τίποτε παραπάνω από λιτότητα, περιορισμό των κρατικών παρεμβάσεων, ιδιωτικοποιήσεις, απορρύθμιση και απελευθέρωση του εμπορίου (Kiely, 2005, σ. 63).

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ΟΝΕ αποτελεί το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα της νεοφιλελεύθερης κυριαρχίας. Δημοσιονομική λιτότητα και κριτήρια σύγκλισης προϋποθέτουν μεταρρυθμίσεις της κοινωνικής πολιτικής και της αγοράς εργασίας πιο συγκεκριμένα. Παρόλα αυτά τα κράτη μέλη αδυνατούν να ρυθμίσουν την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό εξαιτίας της ανάγκης για συγκράτηση του προϋπολογισμού. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η σταθερότητα των τιμών και η λιτότητα μπορούν να οδηγήσουν σε υψηλά επίπεδα ανάπτυξης, στην πραγματικότητα, όμως προκαλούν στασιμότητα, μέτρια αύξηση του πραγματικού εισοδήματος και ανεργία στο 8% πανευρωπαϊκά. Με τη σειρά του ο αργός ρυθμός ανάπτυξης συνεπάγεται με αδυναμία των κρατών μελών να συγκρατήσουν το ποσοστό του ελλείμματος στο 3%.

Οι ιδιωτικοποιήσεις των δημόσιων υπηρεσιών, είναι μια ακόμη απόδειξη της επιρροής του Νεοφιλελευθερισμού στην Ένωση. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι δημόσιες - κρατικές υπηρεσίες συνέβαλαν καθοριστικά στην οικονομική ανάπτυξη και ανοικοδόμηση των ευρωπαϊκών χωρών. Το κράτος αντικαθιστούσε τότε, τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες δε διέθεταν τα κεφάλαια για μεγάλες επενδύσεις ή δεν προσδοκούσαν σε ανάλογες αποδόσεις σε εύλογο χρονικό διάστημα, στην περίπτωση που προχωρούσαν σε αυτές τις επενδύσεις. Η κρατική ιδιοκτησία, βελτίωσε την

κοινωνική και γεωγραφική συνοχή μέσω της καθολικής και ισότιμης πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες ενώ αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα διάκρισης της ευρωπαϊκής κοινωνίας από την αντίστοιχη αμερικανική, όπου το κράτος έχει ρόλο υποτυπώδη στο βαθμό που διασφάλιζε στους πολίτες μόνο τα βασικά προς διαβίωση. Τέλος, ο δημόσιος τομέας στην Ευρώπη, συνέβαλε ουσιαστικά στην ισότητα των δύο φύλων, καθώς πολλές γυναίκες βρήκαν μόνιμη απασχόληση στις κοινωνικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

Κατά τον ίδιο τρόπο ακολουθώντας το δόγμα της ευελιξίας στην αγορά εργασίας, αυξάνονται οι μισθολογικές ανισότητες. Αυτό κατά συνέπεια σημαίνει την κατάργηση της ιδέας περί μισθολογικής πολιτικής βασιζόμενης στην αρχή της αλληλεγγύης, που χαρακτήριζε επί δεκαετίες τη μεταπολεμική κοινωνική πολιτική των Σοσιαλδημοκρατικών κρατών της Σκανδιναβίας. Μπορεί να μην ανταποκρίνεται σε όλα τα κοινωνικά μοντέλα της Ευρώπης, όμως στις περισσότερες χώρες έχει επικρατήσει μια βασική ισότητα στους μισθούς, σε σύγκριση με ότι ισχύει στις Ηνωμένες Πολιτείες. Για την Επιτροπή, η διαφοροποίηση στους μισθούς είναι ανάλογη των διαφορών στην παραγωγή, σε επίπεδο επιχειρήσεων, περιοχών και προσόντων. Από αυτή τη σκοπιά οι μισθολογικές ανισότητες, είναι συμπληρωματικές των πρακτικών ευελιξίας, που ήδη λαμβάνουν χώρα στην αγορά εργασίας (Hermann, 2002).

Όμως, σύμφωνα με τη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, το κοινωνικό κράτος, είναι «ακριβό» καταργώντας τα κίνητρα προς εργασία και επενδύσεις, είναι «αντιπαραγωγικό» εξαιτίας ενός δημόσιου τομέα απόλυτα γραφειοκρατικού, είναι «ανεπαρκές» καθώς το κράτος έχει το μονοπώλιο των παροχών με αποτέλεσμα χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες, είναι «αναποτελεσματικό» διότι χειροτερεύει τη θέση των λιγότερο προνομιούχων αφού το κράτος αντικαθιστά τις παραδοσιακές δομές στήριξης αυτών, όπως είναι η κοινότητα και η οικογένεια, είναι «δεσποτικό», ασκώντας κοινωνικό έλεγχο στους πολίτες ως συνέπεια ενός πανίσχυρου κράτους και με αυτό τον τρόπο καταλύει την ατομική ελευθερία, στερώντας από τους πολίτες την εναλλακτική επιλογή πέρα από την υποχρεωτική παροχή των κρατικών υπηρεσιών (Pierson, 2004, σ. 45-46).

Οι νέες οικογενειακές δομές, φυσικά, δεν έχουν θέση στο κοινωνικό οικοδόμημα των νεοφιλελεύθερων, οι οποίοι ενώ υποστηρίζουν την ισότητα στις ευκαιρίες απεχθάνονται την καθολική ισότητα. Σύμφωνα με τον Giddens, ο Νεοφιλελευθερισμός, σε αντίθεση με τη σοσιαλδημοκρατία, είναι συνυφασμένος με το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Η παγκόσμια αγορά λειτουργεί καλύτερα χωρίς παρεμβάσεις και περιορισμούς. Από την άλλη, όμως, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι την παγκόσμια κοινωνία απαρτίζουν εθνικά κράτη και οι νεοφιλελεύθεροι είναι θιασώτες της παράδοσης, επίσης. Η παράδοση λοιπόν, έχει κεντρικό ρόλο στη συντηρητική ιδεολογία, («η νέα δεξιά») παρακλάδι του Νεοφιλελευθερισμού, όπου το παρελθόν αποτελεί τον οδηγό για μέλλον. Όμως, η φιλοσοφία της ελεύθερης αγοράς που χαρακτηρίζει επίσης τη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, αντίθετα, βλέπει το μέλλον από τη σκοπιά της συνεχούς οικονομικής ανάπτυξης μέσω της απελευθέρωσης των αγορών. Ενώ λοιπόν, υπάρχει αυτή η αντίφαση, φαίνεται πως οι δυνάμεις της αγοράς είναι αυτές που κερδίζουν το έδαφος έναντι της παράδοσης καθώς δημιουργούν νέους κινδύνους που οι παραδοσιακές δομές της εξουσίας αδυνατούν να αντιμετωπίσουν.

Κατά τον ίδιο τρόπο και η σοσιαλδημοκρατία καλείται να αντιμετωπίσει ένα περιβάλλον πολύ διαφορετικό, έτσι όπως περιγράψαμε στα

προηγούμενα κεφάλαια. Οι δομές της οικογένειας με τον άνδρα «κουβαλητή», έχουν αλλάξει, η ομοιογένεια της αγοράς εργασίας και η μαζική παραγωγή έχουν πάψει, η οικονομική πολιτική δεν σχεδιάζεται και δεν εφαρμόζεται από τις εθνικές πολιτικές ελίτ ενώ η εθνική οικονομία δεν περιορίζεται εντός της κρατικής κυριαρχίας. Οι αδυναμίες, λοιπόν, της κλασσικής σοσιαλδημοκρατίας, αποκαλύφθηκαν τη δεκαετία του '70 εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, της τεχνολογικής προόδου και του Νεοφιλελευθερισμού της θατσερικής περιόδου. Αποτέλεσμα, οι σοσιαλδημοκράτες να αποτραβηχτούν από τη φιλοσοφία της, για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν την επιρροή των νεοφιλελεύθερων και να προσεγγίσουν το ρεφορμιστικό κομμάτι της σοσιαλδημοκρατίας, που βρήκε έκφραση στο Βρετανικό Εργατικό Κόμμα του Τόνι Μπλέρ.

Η φθορά της σοσιαλδημοκρατίας, λοιπόν, ως ιδεολογία και πολιτική πρακτική προέκυψε από την ανάδυση του Νεοφιλελευθερισμού ως κυρίαρχο οικονομικό σχήμα, σε συνδυασμό με τη διαμόρφωση μιας παγκόσμιας οικονομίας καθοδηγούμενης από τη ραγδαία ανάπτυξη των τεχνολογιών και ιδιαίτερα των τηλεπικοινωνιών. Η μετάβαση προς έναν απορρυθμισμένο, διεθνή καπιταλισμό, προκάλεσε αλλαγές στη δομή της εργασίας με τη σημαντική μείωση της ανειδίκευτης – χειρωνακτικής εργασίας και την εξασθένιση των συνδικάτων. Για τη σοσιαλδημοκρατία, ως ιδεολογία, η μείωση της συμμετοχής και της δράσης της εργατικής τάξης προκάλεσε τριγμούς καθώς η τάξη αυτή, υπήρξε ο πυρήνας της σοσιαλδημοκρατίας κατά τον 20^ο αιώνα. Το κεϋνσιανό οικονομικό μοντέλο εφαρμόστηκε στην κατάλληλη χρονική συγκυρία και κατέστησε δυνατή τη θεμελίωση ενός «ρυθμιζόμενου καπιταλισμού», όπου θα συμπεριλάμβανε τις ανησυχίες και τις επιδιώξεις των εργατών.

Καθώς όμως η δύναμη της εργατικής τάξης είχε αρχίσει να συρρικνώνεται, νέα ζητήματα άρχισαν να αναδύονται στην πολιτική και κοινωνική ατζέντα, όπως για παράδειγμα η εθνικότητα και το φύλο. Επιπλέον, το υπάρχον καπιταλιστικό σύστημα έφερε συνθήκες ευημερίας και αύξησε τις ατομικές ευκαιρίες, στη μεγαλύτερη ίσως μερίδα των ανθρώπων. Έτσι λοιπόν, οι αξίες της σοσιαλδημοκρατίας, όπως η ισότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη και η ιθαγένεια είχαν αρχίσει να χάνουν κάτι από τη δυναμική τους. Ο δευτερογενής τομέας έδωσε τη θέση του στον τομέα των υπηρεσιών, με τα δύο φύλα να απασχολούνται περισσότερες ώρες και τις γυναίκες να εισέρχονται δυναμικά στην αγορά εργασίας (Giddens, 1998, σ. 65-68).

Οι «πολιτικές του Τρίτου Δρόμου» στις οποίες θα γίνει αναφορά παρακάτω, προσέφεραν τη λύση στις εκλογικές ήττες των παραδοσιακών σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων στην Ευρώπη. Ο Τόνι Μπλερ κατέστησε το δόγμα περί αστικής ευθύνης (δικαιώματα και υποχρεώσεις) κεντρικό στην ανανεωμένη οικονομική και κοινωνική φιλοσοφία του Εργατικού Κόμματος. Δίκαιη αμοιβαιότητα (fair reciprocity), ισότητα και ελευθερία, αρχές που συναντάμε στην κλασσική σοσιαλδημοκρατία, ίσες ευκαιρίες που προϋποθέτουν την αναδιάρθρωση των ήδη υπάρχοντων μηχανισμών της αγοράς. Οι πολίτες πρέπει να έχουν πρόσβαση σε μια ουσιαστική απασχόληση που θα τους προσφέρει ένα ελάχιστο εισόδημα, ενώ κατά τον ίδιο τρόπο οι προσπάθειες επικεντρώθηκαν στην παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών φροντίδας των νηπίων προς όλους τους εργαζόμενους γονείς.

Ενώ λοιπόν, η διάκριση μεταξύ αριστεράς/δεξιάς μοιάζει σήμερα απλουστευμένη, σύμφωνα με τον Giddens, χρειάζεται να βρεθεί ένας «Τρίτος Δρόμος» ανάμεσα στην κλασσική σοσιαλδημοκρατία και το

νεοφιλελευθερισμό. Οι πολιτικές του «Τρίτου Δ, σ. 24-26ρόμου» διατείνονται θετικά προς το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Η Νέα Σοσιαλδημοκρατία πρέπει να αμφισβητήσει τον οικονομικό και πολιτιστικό προστατευτισμό σπάζοντας με αυτό τον τρόπο την κατεστημένη αντίληψη της συντηρητικής δεξιάς που αντιμετωπίζει την παγκοσμιοποίηση σαν μια απειλή κατά των παραδοσιακών αξιών, όπως είναι το εθνικό κράτος και η εθνική ακεραιότητα. Οι πολιτικές του Τρίτου Δρόμου δεν συνδέουν την παγκοσμιοποίηση αποκλειστικά με το ελεύθερο εμπόριο, αλλά χρειάζεται κατά τον ίδιο τρόπο να δοθεί σημασία στις κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις που αυτό προκαλεί.

Η σοσιαλδημοκρατία αφού εγκαταλείψει τον παρεμβατισμό, χρειάζεται να αναζητήσει μια νέα σχέση μεταξύ του ατομικού και του συλλογικού, επανακαθορίζοντας δικαιώματα και υποχρεώσεις. Πλέον όχι μόνο οι φτωχοί και οι χρεϊζοντες βοήθεια να απολαμβάνουν δικαιώματα αλλά αντίθετα όλοι να έχουν δικαιώματα και όλου υποχρεώσεις κατά τον ίδιο τρόπο. Η εξουσία δεν πρέπει να πηγάζει από την παράδοση αλλά μέσα από τη δημοκρατία, και καθώς λοιπόν η παράδοση υποχωρεί, η απάντηση στη διαμόρφωση μιας νέας αλληλεγγύης θα δοθεί μέσα από τις αξίες του κοσμοπολιτισμού, για τις οποίες ο Giddens δίνει την ονομασία «φιλοσοφικός συντηρητισμός». Εδώ η έννοια του «συντηρητισμού» αναφέρεται σε μια ρεαλιστική προσέγγιση αντιμετώπισης των αλλαγών με σεβασμό στο παρελθόν και την ιστορία και τον παράλληλο ενστερνισμό της επιστήμης και της τεχνολογίας στις σύγχρονες δημοκρατίες (Giddens, 1998, σ. 24-26).

Για τη νεοφιλελεύθερη αντίληψη, τα υψηλά επίπεδα κοινωνικών δαπανών και τα μέτρα προστασίας της αγοράς εργασίας, δε συνάδουν με τα στόχο της οικονομικής ευημερίας. Σύμφωνα με τους συγγραφείς Bonoli, George, Taylor-Gooby, αυτό δεν αποτελεί πανάκεια υποστηρίζοντας μάλιστα, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ότι σε κάποιους τομείς το κοινωνικό κράτος επεκτείνεται. Πέρα από τα μέτρα υπέρ της φροντίδας των ηλικιωμένων και των μητέρων, είναι γεγονός ότι σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία το ένα κράτος ανταγωνίζεται το άλλο και γι' αυτό το λόγο χρειάζεται η παροχή κατάλληλης εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ένα εργατικό δυναμικό με υψηλά προσόντα συνεπάγεται με υψηλή παραγωγικότητα. Πλην όμως αυτών, η ευελιξία στην αγορά εργασίας προϋποθέτει ότι ο εργαζόμενος στο μέλλον θα χάσει τη θέση εργασίας του ή θα απασχοληθεί κάποια στιγμή σε μια ανάλογη μερικής απασχόλησης άρα λοιπόν το κοινωνικό κράτος χρειάζεται να φροντίσει γι' αυτούς επίσης, για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης και αρμονίας. Η σταθερή δομή της αναδιανομής όπως ίσχυε στο παρελθόν λίγο υφίσταται σήμερα. Παλαιότερα δηλαδή είχαμε σε μόνιμη βάση, από τη μια τις περιθωριοποιημένες κατώτερες κοινωνικές ομάδες και τον υπόλοιπο πληθυσμό με σταθερό εισόδημα, από την άλλη. Σήμερα, με τις έντονες μισθολογικές διακυμάνσεις, ο καθένας πλέον μπορεί να χρειαστεί να καταφύγει στη βοήθεια των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας έστω και περιστασιακά.

Καθώς ο Τόνι Μπλέρ μιλά για τον εκσυγχρονισμό του κοινωνικού μοντέλου, εδώ αξίζει να δούμε τι έκανε όταν ανέβηκε στην εξουσία το 1997 για να εκσυγχρονίσει τη δική του χώρα. Σίγουρα απομακρύνθηκε από το κεϋνσιανό δόγμα της πλήρους απασχόλησης, τις κρατικοποιήσεις και τη διαπραγμάτευση για την εισοδηματική πολιτική. Στη θέση αυτών, η νέα κυβέρνηση έδειξε πίστη στον οικονομικό συντηρητισμό, τη ανταγωνιστικότητα στην αγορά εργασίας και προϊόντων, τις δημόσιες δαπάνες υπέρ της εκπαίδευσης και την προάσπιση ενός κράτους πρόνοιας

βασισμένο στην απασχόληση. Η κοινωνική πολιτική επικεντρώθηκε στην τόνωση της απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα και τη μείωση των ανισοτήτων. Το κράτος ενισχύει όσους δε μπορούν να βρουν κανονική απασχόληση και αφού πρώτα έχουν εξαντλήσει όλα τα κίνητρα προς εργασία και επιμόρφωση. Για τα νοικοκυριά τέθηκε σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα φορολογικών ελαφρύνσεων εφόσον ένα τουλάχιστον μέλος της οικογένειας έχει πλήρη απασχόληση, ενώ οι υπηρεσίες καθημερινής κοινωνικής φροντίδας αυξήθηκαν (Pratt, 2006, σ. 36-37).

Γενικά, η πολιτική ατζέντα του Τρίτου Δρόμου, επιδιώκει να θέσει τους εργαζομένους έτσι ώστε να εξυπηρετούνται οι καπιταλιστικοί στόχοι και όχι να επιφέρει αλλαγές στο κεφάλαιο ώστε να ελαφρυνθεί η θέση των φτωχότερων και των μειονεκτούντων. Η κρατική δράση θα πρέπει να απομακρύνει τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής αλλαγής από τις περιθωριοποιημένες πληθυσμιακές ομάδες προς εκείνους που μπορούν να φέρουν εις πέρας τα βάρη αυτά, επιδίωξη που συναντάμε και στην Παραδοσιακή Σοσιαλδημοκρατία. Κατά τον ίδιο τρόπο, το βασικό μέλημα της δημόσιας διοίκησης, να εξασφαλίσει δηλαδή, την απαραίτητη ισορροπία μεταξύ των αποζημιώσεων που λαμβάνει το άτομο για τις απρόοπτες δυσκολίες (ανεργία, ασθένεια) και της δέσμευσης ότι το άτομο αυτό θα συνεχίσει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη του τις υποχρεώσεις που έχει απέναντι στην κοινωνία, δεν αποτελεί καινοτομία : Η Παραδοσιακή Σοσιαλδημοκρατία περιλαμβάνει επίσης ιδέες περί αμοιβαίας κατανόησης.

Πριν τον Τόني Μπλερ επίσης, οι σοσιαλδημοκράτες μιλούσαν υπέρ μιας ανταγωνιστικής, καινοτόμας και παραγωγικής καπιταλιστικής οικονομίας, απαραίτητης για την αύξηση των πραγματικών μισθών και την ύπαρξη ενός γενναιόδωρου κοινωνικού κράτους. Κοινωνικοποίηση της κατανάλωσης λοιπόν και όχι της παραγωγής, όπου η ολοένα αυξανόμενη παραγωγή από την εργασία στον ιδιωτικό τομέα σημαίνει αυτόματα και περισσότερες πηγές και μέσα που το κράτος έχει στη διάθεσή του για να υλοποιήσει το κοινωνικό του πρόγραμμα. Οι ιδέες λοιπόν που ήταν και είναι κεντρικής σημασίας για τη σοσιαλδημοκρατία είναι αυτές της αμοιβαιότητας, της αυτονομίας, των ίσων ευκαιριών και της σύνθετης ισότητας. Ενεργείς πολιτικές απασχόλησης και ισορροπία μεταξύ κινήτρων, ευκαιριών και υποχρεώσεων. Η Νέα Σοσιαλδημοκρατία, προϋποθέτει έναν ιδιωτικό τομέα υπηρεσιών όπου δεν είναι εκτεθειμένος στον διεθνή ανταγωνισμό και που οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι θα μπορούν να βρουν νέα απασχόληση και σε ορισμένες περιπτώσεις με τη βοήθεια του κράτους (Pratt, 2006, σ. 36-37, 39-42).

Παγκοσμιοποίηση και εκσυγχρονισμός είναι δύο έννοιες ταυτόσημες για τον «Τρίτο Δρόμο», ο οποίος διατείνεται ότι ξεχωρίζει πλήρως από τις «οπισθοδρομικές» ιδεολογίες της εθνικού βιομηχανικού καπιταλισμού και της εθνικής απομόνωσης. Σήμερα, οι κρατικές πολιτικές που απορυθμίζουν την αγορά εργασίας συχνά διευκολύνουν τη χαμηλόμισθη και ανασφάλιστη εργασία στον ανεπτυγμένο κόσμο, ενώ οι πολιτικές ρυθμίσεις στον αναπτυσσόμενο κόσμο που στοχεύουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας, πρακτικά οδηγούν σε χαμηλότερα ποσοστά επενδύσεων, ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής. Για τον «Τρίτο Δρόμο», δεν υπάρχει εναλλακτική απέναντι σε τέτοια φαινόμενα, οπότε το κράτος μπορεί να παρεμβαίνει σε σημείο που να μην εμποδίζει την εξάπλωση της αγοράς (Kiely, 2005, σ. 82-83, 84, 86).

Βασική αρχή για όλες τις μεταρρυθμίσεις της κοινωνικής πολιτικής, ήταν η αύξηση του εισοδήματος των χαμηλόμισθων, εμποδίζοντας

παράλληλα, την καταβολή επιδομάτων σε όσους δεν εργάζονταν ενώ ήταν υγιείς και κατάλληλοι ηλικιακά. Δεν υπήρξαν αλλαγές ως προς τη μισθολογική πολιτική ενώ οι επιχορηγήσεις προς τις επιχειρήσεις ουσιαστικά σήμαιναν την επικερδή επέκταση των χαμηλόμισθων θέσεων εργασίας η ανταγωνιστικότητα στην αγορά εργασίας, με τη σειρά της, προκάλεσε μεγαλύτερες πιέσεις, συγκράτηση μισθών και κατά συνέπεια πτώση των δεικτών της ανεργίας. Τέλος η κυβέρνηση των Εργατικών έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση σε αυτή. Παρείχε στους εργαζομένους ένα μικρό χρηματικό ποσό μέσω ενός λογαριασμού ώστε να χρηματοδοτήσουν μαθήματα κατάρτισης και επιμόρφωσης. Το πρόγραμμα υποστηρίχθηκε από τις μειώσεις στις εργατικές και εργοδοτικές συνεισφορές καθώς και από εκπτώσεις των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Επιπλέον, δόθηκαν και άλλα οικονομικά κίνητρα με σκοπό την παραμονή ή την επιστροφή στο σχολείο. Όλα τα παραπάνω μέτρα, λοιπόν, καταδεικνύουν τον αναπροσανατολισμό του κοινωνικού συστήματος μακριά από «παθητικά» επιδόματα, τα οποία συνδέονταν άρρηκτα και αποκλειστικά με την εργασία (Irvsen, 2005, σ. 9-10).

Φαίνεται ότι η κυβέρνηση των Εργατικών στο τέλος της δεκαετίας του 1990 δεν είχε σκοπό να αλλάξει την πολιτική παράδοση της Θάτσερ κατά την οποία η κοινωνική πολιτική υποτάσσεται στους κανόνες της αγοράς, η διάκριση μεταξύ όσων παρέχουν και όσων απολαμβάνουν τις υπηρεσίες πρόνοιας χαίρει ιδιαίτερης σημασίας όπως η αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων για την απόδοση των παροχών και κατά συνέπεια η συγκέντρωση αυτών στα χέρια της κεντρικής εξουσίας. Οι δημόσιες δαπάνες υπέρ της κοινωνικής πολιτικής δεν παρουσίασαν σημαντικές αποκλίσεις από τα μέσα της δεκαετίας του '70 έως τα μέσα του '90, με εκείνες για την κοινωνική προστασία και την υγειονομική περίθαλψη να αυξάνονται, την εκπαίδευση να παραμένουν στάσιμες και τις δαπάνες για τη στέγαση να μειώνονται. Η ποιότητα των υπηρεσιών χειροτέρεψε, μειώθηκαν οι επενδύσεις σε αυτά όπως επίσης και το εργατικό δυναμικό στο δημόσιο τομέα. Η επίδραση όλων αυτών στην ιδεολογία της κεντροαριστεράς και η υιοθέτηση μέτρων της θατσερικής περιόδου με σκοπό την αναβίωση της σοσιαλδημοκρατικής ατζέντας, υπήρξε γεγονός αδιαμφισβήτητο στη Μεγάλη Βρετανία τουλάχιστον.

Ο Rhodes βρίσκει στη νέα ατζέντα των εργατικών και στοιχεία της Παραδοσιακής Σοσιαλδημοκρατίας σχετικά με την αναδιανομή και την κοινωνική δικαιοσύνη. Τα περισσότερα έχουν αναφερθεί παραπάνω και αφορούν φορολογικές ελαφρύνσεις για τα νέα νοικοκυριά, εγγύηση ενός ελάχιστου εισοδήματος για τους ανέργους ηλικίας 50 έως 64 ετών που βρίσκουν εργασίας, ελάχιστο εισόδημα για όσους δουλεύουν ημιαπασχόληση ή είναι συνταξιούχοι, επιδόματα τέκνων πάνω από τον πληθωρισμό, μείωση φόρου 10% σε όσους έχουν χαμηλό εισόδημα, αναμειγνύοντας έτσι την θατσερική παράδοση με τις ιδέες της κοινότητας και των εταιρικών σχέσεων. Ο Rhodes επίσης αναφέρει ότι μπορεί οι μέθοδοι αυτοί να περιγράφονται ως «σοσιαλδημοκρατικοί» στην πραγματικότητα, οι στόχοι καταδεικνύουν μια προσπάθεια να καταστεί η απορύθμιση της αγοράς εργασίας λιγότερο άνομη (Rhodes, 2000, σ. 162-163).

Οι προτάσεις των σοσιαλδημοκρατικών δυνάμεων για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, η υποχώρηση έναντι του Νεοφιλελευθερισμού.

Ακόμη και στο εσωτερικό της Σοσιαλδημοκρατίας, λοιπόν, υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις αναφορικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Έως τα μέσα του 1980, αρκετά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, απέρριπταν την ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης διότι κάτι τέτοιο μείωνε τις δυνατότητες του εθνικού κράτους για την επίτευξη ενός αυτόνομου σοσιαλιστικού δρόμου. Όπως παρατηρούμε σήμερα, η τάση αυτή χάνει σήμερα τη δυναμική της. Η δεύτερη προοπτική, αποδέχεται τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αλλά προβλέπει την αναθεώρηση των ευρωπαϊκών πολιτικών έτσι ώστε να συμπεριλάβουν πρακτικές της Παραδοσιακής Σοσιαλδημοκρατίας, όπως είναι η πλήρης απασχόληση και η επέκταση του κοινωνικού κράτους, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Η τάση αυτή ονομάστηκε «Ευρωκεϋνσιανισμός» (“Eurokeynesianism”), συζητήθηκε ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1990 χωρίς να υιοθετηθεί ποτέ πλήρως. Η τρίτη προσέγγιση αποδέχεται ότι η παγκοσμιοποίηση δεν αφήνει καμία άλλη εναλλακτική πέρα από εκείνη της προσαρμογής των μέσων για την επίτευξη των στόχων της Σοσιαλδημοκρατίας, στις νέες πολιτικο-οικονομικές συνθήκες. Η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να συνδυαστεί με την κοινωνική πρόοδο και ενσωμάτωση, ενώ η αγορά μπορεί να εξασφαλίσει την αποτελεσματική κατανομή των σπανιότερων πόρων. Ο κεϋνσιανισμός δεν αποτελεί σήμερα τη ρεαλιστική επιλογή στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς, ενώ το παραδοσιακό κράτος πρόνοιας υπήρξε ιδιαίτερα παθητικό και γραφειοκρατικό και δεν κατόρθωσε να εξαλείψει τη φτώχεια, δημιουργώντας παράλληλα συνθήκες εξάρτησης των πολιτών από το κράτος. Η τάση αυτή δεν είναι άλλη από τον «Τρίτο Δρόμο», με το στόχο της ανταγωνιστικότητας να τοποθετείται στο κέντρο της Νέας Σοσιαλδημοκρατίας, με την Ευρωπαϊκή Ένωση να αποτελεί το εργαλείο εκσυγχρονισμού και όχι της εκ νέου ρύθμισης του καπιταλισμού.

Στο 12^ο Συνέδριο της Συνομοσπονδίας των Σοσιαλιστικών Κομμάτων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, το Νοέμβριο του 1982 στο Παρίσι, οι Ευρωπαίοι Σοσιαλιστές ακολούθησαν την προσέγγιση του «Ευρωκεϋνσιανισμού», βάζοντας στο κέντρο της στρατηγικής τους την αντιμετώπιση της ανεργίας μέσα από τις παραδοσιακές μακροοικονομικές πολιτικές. Συγκεκριμένα, οι δημόσιες επενδύσεις θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην ανάκαμψη της οικονομίας. Από την άλλη το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα θα προσέφερε ανεξαρτησία κινήσεων απέναντι στην οικονομική πολιτική των ΗΠΑ. Κατά τη Διακήρυξη του Συνεδρίου τάχθηκαν υπέρ της εφαρμογής ενεργών πολιτικών απασχόλησης χωρίς τη μεταβολή του κοινωνικού κράτους, όπως επίσης υπέρ της ριζικής ανακατανομής της εργασίας με 35 ώρες εργασίας την εβδομάδα. Η συγκεκριμένη διακήρυξη υπήρξε η εναλλακτική πρόταση έναντι της νεοφιλελεύθερης, Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης. Παρόλα αυτά το 1985 η Συνομοσπονδία, αποδέχθηκε την τελευταία ως ένα απαραίτητο στοιχείο για την αναγέννηση της Ευρώπης, με την προϋπόθεση ότι η ενιαία αγορά θα συνοδευόταν από μέτρα κοινωνικής προστασίας. Να σημειωθεί ότι η Συνομοσπονδία βρισκόταν στο περιθώριο της ευρωπαϊκής διαδικασίας λήψης των αποφάσεων.

Λίγους μήνες μετά το 16^ο Συνέδριο στον Ιούνιο του 1989, οι ηγέτες των Σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων δήλωσαν τη στήριξή τους στις

προτάσεις του Ντελόρ για τη δημιουργία μιας Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Συγκεκριμένα, η ONE ήταν το αμέσως επόμενο βήμα μετά την Ενιαία Εσωτερική Αγορά, προς την κατεύθυνση της οικονομικής ολοκλήρωσης, και οι σοσιαλδημοκράτες αποδέχτηκαν την εξάλειψη των διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών και τη μείωση του κόστους των συναλλαγών, στο εσωτερικό, καθώς και τη δυναμικότερη παρουσία της Ένωσης στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές, όπως οι μηχανισμοί της ONE προϋπέθεταν. Παράλληλα, το Δεκέμβριο του 1990 μετά τη Σύνοδο Κορυφής στη Μαδρίτη, αποδέχτηκαν την επιχειρησιακή ανεξαρτησία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας καθώς και την αναγκαιότητα για περαιτέρω δημοκρατική νομιμοποίηση των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων (Lightfoot, 2005, σ.107-110).

Το 1992 ιδρύθηκε το Κόμμα των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, διαδέχτηκε τη Συνομοσπονδία των Σοσιαλιστικών Κομμάτων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και συμπεριέλαβε όλα τα σοσιαλιστικά, σοσιαλδημοκρατικά και εργατικά κόμματα της Ένωσης. Παρόλο που οι προτάσεις του Ντελόρ για τη Λευκή Βίβλο για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση, αποτέλεσαν θα μπορούσε να πει κανείς την πιο ολοκληρωμένη Σοσιαλδημοκρατική στρατηγική για την Ευρώπη (μείωση της ανεργίας στο 50% μέχρι το τέλος της δεκαετίας, πρόγραμμα επενδύσεων στις υποδομές έως το 2000 μέσω συγχρηματοδότησης από ιδιώτες επενδυτές, κρατικές και κοινοτικές εισφορές, ευρωπαϊκό «Κοινωνικό Σύμφωνο» που θα παρέχει τα μέσα για επενδύσεις ώστε να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας χρηματοδοτούμενες μέσω της συγκράτησης των μισθών και μεταρρύθμιση της αγοράς εργασίας ώστε ν' αυξηθεί η ένταση της απασχόλησης της οικονομικής ανάπτυξης), οι ηγέτες του Κόμματος των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, προετοίμασαν υπό την Προεδρεία του Άλαν Λάρσον (πρώην υπουργός οικονομικών της Σουηδίας), τη δική τους πρόταση : «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Απασχόληση».

Η έκθεση αυτή, πρότεινε μια νέα κατεύθυνση για την απασχόληση, πάνω σε μια στρατηγική δύο πυλώνων με ένα σχέδιο ανάπτυξης βασισμένο στις επενδύσεις και μια αγορά εργασίας συνδυαζόμενη με μείωση των ωρών εργασίας, ευελιξία και κατάρτιση. Συναντάμε στοιχεία από τις προτάσεις Ντελόρ όπως, εγγυήσεις για την εργασία των νέων, ενεργείς πολιτικές απασχόλησης, μείωση των ωρών εργασίας και προαγωγή της ισότητας των δύο φύλων. Αυτό που είναι σημαντικό να σημειωθεί είναι πως για πρώτη φορά, το υπάρχον κοινωνικό κράτος εκλαμβάνεται από τους Σοσιαλιστές ως προβληματικό και ανεπαρκές αναφορικά με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Σύμφωνα με τον Lightfoot, η έκθεση του Λάρσον αποτέλεσε το συμβιβασμό μεταξύ οικονομικού φιλελευθερισμού και κοινωνικής ρύθμισης. Μαζί με τη Λευκή Βίβλο αποτέλεσαν τη συνεκτική σοσιαλδημοκρατική απάντηση έναντι της ανεργίας και της ύφεσης.

Στο Συνέδριο της Μαδρίτης, το Δεκέμβριο του 1995, το Κόμμα επανέλαβε τη δέσμευσή του απέναντι στη Νομισματική Ένωση και στα κριτήρια σύγκλισης ενώ τονίστηκε η αναγκαιότητα συνεργασίας στους τομείς της οικονομικής, φορολογικής, δημοσιονομικής και κοινωνικής πολιτικής και κυρίως της πολιτικής για την απασχόληση, ώστε να επιτευχθούν τα κριτήρια σύγκλισης για μια υγιή οικονομική ανάπτυξη. Στον τομέα της απασχόλησης οι ευρωπαίοι σοσιαλδημοκράτες ηγέτες, απομακρύνθηκαν από την προοπτική μιας κοινοτικής πολιτικής για την απασχόληση, προς την κατεύθυνση της συνεργασίας των εθνικών στρατηγικών για την καταπολέμηση της ανεργίας, ενώ κάλεσαν να

καταστεί η μεγέθυνση της απασχόλησης, το κύριο αντικείμενο πολιτικής της Ένωσης. Επιπλέον, αναφέρθηκαν στη σημασία των επενδύσεων στον τομέα των ανθρωπίνων πόρων, μέσω των πραγμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς, στην εφαρμογή πανευρωπαϊκών επενδυτικών προγραμμάτων στους τομείς της πληροφορίας και των τηλεπικοινωνιών καθώς και στη μείωση των ορών εργασίας. Η κριτική απέναντι στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, περιορίστηκε στο ενδεχόμενο επιδείνωσης των δεικτών της ανεργίας οπότε και οι στόχοι για την καταπολέμηση της ανεργίας θα επέτρεπε να ληφθούν εξίσου σοβαρά υπόψη. Οι σοσιαλιστές ηγέτες γνώριζαν ότι η συνυπογραφή τους στα κριτήρια σύγκλισης και μια ενδεχόμενη αύξηση της ανεργίας θα μπορούσε να τους στοιχίσει εκλογικά. Επιπλέον, είχε γίνει κατανοητό ότι τα οικονομικά εργαλεία της Παραδοσιακής Σοσιαλδημοκρατίας, όπως η τόνωση της ζήτησης και η υποτίμηση, δε μπορούσαν να είναι αποτελεσματικά εξαιτίας και των περιορισμών που επέβαλε το Σύμφωνο Σταθερότητας (Lightfoot, 2005, σ.107-110).

Το κεφάλαιο για την Απασχόληση στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, ήταν για το Κόμμα των Σοσιαλιστικών Κομμάτων η ευκαιρία να εξασφαλιστεί μια ρεαλιστικότερη στροφή προς μια αποτελεσματικότερη δράση της Κοινότητας, στα ζητήματα που αφορούσαν την απασχόληση. Στο πλαίσιο της Συνθήκης, τα κράτη μέλη συμφώνησαν να μην να διατηρήσουν τον έλεγχο της εσωτερικής τους πολιτικής αλλά να τη συμπεριλάβουν στο ευρύτερο πλαίσιο κοινοτικής συνεργασίας, κάτι που εξυπηρετούσε τις θέσεις του Κόμματος. Κατά τον ίδιο τρόπο οι αναφορές περί «προώθησης ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης» και περί προτεραιότητας της απασχόλησης και της κοινωνικής προστασίας, συναντούσαν τις προτάσεις των σοσιαλιστών, να δοθεί η ίδια βαρύνουσα σημασία και στα θέματα της απασχόλησης πέρα από εκείνα της ΟΝΕ. Το ίδιο και η ενσωμάτωση του κεφαλαίου για την Απασχόληση στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, συνέπεσε με τις προτάσεις τους.

Να σημειωθεί ότι εν αντιθέσει με τα προηγούμενα, το αίτημα του Κόμματος των Σοσιαλιστικών Κομμάτων για την αναδιοργάνωση των ωρών εργασίας, δε συμπεριλήφθηκε στη Συνθήκη, ενώ στο εσωτερικό του Κόμματος υπήρξε διχογνωμία με το Γαλλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (Ζοσπέν), να στηρίζει την ενσωμάτωση στη Συνθήκη του όρου «πλήρης απασχόληση» και το Εργατικό Κόμμα της Βρετανίας με το αντίστοιχο σοσιαλδημοκρατικό της Ολλανδίας να προτάσσουν το «υψηλό επίπεδο απασχόλησης». Ως προς τον όρο «ευελιξία» το Εργατικό Κόμμα του Τόνι Μπλερ υποστήριζε την ενσωμάτωσή του στην κοινοτική πραγματικότητα με το Σοσιαλιστικό Ολλανδικό Κόμμα να μην απορρίπτει εντελώς την ιδέα περί ευελιξίας αλλά να της προσδίδει κοινωνική βάση. Το τελικό αποτέλεσμα και σύμφωνα με το άρθρο 109 της Συνθήκης του Άμστερνταμ, τα κράτη μέλη καλούνταν να προωθήσουν την κατάρτιση και την προσαρμοστικότητα του εργατικού δυναμικού ώστε οι αγορές εργασίας να ανταποκριθούν έγκαιρα στις οικονομικές μεταβολές. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι το Κόμμα των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών δε κατόρθωσε να επηρεάσει περισσότερο τις εξελίξεις εντός της Κοινότητας εξαιτίας αυτών των ιδεολογικών διαφορών στο εσωτερικό του. Το αποτέλεσμα των συνομιλιών λοιπόν, για τη διαμόρφωση της Συνθήκης του Άμστερνταμ κατέδειξε τη σημασία που προσέδωσαν οι σοσιαλιστές στην εξασφάλιση της επιτυχίας της ΟΝΕ και της τήρησης των χρονοδιαγραμμάτων. Από την άλλη η ίδια η Συνθήκη υπήρξε απογοητευτική για τα παραδοσιακά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα που

στήριζαν τον κρατικό παρεμβατισμό, διότι το περιεχόμενο της Συνθήκης ισχυροποιούσε τη θέση της Ένωσης στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη (Lightfoot, 2005, σ.107-110, σ. 114-116).

Τα χρόνια μεταξύ 1998-2002 βρήκαν στην εξουσία τα Σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, σε όλα τα κράτη μέλη με εξαίρεση την Ισπανία, Ιρλανδία και Λουξεμβούργο. Κατά τον ίδιο τρόπο οι Σοσιαλδημοκράτες ηγέτες ήλεγχαν τα σημαντικότερα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο των Υπουργών. Οι προτάσεις του Λάρσον για την αγορά εργασίας, έγιναν μέρος των κατευθυντήριων γραμμών για την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση. Η συνέχεια βρήκε το Κόμμα των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών να ακολουθεί ένα συμβιβασμό μεταξύ «Ευρωκεϋνσιανισμού» και Τρίτου Δρόμου, με την παγκοσμιοποίηση να αποτελεί τη μοναδική προοπτική η οποία είναι αδύνατο να προσπεραστεί, τη στήριξη της πλήρους απασχόλησης και της οικονομικής ανάπτυξης μέσω της μείωσης των επιτοκίων και σταθερότητα των τιμών, την αύξηση των μισθών παράλληλα με την αύξηση της παραγωγικότητας και τη δημοσιονομική εξυγίανση από τις εθνικές κυβερνήσεις (Aust, 2004, σ. 189-191).

Στο Συμβούλιο της Λισαβόνας κυριάρχησαν οι θέσεις του Τόνι Μπλέρ κατά τις οποίες η ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης απομακρύνεται πλέον από εκείνη της κοινωνικής ρύθμισης της δεκαετίας του 1980 προς την κατεύθυνση της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας, του ανταγωνισμού και της απασχόλησης και παρά τις αντιρρήσεις του Γαλλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος απέναντι στις ιδιωτικοποιήσεις δημοσίων οργανισμών, κυρίως των ταχυδρομικών και μεταφορικών υπηρεσιών. Έτσι λοιπόν το νεοφιλελεύθερο πνεύμα κυριάρχησε στο Συμβούλιο καθώς και στο εσωτερικό του Κόμματος των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών. Παρόμοιο λοιπόν και το αποτέλεσμα που προέκυψε από τη Συνθήκη της Νίκαιας το Δεκέμβριο του 2000. (Lightfoot, 2005, σ. 130-133).

Ο ευρύτερος ευρωπαϊκός διάλογος για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο.

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο και παρά τις αντιρρήσεις της Βρετανίδας πρωθυπουργού Θάτσερ, περί επαναφοράς των εθνικών συνόρων με τη Ευρωπαϊκή ενοποίηση, οι δεκαετίες του 1980 και '90 κινήθηκαν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Η Ευρωπαϊκή ενοποίηση έφερε έναν «ανατρεπτικό φιλελευθερισμό» (subversive liberalism), όπου η διακρατικός φιλελευθερισμός συρρίκνωσε τα εθνικά κοινωνικά μοντέλα. Φαίνεται λοιπόν, πως το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο αρχίζει να μοιάζει περισσότερο με εκείνο των Ηνωμένων Πολιτειών, ένα «ρυθμιστικό κράτος», παρά με το παραδοσιακό κεϋνσιανό κοινωνικό κράτος. Η «κοινωνική διάσταση» της Ευρώπης αφορά την κοινωνική ρύθμιση πλέον και όχι την κοινωνική πολιτική καθαυτή.

Η δεκαετία του 1980 υπήρξε μια περίοδος που χαρακτηρίστηκε από τη «σύγκρουση» μεταξύ Νεοφιλελευθερισμού και ρυθμιζόμενου καπιταλισμού, με τον πρώτο τελικά να κυριαρχεί. Ίσως αυτό να συνέβη κατά την προσπάθεια της απορρύθμισης των αγορών και της αρνητικής ολοκλήρωσης έναντι αυτών της ρύθμισης και της θετικής ολοκλήρωσης. Να σημειωθεί εδώ ότι παρόλο που το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί τον

κυριότερο εκπρόσωπο του νεοφιλελεύθερου δόγματος στην Ευρώπη, βρίσκεται εκτός των διαδικασιών της νομισματικής και οικονομικής ολοκλήρωσης, μιας ισχυρής δηλ. νεοφιλελεύθερης δραστηριότητας. Οι Συντηρητικοί της Θάτσερ φαντάζονταν μια νεοφιλελεύθερη Ένωση βασιζόμενη στο ελεύθερο εμπόριο (απορρύθμιση) χωρίς όμως την παράλληλη εκχώρηση της εθνικής κυριαρχίας. Γεγονός ήταν πως πολλοί υποστηρικτές της θεωρίας του «ρυθμιζόμενου καπιταλισμού», όπως ο Ζακ Ντελόρ πίστευε πως ο εκσυγχρονισμός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας προϋπέθετε πρώτα έναν σημαντικότερο ρόλο για την αγορά σε σχέση με το παρελθόν, με την κοινωνική ρύθμιση να ακολουθεί δεύτερη.

Αναφορικά λοιπόν με την Ενιαία Αγορά, κεντρικής σημασίας υπήρξε η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως προς τις προδιαγραφές και τις διαδικασίες προσχώρηση σε αυτή. Αντί της υπερεθνικής εναρμόνισης, η αμοιβαία αναγνώριση μετέτρεψε την κοινή αγορά στη νεοφιλελεύθερη αγορά της απορρύθμισης. Με δεδομένο το δικαίωμα άσκησης βετο, πιθανότερη έμοιαζε να είναι μια συμφωνία στην κατεύθυνση της αρνητικής ολοκλήρωσης, μια συμφωνία στα πλαίσια ενός κοινού – χαμηλού παρονομαστή. Το αποτέλεσμα, ανταποκρινόταν περισσότερο στον Αγγλο-Αμερικανικό νεοφιλελευθερισμό παρά στις φιλοδοξίες του Ντελόρ για ένα Ευρωπαϊκό μοντέλο κοινωνίας. Υπό αυτή την έννοια η οικονομική ολοκλήρωση από μόνη της προϋπέθετε ένα βαθμό Νεοφιλελευθερισμού καθώς και την ανάγκη για μεταρρύθμιση των υπαρχουσών διαδικασιών για τη λήψη των αποφάσεων ώστε να καταστεί εφικτή η θετική ολοκλήρωση (Hermann, 2002).

Αναφέρεται συχνά ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στη μορφή της από τη δεκαετία του 1980 έως σήμερα, δεν υπήρξε το αποτέλεσμα της «νίκης» του Νεοφιλελευθερισμού, μα ίσως η αποτυχία της στρατηγικής Ντελόρ. Μπορεί να μην είχε υπολογίσει σωστά την ισορροπία των δυνάμεων τη δεδομένη στιγμή, μπορεί για ορισμένους το όραμά του να περιείχε σημαντικά ρίσκα ή μπορεί ακόμα η πρωτοβουλία του να μην ήταν ξεκάθαρη για πολλούς. Στην προσπάθειά του να βρει μια κοινώς αποδεκτή ιδέα ώστε να κινητοποιήσει ένα πιο ουσιαστικό εγχείρημα για μια νέα ρύθμιση και όχι απορρύθμιση, υποστήριξε την ιδέα ενός βιώσιμου αναπτυξιακού μοντέλου για την Ευρώπη έναντι μιας «Κοινωνικής Ευρώπης», όπως καταγράφηκε στο τέλος της θητείας του στη Λευκή Βίβλο για την Ανταγωνιστικότητα, την Ανάπτυξη και την Απασχόληση

Σχεδόν μια εικοσαετία αργότερα και η ίδια προβληματική συνέχιζε να υπάρχει. Στο Συμβούλιο της Λισσαβόνας Μπλέρ και Ζοσπέν, εξέφραζαν τις δύο αντίθετες θεωρήσεις της «Νέας Σοσιαλδημοκρατίας». Δύσκολα θα μπορούσε κανείς να χαρακτηρίσει τον Τόνι Μπλέρ για «σοσιαλδημοκράτη» καθώς οι επιρροές του από τις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν παραπάνω από εμφανείς. Από την άλλη, η διακυβέρνηση Ζοσπέν στη Γαλλία ήταν πιο κοντά σε μια κοινωνική πολιτική με βάση τις ευρωπαϊκές αξίες και παραδόσεις. Και οι δύο αναγνώριζαν την ανάγκη εκσυγχρονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, η κοινωνική πολιτική της Ένωσης θα έπρεπε να βασίζεται στις αξίες ορισμένων κρατών μελών (Σκανδιναβία), να λαμβάνει υπόψη τα νέα κοινωνικά δεδομένα που εμφανίστηκαν με ραγδαίο ρυθμό σε κάποια άλλα (Γαλλία, Βρετανία, Ολλανδία) και τέλος να συμπεριλαμβάνει και τα κράτη μέλη που εφαρμόζουν «παθητικές» πολιτικές. Μέσα από την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού θα μπορούσε να καταστήσει αυτό το συνδυασμό εφικτό.

Στη θέση των τελευταίων κρίθηκε απαραίτητη η σταδιακή μεταβολή αυτών προς την κατεύθυνση των «ενεργών» κοινωνικών πολιτικών, οι οποίες μπορούν να προβλεφθούν από τη στιγμή που οι προσαρμογές στην αγορά κρίνονται ανεπαρκείς και χρειάζεται η πολιτική παρέμβαση. Δεν έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα οπότε και τις περισσότερες φορές είναι πολυδάπανες ώστε να γίνουν πιο ελκυστικές ή να περιέχουν υποχρεωτικά στοιχεία ώστε να εξαναγκάσουν για την εφαρμογή τους. Αυτό κατά κάποιο τρόπο σημαίνει ότι η ανάληψη πολιτικής δράσης φαντάζει πιο αποτελεσματική ή επιθυμητή έναντι των αποτελεσμάτων της αγοράς κάτι που με τη σειρά του συνεπάγεται ότι το κράτος είναι αυτό που μπορεί τυπικά καλύτερα να κρίνει τι εξυπηρετεί περισσότερο τους πολίτες παρά εκείνοι από μόνοι τους. Θα μπορούσε να πει κανείς πως ο συλλογισμός αυτός είναι σοσιαλδημοκρατικός! (Wincott, 2003, σ. 299).

Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό έγινε προσπάθεια να αναδειχθούν οι κυριότερες ιδεολογικές δυνάμεις εντός της Ευρωπαϊκής Ένωση και ποιες είναι οι θέσεις τους για την κοινωνική πολιτική. Θα προχωρήσουμε σε μια κατανομή αναφορικά με τον πολιτικό λόγο, τις αξίες, τους στόχους και τα πολιικά μέσα μεταξύ Παραδοσιακής Σοσιαλδημοκρατίας, Νέας Σοσιαλδημοκρατίας και Νεοφιλελευθερισμού, ακολουθώντας τη φόρμα των Hemerijk και Berghman στο "The European Social Patrimony – Deepening Social Europe through legitimate diversity".

Η Παραδοσιακή Σοσιαλδημοκρατία αναφέρεται σε «δικαιώματα, «ισότητα» και «αποτυχία της αγοράς», η Νέα Σοσιαλδημοκρατία σε «δικαιώματα και υποχρεώσεις», «ισότητα και αποτελεσματικότητα», «αγορά και αποτυχία του κράτους», ενώ ο Νεοφιλελευθερισμός σε «υποχρεώσεις», «αποτελεσματικότητα» και «αποτυχία του κράτους». Σε επίπεδο αξιών η Παραδοσιακή Σοσιαλδημοκρατία πρεσβεύει την ισότητα στους μισθούς, η Νέα Σοσιαλδημοκρατία τη συμπερίληψη και ο Νεοφιλελευθερισμός την ισότητα των ευκαιριών. Οι στόχοι της Παραδοσιακής Σοσιαλδημοκρατίας είναι η μισθολογική ισότητα, η πλήρης απασχόληση και η κοινωνική προστασία, της Νέας Σοσιαλδημοκρατίας οι ελάχιστες ευκαιρίες, η απασχολησιμότητα και οι ενεργείς πολιτικές, ενώ του Νεοφιλελευθερισμού η ισότητα των ευκαιριών και οι αντιπληθωριστικές πολιτικές.

Τα πολιτικά μέσα για την Παραδοσιακή Σοσιαλδημοκρατία ώστε να επιτύχει τους παραπάνω στόχους είναι ο ισχυρός παρεμβατικός ρόλος του κράτους, η υψηλή φορολογία και οι υψηλές κοινωνικές δαπάνες, οι καλής ποιότητας υπηρεσίες, η αναδιανομή, η οικουμενικότητα των μισθών και επιδομάτων που κινούνται σε αρκετά ικανοποιητικά επίπεδα. Η Νέα Σοσιαλδημοκρατία για να πραγματοποιήσει τους στόχους της δραστηριοποιείται σε επίπεδο αγοράς και κοινωνίας πολιτών, σε επίπεδο κράτους και ιδιωτικού τομέα, μεταξύ ευελιξίας και ασφάλειας, οικουμενικότητας και επιλεξιμότητας. Επιπλέον, συνδυάζει υψηλής ποιότητας υπηρεσίες και χαμηλά επιδόματα, φοροαπαλλαγές και θεσπίζοντας το Εθνικό Κατώτατο Μισθολόγιο. Ο Νεοφιλελευθερισμός, διαφέρει ως προς τη χαμηλή φορολογία και τις χαμηλές κοινωνικές δαπάνες, τις κακής ποιότητας κοινωνικές υπηρεσίες, τη χαμηλή αναδιανομή

και το χαμηλό μισθολόγιο, ενώ ακολουθεί μόνο την επιλεξιμότητα αναφορικά με την πρόσβαση σε υπηρεσίες και επιδόματα (Hemerijk, Berghman, 2004, σ. 15).

Ίσως όταν αναφερόμαστε στην Παραδοσιακή Σοσιαλδημοκρατία θα πρέπει να χρησιμοποιούμε παρελθοντικό χρόνο, καθώς αντιπροσωπεύει το παλιό μοντέλο κοινωνικού κράτους, όταν αυτό βρισκόταν στην ακμή του, κάτι που σήμερα δεν ισχύει και η επιστροφή σε τέτοιου είδους πολιτικές επιλογές μοιάζει απαγορευτική. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρίσκεται ανάμεσα στη Νέα Σοσιαλδημοκρατία και νεοφιλελευθερισμό. Περισσότερο ίσως συγκλίνει προς τη Νέα Σοσιαλδημοκρατία, όμως η τελευταία μοιράζεται κοινά χαρακτηριστικά με το νεοφιλελευθερισμό, δίνοντάς τους όμως διαφορετική βαρύτητα. Η Ένωση λοιπόν, χρησιμοποιεί τον όρο απασχολησιμότητα, προάγει τις ενεργείς πολιτικές για την απασχόληση, καθιερώνει εκτός από δικαιώματα και υποχρεώσεις, ενώ η δράση της περιλαμβάνει τη συμμετοχή φορέων από την κοινωνία πολιτών. Προβλέπει το ρόλο του κράτους, ώστε να περιοριστούν οι αρνητικές συνέπειες από τυχόν δυσλειτουργίες της αγοράς, εξασφαλίζει ένα ελάχιστο πλέγμα προστασίας και μέσω πολιτικών συμπερίληψης επιδιώκει την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού. Από την άλλη, είναι παραπάνω από εμφανές ότι η Νέα Σοσιαλδημοκρατία έχει δανειστεί στοιχεία από το νεοφιλελεύθερο δόγμα. Για παράδειγμα, αποδέχεται την αποτυχία το κράτους και χρησιμοποιεί όρους, όπως είναι η «επιλεξιμότητα».

Εκεί όμως που ο Νεοφιλελευθερισμός κάνει τη διαφορά είναι ο κεντρικός ρόλος που προσδίδει στην αγορά. Επιπλέον, ακολουθεί αντιπληθωριστικές πολιτικές ώστε να εξασφαλίσει ότι τίποτε δεν πρόκειται να διασαλεύσει τον ρόλο αυτό. Είναι επίσης, εμφανές ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει προτεραιότητα στην οικονομική ολοκλήρωση έναντι της κοινωνικής, υποστηρίζει τις δυνάμεις της αγοράς, τις ιδιωτικοποιήσεις και τις μισθολογικές ανισότητες (ανάλογα με την παραγωγή) και ακολουθεί αντιπληθωριστικές πολιτικές. Άρα, το νεοφιλελεύθερο μοντέλο κυριαρχεί στην οικονομική πολιτική της Ένωσης, με ορισμένες κοινωνικές ρυθμίσεις ώστε να επιτευχθεί η απαραίτητη ισορροπία. Σε αυτή την κατεύθυνση συνηγορεί και η αμφιταλάντευση των σοσιαλδημοκρατών μέσω του Κόμματος των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, το οποίο δε μπορεί να προσφέρει εναλλακτικές προτάσεις και επί της ουσίας τάσσεται υπέρ της Νομισματικής Ένωσης, των ενεργών πολιτικών απασχόλησης και της ανεξαρτησίας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, απογοητεύοντας, κυρίως, τους ψηφοφόρους των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ : ΤΟ ΝΕΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.

Η Συνθήκη της Ρώμης (1957) και οι υπόλοιπες πέντε που ακολούθησαν, εξυπηρετούσαν στόχους της εκάστοτε χρονικής, οικονομικής και κοινωνικής συγκυρίας. Αρχικά με τη Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, η θεμελίωση της κοινής αγοράς, υπήρξε το σημαντικότερο κεφάλαιο για την Κοινωνική Πολιτική. Εκτός από τις διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, των προϊόντων, των κεφαλαίων, των υπηρεσιών και την ελεύθερη εγκατάσταση, τα υπόλοιπα άρθρα για την κοινωνική πολιτική, αφορούσαν την εκπαίδευση και κατάρτιση, την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, την απασχόληση, τις συνθήκες και την κοινωνική ασφάλιση. Ο κυριότερος όμως λόγος ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ως συνέχεια των Συμφωνιών ΕΚΑΧ και ΕΚΑΕ, υπήρξε η δημιουργία της κοινής αγοράς με την ταυτόχρονη εξάλειψη των τελωνειακών δασμών. Τα οφέλη που θα προέκυπταν από την αγορά θα κατανέμονταν αυτόματα μέσω των μηχανισμών αυτής, για τη βελτίωση των όρων διαβίωσης και την εναρμόνισή τους, με σκοπό την κοινωνική πρόοδο. Η Συνθήκη ΕΟΚ ήταν μια αναγκαιότητα των τότε έξι κορπορατιστικών κρατών μελών, να διαχειριστούν αποτελεσματικότερα την οικονομική τους αλληλεξάρτηση, μέσω νέων εισφορών και να καταστήσουν ευκολότερη μια πιθανή σύγκλιση της οικονομικής – κυρίως πολιτικής.

Συνθήκη – τομή για τη δημιουργία της ενιαίας εσωτερικής αγοράς υπήρξε η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1987), μια Συνθήκη νεοφιλελεύθερης κυρίως, έμπνευσης. Το έτος 1992 ορίστηκε ως έτος ολοκλήρωσης της ενιαίας εσωτερικής αγοράς λοιπόν, με την αρχή της επικουρικότητας και της αναλογικότητας να θεσμοθετούνται και να καθιστούν το στόχο της πολιτικής ολοκλήρωσης ακόμη πιο δύσκολο. Ενιαία αγορά χρηματοδοτικών κεφαλαίων και ελεύθερος ανταγωνισμός, με τις κοινωνικές διατάξεις, να υπάρχουν για να «εξευμενίζουν» τους φόβους των κρατών μελών του Βορρά περί κοινωνικού ντάμπινγκ. Για τον ίδιο ακριβώς λόγο, θεσπίστηκε το 1989 ο Κοινοτικός Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ένα μίνιμουμ κοινωνικών δικαιωμάτων, που ενσωματώθηκε στις μετέπειτα Συνθήκες. Αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια δημιουργίας ενός Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, ενός Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χώρου, χωρίς υποχρεωτικό χαρακτήρα και με βασικό πολέμιο το Ηνωμένο Βασίλειο.

Ως λογική συνέπεια της ΕΕΠ, προέκυψαν η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992), με το Σύμφωνο Σταθερότητας και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Από το 1951 έως την παραπάνω Συνθήκη, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα σταδιακά μετατράπηκε από αγορά αγαθών, σε αγορά υπηρεσιών και κεφαλαίων και από εκεί σε μια νομισματική ένωση με την ίδρυση της ανεξάρτητης Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Τα κριτήρια σύγκλισης που τέθηκαν από το Σύμφωνο Σταθερότητας για την είσοδο των κρατών μελών στην ΟΝΕ και η ακόλουθη λιτότητα προκάλεσαν επιπτώσεις σε κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο. Πλέον ο στόχος της πολιτικής εναρμόνισης καθίσταται δυσκολότερος, όχι μόνο λόγω της αρχής της επικουρικότητας, αλλά εξαιτίας του Πρωτοκόλλου για την Κοινωνική Πολιτική και τη Συμφωνία για την Κοινωνική Πολιτική, όπου για πρώτη φορά έγινε αισθητή η ύπαρξη μιας Ένωσης δύο ταχυτήτων. Το Πρωτόκολλο προέβλεπε το δικαίωμα του Ηνωμένου Βασιλείου, να μην εφαρμόζει τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής της Κοινότητας, τα οποία ψήφιζαν τα υπόλοιπα έντεκα κράτη μέλη όποτε

εκείνη το επιθυμούσε. Με τη Συμφωνία για την Κοινωνική Πολιτική, οι στόχοι εξειδικεύτηκαν με την αρχή της επικουρικότητας διάχυτη στο κείμενο και με το ρόλο των κοινωνικών εταίρων να αναβαθμίζεται αισθητά και την Επιτροπή να διαβουλευεται μαζί τους, να ζητά τη γνώμη τους και τα εθνικά κράτη να τους αναθέτουν την εφαρμογή των οδηγιών. Με τη Λευκή Βίβλο του 1994 έγινε προσπάθεια αποσαφήνισης του όρου περί Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, προτάχθηκε η συνεργασία των κρατών μελών στη βάση της αρχής της επικουρικότητας, όπου ανταγωνιστικότητα και κοινωνική ευημερία αποτελούσαν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Για μια ακόμη φορά η οικονομική ατζέντα προηγήθηκε της αντίστοιχης κοινωνικής.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ που ακολούθησε το 1997 υπήρξε υψίστης σημασίας καθώς για πρώτη φορά υπήρξε ξεχωριστό κεφάλαιο για την απασχόληση, η οποία τέθηκε στην πρώτη γραμμή του ενδιαφέροντος. Λαμβάνοντας υπόψη τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των πολιτών της Ένωσης, τέθηκε ο στόχος της αύξησης της απασχόλησης, μέσα από την ανάπτυξη του κοινωνικού διαλόγου, της κοινωνικής προστασίας και της προστασίας των ανθρωπίνων πόρων. Όπως και στο παρελθόν, η προτεραιότητα δόθηκε στη μη πληθωριστική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα σε σχέση με ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης. Ο «υψηλός βαθμός ανταγωνιστικότητας» που συμβαδίζει με το στόχο ενός «υψηλού επιπέδου κοινωνικής προστασίας», μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την εκπαίδευση και την κατάρτιση, την έρευνα και την τεχνολογική πρόοδο. Παρά το κεφάλαιο για την απασχόληση, η Συνθήκη του Άμστερνταμ διατηρεί τις προτεραιότητες εκείνες του Μάαστριχτ δηλ. τις αντιπληθωριστικές πολιτικές έναντι της πλήρους απασχόλησης.

Η Συνθήκη, λοιπόν, της Ρώμης στόχευε στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης, η Συνθήκη του Μάαστριχτ στην οικονομική και κοινωνική συνοχή της Κοινότητας και του Άμστερνταμ στην ενίσχυση της απασχόλησης. Και στις τρεις περιπτώσεις, όπως και στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οικονομική ενοποίηση και η ελεύθερη εσωτερική αγορά αποτελούν τους πρώτους και τους βασικότερους στόχους, με τις διατάξεις της κοινωνικής πολιτικής να εξυπηρετούν τους στόχους αυτούς και να καθιστούν τις επιδράσεις τους στην κοινωνία λιγότερο ανώδυνες.

Για πρώτη φορά στα πλαίσια της θέσπισης του Συμφώνου για την Απασχόληση, εφαρμόστηκε ένα νέο ήπιο εργαλείο πολιτικής, η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού. Το Σύμφωνο προέκυψε μέσα από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και τις Διαδικασίες Λουξεμβούργου, Κάρντιφ και Κολωνίας. Η ΑΜΣ είναι προϊόν της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, προωθεί τις διαδικασίες αμοιβαίας μάθησης, καθορισμού των βέλτιστων πρακτικών και αξιολόγησης της προόδου των κρατών μελών. Συγκεκριμένα, ορίζονται οι κατευθυντήριες γραμμές, τίθενται τα χρονοδιαγράμματα και τα σημεία αναφοράς των βέλτιστων πρακτικών και μεταφοράς αυτών στα εθνικά κράτη, οι επιδόσεις των οποίων αξιολογούνται από την Επιτροπή. Η ΑΜΣ προέκυψε από την αναγνώριση της διαφορετικότητας μεταξύ των κρατών μελών και αποτέλεσε προσπάθεια εκσυγχρονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, στη βάση της λογικής Τόνι Μπλερ. Δηλαδή, υιοθετήθηκε μια διαδικασία, παγκοσμίως πρώτη, δίχως υποχρεωτικό χαρακτήρα, οπότε και τ' αποτελέσματα αυτής κάθε άλλο παρά αξιόλογα αποδείχθηκαν ιδιαίτερα στους τομείς του κοινωνικού αποκλεισμού, των συντάξεων και της υγείας.

Σε αντίθεση με το στόχο της οικονομικής ολοκλήρωσης, όπου κυριαρχεί ο υψηλός βαθμός δέσμευσης των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, η ηγεμονία ενός θεωρητικού μοντέλου, το οποίο στηρίζεται από τις πολιτικές ελίτ και συνδέεται με τις υπόλοιπες πολιτικές, τους δεσμευτικούς κανόνες που προκύπτουν από το Σύμφωνο Σταθερότητας, η Στρατηγική για την Απασχόληση, δε βασίζεται σε ένα κυρίαρχο θεώρημα αλλά, συνδέεται με τους ευρύτερους στόχους της οικονομικής ενοποίησης καθώς και με τις πολιτικές για την κοινωνική προστασία. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση, ενώ θέτει το στόχο της προώθησης της απασχόλησης, επί της ουσίας προτάσσει λύσεις υπέρ της οικονομίας της προσφοράς με μειώσεις μισθών ώστε να συγκρατηθεί η ανεργία και ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης μέσω των προγραμμάτων κατάρτισης και επενδύσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και του ανθρωπίνου κεφαλαίου.

Η Συνθήκη της Νίκαιας (2000) προετοίμασε την Κοινότητα για τη διεύρυνση με 12 νέα κράτη μέλη. Στη Σύνοδο Κορυφής υπεγράφη η Ατζέντα Κοινωνικής Πολιτικής η οποία έθετε το στόχο για την ανταγωνιστικότερη οικονομία στον κόσμο, βασισμένη στη γνώση. Το περιεχόμενο της Ατζέντας υπήρξε ιδιαίτερα φιλόδοξο, καθώς όριζε ως το 2010 η απασχόληση ν' αυξηθεί κατά 70% και η γυναικεία συμμετοχή στην αγορά εργασίας κατά 60%. Η Συνθήκη της Λισαβόνας 7 χρόνια μετά, κινήθηκε στο ίδιο μήκος κύματος. Η κοινωνική πολιτική της Κοινότητας θα ήταν συμπληρωματική των κρατών μελών και στόχευε σε ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης, στην κοινωνική προστασία, στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και στην προώθηση της εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η κυριότερή της πρωτοτυπία ήταν η υιοθέτηση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του 2000, προσδίδοντάς του με αυτό τον τρόπο την ίδια νομική ισχύ με τις Συνθήκες.

Και οι δύο παραπάνω Συνθήκες επισφράγισαν μια περίοδο έντονου Ευρωσκεπτικισμού εξαιτίας της περιπέτειας επικύρωσής τους. Η Συνθήκη της Λισαβόνας, έως σήμερα δεν έχει τεθεί σε ισχύ εξαιτίας του αρνητικού αποτελέσματος στο ιρλανδικό δημοψήφισμα. Είναι εμφανές, πλέον, ότι οι πολίτες ζητούν περισσότερα από την Ένωση, η οποία ίσως ακόμα να μην είναι έτοιμη να δώσει. Οι όροι της οικονομικής ορθοδοξίας είναι δύσκολο να ανατραπούν ώστε να αλλάξει ο συσχετισμός των δυνάμεων. Η νέα διεύρυνση μεγέθυνε ακόμη περισσότερο το χάσμα μεταξύ των κρατών μελών καθιστώντας ακόμη πιο απίθανο το ενδεχόμενο εναρμόνισης της κοινωνικής πολιτικής. Οι Ευρωπαίοι πολίτες επιζητούν την εμπλοκή τους στη διαμόρφωση της κοινοτικής πολιτικής και το εκφράζουν μέσα από την αρνητική τους ψήφο στα δημοψηφίσματα.

Οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μας δίνουν σήμερα την εικόνα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, ενός Μοντέλου που ενσωματώνει τα κοινά χαρακτηριστικά των τεσσάρων διαφορετικών ευρωπαϊκών κρατών πρόνοιας και διευκολύνει τη διάδοση των καλύτερων εθνικών πρακτικών. Δε μπορούμε παρόλα αυτά, να ισχυριστούμε ότι υπάρχει κοινή ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική, εξαιτίας της πολυδιάσπασης των φορέων, τον ασαφή ορισμό της ευρωπαϊκής ιθαγένειας, την αποδυνάμωση των κυριότερων θιασωτών του κοινωνικού κράτους, όπως είναι τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και τα συνδικάτα, την έλλειψη κεντρικής εξουσίας και κεντρικών δημοσιονομικών- αναδιανεμητικών μηχανισμών. Η Κοινότητα λοιπόν, δε διαθέτει αυτόνομα θεσμικά όργανα εφαρμογής κοινοτικών μέτρων αντίθετα, επαφίεται για την εφαρμογή αυτών στο εθνικό κράτος. Για παράδειγμα, ενώ το ευρώ θα επέτρεπε τη σύγκριση των μισθών και κατά συνέπεια θα

έδινε τη δυνατότητα στα συνδικάτα να διεκδικήσουν αυξήσεις των εισοδημάτων, το εθνικό κράτος είναι εκείνο που καθορίζει τους μισθούς μέσα από τις εθνικές συλλογικές συμβάσεις.

Η νεοφιλελεύθερη πολιτική και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο

Πολλοί θεωρούν ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συμβαδίζει περισσότερο με το νεοφιλελεύθερο ιδεολογικό ρεύμα, με βασικότερο παράδειγμα την προτεραιότητα της ΟΝΕ έναντι όλων των άλλων πολιτικών και την αδυναμία συγκρότησης ενός μοναδικού και αποτελεσματικού ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Οι πρώτες ενδείξεις ήρθαν με την οικονομική ύφεση που ακολούθησε τις πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979 και την κατάρρευση του συστήματος Bretton – Woods. Καθώς η «Χρυσή Εποχή» της εικοσαετίας 1950-1973 αποτελούσε πλέον μακρινό παρελθόν, οι αρνητικές επιδράσεις εξαιτίας της συνεχιζόμενης οικονομικής στασιμότητας, έγιναν αισθητές σε πολιτικο-κοινωνικό επίπεδο. Η οικονομική κρίση της δεκαετίας 1974-1983 συνοδεύτηκε από την αποδυνάμωση των σοσιαλδημοκρατικών δυνάμεων, τη ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη, τη διόγκωση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών και το τέλος της μεταφορντικής περιόδου. Από το 1985 έως το 1995 η οικονομία διεθνοποιείται και από το 1994 έως το 2002 και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρατηρούμε έντονη θεσμική διαφοροποίηση (Μάαστριχτ – Πρωτόκολλο Κοινωνικής Πολιτικής), καθώς και διορθωτικές παρεμβάσεις στην αγορά και αυστηρά κριτήρια (οικονομικής) σύγκλισης.

Η δεκαετία του 1970 υπήρξε η πιο καθοριστική δεκαετία για τη στροφή στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές. Σηματοδότησε το τέλος της «Χρυσής Εποχής», του κεϋνσιανού οικονομικού μοντέλου, της παραδοσιακής αντίληψης για την αλληλεγγύη και την κοινωνική συνοχή. Πέρα από τις πετρελαϊκές κρίσεις και την κατάρρευση του συστήματος των σταθερών ισοτιμιών, μέσα στη δεκαετία σημειώθηκαν σημαντικές κοινωνικό-πολιτικές μεταβολές, οι οποίες μέχρι σήμερα ταλανίζουν τα κοινωνικά συστήματα, όχι μόνο της Κοινότητας, αλλά παγκοσμίως. Συγκεκριμένα, είχαμε τη μαζική είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας και την αντίστοιχη μεταβολή των οικογενειακών δομών, τη γήρανση του πληθυσμού, την ανάπτυξη της τεχνολογίας που με τη σειρά της άλλαξε τη δομή της εργασίας, καταργώντας ουσιαστικά την αντίστοιχη χειρονακτική, ενώ άνοιξε το δρόμο των ιδιωτικοποιήσεων ιδιαίτερα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, βοηθώντας τις εθνικές κυβερνήσεις στην προσπάθειά τους να περικόψουν τις δημόσιες δαπάνες και να τονώσουν την ανταγωνιστικότητα. Τέλος, η πτώση της παραγωγής, με τη σειρά της, προκάλεσε τη συρρίκνωση των θέσεων εργασίας και αποδυνάμωσε την εργατική αλληλεγγύη και μαζικοποίηση του κινήματος. Οι πολιτικές επιλογές των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στόχευαν στην αύξηση της απασχόλησης, στην εξάλειψη των εισοδηματικών ανισοτήτων και στη συγκράτηση του προϋπολογισμού. Το δίλλημα που καλεστήκαν να αντιμετωπίσουν ήταν το εξής : Η αύξηση της απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα, από τη μια, δεν θα διόγκωνε επιπλέον το μισθολογικό κόστος αλλά θα κρατούσε χαμηλά τους πραγματικούς μισθούς, από την άλλη η αύξηση της απασχόλησης στο δημόσιο έμοιαζε αποτρεπτική εξαιτίας των ελλειμμάτων. Έτσι είχαν να επιλέξουν μεταξύ εισοδηματικής ανισότητας και

υψηλών ποσοστών ανεργίας, διαλέγοντας, απ' όσο φαίνεται έως σήμερα το πρώτο.

Η διεθνοποίηση της οικονομίας και κατά συνέπεια το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης βοήθησαν στην όξυνση των παραπάνω φαινομένων προτάσσοντας το δόγμα της ευελιξίας για την αντιμετώπισή τους. Ενώ οι οικονομικές δραστηριότητες ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα και το κεφάλαιο αποκτά μεγάλη δύναμη, οι εργαζόμενοι παραμένουν εντός των συνόρων και σε συνδυασμό με τη μετανάστευση, τα συνδικάτα πλέον εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον παραδοσιακό τους ρόλο, ανήμπορα ν' ανταποκριθούν στις νέες αυτές συνθήκες. Η μικτή οικονομία, ο ισχυρός βιομηχανικός τομέας και ο κρατικός παρεμβατισμός – τα οποία έχουν συνδεθεί με την πολιτική των σοσιαλδημοκρατικών δυνάμεων – έχουν δώσει τη θέση τους στην αναγκαιότητα για προσαρμογή στην ελεύθερη παγκοσμιοποιημένη αγορά, στην κινητικότητα των εργαζομένων, τη λιτότητα και τη σύγκλιση προς τα κάτω. Εφόσον λοιπόν οι κύριοι θεμελιωτές του παραδοσιακού κράτους πρόνοιας έχουν αποδυναμωθεί, τότε με η σειρά του και εκείνο δε μπορεί να υπάρξει με την ίδια μορφή προ της δεκαετίας του 1970.

Η μισθολογική πολιτική λοιπόν, καθορίζεται σε συνάρτηση με το διεθνές περιβάλλον, για την αύξηση της απασχόλησης προωθούνται αντιπληθωριστικές πολιτικές και ο κρατικός παρεμβατισμός αντικαθίσταται πλήρως από ανεξάρτητους θεσμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η οποία προτάσσει χαμηλό πληθωρισμό και δημόσιο έλλειμμα με περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες. Σήμερα ο όρος «εργασία» έχει αντικαταστεί από τον αντίστοιχο «απασχόληση» και «απασχολησιμότητα» με τη σταθερή και πλήρη απασχόληση να δίνει τη θέση της στην ημιαπασχόληση και τα προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα για να επιτύχει το στόχο της αύξησης της απασχόλησης έχει υιοθετήσει νέα ευέλικτα εργαλεία πολιτικής, τα οποία στηρίζονται στη συνεργασία των κρατών μελών. Πόσο μπορούν όμως τέτοιες διαδικασίες να είναι αποτελεσματικές, όταν δεν έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα, όταν ο όρος περί ευρωπαϊκής ιθαγένειας δεν έχει αποσαφηνιστεί και όταν η αρχή της επικουρικότητας αποτελεί δομικό στοιχείο του ευρωπαϊκού οικοδομήματος; Η Ένωση προσπαθεί να ικανοποιήσει στόχους που ο ένας αναιρεί τον άλλο : Αποτελεσματικότητα και ισότητα, ανάπτυξη και αναδιανομή, ανταγωνισμός και αλληλεγγύη. Αυτή είναι και η ουσία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου. Μπορεί όμως να επιτύχει όλους τους στόχους εξίσου; Ή εξυπηρετεί μονάχα εκείνους που ανταποκρίνονται στην αγορά; Δυστυχώς, τα παραδείγματα σήμερα μας αποδεικνύουν ότι ακόμα, η κοινή κοινωνική πολιτική δεν είναι αυτόνομη και δε συμπορεύεται με την οικονομική ολοκλήρωση αλλά βρίσκεται πίσω.

Μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει μια συνέχεια όσον αφορά την οικονομική και κοινωνική πολιτική, με αφετηρία τη δεκαετία του 1970 έως σήμερα. Οι συνθήκες που επικράτησαν τότε ακόμη ταλανίζουν τα κέντρα λήψης αποφάσεων των κρατών μελών και κατά συνέπεια της Κοινότητας. Οι επιλογές, κατά τη γνώμη μου, δεν είναι τόσο δεδομένες και πασιφανείς. Είναι γεγονός πως η στροφή προς τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές, έχει γίνει, αποτελεί όμως τη μοναδική και αλάνθαστη επιλογή; Η οικονομική κρίση του 2008 διαψεύδει το θεώρημα περί παντοδυναμίας της αγοράς. Πριν φτάσουμε ως εκεί, να δούμε πως η νεοφιλελεύθερη πολιτική σκέψη εισχώρησε στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα και πως ακόμα το κοινωνικό κράτος φαίνεται να αντέχει, με διαφορετική μορφή σήμερα.

Σύμφωνα με τον Νεοφιλελευθερισμό η αγορά μπορεί να προσφέρει τα πάντα σε αντίθεση με το κράτος και την κοινωνία πολιτών. Προτάσσει τη συγκράτηση του πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα, το οποίο ορίζεται από τις Συνθήκες Μάαστριχτ και Άμστερνταμ. Προβλέπει ένα ελάχιστο πλέγμα κοινωνικής προστασίας σε όσους δεν έχουν τα απαραίτητα εφόδια να ανταγωνιστούν τους υπόλοιπους στην αγορά και βλέπουμε ότι σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει θεσμοθετηθεί μια κοινή πολιτική για την κοινωνική ασφάλιση ενώ γενικότερα οι διατάξεις για την κοινωνική πολιτική, με αφετηρία την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, προσφέρουν ένα μίνιμουμ δίκτυο προστασίας από τους κινδύνους του κοινωνικού ντάμπινγκ. Τέλος, ο Νεοφιλελευθερισμός αποκλείει τους μηχανισμούς εξάρτησης και υποστηρίζει τη μετατόπιση από την πρόνοια στην εργασία κάτι που η Κοινότητα δείχνει να ασπάζεται αν παρατηρήσει κανείς τη βαρύτητα που δίνεται στην εκπαίδευση και την κατάρτιση για την καταπολέμηση της ανεργίας. Εφαρμόζονται ενεργείς πολιτικές απασχόλησης σε αντίθεση με τις «παθητικές», δηλ. αυτές που περιορίζονταν στην καταβολή αποζημιώσεων και επιδομάτων ανεργίας. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η πίστη στην οικονομική ορθοδοξία και στα κριτήρια του Συμφώνου Σταθερότητας (ακόμη και σε περιόδους οικονομικής κρίσης, όπως μας υποδεικνύει το πρόσφατο παράδειγμα), δε συνοδεύεται από αντίστοιχη «αφοσίωση» αναφορικά με το στόχο της πολιτικής ολοκλήρωσης.

Κατά τη γνώμη μου το να συνηγορήσουμε ότι ο Νεοφιλελευθερισμός αποτελεί το κυρίαρχο μοντέλο πολιτικής στην Ένωση, φαίνεται ιδιαίτερα απλουστευμένο και η πραγματικότητα φαίνεται να είναι αντιθέτως, πολύπλοκη. Ακόμη και αν δεχτούμε ότι ο Τρίτος Δρόμος του Τόνι Μπλερ κερδίζει έδαφος εντός της Κοινότητας, δε πρέπει να ξεχνάμε ότι το κομματικό-πολιτικό υβρίδιο του Μπλερ δανείζεται χαρακτηριστικά από την Παραδοσιακή Σοσιαλδημοκρατία. Δηλαδή, οι αξίες της ελευθερίας, της αμοιβαιότητας, της ισότητας των ευκαιριών, της προστασίας των μειονεκτούντων, της ανταγωνιστικής και παραγωγικής καπιταλιστικής οικονομίας και της αναδιανομής (φορολογικές ελαφρύνσεις σε νοικοκυριά και συνταξιούχους) φαίνεται να συνυπάρχουν με τις εκείνες της παγκοσμιοποίησης και του οικονομικού συντηρητισμού. Τα κοινά σημεία, νεοφιλελεύθερης κοπής, Ευρωπαϊκής Ένωσης και πολιτικής Τόνι Μπλερ είναι η ανταγωνιστικότητα, η θετική στάση απέναντι στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και οι ενεργητικές πολιτικές για την καταπολέμηση της ανεργίας μέσα από τα προγράμματα κατάρτισης και γενικότερα η δημιουργία ενός εργασιοκεντρικού μοντέλου, όπου η απασχόληση συνδέεται με τις υπόλοιπες πολιτικές, όπως αυτή της κοινωνικής προστασίας. Έτσι όπως το βρετανικό κράτος πρόνοιας μοιάζει με το αντίστοιχο των Ηνωμένων Πολιτειών, έτσι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αρχίζει να μοιάζει και εκείνη με το ρυθμιστικό κράτος των ΗΠΑ, όπου τα εθνικά κοινωνικά μοντέλα συρρικνώνονται έναντι του Νεοφιλελευθερισμού. Χωρίς μια αυτόνομη κοινωνική πολιτική, μπορούμε να μιλάμε μόνο για κοινωνική ρύθμιση από τα θεσμικά όργανα της Κοινότητας.

Τα σοσιαλδημοκρατικά στοιχεία

Και ενώ λοιπόν, η σοσιαλδημοκρατία περνά «κρίση ταυτότητας» και σε πολλές περιπτώσεις δεν αποποιείται το νεοφιλελευθερισμό, μεταλλαζόμενη

σε πολιτικές Τρίτου Δρόμου και παρά την υποχώρηση του ρυθμιζόμενου καπιταλισμού κατά τη δεκαετία του 1980, φαίνεται πως το πνεύμα και η λογική της σοσιαλδημοκρατίας δεν έχει εξαφανιστεί εντελώς. Όπως έχει αναφερθεί πολλές φορές στην παρούσα εργασία, η κοινωνική πολιτική συμβάλλει στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης άρα θα μπορούσαμε να πούμε ότι κατά κάποιο τρόπο η νεοφιλελεύθερη αντίληψη συναντάται με τη σοσιαλδημοκρατική. Για παράδειγμα, η εκπαίδευση και κατάρτιση μπορούν να βοηθήσουν στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης, στην αύξηση της παραγωγής και της ποιότητας της εργασίας, καθώς καθιστούν ευκολότερη την προσαρμογή στις μεταβολές της βιομηχανίας και επιτυγχάνεται έτσι η εργασιακή ειρήνη. Βοηθούν λοιπόν, τους εργαζομένους να προσαρμοστούν στις αλλαγές του εργασιακού τοπίου παρέχοντάς τους νέες δεξιότητες και προσόντα που ανταποκρίνονται στις νέες τεχνολογίες. Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης να σημειώσουμε ότι δεν εφαρμόζονται μόνο στο Ηνωμένο Βασίλειο αλλά και στα σοσιαλδημοκρατικά κράτη της Σκανδιναβίας.

Το νέο δόγμα περί ευελιξίας, αυξάνει τις πιθανότητες κάποιος σε μια δεδομένη στιγμή να βρεθεί εκτός αγοράς εργασίας και τότε το κράτος θα είναι εκείνο που θα του προσφέρει προστασία εκ των πραγμάτων και όχι η αγορά όπως οι νεοφιλελεύθεροι υποστηρίζουν. Επιπλέον, οι αλλαγές στη δομή της οικογένειας προϋποθέτουν επίσης την κρατική παρουσία, με την πρόσβαση όλων των γονέων στην εργασία, ανδρών και γυναικών, κάτι που με τη σειρά του συνεπάγεται με περισσότερες και αποτελεσματικότερες υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας. Το ίδιο ισχύει και για τους ηλικιωμένους, ο αριθμός των οποίων αυξάνεται τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, οπότε χρειάζεται η κρατική πρωτοβουλία για τη βελτίωση των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής φροντίδας. Ακόμη και εντός της Ένωσης τα νέα ευέλικτα εργαλεία, παρότι αποτελούν νεοφιλελεύθερες εφευρέσεις, εμπεριέχουν χαρακτηριστικά σοσιαλδημοκρατίας! Για παράδειγμα, η Μέθοδος Ανοιχτού Συντονισμού προϋποθέτει την επιλογή των κατάλληλων πολιτικών από το κράτος και όχι από τα άτομα δηλ. η ατομική επιλογή τίθεται στο περιθώριο με το κράτος να επιλέγει αυτό που ταιριάζει στους πολίτες.

Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, όπου δεν είναι δυνατή η ρύθμιση των ισοτιμιών και η νομισματική πολιτική καθορίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, οι λύσεις θεωρητικά βρίσκονται στην κινητικότητα των εργαζομένων και στην ευελιξία των μισθών ώστε να μην αυξηθούν τα ποσοστά ανεργίας. Πρακτικά όμως, και όπως έδειξε το πρόσφατο παράδειγμα, οι λύσεις μπορεί να μη βρίσκονται αποκλειστικά και μόνο σε τέτοιου είδους νεοφιλελεύθερες επιλογές. Το 2007 η κρίση στις Ηνωμένες Πολιτείες στα στεγαστικά δάνεια οδήγησε στα πλαίσια πάντα της διεθνοποιημένης οικονομίας, σε μια γενικευμένη και παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Μπορεί να έγιναν διορθώσεις και όχι αλλαγές στο νεοφιλελεύθερο παγκόσμιο σύστημα, όμως σε πολλές περιπτώσεις πέρα από τις ενέσεις ρευστότητας υιοθετήθηκαν μέτρα εθνικοποιήσεων των χρεών και μέτρα που θυμίζουν προστατευτισμό. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της Ελλάδας, το πακέτο των 28 δισεκατομμυρίων ευρώ για την ενίσχυση της ρευστότητας των ελληνικών τραπεζών, συνοδεύτηκε με την απαγόρευση μεταφοράς των κονδυλίων αυτών, για τη διάσωση των θυγατρικών τους, στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη.

Όπως ακριβώς η κρίση της δεκαετίας του '70 εξανάγκασε τα σοσιαλδημοκρατικά κυβερνητικά σχήματα να υιοθετήσουν σκληρή πολιτική

γραμμή και να χάσουν την εξουσία από τους νεοφιλελεύθερους με το πέρασμα της δεκαετίας, έτσι ακριβώς ανήλθαν εκ νέου στην εξουσία εξαιτίας της δυσарέσκειας έναντι του άκρατου Νεοφιλελευθερισμού της Νέας Δεξιάς του 1980. Πιστεύω λοιπόν, ότι ο Νεοφιλελευθερισμός δεν αποτελεί πανάκεια και πως η σημερινή κρίση το επιβεβαιώνει. Κανείς δε μπορεί να αγνοήσει τις νέες προκλήσεις σήμερα, όπως επίσης δε πρέπει κανείς να παραμερίσει, αν κρίνουμε και από τις έντονες κοινωνικές συγκρούσεις, την αναγκαιότητα για κοινωνικά μέτρα που θα προστατεύουν όχι τους μηχανισμούς της αγοράς αλλά τους Ευρωπαίους πολίτες. Η επιλογή σήμερα, των μέσων άσκησης πολιτικής, είναι λιγότερο αυστηρή και δογματική από ποτέ. Όπως έχει αποδειχτεί η υιοθέτηση ενός μοναδικού ιδεολογικού δόγματος και η εφαρμογή αντίστοιχων πολιτικών, δεν μπορεί να επιφέρει τα μέγιστα. Το νέο κοινωνικό μοντέλο για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του Νεοφιλελευθερισμού χρειάζεται να διατηρήσει κάποια από τα παραδοσιακά, σοσιαλδημοκρατικά του συστατικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aust, A. “From Eurokeynesianism to the Third Way : The Party of European Socialists (PES) and European Employment policies”, στο *Social Democratic Party Policies in Contemporary Europe*, επιμ. Bonoli Giuliano & Powell Martin, Routledge Taylor and Francis Group, London and New York, 2004.

Bonoli, G. “Social Democratic party policies in Europe : Towards a Third Way?”, στο *Social Democratic Party Policies in Contemporary Europe*, επιμ. Bonoli Giuliano & Powell Martin, Routledge Taylor and Francis Group, London and New York, 2004.

Bonoli, G. Vic, G. & Taylor – Gooby, P. *European Welfare Futures –Towards a Theory of Retrenchment*, Polity Press, Cambridge, 2000.

Bonoli, G. & Palier, B. “How do welfare state change? Institutions and their impact on the politics of welfare state reform in Western Europe” στο *Welfare State Futures*, επιμ. Leibfried, S., Cambridge University Press, 2001.

Buti, M. & Franco, D.& Pench, R..”Reconciling the Welfare State with sound public finances and high employment” στο *The Welfare State in Europe - Challenges and Reform*, επιμ. Buti M., Edward Elgar Publishing Limited UK, 2001.

Esping – Andersen, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Cambridge, 1990.

Ferrera, M. *The boundaries of Welfare –European integration and the New Spatial Politics of Social Protection*, Oxford Univesrity Press, 2005.

Ferrera, M. & Martin, R. “Building a Sustainable Welfare State”, στο *Recasting European Welfare States*, επιμ. Ferrera, M. & Martin, R Frank Cass Publishers, London, 2002.

Giddens, A. *The Third Way - The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, Oxford, 1998.

Goodin, R. & Headey, B. & Muffels, R. & Dirven, H. *The Real Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge University Press, 2003.

Hemerijck, A. “The Self - Transformation of the European Social Model(s)”, στο *Why we need a welfare state*, επιμ. Esping – Andersen, G. & Gallie, D. & Hemerijck. A, & Myles, J. Oxford University Press, 2003.

Irvesen Torben, “Capitalism, Democracy and Welfare”, Cambridge University Press, 2005.

Kiely, R. *The clash of Globalizations, Neo Liberalism, The Third Way and Anti - Globalization*, Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, 2005.

Kleinman, M. *A European welfare state? European Union Social Policy in Context*, Palgrave, 2002.

Larsen, T. & Taylor – Gooby, P. “New Risks at the EU Level? A Spillover from Open Market Policies?”, στο *New Risks, New Welfare. The Transformation of the Welfare State*, επιμ. Taylor – Gooby, P. Oxford University Press, 2005.

Lightfoot, S. *Europeanizing Social Democracy? The rise of the Party of European Socialists*, Routledge Taylor and Francis Group, London and New York, 2005.

Orszag, M. & Snower, D. “Expanding the Welfare System : A Proposal for Reform”, στο *The Welfare State in Europe - Challenges and Reform*, επιμ. Buti, M. Edward Elgar Publishing Limited UK, 2001.

Pierson, P. “Post-industrial Pressures on the Mature Welfare State”, στο *The New Politics of the Welfare State*, επιμ. Pierson, P. Oxford University Press, New York, 2001.

Pierson, Ch. *Beyond the Welfare State? The New Political Economy of Welfare*, Polity Press Cambridge, 1998.

Pratt, A. “Neo-liberalism and Social Policy: Towards a New Social Democracy”, στο *Social Policy, Theories, Concepts and Issues*, third edition, επιμ. Lavalette, M. & Pratt, A. Sage Publications London, 2006.

Rhodes, M. “Desperately seeking a solution : Social Democracy, Thatcherism and the Third Way in British Welfare”, στο *Recasting European Welfare States*, επιμ. Ferrera, M. & Martin, Frank Cass Publishers, London 2002.

Scharpf, F. *The viability of advanced Welfare States in the international economy*, στο *Welfare State Futures*, επιμ. Leibfried, S. Cambridge University Press, 2001.

Hemerijck, A. & Berghman, J. “The European Social Patrimony- Deepening Social Europe through Legitimate Diversity”, στο *Connecting Welfare Diversity within the European Social Model* επιμ. Sakellariopoulos, Theod. & Berghman, J. Intersentia, Antwerpen – Oxford New York 2004.

Scharpf, F. “Economic Changes, Vulnerabilities and Institutional Capabilities” στο *Welfare and Work in the open economy vol. 1 From Vulnerability to Competitiveness*, επιμ. Scharpf, F. & Schmidt, V. Oxford University Press, 2002.

Wincott, D. “The idea of the European Social Model : Limits and Paradoxes of Europeanization” στο *The politics of Europeanization*, επιμ. Kevin, F. & Radaelli, C. Oxford University Press, 2003.

Yeates, N. “Globalization and Social Policy, Mapping the Territory” στο *Globalization and Social Policy*, επιμ. Yeates, N. Sage Publications, 2001.

Δαγτόγλου, Π. *Συνθήκη της ΕΟΚ, ενημερωμένη- Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1989.

Δημόπουλος, Γ. «Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση», στο, *Η Συνθήκη του Μάαστριχ. Συνθετική θεώρηση*, επιμέλεια – εισαγωγή : Θ. Χριστοδουλίδης – Κ. Στεφάνου, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Κέντρο Ευρωπαϊκών Υποθέσεων – Μελέτες Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, Ι. Σιδέρης 1993.

Ιωακειμίδης, Κ. *Η Συνθήκη του Άμστερνταμ. Νέο πρότυπο ολοκλήρωσης ή σύμπτωμα από-ολοκλήρωσης?*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1998.

Κοντιάδης, Ξ. *Δημοκρατία, Κοινωνικό Κράτος και Σύνταγμα στην Ύστερη Νεωτερικότητα*, Κέντρο Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2006.

Κουκιάδης, Ι. *Η Κοινωνική Ευρώπη. Αναζητώντας το Νέο Κοινωνικό Κεκτημένο*, εκδ. Παρατηρητής 2000.

Μούσης, Ν. *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση 2003.

Μούσης, Ν. *Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2002.

Νικολακοπούλου – Στεφάνου, «Η. Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική : Κατευθύνσεις και Προοπτικές», στο, *Η Συνθήκη του Μάαστριχ. Συνθετική θεώρηση*. επιμέλεια – εισαγωγή : Θ. Χριστοδουλίδης – Κ. Στεφάνου, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Κέντρο Ευρωπαϊκών Υποθέσεων – Μελέτες Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, Ι. Σιδέρης 1993.

Νικολακοπούλου – Στεφάνου, Η. *Η Κοινωνική Ευρώπη. Ελλείμματα και Προοπτικές*, εκδ. Σιδέρης, 2001.

Ρουμελιώτης, Π. *Η πορεία προς την Παγκοσμιοποίηση – Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τον 21^ο αιώνα*, Νέα Σύνορα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1996.

Σακελλαρόπουλος, Θ. *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική*, Εκδόσεις Κριτική, Επιστημονική Βιβλιοθήκη 1993.

Σακελλαρόπουλος, Θ. *Υπερεθνικές Κοινωνικές Πολιτικές την εποχή της Παγκοσμιοποίησης. Η κοινωνική πολιτική Διεθνών Οργανισμών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδόσεις Κριτική, Επιστημονική Βιβλιοθήκη 2001.

Σακελλαρόπουλος, Θ. *Συμμετοχικές διαδικασίες και Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο : Η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού*, κείμενα έρευνας, ΙΣΤΑΜΕ, Ανδρέας Παπανδρέου, Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών, Αθήνα, 2004.

WORKING PAPERS

Alber, J. "The European Social Model and the USA", Wissenschaftszentrum, Berlin
Fur Sozialforschung
(<http://www.hks.harvard.edu/inequality/Seminar/Papers/Alber06.pdf>).

Addison, J. "In the Beginning, There Was Social Policy : Developments in Social Policy in the European Union from 1972 through 2008", Queen's University Belfast (UK) and 12A Bonn (http://www.politiquessociales.net/IMG/pdf/wp08_08.pdf).

Chalmers, D. & Lodge, M. "The Open Method of Co-ordination and the European Welfare State", Discussion Paper No 11, ESRC, Center for Analysis of Risk and Regulation, London School of Economics and Political Science, June 2003 (<http://www.lse.ac.uk/collections/CARR/pdf/DPs/Disspaper11.pdf>).

Hansen, P., "Still a European Social Model? From a Vision of a *Social Europe* to the EU Reality of Embedded Neoliberalism", Themes – occasional papers and reprints on ethnic studies, CEUS- Center for Ethnic and Urban Studies, 2005, Linköping University and The National Institute for Working Life, Sweden (<http://www.isv.liu.se/content/1/c6/13/24/10/THEMES262005.pdf>).

Hermans, S. "The Social Agenda of the European Union and the Modernization of the European Social Model", no. 33 Winter 2005, στο Towards a modernization of the European Social Model, Collegium 33-2, College of Europe, 2006 (<file:///C:/DOCUME~1/maria/LOCALS~1/Temp/Collegium%2033.pdf>).

Heritier., A. "New Modes of Governance in Europe : Policy – Making without Legislating?", Max Planck Project Group, Common Goods : Law, Politics and Economics, Bonn 2002 (http://aei.pitt.edu/236/01/pw_81.pdf).

Hermann, Chris. "Neoliberalism in the European Union" Thematic Paper, Project: Dynamics of national employment models (DYNAMO), Working Life Research Center, Forba Wien, 2002, (www.forba.at) .

Kellerman, Ch. & Stuchlik, A. "Europe on the Way to a Social Union?", Social Europe Journal, (<http://www.social-europe.eu/2009/04/europe-on-the-way-to-a-social-union/>).

Room, G. "Challenges facing the EU : Scope for a coherent response", University of Bath, Department of Social and Policy Sciences, September 2006 (http://www.urge.it/files/lunch_seminar_room_en-1.pdf).

Smimans, S. "The European Social Dialogue in the Shadow of Hierarchy", Journal of Social Policy, April 2008 p.p. 161-180, Volume 28, issue 28 (http://journals.cambridge.org/download.php?file=%2FPUP%2FPUP28_01%2FS0143814X08000822a.pdf&code=c226f438507441769a01ec5fab104dcd).

Threlfall, M. "Social Policies and Rights in the European Union and the council of Europe : Enforcement or Exhortation?" ISET Working Paper 11, London

Metropolitan University,
(http://www.londonmet.ac.uk/londonmet/Library/.84224_3pdf).

2009

Trubek, D. & Mosher, J. “New Governance, EU Employment Policy and the European Social Model”, Jean Monnet Working Paper No 6/01 – Symposium Mountain or Molehill? A Critical Appraisal of the Commission White Paper on Governance, Jean Monnet Program, 2001
(<http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/01/011501.html>).

Yataganas, X, “The Treaty of Nice. The sharing of Power and the Institutional Balance in the European Union – A Continental Perspective”, 2001
(<http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/01/010101.html>).

Φραγκάκη, Μ. «Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Κοινωνική Συνοχή»
(<http://syn.gr/gr/keimeno.php?id=5683>).

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

http://www.unizar.es/euroconstitucion/library/historic%20documents/Rome/TRAITES_1957_CEE.pdf

<http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/11992M/htm/11992M.htm>

<http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/11992M/htm/11992M.htm>

http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C/htm/C_2001080EL.000101.htm

<http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/1207L/htm/C2007306EL.01004201htm>

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/nice_treaty/nice_treaty_majority_el.htm

http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/democracy/index_el.htm

http://bookshop.europa.eu/eubookshop/download.action?fileName=ID3008157ENC_002.pdf&catalogNbr=ID-30-08-157EN-C

http://www.aueb.gr/deos/MASTER-GR/Lisbon_Treaty_Summary_Dec07.pdf

<http://www.epc.eu/en/r.asp?TYP=ER&LV=293&SEE=Y&T=2&PG=ER/EN/detail&1=&AI=825>

http://bookshop.europa.eu/eubookshop/download.action?fileName=ID3008157ENC_002.pdf&catalogNbr=ID-30-08-157EN-C

http://europa.eu/scadplus/glossary/eu_court_justice_el.htm

<http://www.social-europe.eu/2009/04/interview-the-only-solution-is-to-refuse-to-comply-with-ecj-rulings/>

http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_dialogue/c10716_el.htm

http://ec.europa.eu/ellada/news/hot_topics/employment/index_el.htm

http://europa.eu/scadplus/constitution/procedures_el.htm#SPECIAL

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=501&langId=en>

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=418&langId=en>

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=326&langId=en>

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=115&langId=en>

http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&ftuId=FTU_4.9.3.htm

http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c11099_el.htm

http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_dialogue/c10817_en.htm

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=547>

http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_agenda/c10115_en.htm

<http://www.social-europe.eu/2009/04/europe-on-the-way-to-a-social-union/>